MYNDIGHETEN FÖR
FAMILJERÄTT OCH
FÖRÄLDRASKAPSSTÖD

Att utreda och fastställa faderskap eller föräldraskap

Förkortningar

BDP Biparietal diameter (huvudets hjässmått)

BIRS Justitiedepartementets enhet för brottmålsärenden och internationellt rättsligt samarbete

BVC Barnavårdscentral

CRL Crown-rump length (fostrets sitthöjd)

DNA Deoxiribonukleinsyra (Byggelement i levande cellers kromosomer)

DVFS Domstolsverkets författningssamling

FN Förenta nationerna

HD Högsta domstolen

JK Justitiekanslern

JO Justitieombudsmannen/Riksdagens ombudsmän

KK Kunglig kungörelse

LU Lagutskottets betänkande

MVC Mödravårdscentral

NJA Nytt juridiskt arkiv

Prop Proposition (regeringsförslag)

RH Rättsfall från hovrätterna

RMV Rättsmedicinalverket

SOSFS Socialstyrelsens författningssamling

SOU Statens offentliga utredningar

UD Utrikesdepartementet

Aktuella lagar och förordningar

Arkivlagen (1990:782)

Brottsbalken (1962:700), BrB

Folkbokföringslagen (1991:481), FOL

Förordningen (1949:661) om skyldighet för domstol att lämna uppgifter i mål och

ärenden enligt föräldrabalken, m.m.

Förordningen (1969:624) om blodundersökning m.m. vid utredning av faderskap

Förordningen (2014:115) med instruktion för utrikesrepresentation

Förordningen (2001:589) om behandling av personuppgifter i Skatteverkets folkbokföringsverksamhet

Förvaltningslagen (2017:900), FL

Föräldrabalken (1949:381), FB

KK (1973:810) om socialnämnds medverkan vid fastställande av faderskap m.m.

Kommunallagen (2017:725)

Lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU

Lagen (1946:805) med särskilda bestämmelser angående vittne vid vissa rättshandlingar

Lagen (1904:26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap

och förmynderskap, IÄL

Lag (2001:454) om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten, SolPuL

Lagen (1958:642) om blodundersökning m.m. vid utredning av faderskap

Lagen (1979:1001) om erkännande av nordiska faderskapsavgöranden, NFL

Lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m., LGI

Lagen (2005:429) om god man för ensamkommande barn, Lgeb

Lagen (1976:661) om immunitet och privilegier i vissa fall

Lagen (1985:367) om internationella faderskapsfrågor, IFL

Lagen (2005:268) om överenskommelse mellan Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige om folkbokföring

Offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), OSL

Rättegångsbalken (1942:740), RB

Rättshjälpslagen (1996:1619), RhjL

Sambolagen (2003:376)

Socialförsäkringsbalken (2010:110), SB

Socialtjänstförordningen (2001:937), SoF

Socialtjänstlagen (2001:453), SoL

Tryckfrihetsförordningen (1949:105), TF

Innehåll

Förkortningar ... **2**
Aktuella lagar och förordningar ... **3**
1. Inledning ... **14**
En historisk tillbakablick ... 14
Utvecklingen över tid ... 14
Barnets rättigheter ... 14
Föräldrars intresse ... 15
Socialnämndens ansvar ... 15
Bokens innehåll och avgränsningar ... 16
2. Socialnämndens utredningsskyldighet ... **17**
Födelseanmälan ... 17
Vem ska göra födelseanmälan ... *17*
Folkbokföring av nyfött barn ... 17
Registrering av nyfött barn som inte ska folkbokföras ... 17
Aktualisering hos socialnämnden ... 17
Underrättelse om nyfött barn ... *18*
Underrättelse om inflyttat barn ... *18*
Underrättelse om hävt faderskap ... *18*
Underrättelse när bekräftelse ogiltigförklarats ... *18*
Begäran om utredning före barnets födelse ... *18*
Utredningsskyldighet ... 19
Faderskap ... *19*
Föräldraskap ... *19*
Ensamstående ... *19*
Utredning före barnets födelse ... *19*
Nationella adoptioner ... *20*
Anknytning till annat land ... *20*
Barn som flyttat till Sverige utan föräldrar ... *20*
Utredningsskyldighet saknas ... 20
Bekräftat faderskap och föräldraskap ifrågasätts ... *21*
Internationella adoptioner ... *21*
Diplomatisk immunitet ... *21*
Dödfött eller avlidet barn ... *21*
Utreda när utredningsskyldighet saknas ... *21*
Ansvarig kommun ... 21
Barn som är folkbokfört ... *21*
Barn som inte är folkbokfört ... *22*
Utredning före barnets födelse ... *22*
När en nedlagd utredning återupptas ... *22*

Om faderskapspresumtionen ifrågasätts ... *22*
Om barnet har hemvist utomlands ... *22*
Skyldighet att slutföra inledd utredning ... 23
Möjlighet att flytta över ett ärende till annan kommun ... 23
Överklaga ett beslut om överflyttning ... *23*
Diplomatisk immunitet ... 25
3. Hemvistbedömning ... 26
Hemvist ... 26
Barnets hemvist sammanfaller oftast med vårdnadshavarens ... *26*
Vistelsen ska vara stadigvarande ... *27*
Det objektiva och subjektiva rekvisitet ... *27*
Barn som är folkbokfört ... *27*
Barn som inte är folkbokfört ... *27*
Barn som har uppehållstillstånd ... *28*
Barn som inte har uppehållstillstånd ... *28*
Uppehållstillstånd är huvudregel för socialnämndens skyldighet att utreda ... *28*
Barn som har fått avslag på asylansökan ... *28*
Barn som vistas illegalt i landet ... *28*
Barn som föds utomlands ... 29
4. Handläggning och sekretess ... 30
Allmänt om handläggning ... 30
Information och rådgivning ... *30*
Delegation ... 30
Var finns reglerna om delegation? ... *30*
Beslut som kan delegeras ... *30*
Beslut som inte kan delegeras ... *30*
Utredningen ska bedrivas skyndsamt ... 30
Utredningsarbetet ska vara meningsfullt ... *31*
Efter sex månader – samråd med chef ... *31*
Efter ett år – samråd med socialnämnd ... *31*
Tolk och översättning ... 32
Utan kostnad för den enskilde ... *32*
När tolkning eller översättning inte behövs ... *32*
Funktionsnedsättning ... *32*
Dyslexi ... *32*
Jäv ... 32
Förtroendevalda och anställda ... *32*
Jävsgrunder ... *33*
Delikatessjäv ... *33*
Inte delta eller närvara ... *33*
Dokumentation ... 33

Utredningsprotokoll ... 34
Rättelse av skrivfel och andra förbiseendefel ... 34
Partsinsyn och kommunicering ... 35
På parts eget initiativ (partsinsyn) ... *35*
Moderns rätt att ta del utredningen ... *35*
Barnets rätt att ta del av utredningen ... *35*
Mannens rättat ta del utredningen ... *35*
Insyn genom kommunikation ... *36*
Gallring ... 36
Allmänt om sekretess ... 36
Huvudregeln inom socialtjänsten ... 37
Personliga förhållanden ... *37*
Men ... *37*
Sekretess mellan myndigheter ... 37
Sekretess mellan självständiga verksamhetsgrenar ... *38*
Sekretessbrytande regler ... 38
Uppgiftsskyldighet ... *38*
Nödvändigt utlämnande ... *38*
Samtycke till att hämta in uppgifter ... *39*
Vid misstanke om vissa allvarliga brott ... *39*
Generalklausulen ... 40
Inhämta uppgifter i en faderskaps- eller föräldraskapsutredning ... 40
Rätt för myndigt barn att ta del av uppgifter ... 40
Utlämnande av handlingar ... 40
5. Utredning av faderskap ... 42
Ansvarig kommun ... 42
Biträde av annan kommun ... *42*
Utredningsskyldighet ... 42
Socialnämnden kan utreda men inte fastställa ... *42*
Dokumentation ... 42
Utredningsprotokoll ... *43*
Personligt sammanträffande med parterna ... 43
Utredaren bör vid det personliga sammanträffandet informera om ... *44*
Psykologisk och social betydelse ... *44*
Att inhämta upplysningar ... 44
Utgå från moderns uppgifter ... *45*
Uppgifter från utomstående ... *45*
Personsökning ... *45*
Editionsföreläggande ... *45*
Takt och gott omdöme ... *45*

Utredningens genomförande ... 46
Utredning när modern och fadern är sambor ... 46
Utredning när modern och fadern inte är sambor ... 47
Utredning när flera män är tänkbara fäder ... 47
Utredning som påbörjats före barnets födelse ... 48
När parterna är övertygade om att det är deras gemensamma barn ... 48
När det finns flera tänkbara fäder ... 49
Utredning när modern inte medverkar ... 49
Utredning när modern är rädd för mannen ... 50
Utredning när barnet ska adopteras ... 50
Utredning när barn flyttat till Sverige utan föräldrar - ensamkommande barn ... 51
6. Utredning assisterad befruktning faderskap ... 54
Ansvarig kommun ... 54
Biträde av annan kommun ... 54
Utredningsskyldighet ... 54
Socialnämnden kan utreda men inte fastställa ... 54
Fastställande av faderskap vid assisterad befruktning ... 54
Spermier från make ... 54
Spermier från annan man ... 55
Samtycke vid insemination i privat regi ej grund för faderskap ... 55
Dokumentation ... 55
Utredningsprotokoll ... 55
Personligt sammanträffande med parterna ... 56
Utredaren bör vid det personliga sammanträffandet informera parterna om ... 57
Psykologisk och social betydelse ... 57
Att inhämta upplysningar ... 57
Utgå från moderns uppgifter ... 57
Uppgifter från utomstående ... 58
Takt och gott omdöme ... 58
Utredningens genomförande ... 58
Information om konceptionstid ... 58
Förutsättningar för att fastställa faderskapet vid assisterad befruktning ... 58
Moderns civilstånd ... 59
Den assisterade befruktningen har skett vid behörig inrättning i Sverige ... 59
Den assisterade befruktningen har skett vid en behörig inrättning i utlandet ... 59
Skriftligt samtycke till behandling ... 60
När skriftligt samtycke saknas ... 60
Samtycket ska avse inseminationen eller behandlingen ... 60
Samtycket kan inte villkoras ... 60
Samtycket kan inte lämnas i efterhand ... 61
Samtycket ersätter inte faderskapsfastställelsen ... 61

Det är sannolikt att barnet tillkommit genom den assisterade befruktningen ... *61*
Vid tveksamhet om samtycke lämnats ... *61*
Vid tveksamheter om barnet tillkommit genom den assisterade befruktningen ... *61*
Spermiedonatorn ... *62*
Utredning som påbörjats före barnets födelse ... 62
Utredning om barnet är dödfött eller avlidit ... 62
Utredning om modern inte vill medverka ... 62
7. Utredning assisterade befruktning föräldraskap ... 64
Ansvarig kommun ... 64
Biträde av annan kommun ... *64*
Utredningsskyldighet ... 64
Socialnämnden kan utreda men inte fastställa ... *64*
Fastställande av föräldraskap ... 64
Dokumentation ... 65
Utredningsprotokoll ... *65*
Personligt sammanträffande med parterna ... 66
Utredaren bör informera parterna om ... *66*
Psykologisk och social betydelse ... *66*
Att inhämta upplysningar ... 67
Utgå från moderns uppgifter ... *67*
Uppgifter från utomstående ... *67*
Utredningens genomförande ... 67
Information om konceptionstid ... *67*
Förutsättningar för att ett föräldraskap ska kunna fastställas ... 68
Den assisterade befruktningen har skett i Sverige enligt lagen om genetisk integritet ... *68*
Den assisterade befruktningen har skett vid en behörig inrättning i utlandet ... *69*
Modern var gift, registrerad partner eller sambo med en kvinna ... *69*
Samtycke till den assisterade befruktningen ... *70*
Det är sannolikt att barnet tillkommit genom den assisterade befruktningen ... *70*
Utredning om en man kan vara far till barnet ... 71
Heminsemination ... *71*
När modern inte är gift, registrerad partner eller sambo med en kvinna ... 71
Utredning som påbörjats före barnets födelse ... 71
Utredning om barnet är dödfött eller avlidit ... 72
Utredning om modern inte vill medverka ... 72
8. Utredning assisterad befruktning ensamstående kvinna ... 73
Ansvarig kommun ... 73
Biträde av annan kommun ... *73*
Utredningsskyldighet ... 73
Om barnet saknar hemvist ... *73*

Dokumentation ... 73
Utredningsprotokoll ... *74*
Personligt sammanträffande med modern ... 75
Utredaren bör informera modern om ... *75*
Information om konceptionstid ... *75*
Psykologisk och social betydelse ... *75*
Att inhämta upplysningar ... 76
Uppgifter från utomstående ... *76*
Utgå från moderns uppgifter ... *76*
Förutsättningar för att inte fastställa faderskapet ... 76
Assisterad befruktning enligt lagen om genetisk integritet ... 77
Assisterad befruktning vid behörig inrättning i utlandet ... 77
Modern vid behandlingen var ensamstående kvinna ... *78*
Det är sannolikt att barnet tillkommit genom den assisterade befruktningen ... *78*
Tveksamma uppgifter om barnets tillkomst ... 78
Sexuellt umgänge under konceptionstiden ... 78
Spermiedonatorn kan frivilligt bekräfta faderskapet ... 79
Faderskapspresumtion gäller om kvinnan är gift med en man ... 79
Om modern är gift med en kvinna ... 79
Heminsemination ... 79
Utredning som påbörjats före barnets födelse ... 80
Nedläggning av utredningen ... 80
Om utredningen ska återupptas ... 80
9. Surrogatarrangemang och utredning av faderskap ... 81
Olika former av surrogatmoderskap ... 81
Surrogatarrangemang i Sverige ... 81
Allmänt om surrogatarrangemang i utlandet ... *81*
Det rättsliga föräldraskapet ... 82
Moderskap ... *82*
Utländska domar om moderskap efter surrogatarrangemang i utlandet ... *82*
Faderskap ... *83*
Utländska fastställelser av faderskap genom dom eller bekräftelse ... *83*
Socialnämnds medverkan vid bekräftelse när barnet har hemvist utomlands ... *84*
Hävande av faderskapspresumtion vid bekräftelse ... *85*
Svensk domstols fastställelse av faderskap när barnet har hemvist utomlands ... *85*
10. Utredning när faderskapspresumtionen ifrågasätts ... 87
Utredningsskyldighet ... 87
Om faderskapspresumtion föreligger ... *87*
Om faderskapspresumtionen hävts ... *87*
Ansvarig kommun ... 87

Utredning när faderskapspresumtionen ifrågasätts ... 87
Vem kan begära utredning ... 87
Socialnämndens skyldighet ... 87
God man ... 88
Lämplighetsbedömning – s.k. förhandsprövning ... 88
Socialnämndens beslut ... 88
Utredning vid ifrågasatt faderskapspresumtion ... 89
Dokumentation ... 89
Utredningsprotokoll ... 90
Utredningens genomförande ... 90
Rättsgenetisk undersökning ... 90
Ärendet avslutas ... 91
Talerätt i mål om hävande av faderskapspresumtion ... 91
11. Utredning när faderskaps- eller föräldraskapsbekräftelse ifrågasätts ... 92
Utredningsskyldighet saknas när bekräftat faderskap ifrågasätts ... 92
Ansvarig kommun ... 92
När rätten har förklarat att bekräftelsen saknar verkan ... 92
När bekräftelsen eventuellt är oriktig ... 92
Socialnämndens roll är rådgivande ... 93
Socialnämnden har ingen självständig behörighet att vända sig till rätten ... 93
Socialnämnden får överväga om god man behöver förordnas ... 93
12. Föräldraskap vid ändrad könstillhörighet ... 94
Begreppet ändrad könstillhörighet ... 94
En person som ändrat könstillhörighet till man föder barn ... 94
Kvinnan som föder barnet har inte ändrat könstillhörighet ... 95
13. Konceptionstiden ... 97
Vad är konceptionstid? ... 97
Konceptionstid i utredningen ... 97
Tabellerna ... 98
Födelseviktstabellen ... 98
Ultraljudstabellen ... 99
Konceptionstidssnurran ... 99
14. Rättsgenetiska undersökningar ... 100
Arvsanlag (DNA) ... 100
DNA-analys av blod eller annan vävnad ... 100
Socialnämndens utredning ... 100
Information till parterna ... 101
Undersökning av flera män ... 101
Faderskapspresumtionen ifrågasätts ... 101
Provtagningen ... 101

Salivprov (munskrapsprov) ... *102*
Blodprov ... *102*
Prov från avliden ... *102*
Gravöppning ... *103*
Prov från nära anhörig ... *103*
Att använda tidigare prov eller resultat ... *103*
Provgivaren ska legitimera sig ... *103*
Analys av provet ... 104
Nya prov ... *104*
Utlåtande ... 104
Kostnader och kostnadsansvar ... 104
Domstolsförordnande om rättsgenetisk undersökning ... 104
Mål om att fastställa faderskap eller häva presumtion ... 104
När fastställt faderskap ifrågasätts ... *105*
När faderskapet är fastställt genom dom ... *105*
När faderskapet är fastställt genom bekräftelse ... *105*
Tvångsmedel vid rättsgenetisk undersökning ... 106
Vite ... *106*
Biträde av polis ... *106*
Rättsgenetiska prov från utlandet ... 107
15. Ärenden med utlandsanknytning ... 108
När ett ärende har utlandsanknytning ... 108
Internationell privaträtt ... 108
Nordiska faderskapsfrågor ... *109*
Socialnämndens utredningsskyldighet ... 110
Samarbete mellan länderna ... *110*
Internationella faderskapsfrågor ... 111
Vem prövar en utländsk doms giltighet? ... *112*
Erkännande av utländska faderskapsbekräftelser ... *112*
Medverkan av svensk socialnämnd ... 112
Prövning av faderskapspresumtion ... *112*
Socialnämndens skyldighet att utreda ... *113*
Lagval ... *114*
16. Biträde av annan socialnämnd eller utlandsmyndighet ... 115
Biträde av socialnämnden i en annan kommun ... 115
Biträde av svensk utlandsmyndighet ... 115
17. Bekräftelse av faderskap och föräldraskap ... 117
Bekräftelse ... 117
Gemensam vårdnad ... *117*
Bekräftelsehandlingen ... 117

Arkivbeständigt material ... *117*
Undertecknande ... *117*
Bevittning ... *118*
Identitet ... *118*
Arkivering ... *118*
Innan bekräftelsen görs ... 118
Förutsättningar för en faders eller förälders bekräftelse ... 119
Förutsättningar för moderns godkännande ... 119
Om barnet saknar vårdnadshavare ... 119
Giltig bekräftelse kräver godkännande av nämnden ... 120
Bekräftelse före barnets födelse ... 120
Godkänd bekräftelse är bindande ... 120
Hävande av faderskapspresumtionen genom annan mans bekräftelse – s.k. trepartsärende ... 121
Om barnet är myndigt ... *121*
Anmälan till Skatteverket ... 121
18. Avslutning och nedläggning av utredning ... 122
Utredningen avslutas ... 122
När barnet blir 18 år ... *122*
Om barnet flyttar utomlands ... *122*
Om barnet blir adopterat ... *122*
Om barnet avlider ... *122*
Om det senare visar sig att faderskapet är fastställt ... *122*
Nedläggning av utredning ... 122
Innan utredningen läggs ned ... *123*
När kan en utredning läggas ned? ... *123*
Information till modern ... *126*
Nedläggningsbeslutet ... *126*
Att återuppta en nedlagd utredning ... 127
Barn som flyttar utomlands under utredningstiden ... 127
19. Fastställande och hävande i domstol ... 128
Talerätt och behörig domstol ... 128
Mål om fastställande av faderskap ... 128
Mål om fastställande av föräldraskap ... 128
Mål om hävande av faderskapspresumtion ... 129
Mål om att faderskapsbekräftelse saknar verkan ... 130
Mål om att föräldraskapsbekräftelse saknar verkan ... 130
Förening av mål och mål med flera svaranden ... 130
Faderskap ... *130*
Föräldraskap ... *131*
Socialnämndens handläggning ... 131

Handlingar som ges in till rätten ... *132*
Resning ... 132
Rättegångskostnader ... 132
Rättsskydd och rättshjälp ... *133*
20. Att fastställa moderskap ... 134
Rättslig reglering ... 134
Socialnämndens utredningsskyldighet ... 134
Fastställande av moderskap genom dom ... *134*
Socialnämndens skyldighet att i vissa fall medverka till att moderskap fastställs ... 135
Felaktig registrering av moderskap i samband med invandring ... 135
21. Rätten att söka sitt ursprung ... 137
Barnets rätt att få reda på sitt ursprung ... 137
Socialnämndens skyldighet ... 137
Uppgifter om adoption ... *137*
Uppgift om tillkomst genom donerade könsceller ... *137*
Uppgifter ur faderskapsutredningen ... *139*
22. Utredningsprotokoll (U-protokoll) ... 140
Bakgrund ... 140
Manual för u-protokoll ... 140
Grundläggande uppgifter, sid 1-2 ... *141*
Utredning efter assisterad befruktning, sid 3 ... *142*
Fortsatt utredning, sid 4 – 5 ... *143*
Utredning vid ifrågasatt faderskapspresumtion, sid 6-7 ... *144*
23. Referenser ... 145
Litteratur ... 145
Socialstyrelsens skrifter ... 145
FN:s konvention om barns rättigheter ... 146
Propositioner ... 146
Utskottsbetänkanden ... 146
Statens offentliga utredningar ... 146
Övrigt ... 147

1. Inledning

En historisk tillbakablick

Frågan om vem som är biologisk far till ett barn har varit viktig i de flesta samhällen, både som en ansvarsfråga men också för att säkerställa arvsrätten efter fadern.[1] Villkoren för ett barn som har fötts av en ogift mor har skiftat under olika perioder. Vid 1900-talets början var den ekonomiska och sociala situationen i Sverige generellt svår för ensamstående kvinnor och deras barn. Det var den ogifta modern själv som hade ansvaret för att ta tillvara barnets intressen. Faderns underhållsskyldighet blev sällan fastställd. Lagar som reglerade fastställande av faderskap infördes första gången i Sverige år 1917. Lagstiftningen syftade till att förbättra den sociala situationen, försörjningen och uppfostran för barn till ogifta mödrar. En barnavårdsman fick ansvaret för att faderskapet och underhållsskyldigheten fastställdes. För barn som var födda under äktenskapet ansågs den äkta mannen automatiskt vara far – man införde den s.k. faderskapspresumtionen, som finns kvar i lagstiftningen än i dag. För de barn som föddes av ogifta föräldrar ansågs den man som hade haft samlag med kvinnan under konceptionstiden vara far, såvida han inte kunde bevisa motsatsen (vilket i praktiken oftast var omöjligt).[2]

Utvecklingen över tid

Möjligheterna att fastställa korrekt faderskap har ändrats i takt med att metoder för att klarlägga det biologiska faderskapet har utvecklats. DNA-tekniken har gjort det möjligt att med stor säkerhet kunna avgöra vem som är biologisk far. Samtidigt har värderingar i samhället förändrats. Lagstiftningen syftar idag inte enbart till att tillförsäkra barnet försörjning och arvsrätt. Den betonar också barnets rätt att känna till sitt genetiska ursprung.

1985 trädde lagen (1984:1140) om insemination i kraft och 1988 antogs lagen (1988:711) om befruktning utanför kroppen, vilket möjliggjorde IVF[3] i parförhållanden om könsceller från kvinnan och mannen användes. Några år senare 2003, tilläts äggdonation och befruktning utanför kroppen, dock inte i kombination.[4] 2006 trädde lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m. i kraft. Till den fördes bestämmelserna i bland annat lag om insemination och lag om befruktning utanför kroppen. Under 2000-talet har stora principiella förändringar genomförts vad gäller faderskap och moderskap för barn som tillkommit genom assisterad befruktning, men för barn som tillkommit genom samlag har rättsutvecklingen varit mindre intensiv.[5] 2005 fick kvinnor som levde tillsammans möjlighet till assisterad befruktning på samma villkor som olikkönade par. 2016 fick ensamstående kvinnor samma möjlighet.[6] 2019 infördes regler för faderskap och moderskap vid ändrad könstillhörighet. Samma år blev assisterad befruktning med enbart donerade könsceller tillåten inom svensk hälso- och sjukvård.[7]

Barnets rättigheter

Av 1 kap. 2 § socialtjänstlagen (2001:453), SoL, framgår att vid åtgärder som rör barn ska barnets bästa särskilt beaktas. Från och med den 1 januari 2020 gäller FN:s konvention om barns rättigheter som svensk lag. Det innebär ett förtydligande av att alla som tillämpar bestämmelser i svenska lagar ska

[1] Saldeen Å. (2013)
[2] Saldeen Å. (2013)
[3] in vitro fertilitetsbehandling
[4] Singer, A. (2019)
[5] Schirazki J. (2019)
[6] Prop. 2004/05:137 Assisterad befruktning och föräldraskap och Prop. 2014/15:127 Assisterade befruktning för ensamstående kvinnor
[7] Prop. 2017/18:155 Modernare regler om assisterad befruktning och föräldraskap

tolka dessa i förhållande till barnkonventionen.[8] Sverige har som konventionsstat redan före lagens inträde varit skyldigt att vidta alla lämpliga åtgärder för att genomföra de rättigheter som erkänns i konventionen. Det har bl.a. skett genom att svensk lagstiftning i vissa delar har omarbetats utifrån konventionens artiklar och genom att nya bestämmelser har förts in.[9]

Barnrättskommittén betonar att barnets bästa är ett flexibelt begrepp vars innebörd måste bedömas och fastställas med utgångspunkt i de specifika omständigheter som gör barnet unikt.[10] Det finns inte någon artikel i FN:s barnkonvention om barns rättigheter som direkt tar upp barnets rätt att få det rättsliga föräldraskapet fastställt. Indirekt kan dock artikel 7, som bl.a. ger barnet rätt att få vetskap om sina föräldrar, anses ha bäring. Barnets rätt till sitt ursprung finns också uttryckt 1 kap. 15 § föräldrabalken (FB) och i den sekretessbrytande bestämmelsen i 26 kap. 8 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), OSL. Bestämmelsen i föräldrabalken innebär en skyldighet för föräldrarna, att i de fall ett barn tillkommit genom sådan insemination eller befruktning utanför kroppen som har utförts med andra könsceller än föräldrarnas egna, så snart det är lämpligt upplysa barnet om att han eller hon har tillkommit genom en sådan behandling.

Barn har ett *psykologiskt* intresse av att känna till sitt ursprung, eftersom vetskapen om vilka som är ens föräldrar är grundläggande för identitetsutvecklingen. Enligt svensk lag knyts också flera rättsverkningar till ett fastställt faderskap, föräldraskap och moderskap, t.ex. rätten till arv och underhåll. Ett *juridiskt* faderskap/föräldraskap/moderskap påverkar rätten till umgänge och vårdnaden om barnet samt barnets rätt till namn och nationalitet. Barnet har vidare ett *socialt* intresse av att det fastställs vem som är dess förälder. Enligt föräldrabalken har barn rätt till omvårdnad, trygghet och en god fostran. Barn ska behandlas med aktning för sin person och egenart och får inte utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling (6 kap. 4 § FB). I rätten till omvårdnad ingår inte bara rätten för barnet att få sina materiella behov tillgodosedda, men också barnets rätt till trygghet och att få leva under stabila förhållanden och att ha någon att lita på.[11] Ansvaret för barnets grundläggande behov av omvårdnad, trygghet och fostran utgår från föräldrarna. Att känna till vilka de biologiska föräldrarna är kan även ha betydelse utifrån *medicinska* aspekter, inte minst i takt med ökade möjligheter att förebygga, behandla eller bota genetiskt betingade sjukdomar. Det finns också i vissa fall ett intresse av att klarlägga släktens medicinska historia när man står inför att bilda familj.

Föräldrars intresse

Forskning visar att det är mycket ovanligt att barn har "fel pappa". Siffrorna ligger på omkring en procent i en holländsk studie.[12] I den svenska Buresläkten är siffran hittills noll procent.[13] I olika sammanhang har dock spridits uppgifter som byggt på antaganden om att många av oss har en annan pappa än vi tror. Sådana antaganden kan bidra till att skapa osäkerhet hos föräldrar. [14] Osäkerheten kan störa relationen till barnet. Även för barnet är det alltså betydelsefullt att en förälder känner sig säker på det genetiska föräldraskapet. Därför är det viktigt att socialtjänsten i utredningar erbjuder de som önskar en rättsgenetisk undersökning, även om det inte finns några andra skäl till den än en känsla av osäkerhet.

Socialnämndens ansvar

När det är möjligt ska socialnämnden se till att barnet får två rättsliga föräldrar. Det innebär att utredaren kanske måste ställa frågor som kan upplevas som känsliga. Föräldrarnas personliga integritet får ibland stå tillbaka till förmån för barnets bästa. Utredaren måste ta ställning till hur långt

---

[8] Prop. 2017/18:186 s. 1
[9] Prop. 2017/18:186 s. 63
[10] Barnrättskommitténs allmänna kommentarer nr 14, p. 32
[11] Prop. 1981/82:168 s. 59
[12] https://www.cell.com/current-biology/fulltext/S0960-9822(19)31305-3
[13] https://www.dn.se/nyheter/vetenskap/karin-bojs-sallsynt-att-barn-far-fel-pappa/
[14] Saldeen Å. (2013)

och ihärdigt utredningen ska bedrivas för att försöka tillgodose barnets rätt. Många utredningar är emellertid okomplicerade, andra gånger är det nödvändigt att fördjupa utredningen. Ibland är en förälder okänd och svår att finna, andra gånger kan en förälder vara känd men svår att nå. I vissa fall behövs en rättsgenetisk undersökning för att få svar på frågan vem som ska fastställas som förälder.

Bokens innehåll och avgränsningar

Den här handboken syftar till att ge en närmare beskrivning av den rättsliga regleringen och ge stöd i tillämpningen av föräldrabalkens kapitel 1–3 samt övriga lagar som är av betydelse i sammanhanget. Den utgör ett komplement till MFoF:s föreskrifter och allmänna råd om socialnämndens utredning och fastställande av faderskap eller föräldraskap (HSLF-FS 2021:64). Boken vänder sig framförallt till handläggare och beslutsfattare inom socialtjänsten. Innehållet bygger i huvudsak på lagstiftning, förarbeten, rättsfall, beslut från Justitieombudsmannen (JO). De rättsfall och beslut från JO som handboken refererar till har valts ut i syfte att ge vägledning till hur regelverket ska tolkas.

Handboken fokuserar på de uppgifter som socialnämnden ställs inför vid handläggning av ärenden som gäller faderskap, föräldraskap och moderskap för barn under 18 år. Både förhållanden där barnet har sin hemvist i Sverige och när hemvist saknas beskrivs. Boken är framförallt tänkt att användas som en uppslagsbok inom kommunernas familjerätt.

Hänvisningar till regelverket och övriga publikationer har lagts i form av fotnoter på respektive sida. Vidare finns hänvisningar mellan olika avsnitt och kapitel för att bättre orientera sig i texten. I handboken hänvisas också till andra publikationer från MFoF och Socialstyrelsen, så som handböcker och kunskapsstöd.

2. Socialnämndens utredningsskyldighet

Födelseanmälan

Ett barns födelse ska anmälas till Skatteverket om barnet föds inom landet. Detsamma gäller om barnet föds utom landet och ska folkbokföras enligt 2 § andra stycket FOL (24 § första stycket folkbokföringslagen (1991:481), FOL). Anmälan ska därför göras även för barn vars föräldrar inte är eller har varit folkbokförda, till exempel ett nyfött barn till en utländsk diplomat som inte ska vara folkbokförd eller ett nyfött barn till en asylsökande förälder. Anmälan ska göras för en nyfödd, som efter födelsen andats eller visat något annat livstecken, samt dödfödd som avlidit efter utgången av tjugoandra havandeskapsveckan (24 § fjärde stycket FOL).

Vem ska göra födelseanmälan

Om barnet föds på ett sjukhus eller enskilt sjukhem ska inrättningen göra anmälan. Om en barnmorska hjälper till vid födelsen, exempelvis vid en hemförlossning, ska hon göra födelseanmälan. Anmälan ska göras så snart som möjligt. I andra fall ska barnets vårdnadshavare göra anmälan inom en månad från födelsen (24 § andra och tredje stycket FOL).

Folkbokföring av nyfött barn

Barn som föds levande i landet ska folkbokföras om modern är folkbokförd eller om fadern är vårdnadshavare och folkbokförd här i landet (2 § första stycket FOL). Det är förhållandena vid barnets födelse som är avgörande. I praktiken innebär det att föräldrarna måste vara gifta med varandra för att barnet ska kunna folkbokföras i de fall fadern men inte modern är folkbokförd.

Barn som föds i utlandet till en folkbokförd moder ska i regel inte folkbokföras från födseln. Folkbokföring sker i stället vid inflyttning till Sverige om barnet då uppfyller kraven för folkbokföring (26 § FOL). Anmälan om inflyttning ska göras av barnets vårdnadshavare (30 § första stycket FOL).

Registrering av nyfött barn som inte ska folkbokföras

Även om det nyfödda barnet inte har sådan anknytning till Sverige att det ska folkbokföras här i samband med födelsen ska Skatteverket registrera barnets födelse i folkbokföringsdatabasen (1 § andra stycket FOL). Skatteverket kan då utfärda registerutdrag som gör det möjligt för föräldrarna att styrka uppgiften om barnets födelse för att få händelsen registrerad i hemlandet. Registreringen av födelsen i Sverige har även betydelse för föräldrar som önskar bosätta sig här men som inte har rätt till det eftersom de saknar uppehållsrätt eller uppehållstillstånd. Motsvarande gäller för barn till utländska diplomater som är undantagna från kravet på folkbokföring. Situationen kan även vara aktuell för en utvandrad kvinna som är svensk medborgare som tillfälligt återvänder till Sverige för att föda sitt barn. Det nyfödda barnet tilldelas inte personnummer i samband med födelseregistreringen eftersom det inte ska folkbokföras. Skatteverket gör inte någon kontroll av moderns civilstånd i de ärenden där barnet enbart registreras i folkbokföringsdatabasen.

Aktualisering hos socialnämnden

En utredning om faderskap eller föräldraskap kan initieras på flera sätt. Det kan exempelvis ske genom att socialnämnden får en underrättelse från Skatteverket om att faderskap eller föräldraskap inte är registrerat för ett barn (7 § förordning (2001:589) om behandling av personuppgifter i Skatteverkets folkbokföringsverksamhet) eller från domstol om att faderskapet eller föräldraskapet är hävt (1 § förordning (1949:661) om skyldighet för domstol att lämna uppgifter i mål och ärenden enligt föräldrabalken m.m.). Parterna kan även själva kontakta socialtjänsten med en begäran om att faderskapet eller föräldraskapet ska fastställas. En sådan underrättelse eller begäran kan leda till att en utredning ska inledas, men behöver inte alltid göra det, eftersom socialnämnden först måste bedöma om barnet har hemvist i Sverige.

Underrättelse om nyfött barn

Skatteverket ska snarast underrätta socialnämnden när ett barn har folkbokförts och faderskapet till barnet inte följer av 1 kap. 1 § FB eller annan lag. Underrättelsen ska lämnas till socialnämnden i den kommun där barnet är folkbokfört (7 § 1 punkten förordning om behandling av personuppgifter i Skatteverkets folkbokföringsverksamhet).

Är det nyfödda barnet inte folkbokfört men registrerat i folkbokföringsdatabasen ska underrättelsen skickas till socialnämnden i den kommun där barnet har fötts (7 § 1 punkten förordning om behandling av personuppgifter i Skatteverkets folkbokföringsverksamhet).

Underrättelse om inflyttat barn

Vid inflyttning[15] till Sverige prövar Skatteverket giltigheten av ett faderskap i samband med att barnet folkbokförs (1 § folkbokföringslagen (1991:481), FOL). När ett barn flyttar till Sverige ska Skatteverket i samband med folkbokföringen utreda barnets status och moderns civilstånd. Om utredningen visar att det inte föreligger faderskapspresumtion, faderskapsbekräftelse eller någon lagakraftvunnen dom kan faderskapet eller föräldraskapet inte registreras för barnet. Underrättelsen ska då lämnas till socialnämnden i den kommun där barnet är folkbokfört (7 § 1 punkten förordning om behandling av personuppgifter i Skatteverkets folkbokföringsverksamhet). Är barnet inte folkbokfört lämnas underrättelsen till socialnämnden i den kommun där barnet är bosatt.

När det gäller utländska föräldraskap finns inte något uttryckligt lagstöd för att erkänna dessa i Sverige.[16] Om ett barn som har ett fastställt föräldraskap i utlandet flyttar till Sverige kommer barnet normalt att registreras endast med en moder som förälder. Det innebär att Skatteverket kommer att underrätta socialnämnden om att barnet endast har en förälder.

Underrättelse om hävt faderskap

Om ett faderskap hävs av domstol enligt 1 kap. 2 § FB och barnet inte fyllt 18 år, har domstolen skyldighet att meddela detta till socialnämnden i den kommun där barnet är folkbokfört. Det följer av 1 och 10 §§ förordningen (1949:661) om skyldighet för domstol att lämna uppgifter i mål och ärenden enligt föräldrabalken m.m. Av Domstolsverkets författningssamling 2018:2, DVFS framgår att domstolen för rapportering till socialnämnden ska skicka kopia eller avskrift av avgörandet med lagakraftbevis.

Underrättelse när bekräftelse ogiltigförklarats

Även när det gäller en faderskapsbekräftelse som av domstol förklarats sakna verkan enligt 1 kap 4 § tredje stycket FB har domstolen skyldighet att meddela socialnämnden i den kommun där barnet är folkbokfört. Det följer av 1 och 10 §§ förordningen (1949:661) om skyldighet för domstol att lämna uppgifter i mål och ärenden enligt föräldrabalken m.m. Av DVFS 2018:2 framgår att domstolen för rapportering till socialnämnden ska skicka kopia eller avskrift av avgörande med lagakraftbevis.

Skyldigheten att lämna underrättelse om ett avgörande i fråga om faderskap gäller också ett motsvarande avgörande i fråga om föräldraskap enligt 1 kap. 9 § föräldrabalken eller moderskap.

Begäran om utredning före barnets födelse

Modern kan själv kontakta socialtjänsten med en begäran om att inleda utredning före barnets födelse. Om hon gör det bör socialnämnden inleda utredning.[17] Det finns inte någon uttrycklig skyldighet för socialnämnden att inleda en faderskaps- eller föräldraskapsutredning före barnets födelse men det är

---

[15] Med inflyttning avses inom folkbokföringen den tidpunkt barnet uppfyller kraven för folkbokföring, det vill säga när barnet har laglig rätt och för avsikt att vistas i Sverige i minst ett år. Inflyttningsbegreppet är alltså ett rättsligt begrepp som inte behöver sammanfall med den tidpunkt barnet rent faktiskt kommer till Sverige.

[16] Utökade möjligheter att göra utländska föräldraskap giltiga i Sverige, dir 2020:19. Uppdraget ska redovisas 210621.

[17] 3 kap. HSLF-FS 2021:64

en fördel om utredningen kan påbörjas tidigt så att faderskapet eller föräldraskapet kan fastställas så snart som möjligt efter barnets födelse.

Utredningsskyldighet

Socialnämnden är skyldig att försöka utreda och fastställa faderskapet och föräldraskapet om barnet har hemvist i Sverige (2 kap. 1 § FB och 2 kap. 8 a § föräldrabalken, FB). Det gäller alla barn under 18 år oavsett var barnets föräldrar är bosatta. (Se kap. 3. Hemvistbedömning.)

Faderskap

Vem som är far till ett barn anses i lagstiftningen givet om modern och fadern är gifta med varandra, så kallad faderskapspresumtion (1 kap. 1 § FB). I andra situationer har socialnämnden skyldighet att försöka utreda och fastställa faderskapet (2 kap. 1 § FB). Det gäller om modern vid barnets födelse inte är gift, om domstolen hävt faderskapet eller om en faderskapsbekräftelse har förklarats sakna verkan. (Se kap. 10. Utredning när faderskapspresumtionen ifrågasätts.)

Socialnämnden har även skyldighet att utreda faderskapet i de fall faderskapspresumtion gäller och vårdnadshavaren eller någon av vårdnadshavarna eller mannen begär det och det är lämpligt att utreda om någon annan man kan vara far till barnet eller om en kvinna ska anses som barnets förälder enligt 1 kap. 9 § FB (2 kap. 9 § FB). (Se kap. 5. Utredning av faderskap.)

Föräldraskap

Utredningsskyldighet föreligger också när en kvinna ska anses som förälder enligt 1 kap. 9 § FB. Om barnet har kommit till genom en assisterad befruktning inom svensk hälso- och sjukvård med samtycke av en kvinna som var moderns make[18], registrerade partner eller sambo vid befruktningstillfället, ska socialnämnden försöka utreda föräldraskapet och se till att det fastställs. Detsamma gäller om inseminationen eller befruktningen ägt rum utanför kroppen vid en behörig inrättning i utlandet och barnet har rätt att ta del av uppgifter om spermiedonatorn (1 kap. 9 § första och andra stycket FB). (Se kap. 7. Utredning assisterad befruktning föräldraskap.)

Ensamstående

Även i de fall då modern fått behandling som ensamstående kvinna[19] och det är sannolikt att barnet kommit till genom behandling enligt 6 eller 7 kap. lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m. ska utredning inledas. Om kvinnan har genomgått en assisterad befruktning som ensamstående inom svensk hälso- och sjukvård eller om modern har genomgått en insemination eller befruktning utanför kroppen vid en behörig inrättning i utlandet och barnet har rätt att ta del av uppgifter om spermiedonatorn ska faderskap eller föräldraskap dock inte fastställas (jfr 1 kap. 3 § andra stycket FB). (Se kap. 8. Utredning assisterad befruktning ensamstående kvinna.)

Utredning före barnets födelse

Av 1 kap. 4 § andra stycket FB framgår att bekräftelsen får göras även före barnets födelse. Om modern begär det bör socialnämnden inleda en faderskaps- eller föräldraskapsutredning före barnets födelse.[20] Nämnden bör inte godkänna bekräftelsen förrän barnet är fött och slutlig konceptionstid beräknats.[21]

JO har i ett beslut riktat viss kritik mot en socialnämnd som nekat en kvinna att inleda en faderskapsutredning före barnets födelse. JO menade att socialnämnden innan ett nekande bör göra en individuell prövning av skälen för begäran.[22]

---

[18] Begreppet make är könsneutralt och avser således även en kvinnlig person.
[19] Definition enligt 1 kap. 5 § lagen om genetisk integritet. En ensamstående kvinna är en kvinna som inte är gift, registrerad partner eller sambo.
[20] 3 kap. HSLF-FS 2021:64
[21] 8 kap. HSLF-FS 2021:64
[22] JO 2016-03-04 Dnr 5923-2014

Eftersom socialnämnden inte ska inleda en faderskaps- eller föräldraskapsutredning för ett dödfött barn är det lämpligt att påbörja en utredning tidigast efter utgången av 22:a graviditetsveckan.

Om modern inte är folkbokförd i Sverige bör socialnämnden i regel avvakta med faderskaps- eller föräldraskapsutredningen tills barnet är fött eftersom det i en sådan situation kan vara svårt att bedöma barnets hemvist.[23] Detsamma gäller om modern är ensamstående och faderskap eller föräldraskap inte ska fastställas enligt 1 kap. 3 § andra stycket FB.

Nationella adoptioner

För de barn som föds i Sverige och där samtycke till adoption finns bör faderskapet, om det inte är alltför komplicerat, fastställas. Fadern bör då få tillfälle att yttra sig i adoptionsfrågan.[24] (Se kap. 5. Utredning av faderskap.)

Anknytning till annat land

Om en faderskaps- eller föräldraskapsfråga som aktualiseras här i landet har anknytning till något annat land måste socialnämnden ta reda på om faderskapet eller föräldraskapet har fastställts eller om rättegång eller utredning pågår i det andra landet.[25] En utredning ska inte inledas om det finns ett tidigare utländskt faderskapsavgörande som är giltigt i Sverige. Om barnet inte är folkbokfört i Sverige men ändå kan anses ha hemvist behöver socialnämnden göra denna prövning av det utländska faderskapsavgörandet. (Se kap. 15. Ärenden med utlandsanknytning.)

Vid inflyttning till Sverige prövar Skatteverket giltigheten av ett faderskap i samband med att barnet folkbokförs (1 § folkbokföringslagen (1991:481), FOL). Folkbokföring kan ske i samband med födelsen eller vid inflyttning. Med inflyttning avses inom folkbokföringen den tidpunkt barnet uppfyller kraven för folkbokföring, det vill säga när barnet har laglig rätt och för avsikt att vistas i Sverige i minst ett år. Inflyttningsbegreppet är alltså ett rättsligt begrepp som inte behöver sammanfall med den tidpunkt barnet rent faktiskt kommer till Sverige.

När det gäller utländska föräldraskap finns inte något uttryckligt lagstöd för att erkänna dessa i Sverige.[26] Om ett barn som har ett fastställt föräldraskap i utlandet flyttar till Sverige kommer barnet normalt att registreras endast med en moder som förälder. Det innebär att Skatteverket kommer att underrätta socialnämnden om att barnet endast har en förälder.

Barn som flyttat till Sverige utan föräldrar

Socialnämndens skyldighet att utreda faderskap eller föräldraskap avser alla barn som bedöms ha hemvist i Sverige. Det gäller oavsett var barnets föräldrar har hemvist.[27]

Utredningsskyldighet saknas

Skyldigheten att försöka utreda och fastställa vem som är far eller förälder till ett barn sträcker sig fram till dess att barnet fyller 18 år. Om någon efter fyllda 18 år ber socialnämnden om hjälp med att utreda faderskapet eller föräldraskapet kan socialtjänsten t.ex. bistå med information om hur regelverket ser ut.

---

[23] 3 kap. HSLF-FS 2021:64
[24] Prop. 1969:124 s. 151 med förslag till lag om ändring i ärvdabalken m.m., 3 kap. HSLF-FS 2021:64
[25] 3 kap. HSLF-FS 2021:64
[26] Utökade möjligheter att göra utländska föräldraskap giltiga i Sverige, dir 2020:19, Nya regler om utländska föräldraskap och adoption i vissa fall, SOU 2021:56
[27] 3 kap. HSLF-FS 2021:64

Bekräftat faderskap och föräldraskap ifrågasätts

Socialnämnden har ingen skyldighet att inleda utredning när ett bekräftat faderskap eller föräldraskap ifrågasätts. Nämndens uppgift i ett sådant fall är endast rådgivande och stödjande.[28] (Se kap. 17. Bekräftelse av faderskap och föräldraskap.)

Internationella adoptioner

Socialnämnden bör inte utreda faderskapet för de utländska barn som vistas i familjehem i Sverige i avvaktan på ett adoptionsbeslut.[29] Även om barnet har förvärvat hemvist här, bör socialnämnden således inte anses skyldig att utreda det biologiska faderskapet.[30]

Diplomatisk immunitet

Om personer med utländskt medborgarskap och diplomatisk immunitet får barn här i landet utan att vara gifta ska någon faderskaps- eller föräldraskapsutredning inte inledas. Diplomatisk immunitet omfattar inte all personal hos den utländska myndigheten. Om en person som uppges vara tänkbar far eller förälder till ett barn åberopar diplomatisk immunitet för att slippa medverka i en utredning, kan nämnden vända sig till Utrikesdepartementet (UD). Protokollet (UD-PROT) är den avdelning inom UD som kan ge upplysningar om vilken kategori en person tillhör, vilket kan ligga till grund för en bedömning av immuniteten. Utifrån den information avgör socialnämnden självständigt vilken kategori personen tillhör och vad det innebär i det enskilda fallet.[31]

Dödfött eller avlidet barn

Socialnämnden är inte skyldig att inleda en faderskaps- eller föräldraskapsutredning för ett dödfött barn eller för ett barn som har avlidit efter födelsen. Med dödfött barn avses ett barn som inte har visat livstecken utanför moderlivet och som har avlidit efter utgången av 22:a graviditetsveckan. Socialnämnden bör inte på eget initiativ inleda en faderskaps- eller föräldraskapsutredning för ett dödfött barn eller ett barn som har avlidit.[32] Om barnet avlider efter det att en utredning har inletts ska socialnämnden avsluta handläggningen av ärendet.

Om modern begär att socialnämnden ska inleda en utredning eller slutföra en redan inledd utredning och faderskapet inte framstår som komplicerat, kan nämnden medverka till att faderskapet eller föräldraskapet fastställs genom bekräftelse.[33] (Se kap. 17. Bekräftelse av faderskap och föräldraskap.)

Utreda när utredningsskyldighet saknas

Reglerna om socialnämndens skyldighet att utreda och medverka vid fastställande av faderskap eller föräldraskap hindrar inte att nämnden biträder med en utredning även om någon skyldighet att medverka i utredningsarbetet inte föreligger.[34] (Se kap. 5. Utredning av faderskap.) Till denna typ av verksamhet hör också det biträde som svenska socialnämnder lämnar utländska socialnämnder som handlägger ett faderskapsärende.[35]

Ansvarig kommun

Barn som är folkbokfört

Socialnämnden i den kommun där barnet är folkbokfört har skyldighet att göra faderskaps- eller föräldraskapsutredning (2 kap. 2 § och 8 a § FB). Det gäller vid utredningar enligt 2 kap. 1, 8 a och 9 §§

---

[28] JO 2013/14 s. 435
[29] 3 kap. HSLF-FS 2021:64
[30] SOU 1983:25 s. 213, Internationella faderskapsfrågor
[31] Se bilaga 1
[32] 3 kap. HSLF-FS 2021:64
[33] 3 kap. HSLF-FS 2021:64
[34] Prop. 1984/85:124 s. 20 Om internationella faderskapsfrågor m.m.
[35] Föräldrabalkskommentaren, Del II Internationell föräldrarätt, Walin, Vängby, Singer och Jänterä-Jareborg, (2020)

FB när barnet har hemvist i Sverige och det gäller även om barnet vistas eller är bosatt i en annan kommun. Det gäller således även i de fall utredning ska inledas på grund av att faderskapspresumtionen hävts eller en faderskapsbekräftelse förklarats ogiltig.

Det händer att barn till nyanlända hinner folkbokföras i en kommun innan Migrationsverket anvisar dem till en annan kommun. I dessa fall är det den kommun där barnet är folkbokfört som ska göra faderskaps- eller föräldraskapsutredningen (2 kap. 2 § FB). Den kommunen ska också slutföra utredningen, även om barnet hinner bli anvisat till en annan kommun under utredningstiden (2 kap. 3 § första stycket och 2 kap. 8 a § andra stycket FB).

Barn som inte är folkbokfört

Det framgår inte av föräldrabalken vilken kommun som har utredningsskyldighet när barnet har hemvist i Sverige men inte är folkbokfört. I dessa fall bör den kommun där barnet vistas ansvara för utredningen.[36] Det gäller även ett ensamkommande barn som har hemvist här. Nämnden i födelsekommunen – dit underrättelsen från Skatteverket skickas – bör se till att den kommun där barnet vistas – om det är en annan kommun än födelsekommunen – får del av underrättelsen så att den nämnden kan bedöma om barnet kan anses ha hemvist i Sverige.[37]

Utredning före barnets födelse

Av 1 kap. 4 § andra stycket FB framgår att en bekräftelse kan lämnas före barnets födelse. Om en faderskaps- eller föräldraskapsutredning inleds före barnets födelse, bör socialnämnden i den kommun där modern är folkbokförd ansvara för utredningen.[38] Detsamma gäller en utredning som rör ett barn till en ensamstående kvinna som fått assisterad befruktning.

Om modern flyttar till en annan kommun före barnets födelse bör nämnden som inlett utredningen slutföra den även om barnet sedan folkbokförs i den nya kommunen. Den utredande nämnden bör så snart den får kännedom om flyttningen underrätta nämnden i den nya folkbokföringskommunen om att en utredning inletts, så att inte den kommunen i onödan tar kontakt med modern. Nämnden i folkbokföringskommunen – dit anmälan om barnets födelse skickas – bör å sin sida, när den får reda på att en utredning pågår i en annan kommun, se till att den utredande nämnden får del av underrättelsen.[39]

När en nedlagd utredning återupptas

Om barnet har flyttat till en annan kommun sedan ett beslut om nedläggning av en faderskaps- eller föräldraskapsutredning har fattats, bör socialnämnden i den kommun som lade ner utredningen ansvara för den, om den ska återupptas.[40] Detsamma gäller om den utredning som lagts ned rör en ensamstående kvinna som fått assisterad befruktning och utredningen lagts ned för att faderskapet eller föräldraskapet inte ska fastställas enligt 1 kap 3 § andra stycket FB.

Om faderskapspresumtionen ifrågasätts

Om faderskapspresumtionen ifrågasätts är det den kommun där barnet är folkbokfört som ska göra förhandsprövningen och ta ställning till om utredning ska inledas eller inte (2 kap. 1 och 2 §§ FB). Det gäller även om barnet var folkbokfört i en annan kommun vid födelsen.

Om barnet har hemvist utomlands

Om barnet har hemvist utomlands kan ett faderskap under vissa förutsättningar fastställas genom bekräftelse under medverkan av svensk socialnämnd. I dessa fall är det socialnämnden i den kommun där mannen är folkbokförd som ansvarar för handläggningen (3 a § lagen (1985:367) om internationella faderskapsfrågor). De uppgifter som socialnämnden behöver för att pröva sin behörighet kan i regel

---

[36] 2 kap. HSLF-FS 2021:64
[37] 2 kap. HSLF-FS 2021:64
[38] 2 kap. HSLF-FS 2021:64
[39] 2 kap. HSLF-FS 2021:64
[40] 2 kap. HSLF-FS 2021:64

inhämtas genom mannen och hans eventuella partner, den kvinna som fött barnet och hennes eventuella partner eller genom berörd utlandsmyndighet.[41]

Skyldighet att slutföra inledd utredning

Den nämnd som har inlett en utredning om fastställande av faderskap, föräldraskap eller för en ensamstående kvinna som genomgått assisterad befruktning enligt lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m. ska också slutföra den, även om barnet hinner flytta innan utredningen slutförts (2 kap. 3 § och 2 kap. 8 a § andra stycket FB). Utredningen är inte slutförd förrän faderskapet eller föräldraskapet fastställts genom bekräftelse eller genom lagakraftvunnen dom. Utredningen torde inte kunna anses definitivt avslutad i och med att socialnämnden beslutat att lägga ner den, eftersom det är ett tillsvidarebeslut. (Se kap. 18. Avslutning och nedläggning av utredning.)

Möjlighet att flytta över ett ärende till annan kommun

Socialnämnden kan flytta över ett ärende till socialnämnden i en annan kommun, om det skulle underlätta utredningen avsevärt. Den andra nämnden ska genast underrättas om ett sådant beslut (2 kap. 3 § andra stycket och 2 kap. 8 a § andra stycket FB). Det är inte ett tillräckligt skäl att flytta över ett ärende bara för att barnet byter bostadsort. I regel är det ändamålsenligast att den nämnd som inlett utredningen också slutför den. Socialnämnden bör i regel inte flytta över ett ärende om endast en mindre del av utredningsarbetet återstår.[42] Socialnämnden bör i första hand överväga om det kan vara tillräckligt att begära biträde från nämnden i den andra kommunen i stället för att flytta över ärendet.[43] Det behövs inte något samtycke från den nämnd till vilken ärendet ska överflyttas. Men socialnämndens bedömning av om ett ärende bör flyttas över till nämnden i en annan kommun bör så långt möjligt göras i samförstånd med den andra kommunen. Vårdnadshavarens, särskilt förordnad vårdnadshavares eller en tillfällige vårdnadshavares synpunkter bör beaktas.[44] Socialnämnden kan flytta över ett ärende, om modern eller barnet har skyddade personuppgifter (sekretessmarkering, skyddad folkbokföring eller fingerade personuppgifter) och utredningen av den anledningen skulle underlättas avsevärt om den görs av nämnden i en annan kommun än barnets folkbokföringskommun, t.ex. den andra partens folkbokföringskommun.[45] Ur moderns och barnets synvinkel är det givetvis viktigt att kommunerna kan komma överens i sådana ärenden. (Se kap. 16. Biträde av annan socialnämnd eller utlandsmyndighet.)

Beslut om att flytta över en faderskaps- eller föräldraskapsutredning fattas av socialnämnden och kan inte delegeras (10 kap. 5 § socialtjänstlagen (2001:453), SoL). En myndighet som meddelar ett beslut i ett ärende ska så snart som möjligt underrätta den som är part om det fullständiga innehållet i beslutet, om det inte är uppenbart obehövligt. Om parten får överklaga beslutet ska han eller hon även underrättas om hur det går till (33 § FL). Underrättelsen med utdrag ur protokoll skickas lämpligen som brev med mottagningsbevis. Den nämnd som beslutat om överflyttningen är skyldig att fortsätta utredningen tills beslutet har vunnit laga kraft,[46] dvs. i regel tre veckor efter det att socialnämnden fått del av beslutet. Det finns dock inget som hindrar att den nya nämnden omedelbart övertar utredningen om kommunerna är överens om det.

Överklaga ett beslut om överflyttning

Ett beslut om att flytta över en utredning kan överklagas av den mottagande nämnden. Socialnämndens beslut överklagas hos länsstyrelsen (2 kap. 3 § tredje stycket FB). Överklagandet ska vara skriftligt och lämnas till den socialnämnd som beslutat om överflyttning (23 § FL). Nämnden prövar om överklagandet har kommit in i rätt tid och skickar skrivelsen med överklagandet, nämndens

---

[41] 2 kap. HSLF-FS 2021:64
[42] 11 kap. HSLF-FS 2021:64
[43] 11 kap. HSLF-FS 2021:64
[44] 11 kap. HSLF-FS 2021:64
[45] 11 kap. HSLF-FS 2021:64
[46] Prop. 1973:100 s. 82, Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i föräldrabalken, m.m.

handlingar i ärendet och – om det anses nödvändigt – ett eget yttrande till länsstyrelsen. Länsstyrelsens beslut i ärendet får överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten (2 kap. 3 § tredje stycket FB).

Diplomatisk immunitet

Personal vid utländska ambassader i Sverige kan åtnjuta immunitet och okränkbarhet enligt Wienkonventionen om diplomatiska förbindelser från 1961. Wienkonventionen är inkorporerad i svensk lagstiftning genom 2 § lagen (1976:661) om immunitet och privilegier i vissa fall. Wienkonventionen delar in personer med anknytning till ambassader i olika kategorier (diplomatiska företrädare, administrativ och teknisk personal, tjänstepersonal och privattjänare). De olika kategorierna samt deras familjemedlemmar kan åtnjuta immunitet och okränkbarhet men i olika utsträckning.

Diplomatiska företrädare är den kategori som har mest omfattande immunitet. De åtnjuter okränkbarhet enligt artikel 29 i Wienkonventionen. Det innebär att det finns begräsningar i vilka tvångsmedel svenska myndigheter kan vidta gentemot en diplomatisk företrädare. I faderskapsärenden skulle t.ex. vissa beslut enligt lagen (1958:642) om blodundersökning m.m. vid utredning av faderskap kunna komma i konflikt med okränkbarheten.

Diplomatiska företrädare åtnjuter även immunitet mot domsrätt enligt artikel 31 i Wienkonventionen. Detta innebär att svenska domstolar inte alltid är behöriga att ta upp mål som gäller en diplomatisk företrädare. Immuniteten i brottmål är fullständig men i tvistemål och administrativa mål gäller vissa undantag. Undantagen borde dock inte vara aktuella i mål om fastställande eller hävande av faderskap. Om socialnämnden t.ex. väcker talan i tingsrätten om fastställande av faderskap enligt 3 kap. 5 § föräldrabalken mot en person som åtnjuter immunitet, skulle tingsrätten kunna komma att avvisa talan.

Familjemedlemmar till diplomatiska företrädare har enligt artikel 37 (1) samma immunitet som den diplomatiska företrädaren, under förutsättning att familjemedlemmen inte är svensk medborgare.

De andra kategorierna i Wienkonventionen har lägre grad av immunitet. Administrativ och teknisk personal åtnjuter enligt artikel 37 (2) Wienkonventionen också okränkbarhet enligt artikel 29 men deras immunitet i tvistemål och administrativa mål enligt artikel 31 är begränsad till åtgärder som de har vidtagit i tjänsten. Medlem av tjänstepersonalen åtnjuter enligt artikel 37 (3) enbart immunitet för åtgärder som vidtagits i tjänsten. Privattjänare åtnjuter inte någon immunitet i Sverige.

3. Hemvistbedömning

Hemvist

En förutsättning för att socialnämnden ska vara skyldig att utreda faderskapet för ett barn är att barnet har hemvist i Sverige (2 kap. 1 § FB). Någon utredningsskyldighet då barnet saknar hemvist i Sverige föreligger inte, även om barnet har svenskt medborgarskap. En svensk medborgare som efter att ha vistats utomlands bosätter sig i Sverige torde som regel kunna presumeras ha hemvist här.[47]

Begreppet hemvist är en legal konstruktion vars viktigaste funktion är att fungera som anknytningsmoment vid fastställande av vilken stat som ska ha jurisdiktion över en rättsfråga med anknytning till flera länder exempelvis över en rättsfråga om faderskap, underhåll och vårdnad.[48]

Syftet med begreppet hemvist är att det ska vara tolkningsbart utifrån omständigheterna i varje enskilt fall och därför finns ingen fastslagen definition i FB. I förarbetena står dock att det hemvistbegrepp som finns i 7 kap. 2 § IÄL bör vara utgångspunkt även för hur man tillämpar bestämmelsen i FB.[49] Målet har varit att åstadkomma ett så enhetligt hemvistbegrepp som möjligt inom den internationella familjerätten.[50] Det är emellertid klart att tolkningen av hemvistbegreppet måste påverkas av ändamålet med den lagstiftning där begreppet används, och att bedömningen får skifta beroende på sammanhanget.[51] När det gäller socialnämndens utredningsskyldighet sägs i förarbetena att hemvistbegreppet inte bör få en alltför snäv räckvidd. Det bör i huvudsak uppfattas på samma sätt som i övriga internationella privaträttsliga sammanhang.[52]

Enligt IÄL ska den som är bosatt i en viss stat anses ha hemvist där om bosättningen med hänsyn till vistelsens varaktighet och omständigheterna i övrigt måste anses stadigvarande. Den definitionen är allmänt hållen och ger utrymme för skönsmässiga bedömningar. Bristen på klara kriterier rörande hemvistanknytningen innebär i vissa fall svårigheter att förutse resultatet av hemvistbedömningen.[53] Att fastställa en persons hemvist kan därför ibland vara en svår uppgift.[54]

Barnets hemvist sammanfaller oftast med vårdnadshavarens

Bedömningen av om kravet på hemvist är uppfyllt ska i princip alltid göras individuellt för varje person. Det gäller både för vuxna och för barn. Det är dock naturligt att familjeförhållanden spelar en roll vid bedömningen av en persons hemvist. Medlemmar i en familj har regelmässigt hemvist i samma land.[55] Barns hemvist antas därför i allmänhet sammanfalla med vårdnadshavarens hemvist om barnet bor med denne, men det behöver inte vara så. Det avgörande är barnets aktuella och förväntade uppväxtförhållanden.[56] När det gäller barnets hemvist kan sålunda hemvist i de flesta fall knappast anses föreligga om barnet av allt att döma inte kommer att växa upp här.[57]

---

[47] Prop. 1973:158 s. 80 f. Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen (1904:26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap m.m. och Örtenhed K, 2006 s. 184, Bosättningsanknytningar i gränsöverskridande familjerättsförhållanden: en internationellt privat- och processrättslig studie, Iustus förlag.
[48] Promemoria S2019/03929/FST Faderskapsutredningar i vissa fall med internationella anknytning.
[49] Prop. 1984/85:124 s. 40 f.
[50] Prop. 173:158 s. 78 f.
[51] Prop. 1984/85:124 s. 41
[52] Prop. 1984/85:124 s. 19
[53] Örtenhed K (2006) s. 167
[54] Bogdan M (2014) s. 134 och 138, Svensk internationell privat- och processrätt, Norstedts Juridik
[55] Örtenhed K (2006) s. 188 f.
[56] Prop. 1984/85:124 s. 42
[57] Prop. 1984/85:124 s. 41 f.

Vistelsen ska vara stadigvarande

Vid fastställande av hemvist ska hänsyn tas till, förutom vistelsens varaktighet, en rad andra objektiva omständigheter. I förarbeten och doktrin lyfts särskilt fram familje-, anställnings- och bostadsförhållanden som viktiga omständigheter att beakta.[58]

Det objektiva och subjektiva rekvisitet

För att en person ska ha förvärvat hemvist i ett nytt land krävs i princip att två förutsättningar är uppfyllda. För det första ska personen ha ändrat sin vanliga vistelseort så att personen fortsättningsvis normalt vistas i det nya landet (det objektiva rekvisitet). För det andra ska personen ha för avsikt att stanna i det nya landet, om inte för alltid så i varje fall för mycket lång tid (det subjektiva rekvisitet).[59] Personer som kommer till Sverige med såväl avsikt som möjlighet att stanna, t.ex. kvotflyktingar, kan anses ha hemvist här redan från ankomstdagen.[60] Det krävs inte att avsikten är att stanna för all framtid. Normalt bör det vara tillräckligt att personen har för avsikt att stanna tills vidare och inte har några definitiva planer på att lämna landet. Det kan även finnas fall där personen i fråga ska lämna Sverige vid en viss tidpunkt i framtiden, men ändå kan anses ha hemvist här, till exempel om den planerade vistelsen är tänkt för en avsevärd tid.[61] Det är dock inte bara tiden som bestämmer. Det har också viss betydelse hur stark anknytning som föreligger till ett annat land, exempelvis hemlandet eller till tidigare vistelseland. Om alla band - bortsett från eventuellt medborgarskap - klippts av med detta land torde också en tidsbegränsad vistelse kunna anses innebära hemvist.[62] Har hemvist en gång uppkommit så upphör det normalt inte förrän vid utflyttningen till ett annat land, dvs. själva avsikten att lämna landet är inte tillräcklig. HFD har uttalat sig om bedömning av hemvist i ett mål som gällde beredande av vård enligt LVU. Enligt HFD bör det göras en helhetsbedömning av sådana omständigheter som hur länge familjen vistats i det ena respektive det andra landet, vilka sociala och andra bindningar som familjen har till respektive land och vad som orsakat flyttningen till det andra landet. Kriterier av mer formell natur, såsom medborgarskap och folkbokföring, bör däremot tillmätas underordnad betydelse.[63]

Avgörande för bedömningen av ett barns hemvist är barnets aktuella och förväntade uppväxtförhållanden och socialnämnden måste göra en helhetsbedömning av vilka sociala och andra bindningar som barnet har till Sverige.

Barn som är folkbokfört

Att barnet är folkbokfört i Sverige är ett starkt indicium på att barnet har hemvist i Sverige men det är varken en tillräcklig eller nödvändig förutsättning för att förvärva hemvist i Sverige enligt IÄL.[64] Ett barn som är folkbokfört i Sverige kan således sakna hemvist här vid en internationell processrättslig bedömning.

Barn som inte är folkbokfört

Det är emellertid också möjligt för ett barn att förvärva hemvist i Sverige, trots att det inte är folkbokfört här. Socialnämnden måste göra en sammantagen bedömning av samtliga omständigheter kring barnet för att bedöma hemvistet. Om ett barn bedöms ha hemvist trots att det inte är folkbokfört i en kommun i Sverige, är det den kommun där barnet vistas som bör ansvara för utredningen.[65]

---

[58] Bogdan M (2014) s. 135
[59] Bogdan M (2014) s. 134 f.
[60] Bogdan M (2014) s. 135
[61] Prop. 1973:158 s. 80
[62] Prop. 1973:158 s. 80 f.
[63] RÅ 2006 ref. 36
[64] Bogdan M (2014) s. 136 och Örtenhed K (2006) s. 197 f.
[65] 2 kap. HSLF-FS 2021:64

Barn som har uppehållstillstånd

Utgångspunkten är att uppehållstillstånd är en förutsättning för hemvist. Av hemvistdefinitionen i IÄL följer att det ska röra sig om en stadigvarande vistelse, vilket i regel förutsätter att barnet har rätt att permanent vistas i landet. Uppehållstillstånd är en faktisk och rättslig förutsättning för att en person ska kunna stanna i landet. Saknas uppehållstillstånd kan knappast förutsättningen för att bli kvar i landet anses uppfylld. Utan permanent – eller i vart fall långvarigt – uppehållstillstånd bör hemvist i Sverige således inte anses föreligga.[66]

Barn som inte har uppehållstillstånd

HD har emellertid funnit att det kan finnas omständigheter som gör att en person som saknar uppehållstillstånd ändå ska anses ha hemvist här. Så kan vara fallet när vistelsen varat under lång tid. Det borde också enligt HD kunna beaktas om utlänningen har ett starkt rättsligt intresse av att få sin talan prövad och detta i praktiken endast är möjligt om svensk domstol är behörig att pröva talan. I det aktuella målet, som gällde äktenskapsskillnad, fann HD att den asylsökande kvinnan hade förvärvat hemvist i Sverige trots asylansökans ovissa utgång. HD beaktade både vistelsens varaktighet och att kvinnan hade ett starkt rättsligt intresse av att få sin skilsmässoansökan prövad av svensk domstol. Kvinnan hade vistats i Sverige i nästan två år.[67]

Uppehållstillstånd är huvudregel för socialnämndens skyldighet att utreda

Mot bakgrund av det ovan redovisade får huvudregeln anses vara att socialnämnden varken är skyldig eller behörig att utreda faderskapet för ett barn som saknar permanent eller tillfälligt uppehållstillstånd i Sverige.

Undantag

Det kan dock finnas omständigheter i ett enskilt fall som gör att ett barn kan anses ha hemvist här trots avsaknad av uppehållstillstånd. Så kan t.ex. vara fallet om barnet har ett starkt rättsligt intresse av att få faderskapet fastställt beroende på att den presumtive fadern har uppehållstillstånd i Sverige eller är svensk medborgare.[68] I dessa situationer kan socialnämnden vara skyldig att inleda utredning för ett barn som inte har uppehållstillstånd i Sverige. Det är då den kommun där barnet vistas som bör ansvara för utredningen.[69]

Barn som har fått avslag på asylansökan

När ett utvisningsbeslut vunnit laga kraft är personen som beslutet omfattar skyldig att lämna landet. Det innebär att en person som har fått avslag på sin asylansökan, och som inte överklagar beslutet, saknar rätt att vistas i Sverige och kan därmed inte anses ha sitt hemvist här. Om beslutet överklagas får personen stanna i Sverige i avvaktan på att överklagandet prövas. Under den tiden får hemvist bedömas på samma sätt som för en person som inte har uppehållstillstånd (se ovan). Om en person har fått ett beslut om avvisning som ska genomföras omedelbart måste personen lämna Sverige även om beslutet överklagas. Personen har således inte rätt att vistas i Sverige och kan därmed inte anses ha sitt hemvist här.

Barn som vistas illegalt i landet

Det får anses följa av kravet på en stadigvarande vistelse att en person som vistas illegalt i Sverige inte kan förvärva hemvist här i landet. En person som vistas här illegalt kan utvisas och saknar därför reella förutsättningar att stanna kvar. Det räcker inte att personen under en längre tid faktiskt vistas här, om förutsättningarna saknas för vistelsen att utvecklas till en stadigvarande vistelse.[70]

---

[66] Örtenhed K (2006) s. 208
[67] NJA 1995 s. 238
[68] Örtenhed K (2006) s. 136
[69] 2 kap. HSLF-FS 2021:64
[70] Örtenhed 2006 s. 208.

Barn som föds utomlands

En svensk socialnämnd är varken skyldig eller behörig att fastställa faderskapet eller föräldraskapet för ett barn som föds av en mamma som är svensk medborgare, men som är bosatt utomlands och saknar hemvist i Sverige (2 kap. 1 § FB). Föräldrarna får vända sig till myndigheterna i det land där de vistas, för att få faderskapet eller föräldraskapet fastställt enligt det landets lagar. Möjligtvis skulle talan kunna väckas i svensk domstol, under förutsättning att det kan anses föreligga domsrätt för domstolen.[71] Svensk domstol är behörig att ta upp frågan om barnet har hemvist i Sverige, om mannen eller de inblandade männen har hemvist här, eller om det i andra fall med hänsyn till barnets, moderns eller mannens anknytning till Sverige finns särskilda skäl att målet prövas här (4 § IFL).

Om en svensk medborgare föder ett barn under en tillfällig vistelse utomlands betyder inte det att barnet inte kan anses ha hemvist i Sverige. Kortare tidsbegränsade vistelser anses i regel inte, enligt svensk internationell privaträtt, påverka hemvistet. En person som har hemvist i ett land anses behålla detta när syftet med utlandsvistelsen är att under en viss bestämd tid resa eller studera i ett annat land.[72]

[71] Med svensk domsrätt menas svenska domstolars behörighet att pröva mål med internationell anknytning. För att svensk domsrätt ska föreligga krävs normalt att tvisten eller parterna har en viss anknytning till Sverige.
[72] Bogdan M (2014) s. 135 och Örtenhed K (2006) s. 186

4. Handläggning och sekretess

Allmänt om handläggning

Information och rådgivning

En myndighet ska se till att kontakterna med enskilda blir smidiga och enkla. Myndigheten ska lämna den enskilde sådan hjälp att han eller hon kan ta till vara sina intressen. Hjälpen ska ges i den utsträckning som är lämplig med hänsyn till frågans art, den enskildes behov av hjälp och myndighetens verksamhet. Den ska ges utan onödigt dröjsmål (6 § förvaltningslagen (2017:900), FL.

Det innebär att myndigheter har en serviceskyldighet som innebär att lämna upplysningar, vägledning, råd och annan sådan hjälp till enskilda i frågor som rör myndighetens verksamhetsområde. Det kan exempelvis gälla upplysningar om hur en vuxen person ska göra för att få ett faderskap eller föräldraskap fastställt eller upphävt eller hur moderskapet för ett barn kan fastställas eller upphävas. Frågor från enskilda ska besvaras så snart som möjligt oavsett om frågan ställs per brev, telefon eller på annat sätt.

En myndighet ska vara tillgänglig för kontakter med enskilda och informera allmänheten om hur och när kontakt kan tas. Myndigheten ska vidta de åtgärder i fråga om tillgänglighet som behövs för att den ska kunna uppfylla sina skyldigheter gentemot allmänheten (7 § FL).

Delegation

Med delegation menas överföring av beslutanderätten till ett organ eller en person som är underställd nämnden. Ett beslut som är fattat efter delegation betraktas som ett beslut av nämnden. Regler om delegation finns i kommunallagen (2017:725) (KL) och socialtjänstlagen (2001:453) (SoL).

Från delegation ska även fullmaktsinstitutet skiljas. Som exempel kan nämnas att nämnden genom fullmakt kan ge ett ombud i uppdrag att företräda nämnden i en förhandling i domstolen. Beslut att utse ombud är däremot ett beslut som kan delegeras.

Var finns reglerna om delegation?

Reglerna om delegation finns i 6 kap. 37–40 §§ och 7 kap. 5-7 §§ KL. Nämnden har en stor frihet att besluta om delegation. En nämnd får uppdra åt ett utskott, ledamot eller ersättare eller anställd att besluta på nämndens vägnar i ett visst ärende eller en viss grupp av ärenden (6 kap. 37 § och 7 Kap. 5 § KL).

Beslut som kan delegeras

Att besluta på socialnämndens vägar får, när det gäller frågor som regleras i FB, avse endast vissa uppgifter vilket närmare framgår av bestämmelserna i 10 kap. 5 § SoL. När det rör faderskap och föräldraskap gäller det frågor som anges i följande lagrum 1 kap. 4, 9, 13 och 14 §§ FB, 2 kap. 1, 4-6 , 8 §§ samt 9 § första stycket FB och 3 kap. 5, 6 och 8 §§ FB.

Beslut som inte kan delegeras

Nämnden kan således inte delegera beslut att inte påbörja en utredning när faderskapspresumtion föreligger enligt 1 kap. 1 § FB eller ett beslut att lägga ned en utredning enligt 2 kap.7 och 9 §§ FB. (Se kap. 18. Avslutning och nedläggning av utredning). Inte heller när det gäller överflyttning av ett ärende till en annan kommun enligt 2 kap. 3 § FB kan nämnden delegera frågan.

Utredningen ska bedrivas skyndsamt

Utredningen bör bedrivas skyndsamt och ska vara slutförd inom ett år från barnets födelse, om inte särskilda skäl föranleder annat (2 kap. 8 § andra stycket FB). Som exempel på omständigheter som kan vara skäl för att utredningstiden överskrids nämns i förarbetena till lagen att socialnämnden haft stora

svårigheter att få tag i aktuella män eller att medicinsk utredning dragit ut på tiden.[73] Det är således endast i rena undantagsfall som utredningen får pågå längre tid än ett år. Särskilda skäl kan vara att en utredning återupptas eller påbörjas senare än i samband med barnets födelse. Sådana utredningar bör senast vara slutförda inom ett år från det att utredningen återupptogs eller påbörjades.[74] Särskilda skäl kan också vara att det varit svårt att hitta eller få kontakt med den eller de män som modern uppger i utredningen, eller med modern själv.[75] Den omständigheten att den medicinska utredningen drar ut på tiden kan också utgöra särskilda skäl.[76]

Utredningsarbetet ska vara meningsfullt

Justitiekanslern (JK) uttalade 1990 följande om utredningstiden: Enligt min mening skall man vid bedrivandet av faderskapsutredningar även i komplicerade fall i princip hålla sig inom ettårsramen. Utredningen bör bedrivas så att senast när ett år förflutit från barnets födelse bör det vara möjligt att överlämna faderskapsfrågan för rättslig prövning, eller att bedöma huruvida fortsatt utredning av socialnämnden är meningsfull. Enligt JK:s bedömning torde endast i mycket speciella fall en fortsatt utredning vara meningsfull om den riskerar att dra ut på tiden ytterligare ett år.[77]

Justitieombudsmannen (JO) har påpekat att socialnämnden när det gäller handläggningen av faderskapsfrågor bör eftersträva sådana rutiner att det vid varje tidpunkt klart framgår vilka faderskapsärenden som ännu inte har avslutats och vilka åtgärder som vidtagits i dessa ärenden.[78] I ett annat beslut har JO sagt att när det står klart för en handläggare att modern inte kommer att medverka i utredningen bör frågan om ärendets fortsatta handläggning hänskjutas till nämnden. Om en faderskapsutredning inte kunnat avslutas inom ett år, är det enligt JO lämpligt att ärendet föreläggs nämnden så att den får möjlighet att ta ställning till om det är meningsfullt att fortsätta utredningen, eller om den ska läggas ner eller överlämnas för rättslig prövning. JO har vidare sagt att det inte är tillfredsställande att en nämnd inte har några rutiner för att följa upp faderskapsutredningar.[79]

Efter sex månader – samråd med chef

Om en utredning inte är slutförd inom sex månader, bör utredaren rådgöra med en överordnad tjänsteman om utredningen ska fortsätta eller om ärendet ska överlämnas till domstol för rättslig prövning eller läggas ner enligt 2 kap. 7 § FB.[80]

Efter ett år – samråd med socialnämnd

Om en utredning pågår längre tid än ett år, bör ärendet föreläggas socialnämnden, med förslag till ställningstagande om utredningen ska fortsätta, läggas ner eller om ärendet ska överlämnas till domstol för rättslig prövning.[81]

Om utredningen fortsätter sedan den förelagts socialnämnden, bör utredaren var sjätte månad rådgöra med en överordnad tjänsteman om utredningen ska fortsätta eller om ärendet ska överlämnas till domstol för rättslig prövning eller läggas ner enligt 2 kap. 7 § FB.[82]

---

[73] Prop. 1969:124 s. 106 med förslag till lag om ändring i ärvdabalken, m.m.
[74] 12 kap. HSLF-FS 2021:64
[75] 12 kap. HSLF-FS 2021:64
[76] 12 kap. HSLF-FS 2021:64
[77] JK:s beslut den 30 juli 1990 dnr 2507-89-22, se även JK beslut den 20 november 1991 dnr 1536-91-21
[78] JO:s beslut den 25 mars 1980, dnr 2836-1979
[79] JO 2001/02 s. 290
[80] 12 kap. HSLF-FS 2021:64
[81] 12 kap. HSLF-FS 2021:64
[82] 12 kap. HSLF-FS 2021:64

Tolk och översättning

För personer med ett annat modersmål än svenska är det viktigt att utredaren försäkrar sig om att parterna kan tillgodogöra sig informationen om faderskap/föräldraskap och varför det är viktigt att ett faderskap/föräldraskap fastställs. Av 13 § FL framgår att en myndighet ska använda tolk och se till att översätta handlingar om det behövs för att den enskilde ska kunna ta till vara sin rätt när myndigheten har kontakt med någon som inte behärskar svenska.

Utan kostnad för den enskilde

Det ställs alltså ett uttryckligt krav på tolkning och översättning för fall då den enskilde behöver sådan hjälp för att kunna ta till vara sin rätt, till exempel för att kunna förstå ärendets innehåll och själv göra sig förstådd. Tolkning eller översättning kan också vara en förutsättning för att relevant material ska kunna beaktas vid prövningen av ärendet, oavsett om materialet tillförs av den enskilde själv eller av någon annan. Bestämmelsen hindrar inte att myndigheterna även i annat syfte använder sig av tolk utan kostnad för den enskilde, om de anser det motiverat för att ärendet ska bli tillfredsställande behandlat.

När tolkning eller översättning inte behövs

Behovskriteriet ger utrymme för myndigheterna att i vissa fall avstå från tolkning eller översättning. Ett tänkbart exempel kan vara ärenden av mindre vikt för den enskilde där kostnaderna för åtgärden framstår som oproportionerliga i förhållande till den enskildes möjligheter att ändå ta till vara sin rätt. Det är alltså ytterst myndigheten som avgör om och i vilken utsträckning det finns ett behov av tolk eller översättning i det enskilda ärendet.[83]

Funktionsnedsättning

En myndighet ska under samma förutsättningar använda tolk och göra innehållet i handlingar tillgängligt när den har kontakt med någon som har en funktionsnedsättning som allvarligt begränsar förmågan att se, höra eller tala. Bestämmelsen innebär att myndigheterna på motsvarande sätt som anges i första stycket ska underlätta för enskilda med vissa funktionsnedsättningar att medverka i ett ärende. Det kan till exempel vara fråga om att göra innehållet i handlingar tillgängligt genom att använda punktskrift eller talsyntes.

Dyslexi

Bestämmelsen är inte tillämplig för dem som har en funktionsnedsättning i form av dyslexi.[84] För dessa gäller myndigheternas serviceskyldighet som innebär att en myndighet ska lämna den enskilde sådan hjälp att han eller hon kan ta till vara sina intressen.[85]

Jäv

För att garantera att myndigheter handlägger ärenden objektivt och opartiskt finns det regler om jäv. Reglerna kan sägas utgöra ett komplement till RF:s bestämmelse om att domstolar, förvaltningsmyndigheter och andra som fullgör uppgifter inom den offentliga förvaltningen ska beakta allas likhet inför lagen och iaktta saklighet och opartiskhet.

Förtroendevalda och anställda

En socialnämnd ska följa det som är föreskrivet om nämnder i kommunallagen (10 kap. 1 § SoL). Det innebär att kommunallagens bestämmelser om jäv ska tillämpas. Jävsreglerna är tillämpliga i alla ärenden hos nämnden oavsett om det gäller ett ärende enligt SoL eller enligt annan lagstiftning. Såväl förtroendevalda som anställd personal omfattas av jävsreglerna. Den som handlägger ett ärende hos en nämnd ska inte anses jävig enbart på grund av att han eller hon tidigare har deltagit i

---

[83] Prop. 2016/17:180 En modern och rättssäker förvaltning – ny förvaltningslag s. 299
[84] Prop. 2016/17:180 s. 299
[85] Prop. 2016/17:180 s. 86 se även 6 § FL

handläggningen av ärendet hos en annan nämnd. Men den som känner till en omständighet som kan antas utgöra jäv mot honom eller henne ska självmant uppge det 6 kap. 30 § och 7 kap. 4 § KL.

Jävsgrunder

En förtroendevald eller anställd är jävig, om saken angår honom eller henne själv eller hans eller hennes make, sambo, förälder, barn eller syskon eller någon annan närstående eller om ärendets utgång kan väntas medföra synnerlig nytta eller skada för den förtroendevalde själv eller någon närstående. Det gäller också om den förtroendevalde eller anställde eller någon närstående är ställföreträdare för den saken angår eller det i övrigt finns någon omständighet som är ägnad att rubba förtroende för hans eller hennes opartiskhet i ärendet (6 kap. 28 § och 7 kap. 4 § KL).

Delikatessjäv

Det torde framför allt vara den sistnämnda jävsgrunden (s.k. delikatessjäv) som kan innebära tolkningssvårigheter. Enligt JO går det inte att uttömmande ange alla de olika situationer i vilka det kan förekomma delikatessjäv. Exempelvis kan en tjänsteman vara nära vän eller ha en djup konflikt med en part i ett ärende.86 Det finns även andra förhållanden som innebär att utredningen inte bör göras av en viss utredare, utan att det behöver röra sig om jäv. I små kommuner finns också större risk för att utredaren och sökanden känner varandra eller någon närstående, och det kan påverka förtroendet och sakligheten. Om mindre kommuner samarbetar med varandra går det kanske att finna lösningar på detta problem.87

Inte delta eller närvara

En anställd hos socialnämnden får inte delta eller närvara vid handläggningen av ett ärende om hon eller han är jävig (6 kap. 30 § och 7 kap. 4 § KL). Den anställde tjänstemannen får inte heller närvara vid ett sammanträde eller annat möte där ärendet behandlas. Normalt ska ett konstaterat jäv leda till att personen ifråga inte längre befattar sig med ärendet. I de flesta fall behöver inte heller nämnden fatta ett formellt beslut i jävsfrågan, utan personen avstår självmant och ersätts med en annan person. Annars måste nämnden avgöra jävsfrågan snarast genom ett formellt beslut. Socialnämndens beslut i jävsfrågan får bara överklagas i samband med överklagande av det beslut varigenom nämnden avgör ärendet (6 kap. 32 § KL).

Dokumentation

Av 11 kap. 5 § SoL framgår att handläggning av ärenden som rör enskilda samt genomförande av beslut om stödinsatser, vård och behandling skall dokumenteras. Dokumentationen skall utvisa beslut och åtgärder som vidtas i ärendet samt faktiska omständigheter och händelser av betydelse. Dokumentationen ska innehålla väsentlig, korrekt och tillräcklig information. Endast de uppgifter som har betydelse med hänsyn till verksamhetens art och det enskilda fallet behöver dokumenteras. En utgångspunkt för att avgöra hur omfattande dokumentationen behöver vara är att ny personal ska kunna utföra sina arbetsuppgifter med ledning av de uppgifter som tidigare har dokumenterats.[88]

Dokumentationen av vad som framkommit vid utredning bör således begränsas till vad som behövs för en riktig bedömning av ärendet och dess handläggning.[89] En kopia av respektive parts legitimationshandling bör sparas i akten.[90] Handlingar som rör enskildas personliga förhållanden skall förvaras så att obehöriga inte får tillgång till dem.[91] Vidare framgår av 11 kap. 6 § SoL att

---

[86] JO 2002/2003 s 252.
[87] Socialstyrelsen (2015) Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten s. 219.
[88] Socialstyrelsen (2015) Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten s. 207.
[89] Prop. 1996/97:124 Ändring i socialtjänstlagen s. 181
[90] 5 kap. HSLF-FS 2021:64
[91] Stadgandet innebär ett komplement till relevanta sekretessbestämmelser. Enligt 5 kap. 1 § OSL är myndigheter i regel skyldiga att registrera inkomna eller upprättade allmänna handlingar. För socialnämndens vidkommande gäller enligt 2 § offentlighets- och sekretessförordningen (2009:641) undantag från denna skyldighet i fråga om handlingar som hör till enskildas personakter.

dokumentationen skall utformas med respekt för den enskildes integritet. Den enskilde bör hållas underrättad om de journalanteckningar och andra anteckningar som förs om honom eller henne. Om den enskilde anser att någon uppgift i dokumentationen är oriktig skall detta antecknas. Utredningen av faderskapet eller föräldraskapet till ett barn dokumenteras i ett särskilt protokoll. (Se nedan)

Handlingar som avser personer som är eller har varit aktuella för utredning eller insats ska hållas samman i personakter.[92] Personakten ska innehålla en journal och upprättade samt inkomna handlingar av betydelse för handläggningen av ett ärende, genomförande eller uppföljning av insatser.[93] Åtgärder som vidtas vid handläggningen av ett ärende ska dokumenteras fortlöpande och utan oskäligt dröjsmål och på ett sätt så att det är möjligt att vid varje tidpunkt utläsa vad som har kommit fram i ärendet. I journalen dokumenteras t.ex. kallelser, när föräldrarna beställt tid, telefonsamtal mm.

Utredningsprotokoll

Av 2 kap. 8 § FB framgår att socialnämnden ska föra protokoll över det som framkommer vid utredningen som är av betydelse för faderskaps- eller föräldraskapsfrågan.

MFoF fastställer protokollsformulär som socialnämnden ska använda vid utredning av faderskap (1 § KK om socialnämnds medverkan vid fastställande av faderskap m.m.). Samtliga utredningar om faderskap ska göras i *U-protokollet för utredning av faderskap, föräldraskap, ensamstående, eller faderskap/moderskap om någon eller båda föräldrarna ändrat könstillhörighet*.[94] Protokollet är översatt till flera språk och finns på www.mfof.se.

Arkivbeständigt material

Av 5 § 2 punkten arkivlagen (1990:782) framgår att vid framställning av handlingar ska myndigheter använda material och metoder som är lämpliga med hänsyn till behovet av arkivbeständighet. Det innebär att skrift och papper ska vara arkivbeständigt.

Parterna tar del av uppgifterna

Allt som är viktigt för utredningen antecknas och dateras i U-protokollet. Parterna intygar efter genomläsning, med sina namnteckningar, att uppgifterna i U-protokollet är korrekta. Därefter daterar och undertecknar handläggaren protokollet. (Se Manual för u-protokoll i Kap. 22. Utredningsprotokoll (U-protokoll).)

JO har sagt att modern eller tänkbar far alltid ska få tillfälle att ta del av uppgifterna i protokollet. I enklare ärenden, som när föräldrarna sammanbott eller annars upprätthållit en stadigvarande förbindelse, torde protokollet enligt fastställt formulär kunna upprättas redan vid det första samtalet med modern och fadern. Om uppgiftslämnaren får ta del av det slutliga protokollet redan vid första samtalet, bör hon eller han genom sin namnteckning intyga uppgifterna i protokollet. Om protokoll upprättas med stöd av minnesanteckningar först senare kan handläggaren genom uppläsning i telefon eller på annat sätt underrätta uppgiftslämnaren om vad som antecknats i protokollet, och göra erforderliga ändringar eller tillägg. Handläggaren bör därefter anteckna i protokollet att uppgiftslämnaren känts vid uppgifterna.[95]

Rättelse av skrivfel och andra förbiseendefel

En handling som har upprättats inom socialtjänsten är en allmän handling (se 2 kap. 3 och 7 §§ Tryckfrihetsförordningen, TF). Till begreppet allmän handling är kopplat viktiga rättsverkningar, som avser allmänhetens insyn och kontroll av myndigheternas verksamhet. En sådan handling kan därför

---

[92] 4 kap. 2 § SOSFS 2014:5, Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om dokumentation i verksamhet som bedrivs med stöd av SoL, LVU, LVM och LSS
[93] 4 kap. 6 § SOSFS 2014:5
[94] 5 kap. 4 § HSLF-FS 2021:64
[95] JO:s protokoll den 25 – 27 november 1974

inte utan vidare ändras. En journalanteckning anses upprättad när den skrivits in i en journal.[96] Detsamma torde gälla uppgifter i ett protokoll. Det förhållandet att anteckningen inte har "låsts" ändrar inte den bedömningen.[97] En allmän handling som innehåller felaktig text (t.ex. skrivfel eller räknefel) får rättas genom att den felaktiga texten stryks över utan att den därigenom görs oläslig. Av den rättade handlingen ska det framgå varifrån uppgifterna kommer, vem (namn, befattning eller titel) som har upprättat den och när det gjordes (år, månad, dag).[98] Detsamma gäller rättelser av uppgifter i ett protokoll.

Ändra eller komplettera
Om någon av parterna vill ändra eller komplettera lämnade uppgifter i protokollet, antecknas de nya uppgifterna som tillägg. Anteckningar får aldrig raderas. En handling som upprättats i en verksamhet som bedrivs i kommunal regi är en allmän handling och får inte ändras hur som helst.

En journalanteckning anses exempelvis upprättad så snart den skrivits in i journalen. En allmän handling som innehåller felaktig text får rättas genom att den felaktiga texten stryks över utan att den därigenom görs oläslig. Av den rättade handlingen ska det framgå varifrån uppgifterna kommer, vem (namn, befattning eller titel) som har upprättat den och när ändringen gjordes (år, månad, dag).[99] Detsamma gäller de uppgifter i U-protokollet som undertecknats och godkänts.

Partsinsyn och kommunicering

På parts eget initiativ (partsinsyn)

En sökande, klagande eller annan part har rätt att ta del av det som har tillförts ärendet, om det gäller myndighetsutövning mot någon enskild. Rätten att ta del av uppgifter gäller med de begränsningar som följer av 10 kap. 3 § OSL (10 § FL). Huvudregeln innebär alltså att sekretessen inte hindrar en part från att ta del av en handling eller annat material i sitt eget ärende. Undantag från huvudregeln kan bara göras under de förutsättningar som finns i 10 kap. 3 § OSL det vill säga när det av hänsyn till allmänt eller enskilt intresse är av synnerlig vikt att sekretessbelagd uppgift i materialet inte röjs. Tillämpningen av undantagsbestämmelsen förutsätter att det finns en bestämmelse som sekretessbelägger uppgiften. Myndigheten kan alltså inte på allmänna grunder undanhålla uppgifter för den som är part i ett ärende, för att myndigheten anser att det är av synnerlig vikt att parten inte får ta del av dessa. Om myndigheten utifrån undantagsbestämmelsen inte anser sig kunna lämna ut en sekretessbelagd uppgift till den som är part i ärendet, ska myndigheten på annat sätt lämna upplysning om vad materialet innehåller, i den mån det behövs för att parten ska kunna ta tillvara sin rätt.

Moderns rätt att ta del utredningen

Om modern är vårdnadshavare för barnet har hon rätt att få del av hela utredningsmaterialet.

Barnets rätt att ta del av utredningen

Om barnet har uppnått tillräcklig mognad har även barnet rätt, att på begäran, få ta del av uppgifterna i det slutliga ärendet i vilket faderskapet eller föräldraskapet fastställts.

Mannens rättat ta del utredningen

I en utredning om huruvida äkta mannen inte är far till ett barn har han rätt att ta del av det utredningsmaterial som rör utredningen angående honom. När det gäller en man som modern uppger kan vara aktuell i en utredning är det rimligt att han får ta del av de uppgifter som han själv har lämnat och de uppgifter som modern har lämnat om honom. Såväl den äkta mannen som övriga män som modern uppger måste dock få så mycket uppgifter att de kan bevaka sina intressen i utredningen, t.ex. för att kunna göra sig en egen bedömning av om det behövs en DNA-undersökning. Utredaren måste

[96] JO 2011/12 s. 433
[97] JO 2011/12 s. 433
[98] 4 kap. 8 § SOSFS 2014:5
[99] 4 kap. 8 § SOSFS 2014:5

därför upplysa honom om huruvida modern har haft sexuellt umgänge med flera män inom konceptionstiden. Däremot torde det inte vara nödvändigt att tala om hur många män och vilka.

Insyn genom kommunikation

Den s.k. kommunikationsprincipen reglerar myndigheternas skyldighet att på eget initiativ se till att en part får del av uppgifter. Den innebär att ett ärende som avser myndighetsutövning mot någon enskild inte får avgöras utan att den som är part har underrättats om en uppgift som har tillförts genom någon annan än personen själv. Personen i fråga måste också ha fått tillfälle att yttra sig över den (11 kap. 8 § SoL och 25 § FL). Av 25 § FL framgår att innan en myndighet fattar ett beslut i ett ärende ska den, om det inte är uppenbart obehövligt, underrätta den som är part om allt material av betydelse för beslutet och ge parten tillfälle att inom en bestämd tid yttra sig över materialet. En part får på så sätt kännedom om alla de omständigheter som myndigheten grundar sitt avgörande på, och också tillfälle att kontrollera och komplettera utredningen.

På vilket sätt kommunikationsplikten ska fullgöras får myndigheten själv avgöra, och också hur det ska gå till, utifrån omständigheterna i det enskilda fallet. Det kan vara muntligt, om utredningen och underlaget för beslutet är kortfattade eller när det bara är någon enstaka uppgift som behöver kommuniceras. I andra fall kan det vara lämpligt att kommunikationen är skriftlig. Kommunikationsprincipen preciserar vilket material som måste kommuniceras. I många fall kan det dock vara lämpligt att kommunicera hela beslutsunderlaget – inte bara det som tillförts av någon annan.

I vissa fall är kommunikation inte nödvändig. Det gäller bl.a. i följande fall:

- Uppgiften saknar betydelse, t.ex. om en annan person har lämnat en uppgift man redan känner till eller som inte behövs för beslutsfattandet.
- Det är av någon anledning uppenbart obehövligt att kommunicera.

En bedömning av om man är skyldig att kommunicera eller inte får göras i varje enskilt fall. I tveksamma fall är det bättre att kommunicera beslutsunderlaget än att låta bli. JO har påpekat att man får låta bli att kommunicera bara när det är uppenbart obehövligt.[100]

Gallring

Gallring innebär att förstöra allmänna handlingar eller uppgifter i allmänna handlingar. Anteckningar och andra uppgifter i en personakt hos socialnämnden som tillhör en sådan sammanställning av uppgifter som avses i SoLPuL ska gallras fem år efter det att sista anteckningen gjordes i akten (12 kap. 1 § SoL). Av rättssäkerhetsskäl har vissa handlingar undantagits från gallringsplikten. Det gäller bl.a. handlingar som kommit in eller upprättats i samband med utredning om faderskap eller föräldraskap (12 kap. 2 § SoL).

Allmänt om sekretess

Sekretess innebär ett förbud mot att röja en uppgift, oavsett om det görs muntligen, genom att allmän handling lämnas ut eller på annat sätt. I offentlighets- och sekretesslagen (OSL) finns bestämmelser om tystnadsplikt i det allmännas verksamhet samt om förbud att lämna ut allmänna handlingar. Bestämmelser om sekretess till skydd för enskilds personliga och ekonomiska förhållanden finns i 21 – 40 kap. OSL.

För uppgifter som rör enskilds hälsa eller sexualliv gäller sekretess hos alla myndigheter, om det inte finns andra sekretessbestämmelser som ger ett starkare skydd (21 kap. 1 § OSL). De sekretessbestämmelser som gäller inom socialtjänsten finns i 26 kap. 1 § OSL och ger ett sådant starkare skydd. Med socialtjänst avses bl.a. all verksamhet som socialnämnden ansvarar för enligt lag,

[100] JO 1993/94 s. 307.

t.ex. handläggning av ärenden om utredning och fastställande av faderskap och föräldraskap (26 kap. 1 § OSL).

Den som bryter mot en bestämmelse om tystnadsplikt kan dömas för brott mot tystnadsplikt enligt 20 kap. 3 § BrB. Brott mot tystnadsplikt ligger under allmänt åtal. Sekretessen får dock brytas i en nödsituation, dvs. för att avvärja fara för liv, hälsa eller värdefull egendom, utan att den som bryter mot sekretessen riskerar straff (24 kap. 4 § BrB).

Huvudregeln inom socialtjänsten

Enligt 26 kap. 1 § OSL gäller sekretess inom socialtjänsten för uppgift om en enskilds personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till denne lider men, s.k. omvänt skaderekvisit. Grundregeln är alltså att sekretess gäller.

Personliga förhållanden

Vad som menas med begreppet *personliga förhållanden* framgår inte av lagstiftningen. Vad som menas med personliga förhållanden ska bestämmas med ledning av vanligt språkbruk. Någon tvekan om att uttrycket avser så vitt skilda förhållanden som t.ex. en persons adress eller yttringarna av ett psykiskt sjukdomstillstånd råder inte.[101] Till uppgifter om personliga förhållanden brukar räknas namn, personnummer, adress, telefonnummer, ålder, familjesituation, hälsotillstånd, missbruk, funktionsnedsättning, anställning och ekonomisk situation.

Men

En uppgift får inte röjas om man inte är säker på att detta inte kan leda till men. Begreppet men har en mycket vid betydelse och tar framför allt sikte på de olika kränkningar av den personliga integriteten som kan uppstå om uppgifterna lämnas ut. Med men avses sådant som att någon blir utsatt för andras missaktning om hans eller hennes förhållanden blir kända. Redan den omständigheten att vissa känner till en för någon ömtålig uppgift kan i många fall anses vara tillräckligt för att medföra men. Utgångspunkten för bedömningen ska vara den enskilde personens egen upplevelse. Vid en prövning av om uppgifterna ska lämnas ut måste tjänstemannen som gör prövningen sätta sig in i den enskildes situation och försöka förstå hur han eller hon skulle uppleva det om uppgifterna om honom eller henne förs vidare till en eller flera andra personer eller myndigheter.[102] Socialtjänstsekretessens utformning och den innebörd som lagts i begreppet men medför att möjligheterna att lämna ut uppgifter efter en menprövning är mycket begränsade. I princip kan uppgifter inte lämnas ut utan den enskildes samtycke om de inte är helt harmlösa.[103] Om sekretess gäller för uppgifter hos en myndighet får uppgifterna inte röjas för en enskild eller andra myndigheter i andra fall än som anges i OSL eller i någon av de lagar eller förordningar som nämnda lag hänvisar till (8 kap. 1 § OSL).

Sekretess mellan myndigheter

Inom en kommun finns flera olika myndigheter och kommunallagen ger kommunerna stor frihet att organisera nämndarbetet som de vill. Det är bl.a. möjligt att dela upp socialtjänstens uppgifter på flera nämnder genom en geografisk uppdelning på sociala distriktsnämnder eller kommundelsnämnder. Det går också att göra en uppdelning efter sak kompetens. Varje nämnd i en sådan organisation, tillsammans med underlydande förvaltning, räknas som en egen myndighet i OSL:s mening. Enligt huvudregeln gäller alltså sekretess såväl mellan de olika nämnderna inom samma kommun som gentemot andra myndigheter.

---

[101] Prop. 1979/80:2 Del A Regeringens proposition med förslag till sekretesslag m.m. s. 84.
[102] Prop. 1979/80:2 Del A s. 83.
[103] Se t.ex. SOU 2000:114 s. 96.

Sekretess mellan självständiga verksamhetsgrenar

Bestämmelserna i OSL gäller även mellan olika verksamhetsgrenar inom samma myndighet, under förutsättning att de fungerar självständigt i förhållande till varandra (8 kap. 2 § OSL).

Sekretessbrytande regler

Frågan om när det är tillåtet att bryta sekretessen inom socialtjänsten regleras närmare i OSL. Den sekretess som gäller för uppgift om enskilds personliga förhållanden inom socialtjänsten kan brytas i följande fall:

- om uppgiftsskyldighet följer av lag eller förordning (10 kap. 28 § OSL),
- om uppgiftslämnandet är nödvändigt för att den utlämnande myndigheten ska kunna fullgöra sin verksamhet (10 kap. 2 § OSL).
- vid samtycke från den enskilde (12 kap. 2 § OSL),
- vid misstanke om vissa allvarliga brott (10 kap. 23 § OSL), eller
- om en menprövning leder fram till att en handling eller uppgift kan lämnas ut (26 kap. 1 § OSL).

Uppgiftsskyldighet

Sekretessen hindrar inte att en uppgift lämnas till en annan myndighet om det finns en uppgiftsskyldighet enligt lag eller förordning (10 kap. 28 § OSL). En bestämmelse om uppgiftsskyldighet som har stor betydelse i faderskaps- och föräldraskapsärenden är 18 kap. 8 § socialförsäkringsbalken (2010:110) (SFB). Enligt den bestämmelsen lämnas inte underhållsstöd om barnets mor är boförälder och hon uppenbarligen utan giltigt skäl låter bli att vidta eller medverka till åtgärder för att få faderskapet eller föräldraskapet till barnet fastställt. Enligt 110 kap. 31 § SFB ska myndigheter, arbetsgivare och uppdragsgivare, anordnare av personlig assistans samt försäkringsinrättningar på begäran lämna Försäkringskassan, Pensionsmyndigheten, Skatteverket och allmän förvaltningsdomstol uppgifter som avser en namngiven person när det gäller förhållanden som är av betydelse för tillämpningen av denna balk. Bestämmelsen innebär att socialnämnden är skyldig att, på begäran av Försäkringskassan, lämna de uppgifter som behövs för att Försäkringskassan ska kunna bedöma rätten till underhållsstöd. Utformningen av uppgiftsskyldigheten innebär att socialtjänsten inte på eget initiativ får kontakta Försäkringskassan utan det är Försäkringskassan som ska begära in uppgifterna. JO har kritiserat en socialsekreterare som på eget initiativ lämnat ut en sekretesskyddad uppgift till Försäkringskassan.[104]

Med stöd av 3 kap. 8 § FB (jfr 3 kap 14 § andra stycket FB) ska, i samband med att socialnämnden väcker talan i faderskaps- eller föräldraskapsmål, socialnämnden ge in protokollet över nämndens utredning i ärendet till rätten. Om talan väcks av annan och socialnämnden har utrett frågan, ska rätten begära in socialnämndens protokoll.

En annan viktig bestämmelse för socialtjänsten om sådan uppgiftsskyldighet finns i 14 kap. 1 § andra stycket SoL. Där föreskrivs att myndigheter, vars verksamhet berör barn och ungdom samt andra myndigheter inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten, är skyldiga att genast anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd. Det gäller även dem som är anställda hos sådana myndigheter. Anmälningsskyldigheten gäller också dem som är verksamma inom yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet som berör barn och ungdom eller annan yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet inom hälso- och sjukvården eller på socialtjänstens område. De är även skyldiga att lämna uppgifter av betydelse för socialnämndens utredning av en sådan anmälan (14 kap. 1 § fjärde stycket SoL).

Nödvändigt utlämnande

För att socialtjänsten ska kunna fullgöra sina arbetsuppgifter är det i vissa fall nödvändigt att man lämnar ut uppgifter även utanför den egna myndigheten. Sekretess utgör inget hinder mot att sådana

[104] JO 1999/00 s. 374.

uppgifter lämnas ut, om det är nödvändigt för att den utlämnande myndigheten ska kunna fullgöra sin verksamhet (10 kap. 2 § OSL). Uppgifter får dock inte lämnas ut med stöd av denna bestämmelse för att den mottagande myndigheten ska kunna fullgöra sin uppgift. Det finns tydliga uttalanden i förarbetena till OSL om att den aktuella bestämmelsen ska tillämpas restriktivt. Undantag från sekretessen får bara göras när det är nödvändigt att lämna ut en sekretesskyddad uppgift, för att en myndighet ska kunna fullgöra ett visst åliggande. Det räcker inte med bedömningen att sekretessen gör myndighetens handlande mindre effektivt.[105]

Möjligheten för socialtjänsten att lämna ut information för att kunna hämta in vissa uppgifter säger dock ingenting om möjligheten att få information. Den styrs nämligen av den tillfrågade myndighetens uppgiftsskyldighet och sekretessbestämmelser. Även om socialnämnden med stöd av 10 kap. 2 § OSL kan lämna ut viss information så är det inte säkert att den tillfrågade myndigheten i sin tur kan lämna ut informationen.

I 12 kap. 10 § SoL finns en bestämmelse för att påminna om nämndens möjlighet att lämna ut sekretesskyddade uppgifter enligt 10 kap. 2 § OSL när det gäller att polisanmäla brott som hindrar nämndens verksamhet. I faderskapssammanhang kan frågan om polisanmälan komma upp t.ex. då nämnden misstänker eller har konstaterat att någon lämnat ett DNA-prov i annans ställe. Socialnämnden har i sådana fall möjlighet att lämna ut vissa uppgifter och göra en polisanmälan, men någon skyldighet finns inte. Socialnämnden måste vid sin bedömning se till att en sådan polisanmälan aldrig strider mot barnets bästa (1 kap. 2 § SoL).

Samtycke till att hämta in uppgifter

Sekretess till skydd för en enskild gäller inte i förhållande till den enskilda själv och kan helt eller delvis efterges av honom eller henne (12 kap. 1 och 2 §§ OSL). Det gäller dock inte om något annat följer av en bestämmelse i OSL. Detta innebär att det i regel är möjligt att lämna ut uppgifter efter samtycke från den som skyddas av sekretessbestämmelsen.

OSL ställer inga krav på att samtycket ska vara skriftligt. JO menar dock att man inom socialtjänsten, i de fall samtycke behövs, bör införskaffa ett uttryckligt och skriftligt samtycke, eftersom det ofta är fråga om uppgifter av mer känslig natur. Samtycket kan formuleras av en tjänsteman på socialförvaltningen, men det bör undertecknas av den enskilda själv. Vid utformningen bör man iaktta noggrannhet, så att inte samtycket till exempel blir mer omfattande än vad den enskilda avsett.[106]

Ett samtycke kan även vara partiellt – dels så att det avser endast vissa uppgifter, dels så att samtycket endast gäller utlämnande till en viss person. Den som har lämnat sitt samtycke till att en annan person får del av sekretessbelagda uppgifter om honom eller henne kan kräva att myndigheten vid utlämnandet ställer upp förbehåll som begränsar mottagarens rätt att lämna uppgiften vidare eller nyttja den (12 kap. 2 § andra stycket OSL). Det är emellertid inte möjligt att ställa upp något sådant förbehåll när en uppgift lämnas till en myndighet. Förbehåll får till exempel ställas upp för uppgifter i en handling eller annat material som lämnas till part, ställföreträdare, ombud eller biträde som vill ta del av det som tillförts ärendet. Förbehållet får inte innebära förbud mot att utnyttja uppgiften i målet eller ärendet eller mot att lämna muntlig upplysning till part, ställföreträdare, ombud eller biträde (10 kap. 4 § OSL första stycket). Om den som förbehållet riktar sig mot inte följer villkoren i förbehållet kan ansvar för brott mot tystnadsplikt (20 kap. 3 § BrB) komma i fråga.

Vid misstanke om vissa allvarliga brott

Det finns ett antal sekretessbrytande bestämmelser som gör det möjligt för socialnämnden att lämna uppgifter till de brottsutredande myndigheterna, bl.a. 10 kap. 20-23 §§ OSL. Bestämmelserna medför inte en anmälningsskyldighet utan ger endast en möjlighet att göra polisanmälan. Nämnden måste bedöma vad som är lämpligast i varje enskilt fall utifrån barnets bästa.

---

[105] Prop. 1979/80:2 Del A s. 465 och Prop. 2008/09:150 Offentlighets- och sekretesslagen s. 368.
[106] JO 1990/91 s. 366.

Generalklausulen

10 kap. 27 § OSL innehåller den s.k. generalklausulen. Av den följer att en uppgift får lämnas till en myndighet om det är uppenbart att intresset av att uppgiften lämnas väger tyngre än det intresse som sekretessen ska skydda. Bestämmelsen gäller emellertid inte för socialtjänsten och hälso- och sjukvården. Den kan emellertid få betydelse för socialtjänsten när man behöver inhämta uppgifter från andra myndigheter, till exempel från Försäkringskassan, Skatteverket, Vägverket eller Migrationsverket, vars verksamhet omfattas av regeln. Om socialnämnden efterfrågar uppgifter till en faderskaps- eller föräldraskapsutredning från en myndighet som omfattas av generalklausulen ska den andra myndigheten avväga intresset av barnets rätt till att få faderskapet eller föräldraskapet fastställt mot det intresse som myndighetens egen sekretess ska skydda.

Inhämta uppgifter i en faderskaps- eller föräldraskapsutredning

Enligt 2 kap. 4 § FB ska socialnämnden vid sin utredning hämta in upplysningar från modern och andra personer som kan lämna uppgifter av betydelse för utredningen. Utgångspunkten för utredningen är moderns uppgifter och modern behöver informeras om de kontakter som tas och de uppgifter som därmed hämtas in. Det kan t.ex. handla om personsökning i olika register, inhämta foto från passmyndigheten eller Migrationsverket eller kontakt med MVC eller BVC. Socialnämndens utredningsskyldighet i faderskaps- eller föräldraskapsärenden går emellertid så långt att utredaren måste försöka komma vidare i utredningen även om modern inte vill medverka. Nämnden har en viktig pedagogisk uppgift att förklara för modern hur viktigt det är att få faderskapet/föräldraskapet fastställt. Om det trots motivationsarbete inte går att få modern att medverka kan det vara nödvändigt att ändå ta vissa kontakter för att kunna komma vidare i utredningen. Det sker i så fall med stöd av 10 kap. 2 § OSL, se ovan. Barnets rätt till vetskap om sitt ursprung och respekten för moderns integritet måste alltid avvägas mot vad som är till barnets bästa i det enskilda fallet. Eftersom det inte finns någon sekretessbrytande bestämmelse om uppgiftsskyldighet i faderskap- eller föräldraskapsutredningar är moderns samtycke ofta en förutsättning för att den tillfrågade myndigheten ska kunna lämna ut de efterfrågade uppgifterna.

Rätt för myndigt barn att ta del av uppgifter

Sekretessen hindrar inte att uppgifter lämnas till en person som uppnått myndig ålder, om de gäller förhållanden av betydelse för att denne ska få veta vilka hans eller hennes biologiska föräldrar är (26 kap. 8 § OSL). Bestämmelsen är främst tänkt att vara en hjälp för de barn för vilka faderskapet/föräldraskapet inte är fastställt, men den gäller även för barn vars faderskap/föräldraskap fastställts i vederbörlig ordning och för adoptivbarn.

Det är givetvis bäst om barnets mor själv berättar för barnet om faderskaps- eller föräldraskapsfrågan, men om det behövs ska socialnämnden hjälpa till med att förmedla uppgifter. De uppgifter som får lämnas ut med stöd av bestämmelsen ska ha betydelse för möjligheterna att få kunskap om de biologiska föräldrarna, t.ex. uppgifter som modern eller annan lämnat om män som modern haft sexuellt umgänge med under den aktuella konceptionstiden. Moderns och eventuella mäns integritetsskydd får alltså stå tillbaka för barnets rätt till kunskap om vem som är dess far. Rätten att ta del av uppgifterna gäller bara den som uppnått myndig ålder. Om modern inte motsätter sig det kan en underårig givetvis få del av uppgifterna genom henne. Om modern inte vill att det underåriga barnet ska få del av uppgifterna är det enligt förarbetena till lagen i normalfallet riktigast att låta hennes uppfattning styra.[107] (Se kap. 21. Rätten att söka sitt ursprung.)

Utlämnande av handlingar

Den som begär ut en allmän handling (2 kap. 3-12 §§ tryckfrihetsförordningen (1949:105)) som får lämnas ut ska genast eller så snart det är möjligt och utan avgift få ta del av handlingen på stället på ett

[107] Prop. 1993/94:165 s. 29.

sådant sätt att den kan läsas eller avlyssnas eller uppfattas på annat sätt. En handling får även skrivas av, avbildas eller tas i anspråk för ljudöverföring. Kan en handling inte tillhandahållas utan att en sådan del av handlingen som inte får lämnas ut röjs, ska den i övriga delar göras tillgänglig för sökanden i avskrift eller kopia (2 kap. 15 § TF). Den som önskar ta del av en allmän handling har även rätt att mot en fastställd avgift få en avskrift eller kopia av handlingen (2 kap. 16 § TF).

Det är den myndighet som har fått in en begäran om att få del av en allmän handling som har att pröva om den kan lämnas ut. Prövningen ska ske skyndsamt (2 kap. 16 § andra stycket TF). En myndighet får inte på grund av att någon begär att få ta del av en allmän handling efterforska vem denne är eller vilket syfte han eller hon har med sin begäran i större utsträckning än vad som behövs för att myndigheten ska kunna pröva om det finns hinder mot att handlingen lämnas ut (2 kap 18 § TF).

JO har i ett flertal beslut uttalat att innebörden av att prövningen ska ske skyndsamt är att besked i en fråga om utlämnande bör lämnas redan samma dag som begäran har gjorts. Någon eller några dagars fördröjning kan dock godtas om en sådan fördröjning är nödvändig för att myndigheten ska kunna ta ställning till om den efterfrågade handlingen är allmän och offentlig. För att leva upp till TF:s skyndsamhetskrav måste myndigheten organisera sin verksamhet så att framställningar om handlingsutlämnande kan behandlas även under semesterperioder och enskilda personers frånvaro.[108] Om handlingen kan lämnas ut ska utlämnandet ske genast eller så snart det är möjligt. Det är den som enligt arbetsordning eller ett särskilt beslut svarar för vården av handlingen som i första hand ska pröva om handlingen ska lämnas ut (6 kap. 3 § OSL). Om den som begär att få ta del av en handling bor på annan ort och önskar kopior på handlingarna skickas de som rekommenderat brev.

Om tjänstemannen gör bedömningen att handlingen inte kan lämnas ut eller om de lämnas ut med förbehåll ska den sökande få ett besked om detta. I samband med att tjänstemannen meddelar detta muntliga avslag ska han upplysa sökanden om att han eller hon kan begära att myndigheten ska pröva saken och att det krävs ett skriftligt beslut för att sökanden ska kunna överklaga beslutet (6 kap. 3 § OSL). Det kan också vara så att sekretess råder enbart för vissa delar av handlingen. De andra delarna ska i så fall lämnas ut. Den sökande kan även i detta fall begära att frågan ska hänskjutas till myndigheten för att få saken prövad och för att få ett skriftligt avslagsbeslut med möjlighet att överklaga.

Vid ett avslagsbeslut ska information om hur ett överklagande går till bifogas.

[108] JO 2012/13 s 475.

5. Utredning av faderskap

Ansvarig kommun

Av 2 kap. 2 § FB framgår att socialnämnden i den kommun där barnet är folkbokfört är skyldig att försöka utreda och fastställa ett faderskap.

Om en utredning inleds före barnets födelse bör socialnämnden i den kommun där modern är folkbokförd ansvara för utredningen.[109]

Biträde av annan kommun

Av 2 kap. 4 § andra stycket FB framgår att socialnämnden i en annan kommun på begäran av socialnämnden kan biträda vid utredningen. Det kan bli aktuellt om mannen eller någon av de aktuella männen bor i en annan kommun eller modern och barnet flyttat efter barnets födelse innan utredningen avslutats och nämnden bedömer att det är lämpligt att avsluta utredningen i den kommun där utredningen inleddes. (Se kap. 16. Biträde av annan socialnämnd eller utlandsmyndighet.)

Utredningsskyldighet

Om en viss man enligt 1 kap. 1 § föräldrabalken, FB inte anses vara far till ett barn, är socialnämnden skyldig att försöka utreda vem som är far till barnet och se till att faderskapet fastställs, om barnet har hemvist i Sverige (2 kap. 1 § FB).

Socialnämnden kan utreda men inte fastställa

Som framgår ovan har socialnämnden ingen lagstadgad skyldighet att utreda och fastställa faderskapet för ett barn som inte har hemvist i Sverige. Det innebär emellertid inte att socialnämnden inte kan hjälpa till med en faderskapsutredning.[110] Nämnden har dock ingen behörighet att fastställa faderskapet men om det finns ett utredningsunderlag kan det underlätta en senare fastställelse av faderskapet exempelvis i hemlandet.

Dokumentation

Av 11 kap. 5 § socialtjänstlagen (2001: 453), SoL framgår att handläggning av ärenden som rör enskilda samt genomförande av beslut om stödinsatser, vård och behandling skall dokumenteras. Dokumentationen skall utvisa beslut och åtgärder som vidtas i ärendet samt faktiska omständigheter och händelser av betydelse. Dokumentationen ska innehålla väsentlig, korrekt och tillräcklig information. Endast de uppgifter som har betydelse med hänsyn till verksamhetens art och det enskilda fallet behöver dokumenteras. Dokumentationen av vad som framkommit vid utredning bör således begränsas till vad som behövs för en riktig bedömning av ärendet och dess handläggning.[111] En kopia av respektive parts legitimationshandling bör sparas i akten.[112] Handlingar som rör enskildas personliga förhållanden skall förvaras så att obehöriga inte får tillgång till dem.[113] Vidare framgår av 11 kap. 6 § SoL att dokumentationen skall utformas med respekt för den enskildes integritet. Den enskilde bör hållas underrättad om de journalanteckningar och andra anteckningar som förs om honom eller henne. Om den enskilde anser att någon uppgift i dokumentationen är oriktig skall detta antecknas. Utredningen av faderskapet till ett barn dokumenteras i ett särskilt protokoll.

---

[109] 2 kap. HSLF-FS 2021:64
[110] Prop.1984785:124 Om internationella faderskapsfrågor m.m. s.20
[111] Prop. 1996/97:124 Ändring i socialtjänstlagen s. 181
[112] 5 kap. HSLF-FS 2021:64
[113] Stadgandet innebär ett komplement till relevanta sekretessbestämmelser. Enligt 5 kap. 1 § OSL är myndigheter i regel skyldiga att registrera inkomna eller upprättade allmänna handlingar. För socialnämndens vidkommande gäller enligt 2 § offentlighets- och sekretessförordningen (2009:641) undantag från denna skyldighet i fråga om handlingar som hör till enskildas personakter.

Utredningsprotokoll

Av 2 kap. 8 § FB framgår att socialnämnden ska föra protokoll över det som framkommer vid utredningen som är av betydelse för faderskapsfrågan.

MFoF fastställer protokollsformulär som socialnämnden ska använda vid utredning av faderskap (1 § KK om socialnämnds medverkan vid fastställande av faderskap m.m.). Samtliga utredningar om faderskap ska göras i *U-protokollet för utredning av faderskap, föräldraskap, ensamstående, eller faderskap/moderskap om någon eller båda föräldrarna ändrat könstillhörighet*.[114] (Se kap. 22. Utredningsprotokoll (U-protokoll).) Protokollet är översatt till flera språk och finns på www.mfof.se.

Arkivbeständigt material

Av 5 § 2 punkten arkivlagen (1990:782) framgår att vid framställning av handlingar ska myndigheter använda material och metoder som är lämpliga med hänsyn till behovet av arkivbeständighet. Det innebär att skrift och papper ska vara arkivbeständigt.

Parterna tar del av uppgifterna

Allt som är viktigt för utredningen antecknas och dateras i U-protokollet. Parterna intygar efter genomläsning, med sina namnteckningar, att uppgifterna i U-protokollet är korrekta. Därefter daterar och undertecknar handläggaren protokollet.

JO har sagt att modern eller tänkbar far alltid ska få tillfälle att ta del av uppgifterna i protokollet. I enklare ärenden, som när föräldrarna sammanbott eller annars upprätthållit en stadigvarande förbindelse, torde protokollet enligt fastställt formulär kunna upprättas redan vid det första samtalet med modern och fadern. Om uppgiftslämnaren får ta del av det slutliga protokollet redan vid första samtalet, bör hon eller han genom sin namnteckning intyga uppgifterna i protokollet. Om protokoll upprättas med stöd av minnesanteckningar först senare kan handläggaren genom uppläsning i telefon eller på annat sätt underrätta uppgiftslämnaren om vad som antecknats i protokollet, och göra erforderliga ändringar eller tillägg. Handläggaren bör därefter anteckna i protokollet att uppgiftslämnaren känts vid uppgifterna.[115]

Rättelse av uppgifter

Om någon av parterna vill ändra eller komplettera lämnade uppgifter i protokollet, antecknas de nya uppgifterna som tillägg. Anteckningar får aldrig raderas. En handling som upprättats i en verksamhet som bedrivs i kommunal regi är en allmän handling och får inte ändras hur som helst.

En journalanteckning anses exempelvis upprättad så snart den skrivits in i journalen. En allmän handling som innehåller felaktig text får rättas genom att den felaktiga texten stryks över utan att den därigenom görs oläslig. Av den rättade handlingen ska det framgå varifrån uppgifterna kommer, vem (namn, befattning eller titel) som har upprättat den och när ändringen gjordes (år, månad, dag).[116] Detsamma gäller uppgifter i U-protokollet.

Personligt sammanträffande med parterna

Av 2 kap. 4 § FB framgår att socialnämnden vid sin utredning ska inhämta upplysningar från modern och andra personer som kan lämna uppgifter av betydelse för utredningen. Utredaren bör så snart som möjligt kalla modern och om hon uppger en fader till ett personligt sammanträffande gemensamt eller var för sig för att de bl.a. ska kunna styrka sin identitet.[117] JO har sagt att det är fullt i sin ordning att socialförvaltningen begär ett sammanträffande med föräldrarna innan faderskapet fastställs.[118] Vidare

---

[114] 5 kap. 4 § HSLF-FS 2021:64
[115] JO:s protokoll den 25 – 27 november 1974
[116] 4 kap. 8 § SOSFS 2014:5, Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om dokumentation i verksamhet som bedrivs med stöd av SoL, LVU, LVM och LSS
[117] 5 kap. HSLF-FS 2021:64
[118] JO:s beslut den 15 juli 1983, dnr 1676-1983

har JO sagt att huvudregeln bör vara att parterna i ett faderskapsärende styrker sin identitet vid det första mötet med handläggaren, om denne inte vet vilka de är.[119]

Handläggaren har ansvar för att de uppgifter parterna lämnar faktiskt kommer från de personer som, i utredningen, uppges ha lämnat informationen. Ett personligt besök ger också utredaren bättre möjlighet att ge parterna relevant information samtidigt som parterna får möjlighet att ställa frågor och få svar som underlättar deras ställningstaganden till både faderskap och gemensam vårdnad. Om parterna inte vill eller kan komma till socialtjänstens familjerätt kan i vissa fall ett hembesök erbjudas.

Utredaren bör vid det personliga sammanträffandet informera om

- vilka regler som gäller för fastställande av faderskap,
- vad som avses med konceptionstid och dess betydelse för faderskapsutredningen,
- under vilka förutsättningar en rättsgenetisk undersökning kan göras,
- resultatet och betydelsen av den rättsgenetiska undersökningen för utredningen[120]

I förekommande fall bör utredaren även informera om

- den rättsliga, sociala, psykologiska, ekonomiska och medicinska betydelsen av ett fastställt faderskap,
- att barnet enligt 1 kap. 15 § FB har rätt, att av sina föräldrar, få veta att han eller hon har tillkommit genom insemination eller befruktning utanför kroppen med donerade könsceller,
- att om det uppges att barnet har kommit till genom en assisterad befruktning med donerade könsceller, enligt lagen om genetisk integritet m.m., bör utredaren också informera om barnets rätt att få ta del av uppgifter om donatorn som antecknats i sjukhusets särskilda journal, samt
- vad gemensam vårdnad innebär.[121]

Information om lagstiftningen och intentionerna bakom den är viktig för att föräldrarna ska förstå varför vissa frågor måste ställas i utredningen och att barnets intresse då väger tyngre än föräldrarnas integritet.

Psykologisk och social betydelse

Att veta vem som är ens far har en psykologisk och social betydelse, som handlar om identitet, trygghet, tillhörighet och släktband. Det juridiska faderskapet påverkar barnets namn, nationalitet och arvsrätt, liksom frågor om vårdnad, boende, umgänge och underhåll. Att känna till det biologiska faderskapet kan också vara betydelsefullt ur medicinsk synpunkt, till exempel när man ska bilda familj, vid behov av organdonation och med ökade möjligheter att förebygga, behandla eller bota genetiskt betingade sjukdomar.

Ett personligt sammanträffande gör det också enklare för föräldrarna att ställa frågor. Det kan vara praktiska, personliga och ekonomiska eller andra frågor i samband med barnets födelse. Det kan också handla om frågor som rör vårdnaden om barnet och barnets boende. Ibland uppstår också behov av råd och stöd för att komma fram till ett fungerande umgänge med barnet.

Att inhämta upplysningar

Socialnämnden ska vid sin utredning inhämta upplysningar från modern och andra personer som kan lämna uppgifter av betydelse (2 kap. 4 § FB).

---

[119] JO:s beslut den 25 november 1992, dnr 2480-1992
[120] 5 kap. HSLF-FS 2021:64
[121] 5 kap. HSLF-FS 2021:64

Utgå från moderns uppgifter

Det är moderns upplysningar som ska vara utgångspunkten i en faderskapsutredning. Socialnämnden är dock inte bunden av moderns ståndpunkt.[122] Socialnämndens utredningsskyldighet i faderskapsärenden går så långt att utredaren har rätt att begära uppgifter från utomstående även utan moderns medgivande. Det kan bli aktuellt om hon t.ex. lämnar knapphändiga uppgifter eller vägrar medverka i utredningen. I dessa sällsynta fall kan uppgifter dock hämtas in med stöd av 10 kap. 2 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) (OSL) (se också 2 kap. 4 § FB). (Se kap. 4. Handläggning och sekretess.) Om upplysningar kommer från annat håll än från modern ska hon givetvis få reda på vilka uppgifter som tillförts ärendet (25 § FL).

Uppgifter från utomstående

Om utredaren får uppgifter från någon annan än modern om att en viss man kan vara far till barnet, bör modern få bemöta uppgifterna innan utredaren beslutar att denne ska kontaktas.[123]

Personsökning

Det finns olika register att använda sig av när man med knapphändiga uppgifter söker en person som är tänkbar far till ett barn.

Vid personsökning kan man ta kontakt med Skatteverket, som har uppgifter om alla i Sverige folkbokförda personer och om icke folkbokförda personer som är registrerade som skattskyldiga. När personnummer saknas kan det räcka med efternamn och förnamn om personen har ett ovanligt namn. I annat fall bör man veta födelsetid och/eller adress, eller åtminstone i vilket område personen bor.

Om man har ett bilnummer kan man genom bl.a. Transportstyrelsens bilregister få information om vem som äger en bil eller om en person har körkort. Sjömän kan sökas via sjömansregistret hos Transportstyrelsen. Migrationsverket har ett register där icke-nordiska invandrare registreras när de väcker ett ärende vid verket eller vid en utlandsmyndighet. För personer i utlandet kan man vända sig till svensk utlandsmyndighet.

För att komma vidare i komplicerade ärenden måste utredaren använda alla möjliga uppslag och idéer. Det kan vara allt från att söka på ett ovanligt namn på Internet till att ta med modern till platser där hon och mannen har varit, titta på kartor, få modern att försöka minnas nyhetshändelser i samband med förbindelsen, etcetera.

Editionsföreläggande

I ett ärende sökte barnet i ett faderskapsmål om editionsföreläggande enligt 41 kap. 1 § rättegångsbalken, RB. Frågan i målet gällde om ett resebolag kunde föreläggas att till tingsrätten inkomma med förteckning över samtliga inbokade resenärer som under en vecka bott på ett av modern angivet hotell. Ansökan om editionsföreläggande motiverades med att modern var övertygad om att hon skulle kunna erinra sig namnet på den man med vilken hon haft samlag, om hon fick ta del av en förteckning över resedeltagarna med uppgift om hemort och födelsetid. Talan om faderskapet skulle därefter väckas mot denne man. HD biföll barnets framställan.[124]

Takt och gott omdöme

Även om socialnämndens utredningsskyldighet är långtgående ska den givetvis bedrivas med takt och gott omdöme. JO har i ett ärende sagt att handläggaren ska fullgöra sitt uppdrag med omsorg och takt såväl i förhållande till barnets mor som i kontakterna med personer som kan tänkas ha haft sexuell förbindelse med modern.[125] I det aktuella ärendet hade modern endast uppgivit en tänkbar man. Denne man hade för modern uppgett sitt namn och vilken skola han gick på. Vid sökandet efter fadern hade handläggaren vänt sig till samtliga elever på skolan med samma förnamn som den uppgivne fadern.

---

[122] JO 2001/02 s. 290
[123] 5 kap. HSLF-FS 2021:64
[124] NJA 1982 s. 650
[125] JO 1969 s. 233

Formuläret som användes bestod av frågor om männens personliga förhållanden. Detta sätt att bedriva en faderskapsutredning var enligt JO:s mening i hög grad olämpligt. I ett annat ärende riktar JO kritik mot en socialnämnd för utformningen av ett brev. Brevet som socialnämnden skickade gav intryck av att mannen kallades till familjerätten för att lämna ett DNA-prov och innehöll ingen information om att det var frivilligt att lämna provet.[126]

Utredningens genomförande

Nedan redogörs för hur utredningen genomförs när

- när parterna är sambor och övertygade om att barnet är deras gemensamma
- när parterna inte är sambor
- när flera män är tänkbara fäder
- när tveksamheter finns till att den uppgivne mannen är far till barnet

Utredning när modern och fadern är sambor

Om parterna är sambor och övertygande om att barnet är deras gemensamma (som inte tillkommit genom assisterad befruktning) blir utredningen i regel inte så omfattande. Tillsammans med föräldrarna går utredaren igenom de allmänna uppgifterna i protokollet och uppgifter om barnets tillkomst. Parterna informeras med utgångspunkt i barnets födelsevikt och födelsedatum om konceptionstiden som beräknas med hjälp av födelsevikttabellen.[127] Födelsevikttabellen bör inte användas vid beräkningen av konceptionstiden om modern under graviditeten har haft sjukdomar eller komplikationer som kan påverka beräkningen. Om barnets födelse ägt rum tidigare än beräknat eller om barnet har låg eller hög vikt med hänsyn till graviditetens längd anges det i protokollet.[128] (Se kap.13. Konceptionstiden.) Utredaren antecknar hur identiteten styrkts. Om en annan kommun eller en utlandsmyndighet biträder med utredningen lämnas uppgifter om myndigheten, myndighetens handläggare och vem utredningen rör.

Om modern uppger att hon inte haft sexuellt umgänge med någon annan man under konceptionstiden än den man som uppges som far och det inte under samtalet, eller på annat sätt, kommer fram något som gör att utredaren ifrågasätter detta, bör utredaren avsluta utredningen genom att bereda mannen tillfälle att bekräfta faderskapet.[129] Det innebär att om parterna samstämmigt uppger att barnet är deras gemensamma och det inte kommer fram något som gör att utredaren ifrågasätter detta[130], avslutas utredningen genom att modern och fadern i protokollet intygar att de är säkra på att det är deras gemensamma barn. Utredaren bekräftar uppgifter genom att underteckna protokollet. Därefter redogör utredaren för sin bedömning och eventuella åtgärder.

Om faderskapsfrågan kan bedömas med tillräcklig säkerhet på grund av socialnämndens utredning, bör nämnden därefter bereda den som antas vara far till barnet tillfälle att bekräfta faderskap (2 kap. 5 § FB).(Se kap.17 Bekräftelse av faderskap och föräldraskap).

Om utredaren däremot är tveksam till det som uppgivits, eller om någon av parterna är osäker på faderskapet bör utredningen fortsätta.[131] Detsamma gäller om oklarheter råder kring faderskapet eller om någon av parterna önskar att det görs en rättsgenetisk undersökning.

---

[126] JO 2015/16 s. 472
[127] 5 kap. HSLF-FS 2021:64
[128] 6 kap. HSLF-FS 2021:64
[129] 5 kap. HSLF-FS 2021:64
[130] 8 kap. HSLF-FS 2021:64
[131] 5 kap. HSLF-FS 2021:64

Utredning när modern och fadern inte är sambor

Utredarna bör kalla parterna gemensamt eller var för sig till ett personligt sammanträffande.[132] När modern och fadern inte är sambor görs alltid en *Fortsatt utredning* i protokollet**.** Av 2 kap. 4 § FB framgår att socialnämnden vid sin utredning ska inhämta upplysningar från modern och andra personer som kunna lämna uppgifter av betydelse för utredningen.

Utredaren bör med utgångspunkt från barnets födelse informera parterna om den beräknande konceptionstiden.[133] (Se kap. 13. Konceptionstiden). Av 2 kap. 6 § FB framgår att socialnämnden bör verka för att blodundersökning/rättsgenetisk undersökning äger rum beträffande modern, barnet och den som kan vara far till barnet, om modern eller mannen begär det eller anledning finns till antagande att modern haft samlag med mer än en man under tid då barnet kan vara avlat. Modern kan därför behöva tillfrågas om hon haft sexuellt umgänge under den beräknade konceptionstiden med någon annan man än den som hon uppger vara barnets far och den mannen tillfrågas om han begär rättsgenetisk undersökning.

Om modern uppger att hon inte haft sexuellt umgänge med någon annan man under konceptionstiden än den man som uppges som far och det inte under samtalet, eller på annat sätt, kommer fram något som gör att utredaren ifrågasätter detta, bör utredaren avsluta utredningen, genom att protokollet undertecknas av modern, fadern och utredaren samt genom att bereda mannen tillfälle att bekräfta faderskapet.[134]

Om utredaren är tveksam till vad som uppgivits, eller någon av parterna är osäker på faderskapet beslutar utredaren om ytterligare uppgifter behöver inhämtas samt om rättsgenetisk undersökning ska göras. (Se kap. 14. Rättsgenetiska undersökningar).

Utredning när flera män är tänkbara fäder

Utredaren bör informera modern om den beräknade konceptionstiden.[135] Om modern uppger att flera män förekommer inom den beräknade konceptionstiden bör utredningen även inbegripa dessa män och utredaren kalla dessa till enskilda samtal så snart som möjligt.[136] Utredaren upprättar och numrerar ett protokoll för varje man.[137]

När modern uppger att hon haft sexuellt umgänge med flera män, bör konceptionstiden beräknas med hjälp av ultraljudstabellen (se bilaga) om ultraljudsundersökning är gjord. Utredaren bör då skicka formuläret "Intyg om ultraljudsundersökning eller utvecklingsgrad för utredning av faderskap" till förlossningskliniken. (Se kap.13. Konceptionstiden). Om ultraljudsundersökning inte är gjord bör konceptionstiden beräknas med hjälp av födelseviktstabellen.[138] Utredaren bör verka för att snarast få till stånd en rättsgenetisk undersökning.[139] Om modern uppger att flera män förekommer inom den beräknade konceptionstiden bör utredaren se till att undersökningarna görs skyndsamt på samtliga män samt att dessa sker i nära anslutning till varandra så att inte handläggningstiden blir onödigt lång.[140]

Utredaren bör endast till utredning kalla en man som modern haft sexuellt umgänge med i anslutning till den beräknade konceptionstiden om

- modern uppger att hon inte haft sexuellt umgänge med någon man inom den beräknade konceptionstiden,

---

[132] 5 kap. HSLF-FS 2021:64
[133] 5 kap. HSLF-FS 2021:64
[134] 5 kap. HSLF-FS 2021:64
[135] 5 kap. HSLF-FS 2021:64
[136] 5 kap. HSLF-FS 2021:64
[137] 5 kap. 2 § HSLF-FS 2021:64
[138] 6 kap. HSLF-FS 2021:64
[139] 5 kap. HSLF-FS 2021:64
[140] 7 kap. HSLF-FS 2021:64

- de män som förekommer inom konceptionstiden uteslutits som far till barnet genom en rättsgenetisk undersökning, eller
- konceptionstiden är svår att beräkna.[141]

Omständigheterna i det enskilda ärendet avgör hur omfattande en utredning måste vara när det finns flera tänkbara fäder. Detaljnivån i respektive fråga, exempelvis parternas kontakt med varandra, beror bl.a. på hur väl parterna känner varandra. Ibland kan det räcka med ett summariskt svar, medan det i andra fall kan vara nödvändigt att göra en utförlig beskrivning av kontakten mellan parterna, t.ex. med uppgift om sexuellt umgänge, geografisk plats och datum. I faderskapsutredningar går barnets intresse av att få reda på sitt genetiska ursprung före föräldrarnas integritet. JO har sagt att barnets starka intresse av att det så tillförlitligt som möjligt fastställs vem som är dess far tar över moderns önskan att inte behöva lämna upplysningar om sitt privatliv. Lagen sanktionerar således frågor om sexuellt umgänge under konceptionstiden m.m.[142]

Det är viktigt att komma ihåg att dokumentationen ska vara saklig, objektiv och utformas med respekt för den enskildes integritet (11 kap. 6 § SoL). Utgångspunkten är att uppgifterna i dokumentationen ska bygga på ett korrekt underlag och inte vara nedsättande eller kränkande. (Se kap. 4. Handläggning och sekretess.)

Utredaren kan tidigt försöka se till att material som brev, mail, dagboksanteckningar, sms, uppgifter i sociala medier och liknande som kan få betydelse för utredningen sparas i akten. Man kan också ta reda på om det finns personer som känner till något som kan vara av betydelse i ärendet (jfr 2 kap. 4 § FB).

Utredning som påbörjats före barnets födelse

I en del kommuner är samarbetet mellan socialtjänsten och mödrahälsovården väl etablerat. Handläggare från familjerätten träffar blivande föräldrar vid deras besök på mödravårdscentralen och kan informera om fastställande av faderskap och andra familjerättsliga frågor. Föräldrarna kan då få information om att en faderskapsutredning kan inledas innan barnet är fött.

Om modern begär det, bör socialnämnden inleda en faderskapsutredning före barnets födelse.[143] Om modern inte är folkbokförd i Sverige, bör nämnden i regel avvakta med utredningen tills barnet är fött,[144] eftersom det i en sådan situation kan vara svårt att bedöma barnets hemvist.

När parterna är övertygade om att det är deras gemensamma barn

Om faderskapsutredningen påbörjats före barnets födelse och parterna är sambor och övertygande om att barnet tillkommit genom deras sexuella umgänge antecknas dessa omständigheter i protokollet (se även information i tidigare avsnitt ovan). Konceptionstiden beräknas med hjälp av rekommendationerna och födelseviktstabellen.[145] Konceptionstiden beräknas utifrån den beräknade födelsedagen och en födelsevikt på 3500 gram. Två veckor bör sedan läggas till i början och slutet av det framtagna tidsintervallet.[146] (Se kap. 13 Konceptionstiden.)

Om frågan inte är komplicerad kan parterna också underteckna faderskapsbekräftelsen, även om den inte bör godkännas av nämnden förrän efter barnets födelse och då en slutlig konceptionstid beräknats.[147]

När barnet har fötts antecknas barnets namn, personnummer och födelsevikt i protokollet. En slutlig konceptionstid beräknas utifrån födelsevikten. Om den slutliga konceptionstiden faller inom ramen för

---

[141] 5 kap. HSLF-FS 2021:64
[142] JO 1973 s. 207
[143] JO:s beslut den 4 mars 2016 dnr 5923-2015
[144] 3 kap. HSLF-FS 2021:64
[145] 5 kap. HSLF-FS 2021:64
[146] 6 kap. HSLF-FS 2021:64
[147] 8 kap. HSLF-FS 2021:64

den tidigare beräknade konceptionstiden kan en upprättad bekräftelse godkännas utan vidare kontakt med modern och fadern.[148] Om konceptionstiden inte överensstämmer med den beräknade konceptionstiden måste utredningen fortsätta.

Stämmer konceptionstiden överens med den tidigare uträknade konceptionstiden skrivs uppgifterna om barnets namn och personnummer in i bekräftelsehandlingen efter barnets födelse och före socialnämndens godkännande.[149] (se kap. 9 Bekräftelse).

När det finns flera tänkbara fäder

Även när det råder osäkerhet kring vem som är far till barnet eller det finns flera möjliga fäder kan det vara viktig att inleda faderskapsutredningen så tidigt som möjligt. Ett skäl är att väsentliga uppgifter inte ska glömmas bort eller bevismaterial försvinna. Om det finns flera aktuella män inom den beräknade konceptionstiden, kan man vid behov påbörja[150] en rättsgenetisk undersökning på de vuxna, om konceptionstiden beräknats med hjälp av ultraljudsundersökning. Om man däremot har ett längre konceptionstidsintervall (beräknat efter sannolik födelsevikt och födelsedag se ovan) att utgå ifrån, är det i regel bättre att vänta till efter barnets födelse med rättsgenetisk undersökning, så att man inte i onödan behöver ta med män som med en exaktare beräkning kanske faller utanför konceptionstiden.

En slutlig konceptionstid beräknas även i dessa fall utifrån födelsevikten när barnet har fötts.[151] (Se kap. 13. Konceptionstiden.)

Utredning när modern inte medverkar

Om modern inte vill medverka i utredningen bör utredaren informera modern om att nämndens skyldighet att försöka utreda och fastställa faderskapet är långtgående. Utredaren bör även samtala med henne om hur viktigt det är för barnet att få faderskapet fastställt, ur såväl rättslig, social, psykologisk, ekonomisk som medicinsk synvinkel.[152] Utredaren bör också informera modern om barnets rätt till sitt ursprung.[153]

Utredaren bör vidare informera modern om att barnet inte har rätt till underhållsstöd enligt 18 kap. 8 § socialförsäkringsbalken (2010:110) (SFB) om modern är boförälder och hon uppenbarligen utan giltigt skäl låter bli att vidta eller medverka till åtgärder för att få faderskapet fastställt.[154]

Modern bör också upplysas om att utredaren med stöd av 10 kap. 2 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) (OSL) har rätt att begära uppgifter från utomstående, om det behövs för att utreda faderskapet.[155]

Ibland kan det behövas ett långsiktigt motivationsarbete för att få modern att medverka i utredningen. Ett första steg är att försöka bygga upp en förtroendefull kontakt och ta reda på varför hon inte vill uppge vem som är tänkbar far. Det kan exempelvis handla om rädsla på grund av hot eller våld eller risken för att barnet kan komma att föras bort. Det kan också handla om hedersrelaterade problem, om hänsyn till mannen och försök att skydda honom. Men det kan också finnas andra skäl som gör det svårt för kvinnan att medverka i utredningen.

Om modern anser att frågan om faderskapet är en privatsak, är det en viktig uppgift för utredaren att försöka få henne att se situationen ur barnets perspektiv, inte minst på lång sikt.

---

[148] 6 kap. HSLF-FS 2021:64
[149] 8 kap. HSLF-FS 2021:64
[150] Jfr 7 kap. HSLF-FS 2021:64
[151] 5 kap. HSLF-FS 2021:64
[152] 5 kap. HSLF-FS 2021:64
[153] 5 kap. HSLF-FS 2021:64
[154] 5 kap. HSLF-FS 2021:64
[155] 5 kap. HSLF-FS 2021:64

Det kan underlätta om utredaren försöker hålla en god och tät kontakt med modern. Ibland kan hon efter en tid förstå hur viktigt det är att faderskapet fastställs, och då uppge vem som är far.

Nämndens skyldighet att försöka få faderskapet fastställt kvarstår givetvis även om modern vägrar att medverka.[156] Nämnden kan som nämnts fortsätta utredningen genom att begära upplysningar från annat håll. JO har sagt att socialnämnden vid en faderskapsutredning inte är bunden av moderns ståndpunkt. Även om modern inte vill medverka har socialnämnden en skyldighet att försöka få faderskapet fastställt. Om modern inte vill medverka i utredningen har nämnden en viktig pedagogisk uppgift att förklara för henne hur angeläget det är att faderskapet fastställs. Enligt JO måste detta arbete få ta förhållandevis lång tid. När det står klart för en handläggare att modern inte kommer att medverka i utredningen bör frågan om ärendets fortsatta handläggning hänskjutas till nämnden.[157]

Utredning när modern är rädd för mannen

Om modern är rädd för en man som kan vara tänkbar far till barnet är det viktigt att stödja henne på olika sätt.

Om det är angeläget att mannen inte får veta moderns adress kan denna uppgift uteslutas på alla handlingar som mannen får ta del av. Om ärendet går till domstol kan moderns adress anges c/o socialnämnden.

Enligt JK är det inte förenligt med grundläggande rättssäkerhetskrav att hemlighålla för ena parten vilken socialnämnd som utför en utredning.[158] För att modern inte ska behöva vara orolig för att hennes vistelseort röjs genom att mannen får reda på vilken socialnämnd som gör utredningen kan socialnämnden flytta över ärendet till en annan kommun om modern eller barnet har skyddade personuppgifter, och utredningen av den anledningen avsevärt skulle underlättas genom att nämnden i en annan kommun än barnets folkbokföringskommun gör utredningen (t.ex. mannens folkbokföringskommun).[159]

Utredaren får så långt som möjligt sträva efter att få modern att medverka till att barnet kan få reda på sin biologiske far, utan att äventyra hennes eller barnets hälsa. Barnets rätt till kännedom om sitt ursprung är en fråga i sig, som behöver utredas så långt som möjligt. En eventuell bedömning av faderns förmåga att ta sitt föräldraansvar kommer i regel först i ett andra steg, när det gäller frågor om vårdnad, boende och umgänge. I en del situationer kan dock moderns rädsla vara så allvarlig att faderskapsutredningen bör läggas ner. (Se kap. 18. Avslutning och nedläggning av utredning.)

Utredning när barnet ska adopteras

Även om barnet ska lämnas för adoption har socialnämnden (om övriga förutsättningar är uppfyllda) en skyldighet att försöka utreda och se till att faderskapet fastställs för barnet (2 kap. 1 § FB). I sådana situationer är det särskilt viktigt att utredningen sker skyndsamt så att adoptionen inte fördröjs i onödan. Om faderskapet inte föranleder tvekan, bör det fastställas och fadern bör få tillfälle att yttra sig om adoptionen.[160] JO riktade allvarlig kritik mot en socialnämnd för att den lagt ner en faderskapsutredning, som sedan återförvisades av länsstyrelsen, samt för att den tagit mer än tre år på sig att fastställa faderskapet. I ärendet fanns ett adoptionsmedgivande. Modern hade medverkat i utredningen och de två aktuella männen önskade få faderskapsfrågan utredd.[161]

---

[156] 5 kap. HSLF-FS 2021:64
[157] JO 2001/02 s. 290
[158] JK:s beslut den 31 mars 2003, dnr 2967-01-21, 1151-02-21
[159] 11 kap HSLF-FS 2021:64
[160] Prop. 1969:124 s. 151
[161] JO:s beslut den 13 oktober 1986, dnr 1742-1985

Om modern inte vill medverka i utredningen, bör utredaren samtala med henne om hur viktigt det är för barnet att få kännedom om sitt ursprung.[162]

Om utredningen är komplicerad, t.ex. för att modern inte medverkar, och det är svårt att få uppgifter från annat håll, kan den läggas ner enligt 2 kap. 7 § FB. I förarbetena betonas dock att möjligheten att lägga ner en utredning endast ska tillämpas när det framstår som meningslöst eller alltför komplicerat att försöka få faderskapet fastställt.[163] Lagrådet framhöll också vikten av att bestämmelsen inte tolkas generöst. Därför torde de flesta adoptionsfall falla utanför tillämpningsområdet.[164]

När modern, en särskilt förordnad vårdnadshavare eller en tillfällig vårdnadshavare lämnat sitt skriftliga samtycke till adoption bör utredaren i regel inte vidta några ytterligare utredningsåtgärder.[165] Utredaren ska då ta ställning till om det är möjligt att slutföra utredningen genom att fastställa faderskapet eller om den ska läggas ner. Anledningen till detta är att adoptionen inte ska fördröjas i onödan.

Sammanfattningsvis kan alltså sägas att då barnet ska lämnas för adoption är det särskilt viktigt att inleda utredningen så tidigt som möjligt (helst före barnets födelse) och att få modern att medverka i utredningen. Om möjligt fastställs faderskapet, så att fadern kan få tillfälle att yttra sig om adoptionen. Om faderskapet är komplicerat, bör utredaren inte fortsätta utredningen sedan modern lämnat skriftligt samtycke till adoptionen. Då får utredningen i stället läggas ner.

När adoptionen är genomförd och beslutet vunnit laga kraft är nämnden inte längre skyldig att se till att faderskapet fastställs. Om ärendet inte redan är avslutat görs en anteckning om varför ärendet avslutas. Något beslut om nedläggning fattas inte.

Utredning när barn flyttat till Sverige utan föräldrar - ensamkommande barn

När ett barn flyttar till Sverige ska Skatteverket i samband med folkbokföringen utreda barnets status och moderns civilstånd. Om utredningen inte visar att det finns något i Sverige rättsligt giltigt faderskap kan något faderskap inte registreras för barnet. Skatteverket lämnar då en underrättelse till socialnämnden i den kommun där barnet är folkbokfört. (Se kap. 2 Socialnämndens utredningsskyldighet.) Ett ärende kan också aktualiseras på annat sätt exempelvis genom barnets gode man, en särskilt förordnad vårdnadshavare, en tillfällig vårdnadshavare eller genom att den unge själv kontaktar socialnämnden. (se kap. 2 Socialnämndens utredningsskyldighet)

Socialnämnden har skyldighet att utreda faderskapet för alla barn som har hemvist i Sverige om faderskapet inte tidigare är fastställt. Det gäller således även barn vars föräldrar inte är bosatta i Sverige. (Se kap. 3. Hemvistbedömning.)

Socialnämnden ska, som framgår av tidigare i avsnittet, vid sin utredning, i första hand inhämta upplysningar från modern men också från andra personer som kan lämna uppgifter av betydelse för faderskapsutredningen (2 kap. 4 § FB). Det är således moderns upplysningar som ska vara utgångspunkten i en faderskapsutredning. Socialnämnden är dock inte bunden av moderns ståndpunkt.[166] Socialnämndens utredningsskyldighet i faderskapsärenden går så långt att utredaren har rätt att begära uppgifter från utomstående även utan moderns medgivande. Det kan bli aktuellt om hon exempelvis lämnar knapphändiga uppgifter, vägrar medverka i utredningen eller inte går att få kontakt med. När socialnämnden inte har tillräckligt med uppgifter om modern eller fadern behöver utredaren vända sig till andra personer som kan lämna information som kan ha betydelse för att utreda och fastställa faderskapet.

---

[162] 5 kap. HSLF-FS 2021:64
[163] Prop. 1969:124 s. 151
[164] Prop. 1969:124 s. 151
[165] 5 kap. HSLF-FS 2021:64
[166] JO 2001/02 s. 290

Barn som kommer till Sverige utan vårdnadshavare söker i allmänhet asyl. Under asylprocessen utreder Migrationsverket exempelvis resväg, familjebild, varför barnet inte är tillsammans med sina föräldrar och var föräldrarna befinner sig. Innan barnet erhåller uppehållstillstånd har Migrationsverket således inhämtat uppgifter inte enbart genom barnet utan också genom förfrågningar till andra länder. Det kan därför finnas viseringsunderlag hos Migrationsverket som kan utgöra en värdefull grund för faderskapsutredningen.

Barnet har rätt att bli informerad om ärendet på ett sätt som är anpassat till barnets ålder och mognad.[167] Barnet har också rätt att komma till tals.[168] Samtalet kan ske direkt med barnet eller genom en företrädare för barnet. Barnet ska ges förutsättningar att vara delaktig och skyddas i sitt deltagande inte skyddas genom att hindras från delaktighet.[169] Om barnet uttrycker att det inte vill prata med utredaren bör denne, efter en bedömning av barnets ålder och mognad, informera barnet om vikten att få faderskapet fastställt. Utredaren bör vidare informera barnet om nämndens skyldighet att försöka utreda och fastställa faderskapet och att utredare kan komma att ta kontakt med utomstående, till exempel andra vuxna i utlandet och i Sverige som barnet har eller har haft en nära relation till. Utredaren behöver också informera barnet om att kontakt kan komma att tas med svensk utlandsmyndighet.[170] Många gånger är barnet kanske den som bäst kan bidra med information för att faderskapet ska kunna fastställas. Det är därför viktigt att barnet förstår vad en utredning innebär och vilka konsekvenserna blir om faderskapet inte kan fastställas. För planering och genomförandet av samtalet med barnet kan stöd fås i Socialstyrelsens kunskapsstöd.[171]

När det gäller ensamkommande barn kan socialnämnden i vissa fall behöva göra särskilda överväganden innan kontakt tas med andra personer för att få den information som behövs för det fortsatta utredningsarbetet. Det gäller särskilt om barnet har fått skyddsstatus/skyddsskäl mot hemlandets myndigheter. Men även när barnet har skyddsskäl mot släktingar eller andra närstående personer till familjen som genom socialnämndens efterforskningar skulle kunna få reda på var barnet och familjen befinner sig. Socialnämnden behöver därför i det enskilda faller särskilt överväga om det är lämpligt att ta en sådan kontakt och hur den kontakten i så fall bör tas.

Om ett barn har kommit till Sverige utan sina föräldrar bör utredaren redogöra för omständigheterna kring detta i U-protokollet.[172] För att kunna fastställa faderskapet bör utredaren inhämta upplysningar från den som barnet, eller någon annan uppger, är barnets mor. Upplysningar kan även inhämtas från den som barnet, eller någon annan, uppger är barnets far samt från vuxna i utlandet och i Sverige som barnet har eller har haft en nära relation till. Det kan exempelvis vara släktingar, god man en särskilt förordnad vårdnadshavare eller en tillfällig vårdnadshavare.[173] Utredaren bedömer själv utifrån de uppgifter som lämnats hur utredningen ska fortskrida och vilka kontakter som ska tas och i vilken ordning.

Om nämnden behöver hjälp att höra en part som befinner sig i utlandet kan nämnden begära bistånd av utlandsmyndigheten. (Se kap. 16. Biträde av annan socialnämnd eller utlandsmyndighet.) Om socialnämnden begär biträde med utredningen från en svensk utlandsmyndighet bör nämnden sända formuläret *Begäran om bistånd av utlandsmyndighet i faderskapsärende* till den svenska

---

[167] Bedöma barns mognad för delaktighet Kunskapsstöd för socialtjänsten, hälso- och sjukvården samt tandvården, Socialstyrelsen, 2015.
[168] 5 kap. HSLF-FS 2021:64
[169] Faderskapsutredningar i vissa fall med internationell anknytning (S2019/03929/FST), Socialdepartementet.
[170] 5 kap. HSLF-FS 2021:64
[171] Att samtala med barn. Kunskapsstöd för socialtjänsten, hälso- och sjukvården och tandvården, Socialstyrelsen, 2018.
[172] 5 kap. HSLF-FS 2021:64
[173] 5 kap. HSLF-FS 2021:64

utlandsmyndigheten. Protokollet eller bekräftelsehandling bifogas och bör så lång möjligt fyllas i och bifogas i original. Nämnden behåller en kopia på de ifyllda handlingarna.[174]

Kan utredningen inte fullföljas därför att det är omöjligt att få fram erforderliga upplysningar för att kunna fastställa faderskapet får utredningen läggas ner enligt 2 kap. 7 § FB. (Se kap. 18. Nedläggning och avslutning av utredning.)

[174] 10 kap. HSLF-FS 2021:64

6. Utredning assisterad befruktning faderskap

Ansvarig kommun

Av 2 kap. 2 § FB framgår att socialnämnden i den kommun där barnet är folkbokfört är skyldig att försöka utreda och fastställa ett faderskap. Det gäller även faderskapet till ett barn som tillkommit genom assisterad befruktning (1 kap. 8 § FB).

Om en utredning inleds före barnets födelse bör socialnämnden i den kommun där modern är folkbokförd ansvara för utredningen.[175]

Enligt 3 a § lag (1985:367) om internationella faderskapsfrågor (IFL) kan svensk socialnämnd under vissa förutsättningar medverka vid fastställelse av faderskap genom bekräftelse när barnet har hemvist utomlands om samtliga följande omständigheter föreligger. (Se kap. 9. Surrogatarrangemang och utredning av faderskap.)

Biträde av annan kommun

Av 2 kap. 4 § andra stycket FB framgår att socialnämnden i en annan kommun på begäran av socialnämnden kan biträda vid utredningen. Det kan bli aktuellt om mannen eller någon av de aktuella männen bor i en annan kommun eller modern och barnet flyttat efter barnets födelse innan utredningen avslutats och nämnden bedömer att det är lämpligt att avsluta utredningen i den kommun där utredningen inleddes. (Se kap. 16. Biträde av annan socialnämnd eller utlandsmyndighet.)

Utredningsskyldighet

Om en viss man enligt 1 kap. 1 § föräldrabalken, FB inte anses vara far till ett barn, är socialnämnden skyldig att försöka utreda vem som är far till barnet och se till att faderskapet fastställs, om barnet har hemvist i Sverige (2 kap. 1 § FB).

Socialnämnden kan utreda men inte fastställa

Som framgår ovan har socialnämnden ingen lagstadgad skyldighet att utreda och fastställa faderskapet för ett barn som inte har hemvist i Sverige. Det innebär emellertid inte att socialnämnden inte kan hjälpa till med en faderskapsutredning.[176] Nämnden har dock ingen behörighet att fastställa faderskapet men om det finns ett utredningsunderlag kan det underlätta en senare fastställelse av faderskapet exempelvis i hemlandet.

Fastställande av faderskap vid assisterad befruktning

Är modern gift gäller faderskapspresumtion och mannen i äktenskapet blir automatiskt barnets far (1 kap. 1 § FB). Det gäller oavsett om spermierna donerats eller är makens (jfr 1 kap. 8 § FB). Är modern inte gift måste faderskapet fastställas genom bekräftelse eller dom (1 kap. 3 § FB).

Ett faderskap som fastställts genom tillämpning av faderskapspresumtionen i 1 kap. 1 § eller genom bekräftelse enligt 1 kap. 4 § kan hävas om behandlingen inte uppfyller de krav som anges i 1 kap. 8 § andra stycket FB.

Spermier från make

Om modern har genomgått en insemination eller befruktning utanför kroppen med samtycke av en man som var hennes make eller sambo och det med hänsyn till samtliga omständigheter är sannolikt att

---

[175] 2 kap. HSLF-FS 2021:64
[176] Prop. 1984/85 Om internationella faderskapsfrågor m.m. s.20

barnet har tillkommit genom behandlingen, ska vid tillämpningen av 2-5 §§ FB den som lämnat samtycket anses som barnets far (1 kap. 8 § första stycket FB).

Spermier från annan man

Om moderns make eller sambo samtyckt till en behandling med spermier från en annan man anses maken eller sambon som far endast om behandlingen har utförts enligt 6 eller 7 kap. LGI eller om behandlingen har utförts vid en behörig inrättning i utlandet och barnet har rätt att ta del av uppgifter om spermiedonatorn (1 kap. 8 § andra stycket FB). En förutsättning för att mannen ska anses vara far är att det med hänsyn till samtliga omständigheter är sannolikt att barnet tillkommit genom behandlingen.

Samtycke vid insemination i privat regi ej grund för faderskap

Detta betyder att i de fall en samtyckande man inte är genetisk far kan samtycke till behandling inte läggas till grund för faderskapet om barnet exempelvis har tillkommit genom behandling i egen regi (heminsemination) eller genom behandling i utlandet genom användning av anonym donator.

I detta fall fastställs faderskapet i förhållande till den man vars spermier använts. Det innebär att maken eller sambon endast kan bli rättslig förälder genom en styvbarnsadoption[177]. Att en make eller sambo med sin makes eller sambos samtycke kan adoptera hans eller hennes barn framgår av 4 kap. 6 § FB.

Om den assisterade befruktningen ägt rum före den 1 januari 2019 ska den tidigare lydelsen dock fortfarande gälla.[178]

Dokumentation

Av 11 kap. 5 § SoL framgår att handläggning av ärenden som rör enskilda samt genomförande av beslut om stödinsatser, vård och behandling skall dokumenteras. Dokumentationen skall utvisa beslut och åtgärder som vidtas i ärendet samt faktiska omständigheter och händelser av betydelse. Dokumentationen ska innehålla väsentlig, korrekt och tillräcklig information. Endast de uppgifter som har betydelse med hänsyn till verksamhetens art och det enskilda fallet behöver dokumenteras. Dokumentationen av vad som framkommit vid utredning bör således begränsas till vad som behövs för en riktig bedömning av ärendet och dess handläggning.[179] En kopia av respektive parts legitimationshandling bör sparas i akten.[180] Handlingar som rör enskildas personliga förhållanden skall förvaras så att obehöriga inte får tillgång till dem.[181] Vidare framgår av 11 kap. 6 § SoL att dokumentationen skall utformas med respekt för den enskildes integritet. Den enskilde bör hållas underrättad om de journalanteckningar och andra anteckningar som förs om honom eller henne. Om den enskilde anser att någon uppgift i dokumentationen är oriktig skall detta antecknas. Utredningen av faderskapet till ett barn dokumenteras i ett särskilt protokoll.

Utredningsprotokoll

Socialnämnden ska föra protokoll över det som framkommer vid utredningen och som är av betydelse för faderskapsfrågan (2 kap. 8 § FB).

MFoF fastställer protokollsformulär som socialnämnden ska använda vid utredning av faderskap (1 § KK om socialnämnds medverkan vid fastställande av faderskap m.m.). Samtliga utredningar om faderskap ska göras i *U-protokollet för utredning av faderskap, föräldraskap, ensamstående, eller*

---

[177] Prop. 2017/18:155 s. 54
[178] Prop. 2017/18:155 Modernare regler om assisterad befruktning s. 62
[179] Prop. 1996/97: 124 Ändring i socialtjänstlagen s. 181
[180] 5 kap. HSLF-FS 2021:64
[181] Stadgandet innebär ett komplement till relevanta sekretessbestämmelser. Enligt 5 kap. 1 § OSL är myndigheter i regel skyldiga att registrera inkomna eller upprättade allmänna handlingar. För socialnämndens vidkommande gäller enligt 2 § offentlighets- och sekretessförordningen (2009:641) undantag från denna skyldighet i fråga om handlingar som hör till enskildas personakter.

faderskap/moderskap om någon eller båda föräldrarna ändrat könstillhörighet.[182] (Se kap. 22. Utredningsprotokoll (U-protokoll).) Protokollet är översatt till flera språk och finns på www.mfof.se.

Arkivbeständigt material
Av 5 § 2 punkten arkivlagen (1990:782) framgår att vid framställning av handlingar ska myndigheter använda material och metoder som är lämpliga med hänsyn till behovet av arkivbeständighet. Det innebär att skrift och papper ska vara arkivbeständigt.

Parterna tar del av uppgifterna
Allt som är viktigt för utredningen antecknas och dateras i U-protokollet. Parterna intygar efter genomläsning, med sina namnteckningar, att uppgifterna i U-protokollet är korrekta. Därefter daterar och undertecknar handläggaren protokollet.

JO har sagt att modern eller tänkbar far alltid ska få tillfälle att ta del av uppgifterna i protokollet. I enklare ärenden, som när föräldrarna sammanbott eller annars upprätthållit en stadigvarande förbindelse, torde protokollet enligt fastställt formulär kunna upprättas redan vid det första samtalet med modern och fadern. Om uppgiftslämnaren får ta del av det slutliga protokollet redan vid första samtalet, bör hon eller han genom sin namnteckning intyga uppgifterna i protokollet. Om protokoll upprättas med stöd av minnesanteckningar först senare kan handläggaren genom uppläsning i telefon eller på annat sätt underrätta uppgiftslämnaren om vad som antecknats i protokollet, och göra erforderliga ändringar eller tillägg. Handläggaren bör därefter anteckna i protokollet att uppgiftslämnaren känts vid uppgifterna.[183]

Rättelse av uppgifter
Om någon av parterna vill ändra eller komplettera lämnade uppgifter i protokollet, antecknas de nya uppgifterna som tillägg. Anteckningar får aldrig raderas. En handling som upprättats i en verksamhet som bedrivs i kommunal regi är en allmän handling och får inte ändras hur som helst.

En journalanteckning anses exempelvis upprättad så snart den skrivits in i journalen. En allmän handling som innehåller felaktig text får rättas genom att den felaktiga texten stryks över utan att den därigenom görs oläslig. Av den rättade handlingen ska det framgå varifrån uppgifterna kommer, vem (namn, befattning eller titel) som har upprättat den och när ändringen gjordes (år, månad, dag).[184] Detsamma gäller uppgifter i U-protokollet.

Personligt sammanträffande med parterna

Av 2 kap. 4 § FB framgår att socialnämnden vid sin utredning ska inhämta upplysningar från modern och andra personer som kan lämna uppgifter av betydelse för utredningen. Utredaren bör så snart som möjligt kalla parterna gemensamt eller var för sig till ett personligt sammanträffande för att de bl.a. ska kunna styrka sin identitet.[185] JO har sagt att det är fullt i sin ordning att socialförvaltningen begär ett sammanträffande med föräldrarna innan faderskapet fastställs.[186] Vidare har JO sagt att huvudregeln bör vara att parterna i ett faderskapsärende styrker sin identitet vid det första mötet med handläggaren, om denne inte vet vilka de är.[187] Handläggaren har ansvar för att de uppgifter parterna lämnar faktiskt kommer från de personer som, i utredningen, uppges ha lämnat informationen. Ett personligt besök ger också utredaren bättre möjlighet att ge parterna relevant information samtidigt som parterna får möjlighet att ställa frågor och få svar som underlättar deras ställningstaganden till både faderskap och

[182] 5 kap. HSLF-FS 2021:64
[183] JO:s protokoll den 25 – 27 november 1974
[184] 4 kap. 8 § SOSFS 2014:5, Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om dokumentation i verksamhet som bedrivs med stöd av SoL, LVU, LVM och LSS
[185] 5 kap. HSLF-FS 2021:64
[186] JO:s beslut den 15 juli 1983, dnr 1676-1983
[187] JO:s beslut den 25 november 1992, dnr 2480-1992

gemensam vårdnad. Om parterna inte vill eller kan komma till socialtjänstens familjerätt kan i vissa fall ett hembesök erbjudas.

Utredaren bör vid det personliga sammanträffandet informera parterna om

- vilka regler som gäller för fastställande av faderskap vid assisterad befruktning,
- vad som avses med konceptionstid och dess betydelse för faderskapsutredningen,
- under vilka förutsättningar en rättsgenetisk undersökning kan göras och

resultatet och betydelsen av den för utredningen

- det rättsliga, sociala, psykologiska och medicinska betydelsen av ett fastställt faderskap
- att barnet har rätt enligt 1 kap. 15 § FB att av sina föräldrar få veta att han eller hon har tillkommit genom insemination eller befruktning utanför kroppen med donerade könsceller
- att om barnet har kommit till genom assisterad befruktning med donerade könsceller enligt LGI har barnets rätt att få ta del av uppgifter om donatorn,
- innebörden av gemensam vårdnad.[188]

Information om lagstiftningen och intentionerna bakom den är viktig för att föräldrarna ska förstå varför vissa frågor måste ställas i utredningen och att barnets intresse då väger tyngre än föräldrarnas integritet.

Psykologisk och social betydelse

Att veta vem som är ens far har en psykologisk och social betydelse, som handlar om identitet, trygghet, tillhörighet och släktband. Det juridiska faderskapet påverkar barnets namn, nationalitet och arvsrätt, liksom frågor om vårdnad, umgänge och underhåll. Att känna till det biologiska faderskapet kan också vara betydelsefullt ur medicinsk synpunkt, till exempel när man ska bilda familj, vid behov av organdonation och med ökade möjligheter att förebygga, behandla eller bota genetiskt betingade sjukdomar.

Ett personligt sammanträffande gör det också enklare för föräldrarna att ställa frågor. Det kan vara praktiska, personliga och ekonomiska eller andra frågor i samband med barnets födelse. Det kan också handla om frågor som rör vårdnaden om barnet och barnets boende. Ibland uppstår också behov av råd och stöd för att komma fram till ett fungerande umgänge med barnet.

Att inhämta upplysningar

Socialnämnden ska vid sin utredning inhämta upplysningar från modern och andra personer som kan lämna uppgifter av betydelse (2 kap. 4 § FB).

Utgå från moderns uppgifter

Det är moderns upplysningar som ska vara utgångspunkten i en faderskapsutredning. Socialnämnden är dock inte bunden av moderns ståndpunkt.[189] Socialnämndens utredningsskyldighet i faderskapsärenden går så långt att utredaren har rätt att begära uppgifter från utomstående även utan moderns medgivande. Det kan bli aktuellt om hon t.ex. lämnar knapphändiga uppgifter eller vägrar medverka i utredningen. I dessa sällsynta fall kan uppgifter dock hämtas in med stöd av 10 kap. 2 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) (OSL) (se också 2 kap. 4 § FB). (Se kap. 4. Handläggning och sekretess.) Om upplysningar kommer från annat håll än från modern ska hon givetvis få reda på vilka uppgifter som tillförts ärendet (25 § FL).

[188] 5 kap. HSLF-FS 2021:64
[189] JO 2001/02 s. 290

Uppgifter från utomstående

Om utredaren får uppgifter från någon annan än modern om att en viss man kan vara far till barnet, bör modern få bemöta uppgifterna innan utredaren bedömer om mannen ska kontaktas.[190]

Takt och gott omdöme

Även om socialnämndens utredningsskyldighet är långtgående ska den givetvis bedrivas med takt och gott omdöme. JO har i ett ärende sagt att handläggaren ska fullgöra sitt uppdrag med omsorg och takt såväl i förhållande till barnets mor som i kontakterna med personer som kan tänkas ha haft sexuell förbindelse med modern.[191] (Se kap. 5. Utredning av faderskap.)

Utredningens genomförande

Nedan redogörs för hur utredningen genomförs när

- när parterna är gifta eller sambor, barnet tillkommit genom assisterad befruktning, moderns make eller sambo lämnat samtycke till den assisterade befruktningen och det med hänsyn till samtliga omständigheter är sannolikt att barnet har tillkommit genom behandlingen
- när parterna är gifta eller sambor, barnet tillkommit genom assisterad befruktning, moderns make eller sambo lämnat samtycke till den assisterade befruktningen men det ifrågasätts om barnet tillkommit genom den assisterade befruktningen
- den assisterade befruktningen ägt rum vid en behörig inrättning i Sverige eller utlandet
- barnet har rätt att ta del av uppgifter om donatorn

Information om konceptionstid

Parterna informeras med utgångspunkt i barnets födelsevikt och födelsedatum om konceptionstiden, det vill säga den tidsperiod inom vilken en befruktning kan ha ägt rum. Konceptionstiden beräknas med hjälp av födelsevikttabellen i Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöds föreskrifter och allmänna råd (HSLF-FS 2021:64) om socialnämndens utredning och fastställande av faderskap..[192] Födelseviktstabellen bör inte användas vid beräkningen av konceptionstiden om modern under graviditeten har haft sjukdomar eller komplikationer som kan påverka beräkningen. Om barnets födelse ägt rum tidigare än beräknat eller om barnet har låg eller hög födelsevikt anges det i protokollet.[193]

Förutsättningar för att fastställa faderskapet vid assisterad befruktning

Om modern har genomgått en insemination eller befruktning utanför kroppen med samtycke av en man som var hennes make eller sambo och det med hänsyn till samtliga omständigheter är sannolikt att barnet har tillkommit genom behandlingen, ska vid tillämpningen av 2-5 §§ FB den som lämnat samtycket anses som barnets far (1 kap. 8 § första stycket FB). Detta förutsätter att det är makens spermier som använts vid befruktningen.

Vid en behandling som har utförts med spermier från en annan man än moderns make eller sambo gäller ovanstående endast om behandlingen har utförts i Sverige enligt 6 kap. eller 7 kap. LGI eller om behandlingen har utförts vid en behörig inrättning i utlandet och barnet har rätt att ta del av uppgifter om spermiedonatorn (1 kap. 8 § andra stycket FB).

---

[190] 5 kap. HSLF-FS 2021:64
[191] JO 1969 s. 233
[192] 5 kap. HSLF-FS 2021:64
[193] 6 kap. HSLF-FS 2021:64

Moderns civilstånd

För att samtycke ska kunna ligga till grund för faderskapet bör fastställas att den som samtyckt till den assisterade befruktningen var make, registrerad partner eller sambo vid tidpunkten för den assisterade befruktningen som ledde till barnets tillkomst.[194]

Om nämnden inte med tillräcklig säkerhet kan bedöma moderns civilstånd vid behandlingen som ledde till barnets tillkomst bör ärendet överlämnas till domstol.[195]

Den assisterade befruktningen har skett vid behörig inrättning i Sverige

Insemination

Om inseminationen har utförts enligt 6 kap. LGI, innebär det att behandlingen antingen ska ha utförts vid ett offentligt finansierat sjukhus eller en inrättning som erhållit tillstånd av Inspektionen för vård och omsorg, IVO (6 kap. 2 § LGI).

Befruktning utanför kroppen

Om befruktningen har ägt rum utanför kroppen enligt 7 kap. LGI, innebär det att, om ägget inte kommer från kvinnan eller om spermierna inte kommer från kvinnans make eller sambo, får befruktning och införande av ägg endast utföras vid de sjukhus som har sjukvårdsenheter där det bedrivs högskoleutbildning för läkarexamen och forskning eller av en inrättning som erhållit tillstånd av IVO (jfr 7 kap. 4 § andra stycket LGI).

Rätt att ta del av uppgifter om donatorn

Som framgår av 6 kap. 4 § och 7 kap. 7 § LGI har den som tillkommit genom ovanstående behandlingar när han eller hon uppnått tillräcklig mognad rätt att ta del av de uppgifter som antecknats om donatorn och genetiska syskon i sjukhusets särskilda journal.[196] (Se kap. 21. Rätten att söka sitt ursprung.)

Den assisterade befruktningen har skett vid en behörig inrättning i utlandet

Behörig inrättning

Har inseminationen eller befruktningen utanför kroppen utförts i utlandet ska inrättningen vara behörig. Behörigheten ska följas av föreskrifter i det aktuella landet eller ska det på annat sätt tydligt framgå att inrättningen har tillstånd att utföra assisterad befruktning. Behörigheten måste också omfatta den typ av behandling som har utförts i det enskilda fallet, till exempel en insemination med donerade spermier.[197]

Rätt att ta del av uppgifter om donatorn

Den som tillkommit genom behandlingen ska också ha rätt att ta del av uppgifter om spermiedonatorn (1 kap. 8 § andra stycket FB).[198] (Se kap. 21. Rätten att söka sitt ursprung.)

Om uppgifter om behörighet saknas

Om inte parterna kan uppvisa tillräckliga uppgifter om inrättningens behörighet eller att barnet har rätt att ta del av uppgifter om spermiedonatorn bör utredaren kontakta inrättningen för vidare utredning. Utredaren kan även inhämta uppgifter från andra personer som kan lämna uppgifter av betydelse för utredningen. Det kan i enstaka fall bli aktuellt att inhämta uppgifter genom svensk utlandsmyndighet i det land där behandlingen utförts.[199]

---

194 5 kap. HSLF-FS 2021:64
195 5 kap. HSLF-FS 2021:64
196 Prop. 2017/18:155 s. 36-38
197 Prop. 2017/18:155 s. 66.
198 Prop. 2017/18 s. 52-54
199 5 kap. HSLF-FS 2021:64

Om nämnden inte med tillräcklig säkerhet kan bedöma inrättningens behörighet eller om barnets rätt att ta del av uppgifter om spermiedonator kan nämnden lägga ner utredningen om den bedömer att det är utsiktslöst att försöka få faderskapet fastställt av domstol.[200]

Skriftligt samtycke till behandling

Enligt LGI får en assisterad befruktning endast utföras om kvinnans make eller sambo skriftligen samtyckt till behandlingen (6 kap. 1 a och 1 b §§ och 7 kap. 2 och 3 §§ LGI). En läkare får alltså inte enligt svensk lagstiftning utföra behandlingen om det endast finns ett muntligt samtycke till den.

Att någon samtyckt till assisterad befruktning bör styrkas genom att den eller de som deltar i utredningen visar upp en kopia på det skriftliga samtycket. Har den assisterade befruktningen genomförts i Sverige bör samtycket ha lämnats på blankett som är bilaga till författningen *Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2009:32) om användning av vävnader och celler i hälso- och sjukvården och vid klinisk forskning m.m.*. En kopia på denna handling bör sparas i faderskapsakten.[201]

När skriftligt samtycke saknas

För att fastställa faderskapet till ett barn ställer dock föräldrabalken inte något särskilt krav på samtyckets form. Detta innebär att för att fastställa faderskapet till ett barn som tillkommit genom assisterad befruktning räcker det med att maken eller sambon muntligen lämnat sitt samtycke till behandlingen. En motivering till denna skillnad är enligt lagutskottet att det skulle vara stötande om ett barn som kommit till genom assisterad befruktning skulle kunna berövas sin far, bara för att mannens samtycke inte är skriftligt.[202] Att den assisterade befruktningen ägt rum utomlands torde inte heller påverka bedömningen.

Om skriftligt samtycke inte har visats upp, bör utredaren kontakta den som är ansvarig för den assisterade befruktningen för att kontrollera att skriftligt eller muntligt samtycke har lämnats. Utredaren bör anteckna i U-protokollet på vilket sätt det skriftliga eller muntliga samtycket har lämnats.[203]

Om barnet kommit till genom assisterad befruktning men den äkta mannens eller sambons samtycke saknas, kan den äkta mannen föra talan om hävande av faderskapspresumtion enligt 1 kap. 2 § första stycket FB och sambon kan inte fastställas vara barnets far genom en faderskapsbekräftelse.

Samtycket ska avse inseminationen eller behandlingen

Om barnet tillkommit genom en insemination ska samtycket avse inseminationen, 6 kap. 1 b § LGI. Om barnet har tillkommit genom en befruktning utanför kroppen ska samtycket avse behandlingen, det vill säga även införandet av det befruktade ägget i moderns kropp, 7 kap. 1 § LGI. Detta gäller även i de fall inseminationen eller befruktningen ägt rum utomlands, 1 kap. 9 § andra stycket FB.

Samtycket kan inte villkoras

Mannens samtycke till behandling kan inte villkoras på något sätt. I NJA 2015 s. 675 hade en kvinna utomlands genomgått assisterad befruktning med såväl donerade ägg som donerade spermier. Hennes make hade samtyckt till att ett befruktat ägg fick föras in i kvinnans kropp. Utan mannens vetskap hade dock två befruktade ägg implanterats. Mannens yrkande om att hans faderskap till de två barnen skulle hävas avslogs med beaktande bland annat av innebörden av ett samtycke som inte återkallats samt med hänvisning till att barnens intresse av att ha en rättslig far vägde tyngre än mannens intresse av att befrias från faderskapet.

---

[200] 5 kap. HSLF-FS 2021:64
[201] 5 kap. HSLF-FS 2021:64
[202] LU 1984/85:10 s. 12
[203] 5 kap. HSLF-FS 2021:64

Samtycket kan inte lämnas i efterhand

En man som kvinnan inte sammanbott med före och under behandlingen, kan inte heller "i efterhand" samtycka till inseminationen, och därmed frivilligt ta på sig ansvaret som rättslig far till barnet. Inte heller en man som kvinnan sammanbott med kan i efterhand samtycka till inseminationen.

Samtycket ersätter inte faderskapsfastställelsen

Mannens skriftliga samtycke till behandlingen[204] innebär inte att faderskapet därigenom blir fastställt. Samtycket innebär endast att mannen jämställs med en biologisk far när faderskapet ska fastställas. Sedan barnet fötts och samtycke lämnats av den äkta mannen/sambon kan denne inte föra talan om att han inte är barnets verklige far.[205]

Det är sannolikt att barnet tillkommit genom den assisterade befruktningen

Det krävs att det med hänsyn till samtliga omständigheter är sannolikt att barnet har kommit till genom den behandling samtycket lämnats till. Om sambandet mellan inseminationen eller befruktningen och graviditeten inte är sannolikt eller om modern, moderns make, sambon eller utredaren på annat sätt är tveksam till att barnet tillkommit genom den assisterade befruktningen kan det bli aktuellt att fördjupa utredningen.

Om barnet inte tillkommit genom behandlingen utan i stället genom moderns samlag med annan man än den äkta mannen eller sambon gäller att den äkta mannen kan föra talan om hävande av faderskapspresumtionen enligt regeln i 1 kap. 2 § 1 stycket FB samt att sambon i sådant fall inte kan fastställas vara barnets far genom faderskapsbekräftelse eller dom.

Vid tveksamhet om samtycke lämnats

Om nämnden inte med tillräcklig säkerhet kan bedöma om samtycke till den assisterade befruktningen har lämnats innan den genomfördes bör utredaren informera den eller de som deltar i utredningen om att nämnden kommer att väcka talan i domstol.[206]

Råder det tveksamhet om huruvida samtycke lämnats eller inte, får detta i sista hand således prövas av domstol. Enligt lagutskottet bör det vid prövningen vara avgörande om mannen förklarat sig villig att ta på sig det rättsliga ansvaret som far till det blivandet barnet, och om det framförts till modern eller till ansvarig läkare.[207]

Om en man vägrar att skriva på en bekräftelse om att han är far till ett barn som kommit till genom en insemination som han samtyckt till, ska socialnämnden i vanlig ordning på barnets vägnar väcka talan vid domstol för att få faderskapet prövat. Domstolen kan förklara mannen som far om det med hänsyn till samtliga omständigheter är sannolikt att barnet har avlats genom inseminationen (1 kap. 5 § 3 punkten och 1 kap. 8 § första och andra stycket FB).

Vid tveksamheter om barnet tillkommit genom den assisterade befruktningen

Om utredaren eller någon part i utredningen är tveksam till om barnet kommit till genom den assisterade befruktningen bör utredaren utvidga utredningen. Utredaren bör om ultraljudsundersökning gjorts beräkna en ny konceptionstid med hjälp av rekommendationerna och ultraljudstabellen.[208]

Utredaren bör även kontakta det sjukhus där den assisterade befruktningen enligt uppgift har utförts och kontrollera med den ansvarige läkaren, om och när den assisterade befruktningen har ägt rum.[209]

---

[204] (Assisterad befruktning) se ändring prop. 2017/18:155 s. 67
[205] Prop. 1984/85:2 s. 14
[206] 5 kap. HSLF-FS 2021:64
[207] LU 1984/85:10 s. 12
[208] 5 kap. HSLF-FS 2021:64
[209] 5 kap. HSLF-FS 2021:64

Om modern uppger att hon haft sexuellt umgänge med en annan man eller att heminsemination ägt rum under konceptionstiden bör utredaren fördjupa utredningen och verka för att en rättsgenetisk undersökning genomförs.[210]

Spermiedonatorn

Faderskapet kan inte fastställas genom dom för en man som är spermiedonator enligt 6 eller 7 kap. LGI (1 kap. 5 § andra stycket FB) Det är däremot inget som hindrar att mannen bekräftar faderskapet enligt 1 kap. 4 § FB.[211]

Utredning som påbörjats före barnets födelse

Om modern begär det, bör nämnden inleda en faderskapsutredning före barnets födelse. Om modern inte är folkbokförd i Sverige, bör socialnämnden i regel avvakta med utredning till dess att barnet är fött.[212]

Konceptionstiden kan beräknas med hjälp av allmänna råd om utredning som påbörjas före barnets födelse i Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöds föreskrifter och allmänna råd (HSLF-FS 2021:64) om socialnämndens utredning och fastställande av faderskap eller föräldraskap samt om socialnämndens utredning när barn har kommit till genom assisterad befruktning av ensamstående. När barnet är fött bör en ny konceptionstid beräknas utifrån födelsevikten.[213] Om den nya konceptionstiden faller inom den tidigare beräknade konceptionstiden, kan en upprättad bekräftelse godkännas utan vidare kontakt med parterna.[214]

Utredning om barnet är dödfött eller avlidit

Nämnden bör inte på eget initiativ inleda en faderskapsutredning för ett dödfött barn eller ett barn som avlidit. Om parterna begär att nämnden ska inleda en utredning eller slutföra en redan inledd utredning och faderskapet inte framstår som komplicerat, kan nämnden medverka till att det fastställs genom bekräftelse.[215]

Utredning om modern inte vill medverka

Om modern inte vill medverka i utredningen, bör utredaren samtala med henne om hur viktigt det är för barnet att faderskapet blir fastställt, bland annat ur rättslig och social synvinkel.

Utredaren bör informera modern om nämndens skyldighet att försöka utreda och fastställa faderskapet och att utredarens rätt att med stöd av 10 kap. 2 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) (OSL) begära uppgifter från utomstående, till exempel från en vårdinrättning där den assisterade befruktningen kan ha utförts, om det behövs för att utreda faderskapet. Modern bör också upplysas om att barnet inte har rätt till underhållsstöd enligt 18 kap. 8 § socialförsäkringsbalken (2010:110) (SFB) om modern är boförälder och hon uppenbarligen utan giltigt skäl låter bli att vidta eller medverka till åtgärder för att få faderskapet fastställt. Utredaren bör också informera om barnets rätt till vetskap om sitt ursprung

Nämndens skyldighet att försöka få faderskapet fastställt kvarstår givetvis även om modern vägrar att medverka. Nämnden kan som tidigare nämnts fortsätta utredningen genom att begära upplysningar från annat håll.

JO har sagt att socialnämnden vid en faderskapsutredning inte är bunden av moderns ståndpunkt. Även om modern inte vill medverka har socialnämnden en skyldighet att försöka få faderskapet

---

[210] 5 kap. HSLF-FS 2021:64
[211] Prop. 2017/18:155 s. 67
[212] 3 kap. HSLF-FS 2021:64
[213] 6 kap. HSLF-FS 2021:64
[214] 6 kap. HSLF-FS 2021:64
[215] 3 kap. HSLF-FS 2021:64

fastställt. Om modern inte vill medverka i utredningen har nämnden en viktig pedagogisk uppgift att förklara för henne hur angeläget det är att faderskapet fastställs. Enligt JO måste detta arbete få ta förhållandevis lång tid. När det står klart för en handläggare att modern inte kommer att medverka i utredningen bör frågan om ärendets fortsatta handläggning hänskjutas till nämnden.[216]

[216] JO 2001/02 s. 290

7. Utredning assisterade befruktning föräldraskap

Ansvarig kommun

Av 2 kap. 2 och 9 §§ FB framgår att socialnämnden i den kommun där barnet är folkbokfört är skyldig att försöka utreda och fastställa ett föräldraskap.

Om en utredning inleds före barnets födelse bör socialnämnden i den kommun där modern är folkbokförd ansvara för utredningen.[217]

Biträde av annan kommun

Av 2 kap. 4 § andra stycket och 8 a § FB framgår att socialnämnden i en annan kommun på begäran av socialnämnden kan biträda vid utredningen. Det kan bli aktuellt om den kvinna som samtyckt till den assisterade befruktningen flyttat till en annan kommun eller modern och barnet flyttat efter barnets födelse innan utredningen avslutats. (Se kap. 16. Biträde av annan socialnämnd eller utlandsmyndighet.)

Utredningsskyldighet

Av 2 kap. 8 a § FB framgår att om det kan antas att en kvinna ska anses som förälder enligt 1 kap. 9 § FB, till ett barn som står under någons vårdnad och som har hemvist i Sverige, är socialnämnden skyldig att försöka utreda om sådant föräldraskap föreligger och, om så är fallet, se till att föräldraskapet fastställs istället för faderskapet.

Socialnämnden kan utreda men inte fastställa

Som framgår ovan har socialnämnden ingen lagstadgad skyldighet att utreda och fastställa föräldraskapet för ett barn som inte har hemvist i Sverige. Även om socialnämnden inte har behörighet att fastställa föräldraskapet till barnet torde nämnden, på samma sätt, som när det gäller faderskap till ett barn, kunna hjälpa till med en utredning. Om det finns ett utredningsunderlag kan det eventuellt underlätta en senare fastställelse av föräldraskapet exempelvis i hemlandet. [218]

Fastställande av föräldraskap

Föräldraskapet ska fastställas om modern har genomgått en insemination eller befruktning utanför kroppen enligt 6 eller 7 kap. lagen (2006:531) om genetisk integritet m.m., LGI med samtycke av en kvinna som var moderns make[219], registrerade partner eller sambo och det med hänsyn till samtliga omständigheter är sannolikt att barnet har tillkommit genom behandlingen. Den kvinna som har lämnat samtycket ska då anses som barnets förälder (1 kap. 9 § första stycket FB). Det gäller även om inseminationen eller befruktningen utanför kroppen har utförts vid en behörig inrättning i utlandet och barnet har rätt att ta del av uppgifter om spermiedonatorn (1 kap. 9 § andra stycket FB).

Av 2 kap. 8 a § FB framgår att det som sägs i 2-5, 7 och 8 §§ om utredning av faderskap också gäller i fråga om föräldraskapet för en kvinna.

---

[217] 2 kap. HSLF-FS 2017:50
[218] Jfr Om internationella faderskapsfrågor m.m., Prop. 1984/85:124 s.20
[219] Begreppet är könsneutralt

Dokumentation

Av 11 kap. 5 § socialtjänstlagen (2001:453), SoL framgår att handläggning av ärenden som rör enskilda samt genomförande av beslut om stödinsatser, vård och behandling skall dokumenteras. Dokumentationen skall utvisa beslut och åtgärder som vidtas i ärendet samt faktiska omständigheter och händelser av betydelse. Dokumentationen ska innehålla väsentlig, korrekt och tillräcklig information. Endast de uppgifter som har betydelse med hänsyn till verksamhetens art och det enskilda fallet behöver dokumenteras. Dokumentationen av vad som framkommit vid utredning bör således begränsas till vad som behövs för en riktig bedömning av ärendet och dess handläggning.[220] En kopia av respektive parts legitimationshandling bör sparas i akten.[221] Handlingar som rör enskildas personliga förhållanden skall förvaras så att obehöriga inte får tillgång till dem.[222] Vidare framgår av 11 kap. 6 § SoL att dokumentationen skall utformas med respekt för den enskildes integritet. Den enskilde bör hållas underrättad om de journalanteckningar och andra anteckningar som förs om honom eller henne. Om den enskilde anser att någon uppgift i dokumentationen är oriktig skall detta antecknas. Utredningen av föräldraskapet till ett barn dokumenteras i ett särskilt protokoll.

Utredningsprotokoll

Socialnämnden ska föra protokoll över det som framkommer vid utredningen som är av betydelse för föräldraskapsfrågan (2 kap. 8 § och 8 a §FB).

MFoF fastställer protokollsformulär som socialnämnden ska använda vid utredning av faderskap (1 § KK (1973:810) om socialnämnds medverkan vid fastställande av faderskap m.m.). Av 5 § framgår att det som sägs i 1-4 §§ om faderskap gäller även föräldraskap enligt 1 kap. 9 § föräldrabalken. Samtliga utredningar om föräldraskap ska göras i *U-protokollet för utredning av faderskap, föräldraskap, ensamstående, eller faderskap/moderskap om någon eller båda föräldrarna ändrat könstillhörighet*.[223] (Se kap. 22. Utredningsprotokoll (U-protokoll).) Protokollet är översatt till flera språk och finns på www.mfof.se.

Arkivbeständigt material

Av 5 § 2. arkivlagen (1990:782) framgår att vid framställning av handlingar ska myndigheter använda material och metoder som är lämpliga med hänsyn till behovet av arkivbeständighet. Det innebär att skrift och papper ska vara arkivbeständigt.

Parterna tar del av uppgifterna

Allt som är viktigt för utredningen antecknas och dateras i U-protokollet. Parterna intygar efter genomläsning, med sina namnteckningar, att uppgifterna i U-protokollet är korrekta. Därefter daterar och undertecknar handläggaren protokollet.

JO har sagt att modern eller tänkbar far alltid ska få tillfälle att ta del av uppgifterna i protokollet. I enklare ärenden, som när föräldrarna sammanbott eller annars upprätthållit en stadigvarande förbindelse, torde protokollet enligt fastställt formulär kunna upprättas redan vid det första samtalet med modern och fadern. Om uppgiftslämnaren får ta del av det slutliga protokollet redan vid första samtalet, bör hon eller han genom sin namnteckning intyga uppgifterna i protokollet. Om protokoll upprättas med stöd av minnesanteckningar först senare kan handläggaren genom uppläsning i telefon eller på annat sätt underrätta uppgiftslämnaren om vad som antecknats i protokollet, och göra

---

[220] Prop. 1996/97:124 Ändring i socialtjänstlagen s. 181
[221] 5 kap. HSLF-FS 2017:49
[222] Stadgandet innebär ett komplement till relevanta sekretessbestämmelser. Enligt 5 kap. 1 § OSL är myndigheter i regel skyldiga att registrera inkomna eller upprättade allmänna handlingar. För socialnämndens vidkommande gäller enligt 2 § offentlighets- och sekretessförordningen (2009:641) undantag från denna skyldighet i fråga om handlingar som hör till enskildas personakter.
[223] 5 kap. HSLF-FS 2021:64

erforderliga ändringar eller tillägg. Handläggaren bör därefter anteckna i protokollet att uppgiftslämnaren känts vid uppgifterna.[224] Detsamma torde gälla föräldraskap.

Rättelse av uppgifter
Om någon av parterna vill ändra eller komplettera lämnade uppgifter i protokollet, antecknas de nya uppgifterna som tillägg. Anteckningar får aldrig raderas. En handling som upprättats i en verksamhet som bedrivs i kommunal regi är en allmän handling och får inte ändras hur som helst.

En journalanteckning anses exempelvis upprättad så snart den skrivits in i journalen. En allmän handling som innehåller felaktig text får rättas genom att den felaktiga texten stryks över utan att den därigenom görs oläslig. Av den rättade handlingen ska det framgå varifrån uppgifterna kommer, vem (namn, befattning eller titel) som har upprättat den och när ändringen gjordes (år, månad, dag).[225] Detsamma gäller uppgifter i U-protokollet.

Personligt sammanträffande med parterna

Av 2 kap. 4 § FB framgår att socialnämnden vid sin utredning ska inhämta upplysningar från modern och andra personer som kan lämna uppgifter av betydelse för utredningen. Utredaren bör så snart som möjligt kalla parterna, gemensamt eller var för sig, till ett personligt sammanträffande för att de bl.a. ska styrka sin identitet. En kopia av respektive parts legitimationshandling bör sparas i akten.[226] Handläggaren har ansvar för att de uppgifter parterna lämnar faktiskt kommer från de personer som, i utredningen, uppges ha lämnat informationen. Ett personligt besök ger också utredaren bättre möjlighet att ge parterna relevant information samtidigt som parterna får möjlighet att ställa frågor och få svar som underlättar deras ställningstagande till föräldraskap och gemensam vårdnad. (Se kap. 5. Utredning av faderskap.)

Utredaren bör informera parterna om

- vilka regler som gäller för fastställande av föräldraskap,
- vad som avses med konceptionstid och dess betydelse för utredningen,
- under vilka förutsättningar en rättsgenetisk undersökning kan göras, resultatet och betydelsen av den för utredningen.[227]

I förekommande fall bör utredaren även informera om

- att barnet har rätt enligt 1 kap. 15 § FB att av sina föräldrar få veta att han eller hon har tillkommit genom insemination eller befruktning utanför kroppen med donerade könsceller,
- att om barnet har kommit till genom en assisterad befruktning med donerade könsceller enligt lagen om genetisk integritet m.m., bör utredaren också informera om barnets rätt att få ta del av uppgifter om donatorn som antecknats i sjukhusets särskilda journal, samt
- vad gemensam vårdnad innebär.[228]

Information om lagstiftningen och intentionerna bakom den är viktig för att föräldrarna ska förstå varför vissa frågor måste ställas i utredningen och att barnets intresse då väger tyngre än föräldrarnas integritet.

Psykologisk och social betydelse

Att veta vem som är ens förälder har en psykologisk och social betydelse, som handlar om identitet, trygghet, tillhörighet och släktband. Det juridiska föräldraskapet påverkar barnets namn, nationalitet och

---

[224] JO:s protokoll den 25 – 27 november 1974
[225] 4 kap. 8 § SOSFS 2014:5, Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om dokumentation i verksamhet som bedrivs med stöd av SoL, LVU, LVM och LSS
[226] 5 kap. HSLF-FS 2021:64
[227] 5 kap. HSLF-FS 2021:64
[228] 5 kap. HSLF-FS 2021:64

arvsrätt, liksom frågor om vårdnad, umgänge och underhåll. Att känna till det biologiska faderskapet kan också vara betydelsefullt ur både psykologisk och medicinsk synpunkt, t.ex. när man ska bilda familj, vid behov av organdonation och med ökade möjligheter att förebygga, behandla eller bota genetiskt betingade sjukdomar. Utredaren behöver därför upplysa föräldrarna om deras skyldighet att enligt 1 kap. 15 § FB så snart det är möjligt upplysa barnet om att det tillkommit genom insemination eller befruktning utanför kroppen. Det är lämpligt att utredaren samtidigt informerar föräldrarna om socialnämndens ansvar att hjälpa barnet att få information och stöd i dessa situationer. (Se kap. 21. Rätten att söka sitt ursprung.)

Ett personligt sammanträffande gör det också enklare för föräldrarna att ställa frågor. Det kan vara praktiska, personliga och ekonomiska eller andra frågor i samband med barnets födelse. Det kan också vara frågor som rör vårdnad eller boende. Ibland uppstår också behov av råd och stöd för att komma fram till ett fungerande umgänge med barnet.

Att inhämta upplysningar

Socialnämnden ska vid sin utredning inhämta upplysningar från modern och andra personer som kan lämna uppgifter av betydelse för utredningen (2 kap. 4 § FB).

Utgå från moderns uppgifter

Det är moderns upplysningar som ska vara utgångspunkten i en föräldraskapsutredning. Socialnämnden är dock inte bunden av moderns ståndpunkt.[229] Socialnämndens utredningsskyldighet i dessa ärenden går så långt att utredaren har rätt att begära uppgifter från utomstående även utan moderns medgivande. Det kan bli aktuellt om hon t.ex. lämnar knapphändiga uppgifter eller vägrar medverka i utredningen. I dessa sällsynta fall kan uppgifter dock hämtas in med stöd av 10 kap. 2 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) (OSL) (se också 2 kap. 4 § FB). (Se kap. 4. Handläggning och sekretess.) Om upplysningar kommer från annat håll än från modern ska hon givetvis få reda på vilka uppgifter som tillförts ärendet (25 § FL).

Uppgifter från utomstående

Om utredaren får uppgifter från någon annan än modern om att en viss man kan vara far till barnet, bör modern få bemöta uppgifterna innan utredaren bedömer om mannen ska kontaktas.[230]

Utredningens genomförande

Nedan redogörs för hur utredningen genomförs när

- barnet tillkommit genom assisterad befruktning med samtycke från en kvinna som var moderns make, registrerade partner eller sambo
- modern även haft sexuellt umgänge med en man under den aktuella konceptionstiden, heminsemination förekommit eller det av annan orsak finns skäl att ifrågasätta om den kvinna som lämnat samtycke till den assisterade befruktningen är förälder till barnet
- den kvinna som genomgått assisterad befruktning med samtycke från en kvinna är gift med en man

Information om konceptionstid

Parterna informeras med utgångspunkt i barnets födelsevikt och födelsedatum om konceptionstiden, det vill säga den tidsperiod inom vilken en befruktning kan ha ägt rum. Konceptionstiden beräknas med hjälp av födelsevikttabellen i Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöds föreskrifter och allmänna råd (HSLF-FS 2021:64) om socialnämndens utredning och fastställande av faderskap.[231] Födelseviktstabellen bör inte användas vid beräkningen av konceptionstiden om modern under

[229] JO 2001/02 s. 290
[230] 5 kap. HSLF-FS 2021:64
[231] 5 kap. HSLF-FS 2021:64

graviditeten har haft sjukdomar eller komplikationer som kan påverka beräkningen. Om barnets födelse ägt rum tidigare än beräknat eller om barnet har låg eller hög födelsevikt anges det i protokollet.[232]

Förutsättningar för att ett föräldraskap ska kunna fastställas

Av 1 kap. 9 § FB framgår att en kvinna ska anses som förälder i vissa situationer. Det gäller

- när inseminationen har utförts enligt 6 kap. LGI, eller
- när befruktningen har ägt rum utanför kroppen enligt 7 kap. LGI, eller
- när inseminationen eller befruktningen utanför kroppen har utförts vid en behörig inrättning[233] i utlandet och barnet har rätt att ta del av uppgifter om spermiedonatorn,
  och under förutsättning
- att modern när befruktningen utfördes var gift, registrerad partner eller sambo med en annan kvinna[234] och
- att moderns kvinnliga make, registrerade partner eller sambo har samtyckt till den assisterade befruktningen och
- att det med hänsyn till samtliga omständigheter är sannolikt att barnet avlats genom den insemination eller befruktning utanför kroppen som maken, registrerade partnern eller sambon samtyckt till

Samtliga kriterier ska vara uppfyllda för att föräldraskapet ska kunna fastställas. I annat fall ska nämnden försöka utreda och fastställa faderskapet till barnet. (Se Kap. 5. Utredning av faderskap.)

Om den assisterade befruktningen utförts i privat regi är bestämmelsen inte tillämplig. I dessa fall ska i stället faderskapet fastställas. (Se kap. 5. Utredning av faderskap.)

Om modern är gift med en man och den assisterade befruktningen utförts med samtycke av en kvinna enligt ovan måste faderskapspresumtionen hävas innan föräldraskapet kan fastställas. (Se kap. 10. Utredning när faderskapspresumtionen ifrågasätts.)

Den assisterade befruktningen har skett i Sverige enligt lagen om genetisk integritet

För att reglerna om fastställelse av föräldraskap ska vara tillämpliga krävs att den assisterade befruktningen ägt rum inom Sverige enligt 6 eller 7 kap LGI eller vid en behörig inrättning i utlandet och barnet har rätt att ta del av uppgifter om spermiedonatorn (1 kap. 9 § andra stycket FB).

Insemination i Sverige

Om inseminationen har utförts enligt 6 kap. LGI, innebär det att behandlingen antingen ska ha utförts vid ett offentligt finansierat sjukhus eller en inrättning som erhållit tillstånd av Inspektionen för vård och omsorg, IVO (6 kap. 2 § LGI).

Befruktning utanför kroppen i Sverige

Om befruktningen har ägt rum utanför kroppen enligt 7 kap. LGI, innebär det att, om ägget inte kommer från kvinnan eller om spermierna inte kommer från kvinnans make eller sambo, får befruktning och införande av ägg endast utföras vid de sjukhus som har sjukvårdsenheter där det bedrivs högskoleutbildning för läkarexamen och forskning eller av en inrättning som erhållit tillstånd av IVO (jfr 7 kap. 4 § andra stycket LGI).

---

[232] 6 kap. HSLF-FS 2021:64
[233] Prop. 2017/18:155 Modernare regler om assisterad befruktning och föräldraskap s. 66
[234] Angående sambobegreppet se 1 § 1 st. sambolagen (2003:376).

Rätt att ta del av uppgifter om donatorn
Som framgår av 6 kap. 4 § och 7 kap. 7 § LGI har den som tillkommit genom ovanstående behandlingar när han eller hon uppnått tillräcklig mognad rätt att ta del av de uppgifter som antecknats om donatorn och genetiska syskon i sjukhusets särskilda journal.[235] (Se kap. 21. Rätten att söka sitt ursprung.)

Den assisterade befruktningen har skett vid en behörig inrättning i utlandet

Behörig inrättning
Har inseminationen eller befruktningen utanför kroppen utförts i utlandet ska inrättningen vara behörig. Behörigheten ska följas av föreskrifter i det aktuella landet eller ska det på annat sätt tydligt framgå att inrättningen har tillstånd att utföra assisterad befruktning. Behörigheten måste också omfatta den typ av behandling som har utförts i det enskilda fallet, till exempel en insemination med donerade spermier.[236]

Rätt att ta del av uppgifter om donatorn
Den som tillkommit genom behandlingen ska också ha rätt att ta del av uppgifter om spermiedonatorn (1 kap. 9 § andra stycket FB).[237](Se kap. 21. Rätten att söka sitt ursprung.)

Om uppgifter om behörighet saknas
Om inte parterna kan uppvisa tillräckliga uppgifter om inrättningens behörighet och att barnet har rätt att ta del av uppgifter om spermiedonatorn bör utredaren kontakta inrättningen för vidare utredning. Utredaren kan även inhämta uppgifter från andra personer som kan lämna uppgifter av betydelse för utredningen. Det kan i enstaka fall bli aktuellt att inhämta uppgifter genom svensk utlandsmyndighet i det land där behandlingen utförts.[238]

Om nämnden inte med tillräcklig säkerhet kan bedöma inrättningens behörighet eller om barnets rätt att ta del av uppgifter om spermiedonator kan nämnden lägga ner utredningen om den bedömer att det är utsiktslöst att försöka få föräldraskapet fastställt av domstol.[239]

Modern var gift, registrerad partner eller sambo med en kvinna

Vid utredningen av föräldraskapet bör fastställas att den som samtyckt till den assisterade befruktningen var make, registrerad partner eller sambo vid tidpunkten för den assisterade befruktningen som ledde till barnets tillkomst.[240] Av 1 § första stycket sambolagen (2003:376) framgår att med sambor avses två personer som stadigvarande bor tillsammans i ett parförhållande och har gemensamt hushåll. Det innebär således att den kvinna som lämnar samtycke till den assisterade befruktningen ska bo tillsammans med modern och ha gemensamt hushåll med henne. Om tveksamhet råder kring om parterna var att betrakta som sammanboende vid tillfället för den behandling som ledde till barnets tillkomst bör utredaren informera parterna om att nämnden kommer att väcka talan om föräldraskap i domstol såvida det inte framstår som utsiktslöst.[241]

Om modern är gift med en man
Bestämmelsen är inte begränsad till att gälla enbart samboförhållanden där ingen av samborna är gift men av 1 kap. 3 § FB framgår att det inte skall fastställas något föräldraskap när en man skall anses som far på grund av faderskapspresumtionen enligt 1 kap. 1 § FB. För ett fastställande av föräldraskapet när modern var gift med en man vid barnets födelse krävs att faderskapspresumtionen först hävs genom dom. När faderskapet är hävt i domstol kan föräldraskapet fastställas för den kvinna som samtyckt till behandlingen. Talan om hävande av faderskapspresumtionen och talan om

[235] Prop. 2017/18:155 s. 36-38
[236] Prop. 2017/18:155 s. 66.
[237] Prop. 2017/18 s. 52-54
[238] 5 kap. HSLF-FS 2021:64
[239] 5 kap. HSLF-FS 2021:64
[240] 5 kap. HSLF-FS 2021:64
[241] 5 kap. HSLF-FS 2021:64

fastställande av föräldraskapet kan föras i samma mål.[242] Det finns ingen möjlighet för mannen i äktenskapet att, såsom när det gäller faderskap, godkänna en kvinnas bekräftelse av föräldraskapet (jfr 1 kap. 2 § andra stycket FB).[243]

Samtycke till den assisterade befruktningen

I 6 kap. 1 b § och 7 kap. 3 § LGI uppställs ett krav på att samtycket till den assisterade befruktningen ska vara skriftligt och ha lämnats innan den assisterade befruktningen ägde rum. Det gäller om kvinnan är gift eller sambo och såväl när insemination ska utföras som när ett befruktat ägg ska införas i kvinnans kropp.[244] Kvinnans samtycke till den assisterade befruktningen har alltså den verkan att hon blir att anse som förälder till det barn som föds. På så sätt garanteras barnet redan vid befruktningen två föräldrar. Ett samtycke kan inte villkoras.[245]

Skriftligt samtycke

Att moderns make, registrerade partner eller sambo har samtyckt till den assisterade befruktningen bör styrkas genom att parterna visar upp en kopia på skriftligt samtycke. Har den assisterade befruktningen genomförts i Sverige bör samtycket ha lämnats på blankett som är bilaga till Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2009:32) om användning av vävnader och celler i hälso- och sjukvården och vid klinisk forskning m.m.[246] En kopia på det skriftliga samtycket bör sparas akten.[247]

Förutsatt att samtycke har lämnats och att det är sannolikt att barnet har kommit till genom befruktningen, kan varken den födande kvinnan eller hennes partner eller sambo med framgång motsätta sig föräldraskapet. [248]

När skriftligt samtycke saknas

I föräldrabalken ställs dock inget krav på att samtycket ska vara skriftligt för att kvinnan ska anses som förälder. Även ett muntligt samtycke som lämnats innan den assisterade befruktningen ägde rum kan således tjäna som underlag för bedömningen av om föräldraskapet kan fastställas. Att ett skriftligt samtycke saknas hindrar således inte att kvinnan anses som förälder.[249] Om ett skriftligt samtycke till behandlingen inte har visats upp, bör utredaren kontakta den som är ansvarig för den assisterade befruktningen för att kontrollera att skriftligt eller muntligt samtycke har lämnats.[250] Utredaren bör därefter anteckna i U-protokollet på vilket sätt det skriftliga eller muntliga samtycket har lämnats. [251]

Om nämnden inte med tillräcklig säkerhet kan bedöma om samtycke till den assisterade befruktningen har lämnats innan den genomfördes, bör utredaren informera parterna om att nämnden kommer att väcka talan om föräldraskap i domstol[252] om det inte framstår som utsiktslöst.

Det är sannolikt att barnet tillkommit genom den assisterade befruktningen

Det krävs att det med hänsyn till samtliga omständigheter är sannolikt att barnet har kommit till genom den behandling samtycket lämnats till. Om sambandet mellan inseminationen eller befruktningen och graviditeten inte är sannolikt eller om modern, moderns make, den registrerade partnern, sambon eller utredaren på annat sätt är tveksam till att barnet tillkommit genom den assisterade befruktningen kan det bli aktuellt att fördjupa utredningen.

---

[242] Prop. 2004/05:137 s. 46
[243] Prop. 2004/05:137 s. 58
[244] Prop. 2017/18:155 s. 38 f
[245] NJA 2015 s. 675
[246] Socialstyrelsens föreskrifter om ändring i föreskrifterna och allmänna råden (SOSFS 2009:32) om användning av vävnader och celler i hälso- och sjukvården och vid klinisk forskning m.m.
[247] 5 kap. HSLF-FS 2021:64
[248] Prop. 2004/05:137 Assisterad befruktning och föräldraskap s. 43
[249] Prop. 2004/05:137 s. 58
[250] 5 kap. HSLF-FS 2021:64
[251] 5 kap. HSLF-FS 2021:64
[252] 5 kap. HSLF-FS 2021:64

Varken socialnämnden eller domstolen har möjlighet att besluta om rättsgenetisk undersökning för fastställande av föräldraskapet för en kvinna. Förutsatt att de berörda vet vem spermagivaren är, finns det dock inget som hindrar att de själva tar initiativ till en DNA analys.[253] Förutsättningen är då att spermiegivaren vill medverka till en rättsgenetisk undersökning.

Utredning om en man kan vara far till barnet

Om utredaren eller någon part i utredningen är tveksam till om barnet kommit till genom en assisterade befruktning, bör utredningen fortsätta.[254] Om modern uppger att hon haft sexuellt umgänge under konceptionstiden bör utredningen inbegripa även den parten.[255]

Utredaren bör, om ultraljudsundersökning är gjord, beräkna en ny konceptionstid med hjälp av rekommendationerna och ultraljudstabellen i Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöds föreskrifter och allmänna råd (HSLF-FS 2021:64) om socialnämndens utredning och fastställande av faderskap eller föräldraskap samt om socialnämndens utredning när barn har kommit till genom assisterad befruktning av ensamstående .[256]

Heminsemination

Om det framkommer att heminsemination ägt rum under konceptionstiden bör utredningen fördjupas och de allmänna råden i Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöds föreskrifter och allmänna råd (HSLF-FS 2021:64) om socialnämndens utredning och fastställande av faderskap eller föräldraskap samt om socialnämndens utredning när barn har kommit till genom assisterad befruktning av ensamstående följas, för den utredning som avser mannen.[257] (Se kap. 5. Utredning av faderskap.)

Ett samtycke till behandlingen utgör inte grund för föräldraskap enligt 1 kap. 9 § FB. Skälet är bland annat att barnets rätt till information om spermiedonatorn i dessa fall inte kan säkerställas. Ett rättsligt föräldraskap för en person som inte har burit och fött barnet förutsätter således en styvbarnsadoption.[258]

När modern inte är gift, registrerad partner eller sambo med en kvinna

Om en kvinna som inte är gift, registrerad partner eller sambo med modern, samtyckt till en assisterad befruktning kan föräldraskapet inte fastställas. I dessa fall ska socialnämnden försöka utreda och fastställas faderskapet. Om det inte är möjligt att fastställa faderskapet till barnet får socialnämnden om kriterierna i 2 kap. 7 § FB är uppfyllda lägga ner faderskapsutredningen. (Se kap. 18. Avslutning och nedläggning av utredning.)

Utredning som påbörjats före barnets födelse

Om modern begär det, bör nämnden inleda en föräldraskapsutredning före barnets födelse. Om modern inte är folkbokförd i Sverige, bör socialnämnden i regel avvakta med utredning till dess att barnet är fött.[259]

Konceptionstiden kan beräknas med hjälp av allmänna råd om utredning som påbörjas före barnets födelse i Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöds föreskrifter och allmänna råd (HSLF-FS 2021:64) om socialnämndens utredning och fastställande av faderskap eller föräldraskap samt om socialnämndens utredning när barnet kommit till genom assisterad befruktning av ensamstående. När

[253] Prop. 2004/05:137s. 47 och s. 58
[254] 5 kap. HSLF-FS 2021:64
[255] 6 kap. HSLF-FS 2021:64
[256] 6 kap. HSLF-FS 2021:64
[257] 5 kap. HSLF-FS 2021:64
[258] Jfr Prop. 2017/18:155 s. 53 f.
[259] 3 kap. HSLF-FS 2021:64

barnet är fött bör en ny konceptionstid beräknas utifrån födelsevikten. Om den nya konceptionstiden faller inom den tidigare beräknade konceptionstiden, kan en upprättad bekräftelse godkännas utan vidare kontakt med parterna.[260]

Utredning om barnet är dödfött eller avlidit

Nämnden bör inte på eget initiativ inleda en föräldraskapsutredning för ett dödfött barn eller ett barn som avlidit. Om parterna begär att nämnden ska inleda en utredning eller slutföra en redan inledd utredning och föräldraskapet inte framstår som komplicerat, kan nämnden medverka till att föräldraskapet fastställs genom bekräftelse.[261]

Utredning om modern inte vill medverka

Om modern inte vill medverka i utredningen, bör utredaren samtala med henne om hur viktigt det är för barnet att föräldraskapet blir fastställt, bland annat ur rättslig och social synvinkel.

Utredaren bör informera modern om nämndens skyldighet att försöka utreda och fastställa föräldraskapet och att utredarens rätt att med stöd av 10 kap. 2 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) (OSL) begära uppgifter från utomstående, till exempel från en vårdinrättning där den assisterade befruktningen kan ha utförts, om det behövs för att utreda föräldraskapet. Modern bör också upplysas om att barnet inte har rätt till underhållsstöd enligt 18 kap. 8 § socialförsäkringsbalken (2010:110) (SFB) om modern är boförälder och hon uppenbarligen utan giltigt skäl låter bli att vidta eller medverka till åtgärder för att få föräldraskapet fastställt. Utredaren bör också informera om barnets rätt till vetskap om sitt ursprung

Nämndens skyldighet att försöka få föräldraskapet fastställt kvarstår givetvis även om modern vägrar att medverka. Nämnden kan som tidigare nämnts fortsätta utredningen genom att begära upplysningar från annat håll.

JO har sagt att socialnämnden vid en faderskapsutredning inte är bunden av moderns ståndpunkt. Även om modern inte vill medverka har socialnämnden en skyldighet att försöka få faderskapet fastställt. Om modern inte vill medverka i utredningen har nämnden en viktig pedagogisk uppgift att förklara för henne hur angeläget det är att faderskapet fastställs. Enligt JO måste detta arbete få ta förhållandevis lång tid. När det står klart för en handläggare att modern inte kommer att medverka i utredningen bör frågan om ärendets fortsatta handläggning hänskjutas till nämnden.[262] Detsamma torde gälla vid en föräldraskapsutredning.

[260] 6 kap. HSLF-FS 2021:64
[261] 3 kap. HSLF-FS 2021:64
[262] JO 2001/02 s. 290

8. Utredning assisterad befruktning ensamstående kvinna

Ansvarig kommun

Av 2 kap. 2 och 8 §§ FB framgår att socialnämnden i den kommun där barnet är folkbokfört är skyldig att försöka utreda och fastställa ett faderskap eller föräldraskap.

Om en utredning inleds före ett barns födelse bör socialnämnden i den kommun där modern är folkbokförd ansvara för utredningen.[263]

Biträde av annan kommun

Av 2 kap. 4 § andra stycket och 8 a § FB framgår att socialnämnden i en annan kommun på begäran av socialnämnden kan biträda vid utredningen. Det kan exempelvis bli aktuellt om modern och barnet flyttat efter barnets födelse innan utredningen avslutats. (Se kap. 16. Biträde av annan socialnämnd eller utlandsmyndighet.)

Utredningsskyldighet

Utredningsskyldighet föreligger då en ensamstående kvinna[264] genomgått en insemination eller befruktning utanför kroppen enligt 6 eller 7 kap. lagen (2006:35) om genetisk integritet m.m., LGI eller om modern har genomgått en insemination eller befruktning utanför kroppen vid en behörig inrättning i utlandet och barnet har rätt att ta del av uppgifter om spermiedonatorn. Modern blir i detta fall barnets enda rättsliga förälder.

Valet av utredning, när det gäller en ensamstående kvinna som fått assisterad befruktning, styrs av de förhållanden som gäller när utredningen inleds. Om det undantagsvis kan antas att en kvinna ska anses som förälder enligt 1 kap. 9 § FB. Till exempel på grund av att modern vid barnets födelse är gift eller sambo med en kvinna bör en föräldraskapsutredning inledas. I övriga fall bör en faderskapsutredning inledas.[265]

Om barnet saknar hemvist

Som framgår ovan har socialnämnden ingen lagstadgad skyldighet att utreda och fastställa faderskap eller föräldraskap för ett barn som inte har hemvist i Sverige. Även om socialnämnden inte har behörighet att fastställa ett faderskap eller ett föräldraskap till barnet torde nämnden kunna hjälpa till med en utredning även för en ensamstående kvinna som fått assisterad befruktning enligt 6 kap. eller 7 kap. LGI.[266]

Dokumentation

Av 11 kap. 5 § socialtjänstlagen (2001:453), SoL framgår att handläggning av ärenden som rör enskilda samt genomförande av beslut om stödinsatser, vård och behandling skall dokumenteras. Dokumentationen skall utvisa beslut och åtgärder som vidtas i ärendet samt faktiska omständigheter och händelser av betydelse. Dokumentationen ska innehålla väsentlig, korrekt och tillräcklig information. Endast de uppgifter som har betydelse med hänsyn till verksamhetens art och det enskilda fallet behöver dokumenteras. Dokumentationen av vad som framkommit vid utredning bör således

---

[263] 2 kap. HSLF-FS 2017:66
[264] Med ensamstående kvinna avses en kvinna som inte är gift, registrerad partner eller sambo, 1 kap. 5 § LGI
[265] Prop. 2014/15:127 s. 21, Assisterad befruktning för ensamstående kvinnor
[266] Jfr Om internationella faderskapsfrågor m.m., Prop. 1984/85:124 s.20

begränsas till vad som behövs för en riktig bedömning av ärendet och dess handläggning.[267] Handlingar som rör enskildas personliga förhållanden skall förvaras så att obehöriga inte får tillgång till dem.[268] Vidare framgår av 11 kap. 6 § SoL att dokumentationen skall utformas med respekt för den enskildes integritet. Den enskilde bör hållas underrättad om de journalanteckningar och andra anteckningar som förs om honom eller henne. Om den enskilde anser att någon uppgift i dokumentationen är oriktig skall detta antecknas. Utredningen av faderskap/föräldraskap/ensamförälder till ett barn dokumenteras i ett särskilt protokoll kallat U-protokoll (utredningsprotokoll).

Utredningsprotokoll

Socialnämnden ska föra protokoll över det som framkommer vid utredningen och som är av betydelse för faderskaps- och föräldraskapsfrågan (2 kap. 8 § och 8 a § FB).

MFoF fastställer protokollsformulär som socialnämnden ska använda vid utredning av faderskap och föräldraskap (1 och 5 §§ KK (1973:810) om socialnämnds medverkan vid fastställande av faderskap m.m.). Av 5 § framgår att det som sägs i 1-4 §§ om faderskap gäller även föräldraskap enligt 1 kap. 9 § föräldrabalken. Samtliga utredningar ska göras i *U-protokollet för utredning av faderskap, föräldraskap, ensamstående, eller faderskap/moderskap om någon eller båda föräldrarna ändrat könstillhörighet*.[269] (Se kap. 22. Utredningsprotokoll (U-protokoll).) Protokollet är översatt till flera språk och finns på www.mfof.se.

Arkivbeständighet

Av 5 § 2 punkten arkivlagen (1990:782) framgår att vid framställning av handlingar ska myndigheter använda material och metoder som är lämpliga med hänsyn till behovet av arkivbeständighet. Det innebär att skrift och papper ska vara arkivbeständigt.

Parterna tar del av uppgifterna

Allt som är viktigt för utredningen antecknas och dateras i U-protokollet. Uppgifterna intygas efter genomläsning, med sina namnteckningar, att uppgifterna i U-protokollet är korrekta. Därefter daterar och undertecknar handläggaren protokollet.

JO har sagt att modern eller tänkbar far alltid ska få tillfälle att ta del av uppgifterna i protokollet. I enklare ärenden, som när föräldrarna sammanbott eller annars upprätthållit en stadigvarande förbindelse, torde protokollet enligt fastställt formulär kunna upprättas redan vid det första samtalet med modern och fadern. Om uppgiftslämnaren får ta del av det slutliga protokollet redan vid första samtalet, bör hon eller han genom sin namnteckning intyga uppgifterna i protokollet. Om protokoll upprättas med stöd av minnesanteckningar först senare kan handläggaren genom uppläsning i telefon eller på annat sätt underrätta uppgiftslämnaren om vad som antecknats i protokollet, och göra erforderliga ändringar eller tillägg. Handläggaren bör därefter anteckna i protokollet att uppgiftslämnaren känts vid uppgifterna.[270] Detta torde gälla uppgifter i protokollet även när faderskapet eller föräldraskapet inte ska fastställas.

Rättelse av uppgifter

Om någon av parterna vill ändra eller komplettera lämnade uppgifter i protokollet, antecknas de nya uppgifterna som tillägg. Anteckningar får aldrig raderas. En handling som upprättats i en verksamhet som bedrivs i kommunal regi är en allmän handling och får inte ändras hur som helst.

En journalanteckning anses exempelvis upprättad så snart den skrivits in i journalen. En allmän handling som innehåller felaktig text får rättas genom att den felaktiga texten stryks över utan att den

---

[267] Prop. 1996/97:124 s. 181 Ändring i socialtjänstlagen

[268] Stadgandet innebär ett komplement till relevanta sekretessbestämmelser. Enligt 5 kap. 1 § OSL är myndigheter i regel skyldiga att registrera inkomna eller upprättade allmänna handlingar. För socialnämndens vidkommande gäller enligt 2 § offentlighets- och sekretessförordningen (2009:641) undantag från denna skyldighet i fråga om handlingar som hör till enskildas personakter.

[269] 5 kap. HSLF-FS 2021:64

[270] JO:s protokoll den 25 – 27 november 1974

därigenom görs oläslig. Av den rättade handlingen ska det framgå varifrån uppgifterna kommer, vem (namn, befattning eller titel) som har upprättat den och när ändringen gjordes (år, månad, dag).[271] Detsamma gäller uppgifter i U-protokollet.

Personligt sammanträffande med modern

Av 2 kap. 4 § FB framgår att socialnämnden vid sin utredning ska inhämta upplysningar från modern och andra personer som kan lämna uppgifter av betydelse för utredningen. Utredaren bör så snart som möjligt kalla modern till ett personligt sammanträffande för att hon bl.a. ska styrka sin identitet.[272] En kopia av moderns legitimationshandling bör sparas i akten.[273] Handläggaren har ansvar för att de uppgifter som lämnats i utredningen faktiskt kommer från de personer som, i utredningen, uppges ha lämnat informationen. Ett personligt besök ger också utredaren bättre möjlighet att ge modern relevant information samtidigt som modern får möjlighet att ställa frågor om moderskapet. (Se kap. 5. Utredning av faderskap.)

Utredaren bör informera modern om

- vilka regler som gäller för utredningen,
- vad som avses med konceptionstid och dess betydelse för utredningen,
- under vilka förutsättningar en rättsgenetisk undersökning bör göras, resultatet och betydelsen av den för utredningen?

I förekommande fall bör utredaren även informera om

- att barnet har rätt enligt 1 kap. 15 § föräldrabalken att av sin förälder få veta att han eller hon har tillkommit genom insemination eller befruktning utanför kroppen med donerade könsceller samt
- att barnet har rätt att få ta del av uppgifter om donatorn som antecknats i sjukhusets särskilda journal (se kap. 21. Rätten att söka sitt ursprung).[274]

Information om lagstiftningen och intentionerna bakom den är viktigt för att föräldrarna ska förstå varför vissa frågor måste ställas i utredningen och att barnets intresse då väger tyngre än moderns integritet.

Information om konceptionstid

Modern informeras med utgångspunkt i barnets födelsevikt och födelsedatum om konceptionstiden, det vill säga den tidsperiod inom vilken en befruktning kan ha ägt rum. Konceptionstiden beräknas med hjälp av födelsevikttabellen i Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöds föreskrifter och allmänna råd (HSLF-FS 2021:64) om socialnämndens utredning och fastställande av faderskap.[275] Födelseviktstabellen bör inte användas vid beräkningen av konceptionstiden om modern under graviditeten har haft sjukdomar eller komplikationer som kan påverka beräkningen. Om barnets födelse ägt rum tidigare än beräknat eller om barnet har låg eller hög födelsevikt anges det i protokollet.[276]

Psykologisk och social betydelse

Att veta vem som är ens förälder har en psykologisk och social betydelse, som handlar om identitet, trygghet, tillhörighet och släktband. Att känna till det biologiska faderskapet kan också vara betydelsefullt ur både psykologisk och medicinsk synpunkt, t.ex. när man ska bilda familj, vid behov av

---

[271] 4 kap. 8 § SOSFS 2014:5, Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om dokumentation i verksamhet som bedrivs med stöd av SoL, LVU, LVM och LSS
[272] 5 kap. HSLF-FS 2021:64
[273] 5 kap. HSLF-FS 2021:64
[274] 15 kap. HSLF-FS 2021:64
[275] 5 kap. HSLF-FS 2021:64
[276] 6 kap. HSLF-FS 2021:64

organdonation och med ökade möjligheter att förebygga, behandla eller bota genetiskt betingade sjukdomar. Utredaren behöver därför upplysa modern om hennes skyldighet att enligt 1 kap. 15 § FB så snart det är möjligt upplysa barnet om att det tillkommit genom insemination eller befruktning utanför kroppen. Det är lämpligt att utredaren samtidigt informerar modern om socialnämndens ansvar att hjälpa barnet att få information och stöd i dessa situationer. (Se kap. 21. Rätten att söka sitt ursprung.)

Att inhämta upplysningar

Socialnämnden ska vid sin utredning inhämta upplysningar från modern och andra personer som kan lämna uppgifter av betydelse för utredningen (2 kap. 4 § FB).

Uppgifter från utomstående

Socialnämndens utredningsskyldighet i dessa ärenden går så långt att utredaren har rätt att begära uppgifter från utomstående även utan moderns medgivande. Det kan bli aktuellt om hon t.ex. lämnar knapphändiga uppgifter eller vägrar medverka i utredningen. I dessa sällsynta fall kan uppgifter dock hämtas in med stöd av 10 kap. 2 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) (OSL) (se också 2 kap. 4 § FB). (Se kap. 4 Handläggning och sekretess.) Om upplysningar kommer från annat håll än från modern ska hon givetvis få reda på vilka uppgifter som tillförts ärendet (25 § FL).

Om utredaren får uppgifter från någon annan än modern om att en viss man kan vara far eller en kvinna förälder till barnet, bör modern få bemöta uppgifterna innan utredaren bedömer om mannen ska kontaktas.[277]

Utgå från moderns uppgifter

Det är moderns upplysningar som ska vara utgångspunkten i en utredning. Socialnämnden är dock inte bunden av moderns ståndpunkt.[278] När modern har genomgått assisterad befruktning som ensamstående bör utredaren fråga modern om kraven enligt 1 kap. 3 § andra stycket FB är uppfyllda.[279]

Förutsättningar för att inte fastställa faderskapet

Av 1 kap. 3 a § andra stycket FB framgår att utredningen i vissa situationer inte ska fastställas. Det gäller

- när modern har genomgått insemination eller befruktning utanför kroppen enligt 6 kap. och 7 kap. LGI eller
- när modern genomgått insemination eller befruktning utanför kroppen vid en behörig inrättning i utlandet och barnet har rätt att ta del av uppgifter om spermiedonatorn och
- modern vid behandlingen var ensamstående kvinna enligt 1 kap. 5 § LGI och
- det med hänsyn till samtliga omständigheter är sannolikt att barnet har tillkommit genom behandlingen.

Samtliga kriterier ska vara uppfyllda om faderskapet eller föräldraskapet inte ska fastställas och utredningen enligt 2 kap. 7 § andra stycket FB läggas ner. När utredningen läggs ner blir modern barnets enda rättsliga förälder.[280]

Om kriterierna ovan inte är uppfyllda ska nämnden försöka utreda och fastställa faderskapet eller föräldraskapet till barnet. (Se kap. 5. Utredning av faderskap eller kap. 7. Utredning assisterad befruktning föräldraskap.)

---

[277] 5 kap. HSLF-FS 2021:64
[278] JO 2001/02 s.290
[279] 5 kap. HSLF-FS 2021:64
[280] Prop. 2014/15:127 s. 18

Assisterad befruktning enligt lagen om genetisk integritet

För att reglerna om att inte fastställa faderskap eller föräldraskap för barnet ska vara tillämpliga krävs att den assisterade befruktningen ägt rum inom Sverige enligt 6 eller 7 kap LGI eller vid en behörig inrättning i utlandet.

Insemination i Sverige

Om inseminationen har utförts enligt 6 kap. LGI, innebär det att behandlingen antingen ska ha utförts vid ett offentligt finansierat sjukhus eller en inrättning som erhållit tillstånd av Inspektionen för vård och omsorg, IVO (6 kap. 2 § LGI).

Befruktning utanför kroppen i Sverige

Om befruktningen har ägt rum utanför kroppen enligt 7 kap. LGI, innebär det att, om ägget inte kommer från kvinnan eller om spermierna inte kommer från kvinnans make eller sambo, får befruktning och införande av ägg endast utföras vid de sjukhus som har sjukvårdsenheter där det bedrivs högskoleutbildning för läkarexamen och forskning eller av en inrättning som erhållit tillstånd av IVO (jfr 7 kap. 4 § andra stycket LGI).

Rätt att ta del av uppgifter om donatorn

Som framgår av 6 kap. 4 § och 7 kap. 7 § LGI har den som tillkommit genom ovanstående behandlingar när han eller hon uppnått tillräcklig mognad rätt att ta del av de uppgifter som antecknats om donatorn och genetiska syskon i sjukhusets särskilda journal.[281] (Se kap. 21. Rätten att söka sitt ursprung.)

Styrkta uppgifter

Att modern har genomgått en assisterad befruktning som ensamstående bör styrkas genom att modern visar upp ett intyg eller en kopia på patientjournalen från tillfället då behandlingen som ska ha lett till befruktningen skedde.[282]

Om skriftligt underlag inte har visats upp, bör utredaren kontakta den sjukvårdsinrättning där den assisterade befruktningen genomfördes för att kontrollera att modern gjorde behandlingen som ensamstående.[283]

Assisterad befruktning vid behörig inrättning i utlandet

Behörig inrättning

Har inseminationen eller befruktningen utanför kroppen utförts i utlandet ska inrättningen vara behörig. Behörigheten ska följas av föreskrifter i det aktuella landet eller ska det på annat sätt tydligt framgå att inrättningen har tillstånd att utföra assisterad befruktning. Behörigheten måste också omfatta den typ av behandling som har utförts i det enskilda fallet, till exempel en insemination med donerade spermier.[284]

Rätt att ta del av uppgifter om donatorn

Den som tillkommit genom behandlingen ska också ha rätt att ta del av uppgifter om spermiedonatorn (1 kap. 9 § andra stycket FB).[285](Se kap. 21. Rätten att söka sitt ursprung.)

Om uppgifter om behörighet saknas

När modern genomgått assisterade befruktning i utlandet inhämtas uppgifterna i första hand från modern. Om den assisterade befruktningen utförts med donerade spermier i utlandet och modern inte

---

[281] Prop. 2017/18:155 s. 36-38, 15 kap. HSLF-FS 2021:64
[282] 5 kap. HSLF-FS 2021:64
[283] 5 kap. HSLF-FS 2021:64
[284] Prop. 2017/18:155 s. 66.
[285] Prop. 2017/18:155 s. 52-54

har uppvisats tillräckliga uppgifter om inrättningens behörighet eller att barnet har rätt att ta del av uppgifter om spermiedonatorn bör utredaren kontakta inrättningen för vidare utredningen.[286]

Utredaren kan inhämta uppgifter från inrättningen i utlandet och från andra person som kan lämna uppgifter av betydelse för utredningen. Det kan i enstaka fall bli aktuellt att inhämta uppgifter från utlandsmyndighet i det land där behandlingen utförts.[287]

Om det inte går att bedöma inrättningens behörighet eller barnets rätt ta del av uppgifter
Om nämnden inte med tillräcklig säkerhet kan bedöma inrättningens behörighet eller barnets rätt att ta del av uppgifter om spermiedonator kan nämnden lägga ner utredningen om den bedömer att det är utsiktslöst att försöka få faderskapet eller föräldraskapet fastställt av domstol.[288]

Modern vid behandlingen var ensamstående kvinna

Med ensamstående kvinna avses en kvinna som inte är gift, registrerad partner eller sambo, 1 kap. 5 § LGI.

Om nämnden inte med tillräcklig säkerhet kan bedöma om modern var ensamstående vid behandlingen som ledde till barnets tillkomst bör ärendet överlämnas till domstol.[289]

Det är sannolikt att barnet tillkommit genom den assisterade befruktningen

Det krävs att det med hänsyn till samtliga omständigheter är sannolikt att barnet har kommit till genom den behandling samtycket lämnats till. Anser socialnämnden att förutsättningarna i 2 kap. 7 § FB är uppfyllda får nämnden lägga ner faderskaps- eller föräldraskapsutredningen. (Se kap. 18. Avslutning och nedläggning av utredning.)

Tveksamma uppgifter om barnets tillkomst

Om sambandet mellan inseminationen eller befruktningen och graviditeten inte är sannolikt eller om modern eller utredaren på annat sätt är tveksam till att barnet tillkommit genom den assisterade befruktningen kan det bli aktuellt att fördjupa utredningen.

Utredaren kan även behöva kontakta det sjukhus där den assisterade befruktningen enligt uppgift har utförts och kontrollera med den ansvarige läkaren, om och när den assisterade befruktningen har ägt rum.[290]

Varken socialnämnden eller domstolen har möjlighet att besluta om rättsgenetisk undersökning för ta reda på om spermiegivaren är biologisk far till barnet. Förutsatt att de berörda vet vem spermagivaren är, finns det dock inget som hindrar att de själva tar initiativ till en DNA analys.[291] Förutsättningen är då att spermiegivaren vill medverka till en rättsgenetisk undersökning.

Sexuellt umgänge under konceptionstiden

Om modern uppger att hon haft sexuellt umgänge under konceptionstiden bör utredningen inbegripa även den parten. De allmänna råden i Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöds föreskrifter och allmänna råd (HSLF-FS 2021:64) om socialnämndens utredning och fastställande av faderskap eller föräldraskap samt om socialnämndens utredning när barn har kommit till genom assisterad befruktning av ensamstående bör följas för den utredning som avser mannen. Även när det framkommer att heminsemination ägt rum under konceptionstiden bör utredningen fortsätta. Utredaren

[286] 5 kap. HSLF-FS 2021:64
[287] 5 kap. HSLF-FS 2021:64
[288] 5 kap. HSLF-FS 2021:64
[289] 5 kap. HSLF-FS 2021:64
[290] 5 kap. HSLF-FS 2021:64
[291] Prop. 2004/05:137s. 46 och s. 58

bör verka för att en rättsgenetisk undersökning genomförs om det bedöms vara nödvändigt.[292] (Se kap. 5. Utredning av faderskap.)

Spermiedonatorn kan frivilligt bekräfta faderskapet

1 kap. 3 a § andra stycket FB hindrar inte att spermiedonatorn bekräftar faderskapet, 1 kap. 3 a § tredje stycket FB. Det innebär att om spermiedonatorn vill bekräfta faderskapet i enlighet med 1 kap. 4 § FB kan faderskapet fastställas. I sådant fall är förutsättningarna för att lägga ner utredningen med stöd av bestämmelsen i förevarande paragraf inte uppfyllda.[293] Har villkoren i 1 kap. 4 § FB uppfyllts är det fastställt att spermiegivaren är far till barnet.[294]

Faderskapspresumtion gäller om kvinnan är gift med en man

Om en kvinna som genomgått assisterade befruktning som ensamstående enligt 6 eller 7 kap LGI är gift eller gifter sig innan barnet föds gäller faderskapspresumtion vilket innebär att mannen i äktenskapet anses vara barnets far.[295] Socialnämnden ska i detta fall lägga ner inledd faderskapsutredning.

Barnet har rätt att väcka talan om att häva faderskapspresumtionen. Denna möjlighet att väcka talan är inte tidsbegränsad. Om mannen avlidit kan barnet väcka talan mot hans arvingar (3 kap. 2 § FB). Även den äkta mannen kan väcka talan om att häva faderskapspresumtionen. Inte heller denna möjlighet att väcka talan är tidsbegränsad. Om mannen avlidit har mannens arvingar rätt att väcka talan (3 kap. 1 § FB).

Beträffande talerätten kan slutligen tilläggas att socialnämnden som ju i princip har att tillse att faderskap blir fastställda dock inte har någon rätt att föra talan om hävande av faderskapspresumtion. Det har inte funnits anledning att ge nämnden möjlighet att ingripa i bestående, äktenskapliga förhållanden, med en talan av sådan art.[296]

Om socialnämnden bedömer att det är till barnets bästa att faderskapspresumtionen hävs kan nämnden anmäla till överförmyndaren att barnet behöver en god man enligt 5 kap. 3 § socialtjänst-förordningen (2001:937). (Se kap. 10. Utredning när faderskapspresumtionen ifrågasätts och kap 19. Fastställande och hävande i domstol.)

Om modern är gift med en kvinna

Om socialnämnden inlett en föräldraskapsutredning enligt 1 kap. 9 § FB och det inte ska fastställas något föräldraskap eftersom modern har genomgått assisterad befruktning enligt 6 eller 7 kap LGI och det med hänsyn till samtliga omständigheter är sannolikt att barnet har tillkommit genom den assisterade befruktningen ska utredningen läggas ner.[297] Något föräldraskap kan inte fastställas. Om modern vill att den kvinnan hon är gift med ska bli förälder till barnet kan hon vända sig till domstol och ansöka om adoption (4 kap. 11 § FB).

Heminsemination

Om den assisterade befruktningen utförts i privat regi, s.k. heminsemination är bestämmelsen inte tillämplig. I dessa fall ska faderskapet fastställas.[298] (Se kap. 5 Utredning av faderskap.)

---

[292] 5 kap. HSLF-FS 2021:64
[293] Prop. 2014/15:127 s. 26
[294] Prop. 2014/15:127 s. 25
[295] Prop. 2014/15:127 s. 19
[296] Saldeen (2013) s.98
[297] Prop. 2014/15:127 s. 21
[298] Prop. 2017/18:155 s. 51 f

Utredning som påbörjats före barnets födelse

Om modern begär det, bör nämnden inleda en utredning före barnets födelse. Om modern inte är folkbokförd i Sverige, bör socialnämnden i regel avvakta med utredning till dess att barnet är fött.[299]

Konceptionstiden bör beräknas med hjälp av allmänna råd och födelseviktstabellen i Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöds föreskrifter och allmänna råd (HSLF-FS 2021:64) om socialnämndens utredning och fastställande av faderskap eller föräldraskap samt om socialnämndens utredning när barn har kommit till genom assisterad befruktning av ensamstående.[300]

När barnet är fött bör en slutlig konceptionstid beräknas utifrån födelsevikten.[301] Om den nya konceptionstiden faller inom den tidigare beräknade konceptionstiden, kan utredningen läggas ner, jfr 2 kap. 7 § FB.

Nedläggning av utredningen

Om modern vid ovan nämnda behandling var en ensamstående kvinna enligt 1 kap. 5 § LGI och det med hänsyn till samtliga omständigheter är sannolikt att barnet tillkommit genom behandlingen ska faderskapet eller föräldraskapet inte fastställas (1 kap. 3 § FB).

Av 2 kap. 7 § andra stycket FB framgår det att utredningen ska läggas ner om det med hänsyn till samtliga omständigheter är sannolikt att barnet har tillkommit genom en assisterad befruktning enligt 6 eller 7 kap. LGI. Av 10 kap. 5 § Sol följer att beslut om nedläggning ska fattas av socialnämnden och att det inte kan delegeras.

Utredaren bör informera modern om att nämnden kan återuppta utredningen om spermiegivaren frivilligt vill bekräfta faderskapet och modern vill godkänna bekräftelsen eller det annars finns skäl att fastställa faderskap eller föräldraskap.[302] (Se kap. 18. Avslutning och nedläggning av faderskap.)

Om utredningen ska återupptas

Om barnet har flyttat till en annan kommun sedan ett beslut om nedläggning av utredningen fattats, bör socialnämnden i den kommun som lade ner den ansvara för utredningen, om den ska återupptas.[303]

[299] 3 kap. HSLF-FS 2021:64
[300] 5 kap. HSLF-FS 2021:64
[301] 3 kap. HSLF-FS 2021:64
[302] 13 kap. HSLF-FS 2021:64
[303] 5 kap. HSLF-FS 2021:64

9. Surrogatarrangemang och utredning av faderskap

Olika former av surrogatmoderskap

Surrogatmoderskap, även kallat värdmoderskap, innebär att en kvinna blir gravid med den uttalade avsikten att efter födseln lämna över barnet till ett par eller en person som inte själv kan föda ett barn. Ett surrogatmoderskap kan vara partiellt eller fullständigt samt altruistiskt eller kommersiellt.

Vid ett partiellt surrogatmoderskap befruktas surrogatmoderns egna ägg med en tilltänkt fars spermier eller med donerade spermier. Surrogatmodern får i dessa fall både en genetisk och biologisk koppling till barnet. Ett fullständigt surrogatmoderskap kännetecknas av att man vid behandlingen av surrogatmodern inte använder hennes egna ägg. Det befruktade ägg som förs in i surrogatmoderns livmoder har i dessa fall således skapats av de tilltänkta föräldrarnas könsceller eller av donerade könsceller. Vid ett fullständigt surrogatmoderskap får surrogatmodern bara en biologisk koppling till barnet. Barnet kan ha genetiskt samband till en, två eller ingen av de tilltänkta föräldrarna.[304]

Vid ett altruistiskt surrogatmoderskap finns det inga vinstmotiv för surrogatmodern och hon får alltså inte någon särskild ersättning för att hon agerar som surrogatmor. Däremot kan olika kostnader relaterade till graviditeten, t.ex. sjukhusbesök och förlorad arbetsinkomst, ersättas. Om det är fråga om ett kommersiellt surrogatmoderskap, får surrogatmodern en särskild ersättning för att hon agerar som surrogatmor.

Surrogatarrangemang i Sverige[305]

Frågor om surrogatmoderskap har behandlats i flera utredningar som alla har kommit fram till slutsatsen att surrogatmoderskap inte ska vara tillåtet inom svensk hälso- och sjukvård.[306] Däremot är surrogatmoderskap är inte uttryckligen förbjudet i svensk rätt. Av de bestämmelser som reglerar assisterad befruktning i 6 och 7 kap. lag (2006:351) om genetisk integritet (LGI) följer dock att det inte är tillåtet att utföra assisterad befruktning inom svensk hälso- och sjukvård i syfte att genomföra ett surrogatarrangemang. Även om reglerna således innebär att surrogatarrangemang inte får äga rum med hälso- och sjukvårdens hjälp i Sverige, kan givetvis enskilda personer genomföra surrogatarrangemang på andra sätt. En person eller ett par kan komma överens med en kvinna om att genomgå en assisterade befruktning i något land där det är möjligt och att hon därefter lämnar från sig barnet efter födseln. Det kan vidare förekomma att partiella surrogatarrangemang, dvs. arrangemang där ägget är surrogatmoderns eget, äger rum utan vårdens inblandning. Det finns inga rättsliga hinder mot att en kvinna i avsikt att genomföra ett surrogatarrangemang har samlag med en man eller gör en heminsemination med spermier från en man. Det kan alltså födas barn i Sverige som har kommit till genom ett partiellt eller fullständigt surrogatarrangemang.[307]

Allmänt om surrogatarrangemang i utlandet

Internationella surrogatarrangemang kan ge upphov till många olika problem. Ett allvarligt sådant uppstår när barnets födelseland och de tilltänkta föräldrarnas hemvistland har olika regler om föräldraskapet till de barn som har tillkommit genom ett surrogatarrangemang. Resultatet kan bli att barnets födelseland betraktar de tilltänkta föräldrarna som barnets rättsliga föräldrar och de tilltänkta

---

[304] Smer rapport 2013:1, Assisterad befruktning – etiska aspekter s. 154 ff.
[305] Sedan januari 2020 finns på MFoF:s hemsida ett kunskapsstöd om surrogatarrangemang i utlandet. Länk till kunskapsstödet: https://www.mfof.se/faderskap-och-foraldraskap/kunskapsstod-till-surrogat-arrangemang-i-utlandet.html.
[306] SOU 1985:5 Barn genom befruktning utanför kroppen, Behandling av ofrivillig barnlöshet, Prop. 2001/02:89 s. 55 Behandling av ofrivillig barnlöshet, SOU 2016:11 Olika vägar till föräldraskap
[307] SOU 2016:11 s. 362 f.

föräldrarnas hemvistland betraktar surrogatmodern och hennes make som barnets rättsliga föräldrar.[308]

Det rättsliga föräldraskapet

I Sverige gäller att den kvinna som föder barnet betraktas som barnets mor (1 kap. 7 § FB). Om den tilltänkte fadern är barnets genetiska far kan han genom bekräftelse eller dom fastställas som rättslig far i Sverige. Om en annan mans spermier än den tilltänkte faderns spermier använts vid assisterad befruktning kan faderskapet inte fastställas genom bekräftelse i Sverige för den tilltänkte fadern. Faderskap och föräldraskap på grund av samtycke förutsätter att samtycket har avsett en makes, registrerad partners eller sambos assisterade befruktning. Samtycke till att en surrogatmoder, dvs. en utomstående kvinna, genomgår en assisterad befruktning kan således inte utgöra grund för faderskap eller föräldraskap enligt svensk rätt.

Moderskap

I Sverige gäller sedan lång tid principen att den kvinna som föder ett barn anses som barnets mor (den s.k. mater est-regeln). Principen har lagfästs för fall då barnet har kommit till genom en befruktning utanför kroppen med användning av ett donerat ägg (se 1 kap. 7 § FB), men gäller även i andra fall utan lagstöd.[309] Mater est-regeln leder till att en kvinna som ensam eller tillsammans med sin partner har anlitat en surrogatmor, enligt svensk lagstiftning i de allra flesta fall kan bli barnets rättsliga mor endast genom en adoption. [310] Det gäller oavsett vems ägg och spermier som har använts vid befruktningen och oavsett vad som avtalats mellan kvinnan som fött barnet och de som avser att vara barnets föräldrar. Tillstånd till adoption kan endast ges med samtycke från barnets vårdnadshavare (4 kap. 8 § FB). En adoption får till följd att barnets rättsliga band till surrogatmodern upphör (4 kap. 21 § FB).

HD har i ett mål som gällde adoption av makes barn funnit att makens återkallelse av samtycke till adoption ska medföra att adoptionsansökan avslås. Barnet var i detta fall sökandens och hennes makes genetiska barn men hade fötts av en surrogatmoder. Sökandens make samtyckte till adoption i tingsrätten men överklagade tingsrättens beslut att meddela tillstånd till adoption och återkallade sitt samtycke.[311]

Har det genom dom i utlandet fastställts att en kvinna som inte fött barnet är barnets mor kan den under vissa förutsättningar erkännas i Sverige, se nedan.

Utländska domar om moderskap efter surrogatarrangemang i utlandet

Utgångspunkten i svensk rätt är att en utländsk dom varken tillerkänns rättskraft eller kan verkställas i Sverige utan stöd i lag. Giltigheten av utländska avgöranden om faderskap regleras i lagen (1985:367) om internationella faderskapsfrågor. Det saknas motsvarande bestämmelser om erkännande av utländska avgöranden om moderskap. Viss praxis har dock utvecklats på området för fall där domstolen funnit att det i svensk rätt inte finns något annat sätt att tillgodose barnets rätt till privatliv och uppfylla barnets bästa än att erkänna den utländska domen om moderskap.

HD har i ett mål som gällde erkännande av utländsk dom om fastställande av moderskap efter surrogatarrangemang erkänt en dom från Kalifornien som förklarade att den svenska kvinna som träffat ett avtal om surrogatmoderskap med en amerikansk kvinna är barnets rättsliga förälder. Den svenska kvinnan var vid tillfället för den assisterade befruktningen sambo med en man vars spermier användes vid befruktningen tillsammans med ett donerat ägg från en anonym donator. Inom ett år från barnets födelse separerade den svenska kvinnan och hennes sambo. Efter ett beslut från socialförvaltningen placerades barnet hos den svenska kvinnan. Svensk domstol fastställde att kvinnans före detta sambo var barnets far. Kvinnans tidigare ansökan vid svensk domstol om att

---

[308] SOU 2016:11 s. 467.
[309] Prop. 2001/02:89 s. 57.
[310] SOU 2016:11 s. 363.
[311] NJA 2006 s. 505.

adoptera barnet hade avslagits. Då kvinnan och barnets far inte levde tillsammans skulle en adoption innebära att de rättsliga banden mellan barnet och barnets biologiske far skulle upphävas vilket skulle vara oförenligt med principen om barnets bästa. HD fann att inte heller reglerna om särskilt förordnad vårdnadshavare eller befintligt regelverk om umgänge tillgodosåg barnets behov av familjerättslig anknytning till kvinnan. Barnet var vid tiden för domen i fyraårsåldern och hade i hela sitt liv levt med kvinnan och byggt upp ett familjeliv tillsammans med henne. Högsta domstolens slutsats blev att det inte fanns något annat sätt att tillgodose barnets rätt till privatliv enligt artikel 8 Europakonventionen och uppfylla principen om barnets bästa än att erkänna den amerikanska domen i Sverige.[312]

HD har i ett mål som gällde erkännande av utländsk dom om fastställande av moderskap efter surrogatarrangemang erkänt en dom från Arkansas som förklarade att den svenska kvinna som träffat ett avtal om surrogatmoderskap med en amerikansk kvinna är barnets rättsliga förälder. Den svenska kvinnan var ensamstående. Ägg och spermier från anonyma donatorer hade använts vid befruktningen. Kvinnans tidigare ansökan vid svensk domstol om att få adoptera barnet hade avslagits. Även hennes ansökan om att svensk domstol skulle fastställa att hon var mor till barnet hade avslagits. Högsta domstolens slutsats blev att det därför inte fanns något lämpligare sätt att tillgodose barnets rätt till privatliv enligt artikel 8 i Europakonventionen och att uppfylla principen om barnets bästa än att erkänna domen i Sverige. Barnet var vid tiden för domen i ettårsåldern och hade levt hela sitt liv med den svenska kvinnan på ett sådant sätt att en faktisk familjerelation hade uppkommit.[313]

Faderskap

En man vars spermier har använts vid ett surrogatarrangemang i avsikt att bli barnets förälder kan i vissa fall fastställas som barnets rättslige far genom dom eller bekräftelse. Han behöver då inte adoptera barnet för att bli barnets far. Om en annan mans spermier använts än den tilltänkte faderns kan faderskapet dock inte fastställas för den tilltänkte fadern enligt svensk lagstiftning. Den tilltänkta fadern kan i det fallet endast bli barnets rättslige förälder genom en adoption.

Utländska fastställelser av faderskap genom dom eller bekräftelse

Utgångspunkten är att utländska fastställelser av faderskap genom domstolsavgörande eller bekräftelse gäller i Sverige (se 7-8 §§ IFL). Prövningen av om ett faderskap som fastställts utomlands är giltigt görs av den myndighet och i det sammanhang där frågan uppkommer. De myndigheter som kan komma i kontakt med utländska faderskapsfastställelser efter surrogatarrangemang är Sveriges ambassader, Migrationsverket och Skatteverket. Den svenska myndighet som ska ta ställning till om det utländska faderskapet ska erkännas, behöver inte göra några mera ingående undersökningar av om det föreligger hinder för att godta det. Endast om någon part framställer invändningar mot domen eller om omständigheterna annars ger anledning till det bör sådana undersökningar bli aktuella.[314] Enligt 9 § IFL kan en svensk myndighet begära tingsrättens prövning av ett utländskt domstolsavgörande om den anser det behövligt.

Bevisbördan för att det finns en giltig utländsk fastställelse av faderskapet åvilar i dessa fall den tilltänkte fadern.[315] Fullgörandet av bevisbördan kan vara okomplicerat när fastställelsen i utlandet har skett genom dom. Detsamma gäller dock inte alltid vid fastställelser genom bekräftelse. En utländsk bekräftelse av faderskapet gäller i Sverige om den är giltig enligt lagen i det land där barnet[316] eller den som lämnat bekräftelsen då hade hemvist eller enligt lagen i det land där någon av dem då var medborgare (8 § IFL).

HFD har slagit fast att uppgifter i utländska födelseintyg samt en DNA-analys inte kan ersätta det krav på fastställelse av faderskap genom domstolsavgörande eller bekräftelse som anges i FB eller i IFL som

---

[312] NJA 2019 s. 504
[313] HD Ö 3622/19
[314] Prop. 1984/85:124 s. 56
[315] Prop. 1999/2000:147 s. 29, SOU 2016:11 s. 495
[316] I SOU 2016:11 utgår utredningen från att barnet får anses ha sitt hemvist i samma land som surrogatmodern.

grund för registrering av faderskapet inom folkbokföringen. Målet gällde en man som ansökt om att Skatteverket skulle registrera ett barn som hans barn. Till stöd för ansökningen hade han åberopat ett födelseintyg. Under rättegången åberopade han också en DNA-analys. Det förhållandet att det fanns uppgifter som starkt talade för genetiskt släktskap mellan barnet och mannen räckte enligt HFD inte som bevisning för att faderskapet till barnet hade blivit fastställt. HFD fastställde Skatteverkets beslut att vägra registrering av uppgiften om faderskap.[317]

Svea hovrätt har i två ärenden prövat frågan om det kan anses strida mot svensk rättsordning att erkänna en amerikansk dom i vilken två män har fastställts som barnets rättsliga fäder. Bakgrunden i båda ärendena var att två manliga makar hade genomgått ett surrogatarrangemang i USA och vid behandlingen använt den ena mannens spermier. En amerikansk domstol hade sedan fastställt den mannen som barnets biologiska och rättsliga far och den andre mannen som barnets rättsliga far. Genom domen hade barnets födelseattest ändrats på så sätt att männen antecknats som barnets föräldrar istället för surrogatmodern. Hovrätten ansåg i båda fallen att det förhållandet att barnen hade kommit till genom surrogatmoderskap inte var tillräcklig för att den utländska fastställelsen skulle vara uppenbart oförenlig med den svenska rättsordningen. Inte heller det förhållandet att den ena mannen saknade genetisk koppling till barnet medförde att ett erkännande av faderskapsdomen skulle anses uppenbart oförenlig med grunderna för den svenska rättsordningen. Hovrätten fann att den amerikanska domen om faderskap skulle erkännas i Sverige.[318]

Socialnämnds medverkan vid bekräftelse när barnet har hemvist utomlands

Enligt 3 a § lag (1985:367) om internationella faderskapsfrågor (IFL) kan svensk socialnämnd medverka vid fastställelse av faderskap genom bekräftelse när barnet har hemvist utomlands om samtliga följande omständigheter föreligger:

- Fastställelsen avser en man som har sin hemvist i Sverige,
- det påstås att barnet har tillkommit med mannens spermier och
- barnet i hemvistlandet har inte några andra rättsliga föräldrar än mannen och hans make, registrerad partner eller sambo.

Enligt paragrafens andra stycke är det socialnämnden i den kommun där mannen är folkbokförd som handlägger faderskapsärendet. Processen kan initieras av den man som vill fastställas som far.[319]

De uppgifter som nämnden behöver för att pröva sin behörighet bör i regel kunna inhämtas från mannen och hans eventuella partner, surrogatmodern och hennes eventuella parter eller genom berörda utlandsmyndigheter. En svensk socialnämnd är inte behörig enligt denna paragraf om grunden för faderskapet är att mannen har samtyckt till en kvinnas assisterade befruktning assisterade med donerade spermier. Det är inget hinder för socialnämndens behörighet att barnet enligt bestämmelserna i föräldrabalken har andra rättsliga föräldrar än mannen eller hans make, registrerade partner eller sambo. I regel är så fallet efter ett surrogatarrangemang i utlandet (jmf 1 kap. 1 och 7 §§ FB). Det är i barnets hemvistland som barnet inte ska ha några andra föräldrar än mannen och hans och hans make, registrerade partner eller sambo. Detta behöver inte framgå uttryckligen av lag i barnets hemvistland utan kan framgå av annat sätt, t.ex. av surrogatavtal som är giltigt i barnets hemvitsland eller av gällande praxis på området i det landet. [320]

Det kan upplevas vara en grannlaga uppgift för en svensk socialnämnd att ta reda på vilka föräldrarättsliga regler som gäller i barnets hemvistland och att tolka surrogatavtal. Svenska utlandsmyndigheter är enligt 3 kap. 17 § förordningen (2014:115) med instruktion för utrikesrepresentation skyldiga att biträda svenska myndigheter med utredning i ärenden som rör

[317] HFD 2012 ref. 31.
[318] Hovrättens ärenden Ö 6952-14 (beslut den 7 oktober 2014) och Ö 9822-14 (beslut den 20 januari 2015).
[319] Prop. 2017/18:155 s. 46-47.
[320] Prop. 2017/18:155 s. 76.

fastställande av faderskap. Svenska utlandsmyndigheter bör med anledning härav kunna bidra med framtagande av det regelverk som reglerar rättsligt föräldraskap i barnets hemvistland, i vart fall på originalspråk.

Av 3 a § tredje stycket IFL framgår att om socialnämnden är behörig enligt paragrafens första stycke ska svensk lag tillämpas i fråga om fastställande av faderskap. Det får bland annat till följd att om kvinnan som fött barnet är gift med en man ska hennes make anses som barnets far enligt faderskapspresumtion, 1 kap. 1 § FB. Både kvinnan som fött barnet och hennes make måste då, enligt 1 kap. 2 § andra stycket och 4 § FB, godkänna mannens bekräftelse av faderskapet.

Om barnet uppges ha tillkommit genom ett surrogatarrangemang i utlandet bör en rättsgenetisk undersökning göras.[321] Socialnämnden bör stå för de kostnader som kan följa med en rättsgenetisk undersökning i utlandet.[322]

En svensk socialnämnd får, enligt 10 a § IFL, inte godkänna en bekräftelse av faderskapet om det pågår en rättegång om faderskapet till ett barn utomlands.

Vid fastställandet av faderskap genom bekräftelse under medverkan av svensk socialnämnd används U-protokoll. (Se kap 5. Utredning av faderskap.)

När faderskapet är fastställt, anses barnet ha blivit svensk medborgare vid födelsen.

Hävande av faderskapspresumtion vid bekräftelse

Om surrogatmodern var gift vid barnets födelse måste faderskapspresumtionen för den äkta mannen först hävas innan den tilltänkta fadern kan fastställas som barnets far. Enligt 1 kap. 2 § andra stycket FB kan en faderskapspresumtion hävas genom att mannen i äktenskapet skriftligen godkänner en annan mans bekräftelse av faderskapet. Bekräftelsen ska vara skriftlig och bevittnad av två personer. I ett trepartsärende måste faderns bekräftelse samt moderns och socialnämndens godkännanden vara daterade före den äkta mannens godkännande (1 kap. 2 och 4 §§ FB). Detta kan bli ett praktiskt problem när surrogatmodern och den äkta mannen finns i utlandet. Dessa formkrav är emellertid entydiga och formella brister kan medföra att handlingen förklaras ogiltig.

Svensk domstols fastställelse av faderskap när barnet har hemvist utomlands

Ett barn som har tillkommit genom ett surrogatarrangemang i utlandet får i regel anses ha sin hemvist i samma land som surrogatmodern. Mål om faderskap får, enligt 4 § IFL, tas upp av svensk domstol om något av följande omständigheter föreligger:

- Barnet har sin hemvist i Sverige,
- talan förs mot en man som har sin hemvist i Sverige eller mot flera män som alla har sin hemvist här eller
- det i andra fall med hänsyn till barnets, moderns eller mannens anknytning till Sverige finns särskilda skäl att målet prövas här i landet.

Vilken lag som domstolen ska tillämpa i målet, svensk eller lag i den stat där barnet har sin hemvist, regleras i 5 § IFL.

Om barnet har sin hemvist utomlands framgår av 5 § andra stycket IFL att det är svensk lag som ska tillämpas om samtliga följande omständigheter föreligger:

- Fastställelsen avser en man som har sin hemvist i Sverige,
- Det påstås att barnet har tillkommit med mannens spermier, och

[321] 5 kap. HSLF-FS 2021:64
[322] Prop. 2017/18:15 s 46.

- Barnet i hemvistlandet har inga andra rättsliga föräldrar än mannen och hans make, registrerade partner eller sambo.

Att en talan om fastställande av faderskap ska prövas enligt svensk lag innebär att det är föräldrabalken som ska tillämpas i målet. Det innebär i sin tur att om den kvinna som fött barnet är gift med en man anses hennes make vara barnets far och att faderskapet för maken måste hävas innan en annan man kan fastställas som barnets far (1 kap. 1-3 §§ FB). Enligt 5 a § IFL får en talan om hävande av faderskap som uppstått genom faderskapspresumtion tas upp i svensk domstol och prövas enligt svensk lag. Målet ska handläggas i samma rättegång som den fastställelsetalan som väckts enligt 5 § andra stycket FB. Barnets talan om fastställelse och hävande får i dessa fall, enligt 5 b § IFL, föras av socialnämnden i den kommun där mannen som fastställelsen avser är folkbokförd. Barnets rätt att föra talan och ytterligare bestämmelser om vem som kan föra barnets talan regleras i FB.

Det är barnet som för talan mot sin genetiske far med surrogatmodern som ställföreträdare. Om en svensk domstol anser sig vara behörig och fastställer faderskapet så anses barnet ha förvärvat svenskt medborgarskap vid födelsen (2 kap. lag (2010:82) om svenskt medborgarskap). Barnet kan då få ett samordningsnummer från Skatteverket samt ett svenskt pass av den svenska ambassaden och resa till Sverige.[323]

[323] SOU 2016:11 s. 502.

10. Utredning när faderskapspresumtionen ifrågasätts

Utredningsskyldighet

Om faderskapspresumtion föreligger

Om föräldrarna är gifta förutsätts mannen i äktenskapet vara barnets far (faderskapspresumtion) jfr 1 kap. 1 § FB. Det gäller även då modern gift sig under graviditeten eller om hon nyligen blivit änka och barnet fötts inom sådan tid efter mannens död att barnet kan vara avlat dessförinnan vilket framgår av 1 kap. 1 § FB. I vissa situationer kan det dock ifrågasättas om den äkta mannen är far till barnet.

Om någon av vårdnadshavarna eller den mannen i äktenskapet begär det, och det är lämpligt, ska socialnämnden utreda om någon annan än mannen i äktenskapet kan vara far till barnet eller om en kvinna ska anses som barnets förälder enligt 1 kap. 9 § FB (2 kap. 9 § FB).

Vid en sådan begäran gör socialnämnden en förhandsprövning av om det är lämpligt att inleda en faderskapsutredning.

Om faderskapspresumtionen hävts

Om faderskapspresumtionen hävts av domstol (1 kap. 2 § första stycket FB) har socialnämnden skyldighet att försöka utreda och fastställa faderskapet eller föräldraskapet (2 kap. 1 och 8 a §§ FB). (Se kap. 5. Utredning av faderskap eller kap. 7. Utredning assisterad befruktning föräldraskap.)

Ansvarig kommun

Av 2 kap. 2 § FB framgår att socialnämnden i den kommun där barnet är folkbokfört är skyldig att försöka utreda och fastställa ett faderskap.

Om en utredning inleds före barnets födelse bör socialnämnden i den kommun där modern är folkbokförd ansvara för utredningen.[324]

Utredning när faderskapspresumtionen ifrågasätts

Vem kan begära utredning

Barnets vårdnadshavare, dvs. i de allra flesta fall modern eller den äkta mannen, har rätt att begära en utredning om att häva faderskapspresumtionen. Om vårdnaden av barnet har flyttats över till en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare, kan dessa begära en faderskapsutredning. Dessutom har den äkta mannen, även om han inte är barnets vårdnadshavare, rätt att begära en utredning (2 kap. 9 § FB).

Socialnämndens skyldighet

Socialnämndens skyldighet att inleda en utredning är enligt föräldrabalken begränsad till fall då det har begärts av en vårdnadshavare eller av mannen i äktenskapet. Nämnden torde dock inte vara förhindrad att inleda en utredning även i andra fall. Lagrådet har sagt att nämnden, utan stöd av särskild bestämmelse, bör kunna medverka vid utredning av faderskapet till barn som har fötts under äktenskap, när nämnden med hänsyn till barnets bästa och övriga omständigheter finner skäl till det. Initiativ till en sådan utredning kan tas t.ex. av god man för barnet eller av modern även när hon inte har vårdnaden om barnet. Socialnämnden bör också kunna göra en utredning på eget initiativ. Nämnden bör självklart inte göra någon utredning som kan vara till men för barnet.[325]

---

[324] 2 kap. HSLF-FS 2021:64
[325] Prop. 1975/76:170 Om ändring i föräldrabalken m,m,, s. 305

God man

En utomstående man som anser sig vara far till ett barn som fötts under ett äktenskap har ingen rätt att begära en utredning om faderskapet.[326] Däremot kan han anmäla till socialnämnden att han anser sig vara far till barnet. Efter en förhandsprövning kan en utredning inledas även om vårdnadshavaren eller mannen i äktenskapet motsätter sig detta. Socialnämnden skulle i en sådan situation, om barnet är underårigt, kunna anmäla till överförmyndaren att behov av god man föreligger. Stöd för detta finns i 5 kap. 3 § 1 punkten socialtjänstförordningen (2001:937) (SoF). Den gode mannen kan för barnets räkning väcka talan om faderskapets hävande.[327] En man som tror sig vara far till ett barn är också själv oförhindrad att anmäla behov av god man till överförmyndaren. En förutsättning för att en god man ska förordnas är att överförmyndaren finner att barnet och barnets vårdnadshavare har motstridande intressen, 11 kap. 2 § tredje stycket FB.[328]

Lämplighetsbedömning – s.k. förhandsprövning

För att socialnämnden ska påbörja en utredning måste det framstå som lämpligt att det utreds vem som är far till ett barn som är fött under ett äktenskap. Nämnden måste därför pröva om det är befogat att påbörja en utredning. Om exempelvis en makes misstankar om att han inte är far till barnet skulle framstå som uppenbart obefogade, bör socialnämnden kunna vägra att göra en utredning.[329] En utredning bör inte heller komma i fråga om det finns anledning att tro att den skulle vara till men för barnet, eller utsätta modern för påfrestningar som innebär fara för hennes psykiska hälsa.[330]

Om faderskapspresumtionen ifrågasätts, bör modern och mannen i äktenskapet kallas till ett samtal gemensamt eller var för sig så snart som möjligt.[331]

När socialnämnden tar ställning till om det är lämpligt att inleda en utredning bör nämnden bedöma om

- de uppgifter som lämnats framstår som trovärdiga,
- en utredning kan vara till men för barnet, eller
- en utredning kan utsätta modern för påfrestningar som innebär fara för hennes psykiska
- hälsa.[332]

Det finns inte angivet i lagen hur lång tid en lämplighetsbedömning får ta. Rättssäkerheten för den enskilde kräver dock att förhandsprövningen inte drar ut på tiden. Lämplighetsbedömningen bör därför göras skyndsamt. Om den leder fram till att det är lämpligt att inleda en utredning, bör den påbörjas så snart som möjligt. [333]

En utgångspunkt för lämplighetsbedömningen är att den grundas på samtalet med modern, med den äkta mannen och på de uppgifter som en eventuell utomstående lämnat. Kontakter med utomstående tas först när en faderskapsutredning inletts.

Socialnämndens beslut

Förhandsprövningen ska utmynna i ett beslut om att en utredning ska inledas eller inte inledas. Beslutet att inleda en utredning ska dokumenteras i akten.[334] Beslutet att inte påbörja en utredning måste fattas av socialnämnden, eftersom det inte kan delegeras (10 kap. 5 § socialtjänstlagen (2001:453), SoL).[335]

---

[326] NJA 1970 s. 347
[327] JO 2001/02 s 286, JO:s beslut den 1 april 2016 dnr 5836-2015
[328] A. Singer (2019) s. 63
[329] Prop. 1975/76:170 s. 167
[330] Prop. 1975/76:170 s. 305
[331] 4 kap. HSLF-FS 2021:64
[332] 4 kap. HSLF-FS 2021:64
[333] 4 kap. HSLF-FS 2021:64
[334] JO:s beslut den 11 maj 2001, dnr 2477-1999
[335] JO:s beslut den 17 oktober 2007, dnr 5339-2007, JO:s beslut den 7 maj 2009, JO 4886-2009

Innan socialnämnden fattar ett beslut i ärendet ska den, om det inte är uppenbart obehövligt, underrätta den som är part om allt material av betydelse för beslutet och ge parten tillfälle att inom en bestämd tid yttra sig över materialet vilket framgår av 25 § förvaltningslagen (2017:900), FL. Om socialnämnden beslutar att inte påbörja en utredning framgår av 33 § FL att parterna så snart som möjligt ska underrättas om innehållet i beslutet såvida det inte är uppenbart obehövligt. Vidare ska nämnden underrätta parterna om hur beslutet överklagas samt vilka krav som ställs på överklagandets form och innehåll och vad som gäller i fråga om ingivande och överklagandetid.

Av 2 kap. 9 § tredje stycket FB framgår att socialnämndens beslut att inte påbörja en utredning får överklagas till länsstyrelsen. Länsstyrelsens beslut för överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten. Även om det inte framgår av texten torde man enligt allmänna regler även kunna föra talan mot ett beslut att inleda utredning.[336]

Beträffande socialnämndens beslutsmotivering och underrättelse till part gäller bestämmelserna i förvaltningslagen. Part är, som framgår ovan, den eller de som har rätt att begära en utredning om faderskapet och som har begärt det. Bara den som är part kan överklaga ett beslut om att inte påbörja en utredning. En utomstående man är inte part i denna typ av ärenden och kan följaktligen inte heller överklaga ett sådant beslut.

Nämnden kan på eget initiativ göra en lämplighetsbedömning av om en faderskapsutredning ska inledas. Om nämnden kommer fram till att inte inleda någon utredning avslutas ärendet i det fallet enligt allmänna förvaltningsrättsliga principer genom en anteckning om skälen till detta.

Utredning vid ifrågasatt faderskapspresumtion

Om förhandsprövningen leder fram till att en utredning ska inledas, bör parterna kallas till ett samtal gemensamt eller var för sig. Utredaren bör informera parterna om den beräknade konceptionstiden[337] med utgångspunkt i barnet födelsevikt och födelsedatum. (Se kap.13. Konceptionstiden.)

Dokumentation

Av 11 kap. 5 § SoL framgår att handläggning av ärenden som rör enskilda samt genomförande av beslut om stödinsatser, vård och behandling skall dokumenteras. Dokumentationen skall utvisa beslut och åtgärder som vidtas i ärendet samt faktiska omständigheter och händelser av betydelse. Dokumentationen ska innehålla väsentlig, korrekt och tillräcklig information. Endast de uppgifter som har betydelse med hänsyn till verksamhetens art och det enskilda fallet behöver dokumenteras. Dokumentationen av vad som framkommit vid utredning bör således begränsas till vad som behövs för en riktig bedömning av ärendet och dess handläggning.[338] En kopia av respektive parts legitimationshandling bör sparas i akten.[339] Handlingar som rör enskildas personliga förhållanden skall förvaras så att obehöriga inte får tillgång till dem.[340] Vidare framgår av 11 kap. 6 § SoL att dokumentationen skall utformas med respekt för den enskildes integritet. Den enskilde bör hållas underrättad om de journalanteckningar och andra anteckningar som förs om honom eller henne. Om den enskilde anser att någon uppgift i dokumentationen är oriktig skall detta antecknas. Utredningen av faderskapet till ett barn dokumenteras i ett särskilt protokoll.

---

[336] Walin, Vängby, Singer och Jänterä-Jareborg, Föräldrabalken lagkommentar (2020)
[337] 5 kap. HSLF-FS 2021:64
[338] Ändring i socialtjänstlagen, prop. 1996/97:124 s. 181
[339] 5 kap. HSLF-FS 2021:64
[340] Stadgandet innebär ett komplement till relevanta sekretessbestämmelser. Enligt 5 kap. 1 § OSL är myndigheter i regel skyldiga att registrera inkomna eller upprättade allmänna handlingar. För socialnämndens vidkommande gäller enligt 2 § offentlighets- och sekretessförordningen (2009:641) undantag från denna skyldighet i fråga om handlingar som hör till enskildas personakter.

Utredningsprotokoll

Socialnämnden ska föra protokoll över det som framkommer vid utredningen och som är av betydelse för faderskapsfrågan (2 kap. 8 § FB).

MFoF fastställer protokollsformulär som socialnämnden ska använda vid utredning av faderskap (1 § KK om socialnämnds medverkan vid fastställande av faderskap m.m.). Samtliga utredningar om faderskap ska göras i *U-protokollet för utredning av faderskap, föräldraskap, ensamstående, eller faderskap/moderskap om någon eller båda föräldrarna ändrat könstillhörighet*.[341] (Se kap. 22. Utredningsprotokoll (U-protokoll).) Protokollet är översatt till flera språk och finns på www.mfof.se.

Arkivbeständigt material

Av 5 § 2 punkten arkivlagen (1990:782) framgår att vid framställning av handlingar ska myndigheter använda material och metoder som är lämpliga med hänsyn till behovet av arkivbeständighet. Det innebär att skrift och papper ska vara arkivbeständigt.

Parterna tar del av uppgifterna

Allt som är viktigt för utredningen antecknas och dateras i U-protokollet. Parterna intygar efter genomläsning, med sina namnteckningar, att uppgifterna i U-protokollet är korrekta. Därefter daterar och undertecknar handläggaren protokollet.

JO har sagt att modern eller tänkbar far alltid ska få tillfälle att ta del av uppgifterna i protokollet. I enklare ärenden, som när föräldrarna sammanbott eller annars upprätthållit en stadigvarande förbindelse, torde protokollet enligt fastställt formulär kunna upprättas redan vid det första samtalet med modern och fadern. Om uppgiftslämnaren får ta del av det slutliga protokollet redan vid första samtalet, bör hon eller han genom sin namnteckning intyga uppgifterna i protokollet. Om protokoll upprättas med stöd av minnesanteckningar först senare kan handläggaren genom uppläsning i telefon eller på annat sätt underrätta uppgiftslämnaren om vad som antecknats i protokollet, och göra erforderliga ändringar eller tillägg. Handläggaren bör därefter anteckna i protokollet att uppgiftslämnaren känts vid uppgifterna.[342]

Rättelse av uppgifter

Om någon av parterna vill ändra eller komplettera lämnade uppgifter i protokollet, antecknas de nya uppgifterna som tillägg. Anteckningar får aldrig raderas. En handling som upprättats i en verksamhet som bedrivs i kommunal regi är en allmän handling och får inte ändras hur som helst.

En journalanteckning anses exempelvis upprättad så snart den skrivits in i journalen. En allmän handling som innehåller felaktig text får rättas genom att den felaktiga texten stryks över utan att den därigenom görs oläslig. Av den rättade handlingen ska det framgå varifrån uppgifterna kommer, vem (namn, befattning eller titel) som har upprättat den och när ändringen gjordes (år, månad, dag).[343] Detsamma gäller uppgifter i U-protokollet.

Utredningens genomförande

I detta avsnitt redogörs för hur utredningen genomförs

- När faderskapspresumtion föreligger och omständigheter kommit fram som ifrågasätter faderskapet. (Se kap. 5. Utredning av faderskap.)

Rättsgenetisk undersökning

Om faderskapspresumtionen ifrågasätts och rättsgenetisk undersökning behöver genomföras, bör utredaren bedöma om mannen i äktenskapet ska vara den man som undersöks först. Om så sker bör

---

[341] 5 kap. 4 § HSLF-FS 2021:64
[342] JO:s protokoll den 25 – 27 november 1974
[343] 4 kap. 8 § SOSFS 2014:5, Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om dokumentation i verksamhet som bedrivs med stöd av SoL, LVU, LVM och LSS

övriga män som förekommer i utredningen inte undersökas förrän utredaren konstaterat att mannen i äktenskapet inte kan vara far till barnet.[344] (Se kap. 14. Rättsgenetiska undersökningar.)

Om parterna inte frivilligt vill medverka till en rättsgenetisk undersökning kan socialnämnden inte tvinga dem. Om någon av dem vägrar kan frågan hänskjutas till domstol för prövning. Domstolen kan förordna om rättsgenetisk undersökning i mål om hävande av faderskapspresumtion. Förordnandet kan avse modern, barnet, mannen i äktenskapet och en man som modern haft samlag med under den tid barnet kan vara avlat (1 § lagen (1958:642) om blodundersökning m.m. vid utredning av faderskap). (Se kap. 14. Rättsgenetiska undersökningar.)

Ärendet avslutas

Om mannen i äktenskapet är far till barnet
Om utredningen leder fram till att mannen i äktenskapet faktiskt är far till barnet behöver nämnden inte besluta om att lägga ner utredningen. Ärendet avslutas med en anteckning i akten.

Om mannen i äktenskapet inte är far till barnet
Om utredningen leder fram till att mannen i äktenskapet inte kan vara far till barnet kan faderskapspresumtionen hävas genom ett så kallat trepartsärende vilket framgår av 1 kap. 2 § andra stycket FB. Det innebär att när det står klart för modern och den äkte mannen att han inte är far till barnet kan han godkänna en annan mans bekräftelse av faderskapet eller en kvinnas bekräftelse av föräldraskapet. Det framgår av 1 kap. 2 § andra stycket och 2 kap. 8 a § FB att om mannen i äktenskapet godkänner en annan mans bekräftelse av faderskapet eller en kvinnas bekräftelse av föräldraskapet ska det anses fastställt att mannen i äktenskapet inte är far till barnet. (Se kap. 17. Bekräftelse av faderskap och föräldraskap.)

Om det inte är möjligt häva faderskapet genom ett trepartsärende kan ärendet överlämnas till domstol.

Talerätt i mål om hävande av faderskapspresumtion

Socialnämnden saknar dock talerätt i mål om hävande av faderskap.[345] (Se kap. 19. Fastställande och hävande i domstol.) Det innebär att socialnämnden inte kan väcka talan om att häva faderskapspresumtionen. Inte heller en man som anser sig vara far till barnet kan väcka talan i dessa fall. Det kan däremot den äkta mannen göra. Socialnämnden kan till överförmyndaren anmäla att god man behöver förordnas för barnet (5 kap. 3 § SoF). Anmälan om behov av god man görs till överförmyndaren i barnets folkbokföringskommun (11 kap. 25 § andra stycket FB). Den gode mannen kan sedan väcka talan om att häva faderskapspresumtionen. (Se kap. 19. Fastställande och hävande i domstol.)

[344] 7 kap. HSLF-FS 2021:64
[345] Saldeen (2013) s. 65

11. Utredning när faderskaps- eller föräldraskapsbekräftelse ifrågasätts

Utredningsskyldighet saknas när bekräftat faderskap ifrågasätts

Om modern vid barnets födelse är gift med en man förutsätts mannen i äktenskapet vara barnets far (faderskapspresumtion) jfr 1 kap. 1 § FB. I vissa situationer kan det dock ifrågasättas om den äkta mannen verkligen är far till barnet. Om någon av vårdnadshavarna eller den äkta mannen begär det, och det är lämpligt, ska socialnämnden utreda om någon annan än man kan vara far till barnet eller om en kvinna ska anses som förälder till barnet (2 kap. 9 § första stycket FB). Om mannen i äktenskapet skriftligen godkänner en annan mans bekräftelse av faderskapet (1 kap. 2 § andra stycket FB) anses det fastställt att han ej är far till barnet under förutsättning att bestämmelserna i 1 kap. 4 § FB iakttagits.

Är modern inte gift eller om modern är gift med en kvinna vid barnets födelse har socialnämnden skyldighet att försöka utreda och fastställa faderskapet eller föräldraskapet till barnet (2 kap. 1 och1 kap. 9 §§ FB).

En faderskaps- eller föräldraskapsbekräftelse som upprättas i enlighet med kriterierna i 1 kap. 4 § FB och som därmed godkänts av socialnämnden kan inte tas tillbaka och upphävs inte heller av en ny bekräftelse.

Ansvarig kommun

Om riktighet av en faderskaps- eller föräldraskapsbekräftelse ifrågasätts bör den kommun som barnet är folkbokfört i bistå med rådgivning.[346]

När rätten har förklarat att bekräftelsen saknar verkan

Om det senare skulle visa sig att den som har lämnat bekräftelsen inte är far eller förälder till barnet, ska rätten förklara att bekräftelsen saknar verkan (1 kap. 4 § tredje stycket FB). Om rätten har förklarat att bekräftelsen saknar verkan, det vill säga om det inte längre finns något fastställt faderskap eller föräldraskap, har socialnämnden skyldighet att försöka utreda och fastställa faderskapet eller föräldraskapet till barnet, 2 kap. 1 och 1 kap. 9 §§ FB. Skyldigheten att inleda utredning och se till att faderskapet eller föräldraskapet fastställs åligger socialnämnden i den kommun där barnet är folkbokfört om barnet har hemvist i Sverige (2 kap. 1, 2 och 8 a §§ FB). Talan om fastställande av faderskap väcks av barnet, 3 kap. 5 § första stycket FB. I ett fall som avses i 2 kap. 1 § FB förs barnets talan av socialnämnden. Det är dock barnet som är part i målet. Även modern, en särskilt förordnad vårdnadshavare eller en tillfällig vårdnadshavare får föra barnets talan, 3 kap. 5 § andra stycket FB. (Se kap. 19. Fastställelse och hävande i domstol.)

När bekräftelsen eventuellt är oriktig

Enligt 2 kap. 1 § FB ska nämnden således, som framgår ovan, inleda en utredning när det inte finns någon som ska anses som far eller förälder till barnet. Bestämmelsen gäller inte när modern, fadern eller någon annan ifrågasätter riktigheten av ett redan bekräftat faderskap eller föräldraskap.

Skulle det efter det att ett faderskap eller föräldraskap blivit fastställt komma till nämndens kännedom att det finns tveksamheter kring om rätt person lämnat bekräftelsen kan nämnden verka för att de berörda frivilligt genomgår en rättsgenetisk undersökning. Det kan exempelvis vara aktuellt om en man, som inte tidigare har varit föremål för rättsgenetisk undersökning, har haft samlag med modern under

[346] 2 kap. HSLF-FS 2021:64

konceptionstiden, om kriterierna i 1 kap. 9 § FB inte är uppfyllda eller om heminsemination förekommit under konceptionstiden.

Socialnämndens roll är rådgivande

Nämndens uppgift i ett ärende där faderskapet eller föräldraskapet redan fastställts blir därmed endast rådgivande och stödjande. Nämnden kan verka för att de berörda frivilligt genomgår en rättsgenetisk undersökning. Går inte detta, får nämnden informera modern eller den som bekräftat faderskapet eller föräldraskapet om vilka möjligheter som finns att hos rätten ansöka om rättsgenetiskundersökning[347]. (Se kap. 14. Rättsgenetiska undersökningar.)

Socialnämnden har ingen självständig behörighet att vända sig till rätten

Det innebär att när socialnämnden ställs inför frågan om en faderskaps- eller föräldraskapsbekräftelse eventuellt är oriktig, har socialnämnden inte någon självständig rätt att besluta om eller hos rätten ansöka om förordnande om blodundersökning eller annan undersökning.

För att ta reda på om en bekräftelse är oriktig är det ofta nödvändigt att utföra en rättsgenetisk undersökning. Bestämmelser om sådan undersökning finns i lagen (1958:642) om blodundersökning m.m. vid utredning av faderskap. Enligt 1 a § första stycket i den lagen kan rätten, sedan ett faderskap har fastställts genom bl.a. en bekräftelse, förordna om blodundersökning eller annan undersökning rörande ärftliga egenskaper. Har faderskapet fastställts genom bekräftelse, kan förordnande om undersökning meddelas i mål om att bekräftelsen saknar verkan mot den som har lämnat den.

Har någon talan inte väckts om att bekräftelsen saknar verkan, prövas frågan om förordnande om undersökning enligt lagen (1996:242) om domstolsärenden. Ett sådant förordnande kan begäras av den som kan vara part i ett mål om att bekräftelsen saknar verkan (1 a § andra stycket lagen om blodundersökning m.m.). En man som påstår sig vara far till barnet kan inte för talan i ett enskilt ärende om rättsgenetisk undersökning.

Domstolen har ingen möjlighet att besluta om rättsgenetisk undersökning för fastställande av föräldraskapet för en kvinna. Förutsatt att de berörda vet vem spermagivaren är, finns det dock inget som hindrar att de själva tar initiativ till en DNA analys.[348] Förutsättningen är då att spermiegivaren vill medverka till en rättsgenetisk undersökning.

Socialnämnden får överväga om god man behöver förordnas

Som framgår av 1 kap. 4 § FB ska rätten förklara att en bekräftelse saknar verkan mot en man eller en förälder om det senare visas att personen inte är far eller förälder till barnet. Det regleras varken i föräldrabalken eller någon annan lag vem som har rätt att föra talan om ogiltigförklaring av en bekräftelse. Mannen och föräldern som bekräftat faderskapet samt barnet torde ha rätt att väcka talan. Det torde dock stå helt klart att det inte är möjligt för en man, som påstår sig vara far till ett barn, eller en kvinna som anser sig vara förälder, att väcka talan om att en annan mans bekräftelse av faderskapet eller en kvinnas bekräftelse av föräldraskapet ska förklaras sakna verkan. Socialnämnden har inte heller rätt att föra barnets talan i dessa ärenden. Socialnämnden kan däremot anmäla till överförmyndaren att god man behöver förordnas för barnet vilket framgår av 5 kap. 3 § 1 punkten SoF. Den gode mannen får sedan bedöma vilka rättsliga åtgärder som ska vidtas. (Se kap. 19. Fastställande och hävande av domstol.)

---

[347] JO 2013/14 s. 435
[348] Prop. 2004/05:137s. 47 och s. 58

12. Föräldraskap vid ändrad könstillhörighet

Begreppet ändrad könstillhörighet

Den 1 januari 2019 infördes särskilda regler i 1 kap. 10-14 §§ FB för situationer där personer får barn efter att någon av dem eller båda har ändrat könstillhörighet. Med ändrad könstillhörighet avses att personen i fråga antingen har fått den nya könstillhörigheten fastställd enligt 1 eller 2 § lagen (1972:199) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall, eller att det finns ett utländskt beslut som ska erkännas i Sverige enligt 3 a § samma lag.[349] Faderskapet eller moderskapet för den som inte fött barnet fastställs genom bekräftelse eller dom när någon eller båda föräldrarna har ändrat könstillhörighet även i de fall dessa är gifta med varandra (1 kap 13 - 14 §§ FB). Socialnämndens beslut om godkännande av bekräftelsen kan enligt 10 kap. 5 § SoL delegeras.[350]

En person som ändrat könstillhörighet till man föder barn

En man som föder ett barn ska betecknas och registreras som barnets far. Vid tillämpningen av 1 kap. 4, 5 och 8 §§ ska det som sägs om en mor gälla för den man som föder ett barn (1 kap. 13 § 3 st. och 14 § 3 st. FB). Det innebär bland annat att det är den man som fött barnet som ska godkänna den andra förälderns bekräftelse.

Vad som sägs i andra kapitel i FB och i andra författningar om mor och moderskap ska också gälla för den man som föder ett barn (1 kap. 11 § FB). Det innebär bland annat att om mannen är ogift får han, i likhet med en ogift kvinna som föder barn, ensam vårdnad om barnet från barnets födelse (jfr 6 kap. 3 § 1 st. FB).

Har den man som föder ett barn genomgått assisterad befruktning som ensamstående gäller motsvarande regler som gäller vid assisterad befruktning av ensamstående kvinnor för honom (1 kap. 12 § FB, jmf 1 kap. 3 § FB).

Enligt 1 kap. 13 § FB ska en man som uppfyller villkoren enligt 5 § samma kapitel i FB anses som far till barnet. Det innebär att i de fall en man föder ett barn ska en annan man också ska anses som barnets far om det genom genetisk undersökning är utrett att han är barnets far, eller om det är utrett att han har haft samlag med den man som fött barnet eller en assisterad befruktning har utförts med den andre mannens spermier under den tid då barnet kan ha tillkommit och det med hänsyn till samtliga omständigheter är sannolikt att barnet har tillkommit genom samlaget eller behandlingen.[351] Ett faderskap kan i de fallen enligt 1 kap. 13 § 2 st. FB fastställas genom bekräftelse eller dom. Barnet får i dessa fall två fäder.

Enligt 1 kap. 13 § FB ska en man som uppfyller villkoren enligt 8 § samma kapitel i FB anses som far till barnet. Det innebär att i de fall en man föder ett barn ska en annan man också anses som far till barnet om han samtyckt till att hans make eller sambo genomgått en assisterad befruktning och det med hänsyn till samtliga omständigheter är sannolikt att barnet tillkommit genom behandlingen med spermier från den man som samtyckt till makens assisterade befruktning. Det innebär vidare att om donerade spermier använts vid den assisterade befruktningen krävs dessutom att den assisterade befruktningen har utförts inom svensk hälso- och sjukvård eller vid en behörig inrättning i utlandet och att barnet har rätt att ta del av uppgifter om spermiedonatorn. Barnet får i dessa fall två fäder.

Enligt 1 kap. 14 § ska en kvinna som uppfyller villkoren enligt 5 § samma kapitel i FB anses som mor till barnet. Det innebär att i de fall en man föder ett barn ska den person som tidigare varit man och som

[349] Prop. 2017/18:155 s. 69
[350] Prop. 2017/18:155 s. 60
[351] Prop. 2017/18:155 s. 57

ändrat könstillhörighet till kvinna anses som barnets mor om det genom genetisk undersökning är utrett att det är hennes barn (barnet har tillkommit genom hennes spermier), eller om det är utrett att hon har haft samlag med den man som fött barnet eller en assisterad befruktning har utförts med hennes spermier under den tid då barnet kan ha tillkommit och det med hänsyn till samtliga omständigheter är sannolikt att barnet har tillkommit genom samlaget eller behandlingen.[352] Ett moderskap kan i de fallen enligt 1 kap. 14 § 2 st. FB fastställas genom bekräftelse eller dom för den kvinnan. Barnet får i dessa fall en far och en mor.

Enligt 1 kap. 14 § FB ska en kvinna som uppfyller villkoren enligt 8 § samma kapitel FB anses som mor till barnet. Det innebär att i de fall en man föder ett barn ska den kvinnan som samtyckt till att hennes make eller sambo genomgått en assisterad befruktning och det med hänsyn till samtliga omständigheter är sannolikt att barnet tillkommit genom behandlingen med kvinnans spermier anses som barnets mor. Det innebär vidare att om donerade spermier använts vid den assisterade befruktningen krävs att den assisterade befruktningen har utförts inom svensk hälso- och sjukvård eller vid en behörig inrättning i utlandet och att barnet har rätt att ta del av uppgifter om spermiedonatorn. Barnet får i dessa fall en far och en mor.

Vad som sägs i andra kapitel i FB och i andra författningar om far och faderskap gäller för den kvinna som uppfyller villkoren enligt 1 kap. 5 och 8 §§ FB.[353]

Kvinnan som föder barnet har inte ändrat könstillhörighet

Enligt principerna "*mater semper certa est*" (det är alltid säkert vem som är mor) eftersom "*mater est quam gestatio demonstrat*" (modern är den som födandet visar) ska den kvinna som föder barnet alltid betraktas som barnets mor i rättsligt hänseende (jmf 1 kap. 7 § FB).

Om det är en kvinna som föder ett barn gäller, enligt 1 kap. 10 § FB, 1 kap. 13-14 §§ FB för den person som har ändrat könstillhörighet och som uppfyller villkoren enligt 1 kap. 5 eller 8 §§.

Enligt 1 kap. 13 § FB ska en man som uppfyller villkoren enligt 8 § samma kapitel i FB anses som far till barnet. I de fall en kvinna föder ett barn innebär det att en person som tidigare varit kvinna och som ändrat könstillhörighet till man ska anses som far till barnet om han samtyckt till att hans maka eller sambo genomgått en assisterad befruktning, det med hänsyn till samtliga omständigheter är sannolikt att barnet tillkommit genom behandlingen och att den assisterade befruktningen har utförts inom svensk hälso- och sjukvård eller vid en behörig inrättning i utlandet och att barnet har rätt att ta del av uppgifter om spermiedonatorn. Barnet får i dessa fall en mor och en far.

Enligt 1 kap. 14 § ska en kvinna som uppfyller villkoren enligt 5 § samma kapitel i FB anses som mor till barnet. Det innebär att en kvinna ska anses som mor om det genom genetisk undersökning är utrett att det är hennes barn (barnet har tillkommit med hennes spermier), eller om det är utrett att hon har haft samlag med den kvinna som fött barnet eller en assisterad befruktning har utförts med hennes spermier under den tid då barnet kan ha tillkommit och det med hänsyn till samtliga omständigheter är sannolikt att barnet har tillkommit genom samlaget eller behandlingen.[354] Ett moderskap kan i de fallen enligt 1 kap. 14 § 2 st. FB fastställas genom bekräftelse eller dom för den kvinnan. Barnet får i dessa fall två mödrar.

Enligt 1 kap. 14 § FB ska en kvinna som uppfyller villkoren enligt 8 § samma kapitel FB anses som mor till barnet. I de fall en kvinna föder ett barn innebär det att den person som tidigare varit man och som ändrat könstillhörighet till kvinna ska anses som mor till barnet om kvinnan samtyckt till att hennes maka eller sambo genomgått en assisterad befruktning och det med hänsyn till samtliga omständigheter är sannolikt att barnet tillkommit genom behandlingen med den kvinnans spermier. Det innebär vidare att om donerade spermier använts vid den assisterade befruktningen krävs att den assisterade befruktningen har utförts inom svensk hälso- och sjukvård eller vid en behörig inrättning i

[352] Prop. 2017/18:155 s. 57
[353] 1 kap. 14 § 1 st FB.
[354] Prop. 2017/18:155 s. 57

utlandet och att barnet har rätt att ta del av uppgifter om spermiedonatorn. Barnet får i dessa två mödrar.

Vad som sägs i andra kapitel i FB och i andra författningar om far och faderskap gäller för den kvinna som uppfyller villkoren enligt 1 kap. 5 och 8 §§ FB.[355]

[355] 1 kap. 14 § 1 st FB.

13. Konceptionstiden

Vad är konceptionstid?

Den tid under vilken befruktningen har kunnat inträffa i en graviditet kallas för konceptionstid. En beräkning av konceptionstiden är nödvändig för att kunna begränsa antalet män som kan vara tänkbara som far i de fall kvinnan har haft sexuellt umgänge med flera män. En beräkning av konceptionstiden är också nödvändig för utredningen när ett barn har kommit till efter att en assisterad befruktning har ägt rum.

Det finns inga metoder som gör det möjligt att exakt bestämma tidpunkten för befruktningen. Utifrån en viss statistisk sannolikhet kan man dock räkna fram ett tidsintervall inom vilket den har ägt rum. Av alla förlossningar inträffar 99,9 procent före den 291:a dagen efter konceptionen.[356] Barn kan överleva förlossningen redan efter 147 dagar från konceptionen. Med 99,9 procents sannolikhet kan det därför antas att en förlossning då barn föds levande ligger inom intervallet 147–290 dagar efter konceptionen. Det ger ett brett konceptionsintervall och därför har särskilda tabeller baserade på statistik tagits fram för att kunna beräkna ett kortare tidsintervall baserat på sannolikhet.

Beräkningen av konceptionstiden kan göras på olika sätt, utifrån olika uppgifter om graviditeten och fostret, med olika träffsäkerhet. Konceptionstiden kan beräknas utifrån barnets vikt och längd vid födelsen (se bilaga 3, HSLF-FS 2021:64).[357] Den kan också beräknas med uppgifter om fostrets storlek från ultraljudsundersökning under graviditeten (fetometri), som huvudets hjässmått (BPD, biparietal diameter) eller fostrets sitthöjd (CRL, crown-rump length) (se bilaga 4, HSLF-FS 2021:64).[358]

En beräkning efter uppgifter från ultraljudsundersökning ger ett kortare tidsintervall för möjlig befruktning, medan en beräkning utifrån födelsevikt är osäkrare, kräver större säkerhetsmarginaler och därmed blir längre.

De säkerhetsmarginaler som anges i respektive tabell har beräknats så att sannolikheten är 99,9 procent att konceptionen har ägt rum inom de angivna intervallen.

Konceptionstid i utredningen

Eftersom konceptionstiden är avgörande för möjligheten att begränsa antalet tänkbara män i utredningen är det viktigt att den konceptionstid som används i utredningen är så exakt som möjligt. Som utgångspunkt i utredningen används födelseviktstabellen för att beräkna konceptionstiden för att få klarhet i om det finns flera män som kan vara tänkbar far till barnet. Om modern endast uppger en

---

[356] Heden, I, Ahlström, H, Ingemarsson I, Solum T: Resultat av den randomiserade prospektiva överburenhetsstudien i Ängelholm och Lund. Svenska Läkarsällskapets Handlingar, Hygiea 95:224, 1986.

[357] Födelsevikttabellerna har baserats på födelsevikten hos samtliga levande födda barn i Malmö under 1977-1978 (ej flerbarnsfödslar). Medelfödelsevikten för malmöbarn skiljer sig inte från medelvikten hos barn i landet i övrigt. Tabellerna har testats på 12 000 graviditeter under fem år. Den längsta tänkbara graviditetslängden har ansetts vara 290 dagar efter konceptionen, eller 304 dagar efter menstruationen. Skillnaden i medelvikt mellan flickor och pojkar har en marginell betydelse i den stora variationen i konceptionsintervall för olika födelsevikter. Heden, I, Ahlström H, Ingemarsson I, Solum T: Resultat av den randomiserade prospektiva överburenhetsstudien i Ängelholm och Lund. Svenska Läkarsällskapets Handlingar, Hygiea 95:224, 1986.

[358] Säkerheten i bestämningen av graviditetslängden med hjälp av ultraljudsmätning kan påverkas dels av mätfel, som kan variera från klinik till klinik, dels av individuella skillnader mellan foster. Under goda förhållanden är skattningsfelets standardavvikelse tre dagar (både för BPD och CRL). För en säkerhet på 99,9 procent måste graviditetslängden skattas med en marginal, som med hänsyn till kvalitetsskillnader i mätningarna satts till + 14 dagar.

man, eller att barnet tillkommit genom assisterad befruktning kan konceptionstiden beräknas med hjälp av födelseviktstabellen (se bilaga 3, HSLF-FS 2021:64).[359]

Om en utredning påbörjas före barnets födelse och modern endast uppger en man eller att barnet tillkommit genom assisterad befruktning, kan konceptionstiden beräknas med utgångspunkt från en födelsevikt på 3 500 gram och den beräknade födelsedagen. Två veckor bör sedan läggas till i början och i slutet av det framtagna tidsintervallet. När barnet är fött bör en slutlig konceptionstid beräknas utifrån födelsevikten.[360]

Om den slutliga konceptionstiden faller inom den tidigare beräknade konceptionstiden kan en upprättad bekräftelse godkännas utan vidare kontakt med parterna (har modern genomgått assisterad befruktning ska dessutom kriterierna i 1 kap 8 eller 9 § FB vara uppfyllda) eller utredningen läggas ner om den som fött barnet genomgått assisterad befruktning som ensamstående.[361]

Om modern uppger flera män, bör konceptionstiden beräknas med hjälp av ultraljudstabellen (se bilaga 4, HSLF-FS 2021:64), om ultraljudsundersökning har gjorts. Utredaren bör sända formuläret "Intyg om ultraljudsundersökning eller utvecklingsgrad vid födelsen" (se bilaga 5, HSLF-FS 2021:64) till förlossningskliniken. Om ultraljudsundersökning inte har gjorts, bör konceptionstiden beräknas med hjälp av födelseviktstabellen utifrån en uppskattad födelsevikt på 3 500 gram och den beräknade födelsedagen. När barnet är fött bör en slutlig konceptionstid beräknas med utgångspunkt från födelsevikten.[362]

Vid flerbarnsfödsel bör konceptionstiden beräknas med hjälp av ultraljudstabellen (se bilaga 4, HSLF-FS 2021:64), om ultraljudsundersökning har gjorts under graviditeten. Konceptionstiden bör beräknas med hjälp av mätvärdena från det största barnet. Om ultraljudsundersökning inte är gjord kan konceptionstiden beräknas med hjälp av födelseviktstabellen. Konceptionstiden bör beräknas utifrån det tyngsta barnets vikt. Ett yttrande om konceptionstiden kan också hämtas in från Socialstyrelsens råd för vissa rättsliga sociala och medicinska frågor (Rättsliga rådet).[363]

Tabellerna

Födelseviktstabellen

Konceptionstidsintervallet beräknas med hjälp av födelseviktstabellen med utgångspunkt från barnets födelsevikt och födelsedag (se bilaga 3, HSLF-FS 2021:64). Vid beräkningen medräknas alltid konceptionstidens första och sista dag. Tabellen gäller i princip för alla levande födda barn. De angivna konceptionstidsintervallerna för varje födelsevikt tar hänsyn till olika störningar under graviditeten som kan påverka fostertillväxten.

I HSLF-FS 2021:64 anges de omständigheter när födelsevikttabellen *inte* bör användas.

Födelseviktstabellen innehåller en vänsterspalt med födelsevikter från 500 till 4 500 g. I tabellen kan konceptionstiden utläsas under respektive födelsedag och födelsevikt.

När födelsedagen ligger mellan två datum i tabellen får man korrigera konceptionstiden med samma antal dagar.[364] Vid skottår korrigeras konceptionstiden på motsvarande sätt med skottdagen, om den 29 februari infaller under konceptionstiden eller mellan denna och födelsedagen.

---

[359] HSLF-FS 2021:64
[360] HSLF-FS 2021:64
[361] HSLF-FS 2021:64
[362] HSLF-FS 2021:64
[363] HSLF-FS 2021:64
[364] Om barnets födelsedag är den 17 juni och födelsevikten 3 520 g beräknas konceptionstiden utifrån närmast tidigare angivna födelsedag, 15 juni, till 29 augusti–25 oktober plus två dagar, dvs. en konceptionstid mellan 31 augusti–27 oktober.

Ultraljudstabellen

CRL-tabellen (se bilaga 4, HSLF-FS 2021:64) kan användas för att bestämma konceptionstiden när fostret har en sitthöjd på mellan 15 och 83 mm. BPD-tabellen se bilaga 4, HSLF-FS 2021:64) kan användas när hjässmåttets värde är mellan 20 och 70 mm. Vid värden som över- eller understiger dessa yttergränser kan ultraljudstabellen inte användas.

I HSLF-FS 2021:64 anges omständigheter för när ultraljudstabellen bör och *inte* bör användas samt vilket undersökningsresultat som bör användas om flera undersökningar har gjorts.

I ultraljudstabellen finns vid varje mätvärde en konceptionstid angiven i antal dagar före undersökningsdagen.[365] Vid skottår korrigeras för den 29 februari om skottdagen infaller under konceptionstiden eller tiden mellan konceptionen och undersökningen.

Om både BPD- och CRL-mätningar görs vid samma tillfälle behöver de inte ge exakt samma skattning av konceptionstiden. Den lägre och högre gränsen för konceptionstidsintervallet får man fram genom att beräkna medelvärdet av de olika mätmetoderna.[366]

Vid flerbarnsfödsel bör konceptionstiden beräknas med hjälp av mätvärdena från det största barnet.[367]

Konceptionstidssnurran

För att underlätta beräkningen finns en särskild digital konceptionstidssnurra som grundar sig på uppgifter från ultraljudsundersökning (snurran finns på MFoF:s hemsida: https://mfof.se/konceptionstid).

Snurrans yttre markering anger undersökningsdag. Skalan på den inre skivan anger mätvärde för BPD och CRL. Den inre skivan förskjuts så att strecket för mätvärdet för CRL eller BPD kommer mitt för markeringen för datum för ultraljudsundersökningen. Konceptionstidsintervallet avläses vid pilarna. Korrigering för skottår görs på samma sätt som i tabellerna.[368]

---

[365] Om t.ex. BPD-värdet är 25 mm blir den aktuella konceptionstiden 93–65 dagar före undersökningsdagen. Om undersökningsdagen är den 10 juni blir alltså konceptionstiden 9 mars–6 april.

[366] Om t.ex. BPD-värdet är 25 mm blir konceptionstiden 93–65 dagar före undersökningsdagen. Utifrån ett CRL-värde på 80 mm vid samma tillfälle är konceptionstiden 98–69 dagar före undersökningsdagen. Konceptionstiden fastställs till ett medelvärde av de båda intervallen, dvs. 96–67 dagar före undersökningsdagen.

[367] HSLF-FS 2021:64

[368] Om konceptionstiden enligt snurran är 6 januari–3 februari, betyder det att den 29 februari infaller mellan denna tid och undersökningsdagen, och konceptionstiden blir 7 januari–4 februari.

14. Rättsgenetiska undersökningar

Arvsanlag (DNA)

En människas arvsanlag (genetiska information) finns i oerhört långa molekyler, DNA. En genetisk analys innebär att man skaffar information om en individs arvsanlag utifrån ett blod- eller annat vävnadsprov.

Arvsanlag (DNA) visar med stor sannolikhet vem som är mor och far till ett barn. Ett barn ärver hälften av sina arvsanlag från sin mor och hälften från sin far. Barnets anlag ska kunna återfinnas hos båda föräldrarna. De anlag som inte är gemensamma mellan mor och barn måste komma från barnets far. En man som saknar dessa anlag kan inte vara genetisk far till barnet. Om anlagen återfinns hos en undersökt man är sannolikheten mycket stor att han är far till barnet.

Med dagens DNA-teknik kan faderskap bedömas med mycket hög tillförlitlighet. DNA-tester vid utredning av faderskap ger svar med en säkerhet på 99,99 % eller högre.

HD har med stöd av resultatet från en DNA-undersökning fastställt faderskapet till ett barn trots att den muntliga bevisningen inte räckt till för att styrka att samlag hade ägt rum mellan parterna under konceptionstiden.[369] Däremot kan resultatet från en DNA-undersökning inte ersätta det krav på fastställelse av faderskap genom domstolsavgörande eller bekräftelse som anges i FB eller i IFL som grund för registrering av faderskapet inom folkbokföringen.[370]

DNA-analys av blod eller annan vävnad

DNA-analyser kan göras på all slags vävnad, t.ex. blod och skrap från munslemhinna. Säkerheten i analysen är lika stor från såväl blodprov som munskrap. Ett munskrap kan ofta vara att föredra framför blodprov, särskilt när det gäller barn. Munskrap kan vara enklare också för vuxna, i synnerhet om den det gäller själv kan ta det under överinseende av handläggaren vid familjerätten.

Socialnämndens utredning

I 1 kap 4 § FB anges att socialnämnden får lämna sitt godkännande endast om det kan antas att mannen är far till barnet. Med andra ord måste socialnämnden med sin utredning kunna bedöma faderskapsfrågan med tillräcklig säkerhet. Det betyder att nämnden i tveksamma fall måste ha underlag i form av en rättsgenetisk undersökning av DNA. Prov tas på moder, barn och presumtiv fader. Om det av någon anledning inte går att få prov från modern kan en analys av prov från barnet och den möjlige fadern ändå ge ett utslagsgivande utlåtande. Proven måste inte tas vid samma tillfälle.

Om mannen begär en undersökning eller om det finns anledning att anta att modern haft samlag med fler än en man under konceptionstiden bör utredaren verka för att blodundersökning (2 kap. 6 § FB) eller annan rättsgenetisk undersökning görs, t.ex. munskrap. Detsamma gäller om donerade spermier använts vid assisterad befruktning och kvinnan uppger att hon under konceptionstiden haft sexuellt umgänge med en man som inte är den sambo eller make som samtyckt till den assisterade befruktningen. En socialnämnd kan inte tvinga någon att genomgå en sådan undersökning. Om någon part inte vill medverka till att det genomförs en DNA-undersökning måste frågan hänskjutas till domstol för prövning.

---

[369] NJA 1998 s 184.
[370] HFD 2012 ref. 31.

Information till parterna

Utredaren bör informera parterna om hur en rättsgenetisk undersökning går till och vad resultatet kan ge för information. Om någon av parterna motsätter sig en undersökning, bör utredaren informera om att ärendet kan överlämnas till domstol. [371]

Domstolen kan förelägga vid vite eller förordna om biträde av polismyndighet för att en undersökning ska göras (2 § och 2 a § lag (1958:642) om blodundersökning m.m. vid utredning av faderskap).

JO har kritiserat en socialnämnd för hur de utformat ett brev till en man som modern uppgett som tänkbar far. Brevet innehöll ingen information om att det var frivilligt att lämna provet utan gav närmast intryck av att mannen kallades till familjerätten för att lämna ett DNA-prov. Enligt JO var brevet i det avseendet direkt missvisande. Enligt JO kan det inte bedömas om det finns skäl överhuvudtaget att be en man att lämna DNA-prov innan mannen har fått tillfälle att yttra sig över de uppgifter som lett till att förvaltningen kontaktade honom.[372]

Undersökning av flera män

Om modern uppger att flera män förekommer inom den beräknade konceptionstiden kan socialnämnden inte ta ställning till faderskapsfrågan utan att en rättsgenetisk undersökning görs.[373] I sådana situationer ska nämnden – oberoende av parternas egen inställning – alltid verka för en rättsgenetisk undersökning (2 kap. 6 § FB). Utredaren ska se till att undersökningarna görs samtidigt på männen, så att handläggningstiden inte blir onödigt lång.[374] Även om alla män i en utredning inte kan identifieras går det att göra rättsgenetisk undersökning på de män som är kända. Analysen kan visa att någon av dem är sannolik far. Det för också utredningen framåt att genom en rättsgenetisk undersökning kunna utesluta en eller flera män.

Faderskapspresumtionen ifrågasätts

Om faderskapspresumtionen ifrågasätts bör utredaren bedöma om mannen i äktenskapet ska vara den man som undersöks först. Övriga män som förekommer i utredningen bör då inte undersökas förrän utredaren konstaterat att mannen i äktenskapet inte kan vara far till barnet. [375] Omständigheter som gör att mannen i äktenskapet inte bedöms vara den som undersöks först kan vara att han inte går att få tag på eller att det i vart fall skulle innebära en väsentligt fördröjd utredning att undersöka maken först.

Provtagningen

Rättsmedicinalverkets föreskrifter (SOSFS 2013:20) om provtagning vid utredning av faderskap gäller för provtagningen. Enligt 2 § föreskrifterna ska den som ansvarar för en provtagning före provtagningen utfärda ett provtagningsintyg för den person som ska lämna provet (provgivaren). Intyget ska utfärdas på blanketten "Provtagningsintyg" som finns som bilaga till föreskrifterna.

Prov och provtagningsintyg ska skickas i samma försändelse till RMV, Avdelningen för rättsgenetik och rättskemi i Linköping.[376] Om provet inte skickas samma dag och måste förvaras under natten/helgen ska det förvaras i rumstemperatur, ett blodprov kan också förvaras i kylskåp.

Det är provtagaren (utredaren) som sänder provet till RMV.

När intyget och provet kommit in till Avdelningen för rättsgenetik och rättskemi på RMV skickar de ett svar till provbeställaren med uppgift om ärendets nummer, som används vid all kontakt med avdelningen.

---

[371] 7 kap. HSLF-FS 2021:64
[372] JO 2015/16 s. 472.
[373] JO 2003/03 s. 284.
[374] 7 kap. HSLF-FS 2021:64
[375] 7 kap. HSLF-FS 2021:64
[376] 6 § SOSFS 2013:20 Rättsmedicinalverkets föreskrifter om provtagning vid utredning om faderskap.

Salivprov (munskrapsprov)

DNA-analys av munskrap ger lika tillförlitliga resultat som blodprov. Det finns många fördelar med att använda munskrap, vad gäller kostnader, tidsvinst, enklare förfarande och möjlighet för utredaren att kontrollera att provet tas från rätt person. Utredaren kan informera parterna om möjligheten att lämna prov genom munskrap och fördelarna med detta.

Salivprov tas genom topsning av munslemhinnan (munskrapsprov). Provtagningskit för munskrap kan beställas från Avdelningen för rättsgenetik och rättskemi på RMV. Provtagningen kan göras i samband med utredningssamtal vid familjerätten. Innan ett prov tas ska provtagaren märka det med provgivarens namn och personnummer eller samordningsnummer.[377] Handläggaren övervakar när parten själv med skumgummispatel tar prov på insidan av kinden och stryker spateln på det rosa filtpapper som medföljer provtagningskitet. Filtpappret ska sedan stå öppet en timma på ett dammfritt ställe så att det får torka. Ytan skiftar färg till vitt där provet fastnat. För att undvika behov av ny provtagning, kan det vara bra att ett prov innehåller minst två sådana munskrapspinnar för varje person.

Blodprov

Blodprov tas vid läkarmottagning. Om parterna ska lämna blodprov kan det bli aktuellt att vid behov hjälpa dem att beställa tid för provtagningen (7 § FL).

Det kan också tas blodprov från mor och barn i samband med förlossningen (det senare s.k. navelvensprov). Det förutsätter att modern tagit kontakt med socialnämnden för utredning av faderskapet före barnets födelse, eftersom nödvändiga handlingar måste finnas på sjukhuset. Det är också viktigt att personalen vet att prov för faderskapsutredning ska tas. Utredaren bör då så långt möjligt fylla i formuläret "Meddelande till ansvarig nämnd om utförd provtagning i faderskapsärende" (se bilaga 7, HSLF-FS 2021:64) som underlag för provtagningen.[378]

Rättsmedicinalverkets föreskrifter (SOSFS 2013:20) om provtagning vid utredning av faderskap och provtagningsintyg för rättsgenetisk undersökning gäller även i sådana fall.

Prov från avliden

Det är möjligt att analysera sparade prov från en avliden person. Om en utredning om vem som är ett barns förälder redan har påbörjats innan en person avlider och personen har hunnit ge sitt medgivande till en undersökning kan ett prov från kroppen tas kort efter dödsfallet, till exempel i samband med en obduktion. Om personen inte har gett sitt medgivande är RMV:s inställning att det krävs ett domstolsbeslut för att prover från den avlidnes kropp ska få användas.

I lag (1958:642) om blodundersökning m.m. (blodundersökningslagen) vid utredning om faderskap anges att i faderskapsmål kan domstolen under vissa förutsättningar förordna om blodundersökningar eller annan undersökning rörande ärftliga egenskaper om det kan ske utan nämnvärt men. Denna bestämmelse har tolkas olika av domstolarna vad gäller prov från avlidna. Enligt Nya regler om faderskap och föräldraskap, SOU 2018:68, har det förekommit att vissa tingsrätter har beslutat om en rättsgenetisk undersökning även när mannen är avliden, medan andra har ansett att lagen inte ger utrymme för ett sådant förordnande då det inte finns direkt stöd i lag. Högsta domstolen har inte tagit ställning i frågan.[379]

I SOU 2018:68 föreslås att i mål om fastställande av faderskap ska förordnande om rättsgenetisk undersökning för utredning av faderskap på vävnad från en avliden man få meddelas.[380]

---

[377] 4 § SOSFS 2013:20
[378] 7 kap. HSLF-FS 2021:64
[379] SOU 2018:68 Nya regler om faderskap och föräldraskap, s. 217
[380] SOU 2018:68 s. 239.

Gravöppning

Kammarrätten har i ett mål som gällde ansökan om gravöppning funnit att intresset av gravfriden väger tyngre än intresset av att kunna göra en DNA-undersökning som grund för att utreda det genetiska ursprunget. Kammarrätten fann därför att det inte fanns tillräckliga skäl för att medge ansökan om gravöppning för DNA-undersökning. [381]

Prov från nära anhörig

Om en möjlig far avlidit kan prover tas från den avlidnes föräldrar, ett annat barn till denne och modern till detta barn. Däremot är förutsättningarna ofta sämre om endast syskon till den avlidne finns att tillgå, även om en sådan analys i vissa fall kan ge tillräcklig information. En sådan utredning förutsätter dock att släktingarna frivilligt medverkar. Det är inte möjligt att förelägga släktingar att lämna prov enligt lagen (1958:642) om blodundersökning m.m. vid utredning av faderskap, blodundersökningslagen.[382]

Efter resning i mål om faderskap där bevisningen inte räckt till för att styrka att samlag hade ägt rum mellan den utpekade mannen och modern har, efter återupptagande av målet, en DNA-undersökning gjorts på en halvbror till den utpekade mannen (mannen var vid resningstillfället avliden). Analyserna utvisade en faderskapssannolikhet för den avlidne mannen på 99,9923 procent. HD konstaterade att den i sitt tidigare avgörande funnit att bevisningen inte räckt till för att styrka att samlag har ägt rum mellan den utpekade mannen och modern. HD fann emellertid att de DNA-undersökningar som genomförts resulterat i sådana värden att det nu kunde anses troligt att den utpekade mannen var far till barnet.[383]

Att använda tidigare prov eller resultat

Om en part tidigare lämnat ett prov i ett annat ärende kan det provet användas för ny analys inom upptill fem år efter det att det tidigare ärendet avslutats hos Avdelningen för rättsgenetik och rättskemi på RMV. Socialnämnden kan i dessa fall införskaffa vederbörandes skriftliga medgivande att det tidigare resultatet får användas på nytt och meddela RMV detta. Om frågan om faderskap är aktuell i domstol kan rätten besluta att resultatet av tidigare undersökning ska användas.

Provgivaren ska legitimera sig

Innan ett prov tas ska den som ska ta provet (provtagaren) kontrollera identiteten på den person som provet ska tas ifrån (provgivaren). På provtagningsintyget ska det anges hur identiteten har styrkts. Provgivaren ska bekräfta sin identitet genom att underteckna intyget innan provet tas. Om provgivarens identitet har styrkts av någon annan, ska även den personen teckna sitt namn på intyget. Om provgivaren inte har fyllt 18 år, ska vårdnadshavare eller den som annars har styrkt provgivarens identitet underteckna intyget.[384] Förfarandet underlättas om provet tas som munskrap hos socialtjänstens familjerätt, under övervakning av handläggaren som känner till parterna. Om blodprov ska tas och det kan befaras att det finns en avsikt att vilseleda provtagaren, kan utredaren följa med till platsen för provtagningen för att styrka provlämnarens identitet.[385]

Om en förälder tar med fel barn till provtagning eller om en man skickar någon annan med sin egen eller förfalskad legitimation i sitt ställe, kan det röra sig om en brottslig handling. Socialnämnden har i sådana fall möjlighet att lämna ut vissa uppgifter och göra en polisanmälan med stöd av 10 kap. 2 § OSL. Någon skyldighet att anmäla finns dock inte och socialnämnden måste vid sin bedömning se till att en sådan polisanmälan aldrig strider mot barnets bästa (1 kap. 2 § SoL).

---

[381] KamR 5296-11, dom den 14 september 2011 av Kammarrätten i Göteborg.
[382] NJA 1997 C 36.
[383] NJA 1999 s 598.
[384] 3 § SOSFS 2013:20.
[385] 7 kap. HSLF-FS 2021:64

Analys av provet

Enligt 1 § förordningen (1969:624) om blodundersökning m.m. vid utredning av faderskap ska sådana blodprov som avses i lagen (1958:642) om blodundersökning m.m. vid utredning av faderskap undersökas genom Rättsmedicinalverkets försorg. Annan undersökning rörande ärftliga egenskaper än blodundersökning ska utföras av sakkunnig som godkänns av Rättsmedicinalverket. Även om förordningen enbart stadgar att blodprov ska analyseras genom Rättsmedicinalverkets försorg syftar bestämmelsen på sådana prover som omfattas av blodundersökningslagen. Den lagen tillämpas även på annan slags vävnad än blod, t.ex. skrap från munslemhinna. Detta torde innebära att de prov som tas på initiativ av socialnämnd eller domstol också analyseras av Avdelningen för rättsgenetik och rättskemi på RMV.

Nya prov

Ibland är det nödvändigt att analysera prov från samma person tagna vid olika tillfällen. När det är nödvändigt, och prov tagits efter anmodan av socialnämnden, underrättar Avdelningen för rättsgenetik och rättskemi på RMV nämnden om att nytt prov måste lämnas (3 § andra stycket förordningen om blodundersökning m.m. vid utredning av faderskap). Så kan t.ex. vara fallet när ytterligare analyser krävs för att säkerställa resultatet. Socialnämnden kontaktar då den person det gäller, lämnar ut en ny blankett för provtagningsintyg och ser till att ett nytt prov lämnas in.

Utlåtande

När rättsgenetisk undersökning utförts efter anmodan av socialnämnden skickar Avdelningen för rättsgenetik och rättskemi på RMV utlåtandet till socialnämnden och betraktar sedan ärendet som avslutat (3 § förordningen om blodundersökning m.m. vid utredning av faderskap). Ambitionen är att ett utlåtande ska kunna lämnas inom två veckor från det att sista provet i ärendet kommit in. Socialnämnden informerar dem som ingått i undersökningen om resultatet och vad det innebär för den fortsatta utredningen. Om handläggaren inte anser sig kunna tolka eller förmedla resultatet av en rättsgenetisk undersökning till parterna kan Avdelningen för rättsgenetik och rättskemi på RMV kontaktas för mer information.

Kostnader och kostnadsansvar

En DNA-undersökning på anmodan av socialnämnden bekostas av nämnden. I socialnämndens kostnadsansvar ingår både kostnader för provtagning och för analyser av proven (3 § blodundersökningslagen).

Domstolsförordnande om rättsgenetisk undersökning

Socialnämnden kan inte tvinga någon att genomgå en rättsgenetisk undersökning. Om någon part vägrar att medverka hänskjuts frågan till domstol för prövning. Om parten inte har något rimligt skäl för sin vägran kan det av domstolen uppfattas som att han eller hon föranlett onödig rättegång, med påföljd att vederbörande kan få stå för rättegångskostnaderna – oberoende av utgången i målet (18 kap. 3 § RB).

Mål om att fastställa faderskap eller häva presumtion

I mål om fastställande av faderskap kan domstolen vid utredning av faderskap förordna om DNA-undersökning, på begäran av part eller om det annars behövs (1 § blodundersökningslagen). Sådant förordnande kan avse modern, barnet och den man mot vilken talan förs. Domstolen kan också enligt samma bestämmelse förordna om blodundersökning i mål om hävande av faderskapspresumtionen. I sådana fall kan förordnandet avse modern, barnet och mannen i äktenskapet.

Om det finns anledning att anta att modern haft samlag med någon annan man under konceptionstiden får förordnandet om DNA-undersökning avse också honom.

Innan förordnande meddelas, ska den som förordnandet avses beredas tillfälle att yttra sig.

När fastställt faderskap ifrågasätts

När ett faderskap fastställts kan domstolen förordna om rättsgenetisk undersökning endast om det först efter bekräftelsen eller domen framkommit någon ny omständighet, som ger anledning att anta att modern under konceptionstiden haft samlag med någon annan man än den som ansetts vara far till barnet (1 a § blodundersökningslagen). Bestämmelsen innebär således inte en obegränsad möjlighet att få ett tidigare fastställt faderskap kontrollerat.

Enligt förarbetena till lagen är en viktig aspekt att inte i onödan störa relationen mellan ett barn och den som anses vara dess far. Man bör inte heller riskera att ett barn blir faderlöst långt efter sin födelse. Därför krävs det, sedan faderskapet fastställts, att det kommit fram någon *ny* omständighet som gör att faderskapet kan ifrågasättas. Vidare krävs att den som åberopar de nya omständigheterna inte känt till dem tidigare. Den vetenskapliga utvecklingen beträffande rättsgenetiska undersökningar utgör inte ett tillräckligt skäl för att förordna om ny undersökning.[386]

Om parterna är överens kan de givetvis själva vända sig till Rättsmedicinalverkets rättsgenetiska avdelning för ny undersökning.

Ett förordnande om rättsgenetisk undersökning kan avse den som har fastställts vara far till barnet, modern, barnet och den andre mannen eller männen. Med hänsyn bl.a. till den rättsosäkerhet för tidigare uteslutna män som en möjlighet att undersöka dem på nytt skulle medföra, bör förordnandet däremot inte avse män som undersökts tidigare i ärendet och därefter uteslutits.[387] HD har slagit fast att rätten till respekt för privat- och familjelivet i artikel 8.1 i Europakonventionen inte kan läggas till grund för ett förordnande om DNA-undersökning avseende en man som tidigare har genomgått en rättsserologisk undersökning och mot vilken faderskapstalan har ogillats. Enligt HD preciserar blodundersökningslagen gränserna för i vilka fall en man kan vara skyldig att medverka till en undersökning i samband med utredning av faderskap och därmed också för barnets möjligheter att utverka en undersökning mot mannens vilja. Att förordna om undersökning på ett sätt som går utöver denna lagreglering skulle inte uppfylla det krav på förutsebarhet som gäller enligt artikel 8.2 och skulle strida mot grundlagsskyddet för den fysiska integriteten. Blodundersökningslagen innefattar en avvägning mellan de motstående intressen som har betydelse enligt artikel 8, låt vara att avvägningen inte fullt ut återspeglar den möjlighet som numera genom DNA-tekniken finns att få klarhet i faderskapsfrågan genom ett enkelt salivprov. Artikel 8 kan därför inte som svensk lag leda till en längre gående skyldighet att medverka vid en undersökning.[388]

När faderskapet är fastställt genom dom

I de fall där faderskapet ursprungligen fastställts genom dom kan ett förordnande om rättsgenetisk undersökning begäras endast i *ett särskilt ärende*[389] i tingsrätten (1 a § tredje stycket blodundersökningslagen). Resultatet av undersökningen kan sedan, i förekommande fall, läggas till grund för en ansökan om resning. De som kan begära en sådan undersökning är någon av parterna i det tidigare målet, dvs. mannen och barnet, eller barnets ställföreträdare om barnet är omyndigt.

När faderskapet är fastställt genom bekräftelse

Om faderskapet är fastställt genom bekräftelse kan en begäran om DNA-undersökning göras på två sätt.

1. En part kan begära rättsgenetisk undersökning innan den tar ställning till frågan om att föra talan om att faderskapsbekräftelsen ska sakna verkan. Partens begäran behandlas då i ett *särskilt ärende* hos domstolen, på samma sätt som när faderskapet fastställts genom dom. Så länge enbart

---

386 Prop. 1982/83:8, Om blodundersökning i faderskapsmål, s. 7
387 Prop. 1982/83:8 s. 13.
388 Högsta domstolens dom den 22 december 2016 med mål nr Ö 4333-15.
389 Enligt lagen (1996:242) om domstolsärenden.

socialnämnden är inkopplad på faderskapsfrågan ska nämnden stå för kostnaderna i samband med undersökningen (3 § lag (1958:642) om blodundersökning m.m. vid utredning av faderskap).

2. En begäran om blodundersökning kan även framställas av en part *i ett pågående mål* om att en bekräftelse saknar verkan (1 a § lag (1958:642) om blodundersökning m.m. vid utredning av faderskap).

Föräldrabalken reglerar inte vem som kan vara part i ett mål om att en faderskapsbekräftelse ska sakna verkan, och därvid kunna begära blodundersökning. Enligt förarbetena får den frågan avgöras med ledning av allmänna principer.[390] Den man som har bekräftat faderskapet och barnet torde anses vara parter i mål av detta slag. Modern, god man, en särskilt förordnad vårdnadshavare eller en tillfällig vårdnadshavare kan föra barnets talan.

Däremot är en utomstående man som anser sig vara far till ett barn *inte* part i ett ärende gällande faderskap. Han har dock möjlighet att till socialnämnden anmäla att han anser sig vara far till barnet. Socialnämnden kan då anmäla till överförmyndaren att god man behöver utses för barnet (5 kap. 3 § SoF). Den gode mannen kan sedan göra en framställning hos rätten om ett förordnande om DNA-undersökning. Socialnämnden har i sådana fall inte någon självständig rätt att ansöka om förordnande om undersökning men kan verka för att parterna frivilligt deltar i en rättsgenetisk undersökning.

Tvångsmedel vid rättsgenetisk undersökning

Vite

Vid utredning av faderskap kan rätten vid vite förelägga den som avses med ett förordnande om rättsgenetisk undersökning, att med intyg av behörig sakkunnig visa att ett sådant prov tagits på honom eller henne (2 § blodundersökningslagen). När det gäller barn under 18 år ska vitet föreläggas vårdnadshavaren.

Biträde av polis

Om ett föreläggande om rättsgenetisk undersökning förenat med vite inte iakttas kan rätten förordna om biträde av polismyndighet för att undersökningen ska komma till stånd (2 a § blodundersökningslagen). Rätten får alltså inte direkt i samband med förordnandet om rättsgenetisk undersökning förordna om polisbiträde, utan först sedan det visat sig att förelagt vite inte fått åsyftad effekt. Det biträde av polismyndighet som främst kommer ifråga är att den förelagde hämtas till provtagningen. I undantagsfall kan det även bli fråga om att tvinga fram själva provtagningen. Polismyndigheten bör därvid kunna använda det våld som med hänsyn till omständigheterna kan anses försvarligt.[391]

Bestämmelserna gäller även barn under 18 år, under förutsättning att det finns särskilda skäl. Det naturliga är dock att socialnämnden i första hand verkar för att barnet frivilligt går med på en undersökning. Det är då viktigt att förklara för vårdnadshavaren och barnet varför det är nödvändigt med en DNA-undersökning och vilken betydelse resultatet kan få för barnet i framtiden. Förordnande om biträde av polismyndighet för undersökning av barn under 18 år får meddelas endast om det finns *särskilda* skäl. Biträde av polis får inte lämnas om det finns risk, som ej är ringa, för att barnet ska ta skada. Biträde av polis bör komma ifråga *endast* som en yttersta utväg och att tvångsmedel mot barn under 18 år får tillgripas först sedan andra försök visat sig resultatlösa.[392] Det förutsätts att domstolen gör en avvägning mellan intresset av att undersökningen genomförs och att barnet inte ska fara illa. Domstolen bör samråda med de sociala myndigheterna innan den meddelar ett förordnande om biträde av polis när det gäller barn under 18 år. Vidare bör läkarutlåtande inhämtas i de fall där det kan vara nödvändigt för att bedöma om barnet kan fara illa av sådant biträde.[393]

---

[390] Prop. 1982/83:8 s. 13.
[391] Prop. 1982/83:8 s. 16.
[392] Prop. 1982/83:8 s. 10.
[393] Prop. 1982/83:8 s. 17.

När domstolen beslutat om polishämtning ska polismyndigheten se till att hämtningen blir så skonsam som möjligt och att barnet inte tar skada. Hämtningen bör genomföras så att den inte väcker uppmärksamhet. Polismyndigheten ska underrätta socialnämnden om när den ska genomföras. Det ingår i socialnämndens allmänna skyldighet när det gäller omsorgen om barn att en representant för socialnämnden om möjligt är närvarande vid hämtningen. Polismyndigheten ska även bedöma om ytterligare någon bör vara med vid hämtningen. Det kan exempelvis bli fråga om att begära biträde av läkare,[394] barnpsykiater eller barnpsykolog.

Rättsgenetiska prov från utlandet

När det är aktuellt med rättsgenetisk undersökning för någon som är bosatt utomlands ska prov tas genom bistånd av svensk utlandsmyndighet och provet skickas till Avdelningen för rättsgenetik och rättskemi på RMV.

Provtagningsintyg finns översatta till engelska, spanska, tyska, franska, somali, arabiska och thailändska.

[394] Prop. 1982/83:8 s. 17.

15. Ärenden med utlandsanknytning

När ett ärende har utlandsanknytning

För de barn som har hemvist här i landet är svensk socialnämnd behörig att utreda faderskapet eller föräldraskapet. Det är svensk lag som ska tillämpas. Om en faderskapsfråga som aktualiseras här i landet har anknytning till något annat land, kan även utländsk rätt samt utländska faderskapsdomar och andra utländska faderskapsfastställelser få betydelse.

Det finns dock inte några bestämmelser som gör det möjligt att i Sverige tillämpa en presumtion i utländsk lag som anger att den *kvinna* som modern är gift med vid barnets födelse ska anses vara barnets förälder. Det finns inte heller några bestämmelser som gör det möjligt att erkänna en utländsk fastställelse av föräldraskapet. För att utländska fastställelser ska erkännas i Sverige krävs som utgångspunkt stöd i svensk lag (se t.ex. NJA 1974 s. 324, HFD 2020 ref 13). För ett samkönat kvinnligt par som flyttar till Sverige innebär detta att den kvinna som inte har fött barnet måste få sitt föräldraskap fastställt i Sverige för att anses som barnets förälder här i landet. Det kan ske antingen genom bekräftelse av föräldraskapet under medverkan av svensk socialnämnd eller genom adoption.[395]

Faderskapsärenden som har anknytning till något annat land kan komma till socialnämndens kännedom genom meddelande från Skatteverket om ett inflyttat barn, eller då föräldrarna själva begär en utredning. Ibland har det blivit något fel i registreringen som måste rättas till. En mor kan t.ex. ha registrerats som gift vid barnets födelse, men visar sig senare vara ogift eller omvänt. Ett barn kan visa sig vara fött vid en annan tidpunkt än den registrerade, vilket ändrar förutsättningarna för bedömningen av faderskap etc. Det kan också gälla komplicerade ärenden, t.ex. då en gift invandrad kvinna får barn med en annan man här i landet och mannen hon är gift med är svår att hitta eller kontakta.

Ibland uppstår problem då olika myndigheter (t.ex. Migrationsverket, Skatteverket och Försäkringskassan) på grund av att de har olika regelverk att förhålla sig till gör olika bedömningar av de handlingar från hemlandet som ska ligga till grund för bedömningen av äktenskaps-, moderskaps- och faderskapsfrågor. Många gånger kan det vara svårt att få fram uppgifter och bedöma handlingar och uppgifter i dessa ärenden. Ofta har Migrationsverket emellertid gjort en utredning i samband med ansökan om permanent uppehållstillstånd eller anknytningsinvandring som kan vara värdefull för socialnämndens utredning.

I ärenden med utlandsanknytning kan det uppstå frågor bl.a. om när ett i utlandet fastställt faderskap ska godtas här i Sverige, vilket lands lag som ska tillämpas eller vilken skyldighet och befogenhet svensk socialnämnd har att medverka i en fastställelsefråga. Det regleras i den internationella privaträtten.

Internationell privaträtt

I den internationella privaträtten är tre huvudfrågor aktuella, nämligen frågan om svensk domstol eller annan myndighet är behörig att pröva en rättstvist eller en ansökan (domsrätts- eller behörighetsfrågan), frågan om vilket lands lag som ska tillämpas (lagvalsfrågan) och frågan om vilken verkan ett utländskt avgörande har i Sverige och omvänt (erkännande och verkställighetsfrågan).

Om en kvinna som är gift med en man föder ett barn antas i de flesta rättsordningar att den äkta mannen är far till barnet, om än under något skiftande förutsättningar. Det finns dock skillnader vad gäller förutsättningar och former för att fastställa faderskap till barn födda av ogift mor samt att häva

[395] I dir. 2020:19 har en särskild utredare givits uppdraget att överväga möjligheterna att göra utländska föräldraskap gällande i Sverige. Syftet är att åstadkomma en mer ändamålsenlig, jämlik och modern reglering om föräldraskap i internationella förhållanden. Uppdraget ska redovisas senast den 21 juni 2021.

faderskap. Mot denna bakgrund blir frågan om erkännande av utländska faderskapsavgöranden av stor praktisk betydelse.

I svensk internationell privaträtt skiljer man på internordiska förhållanden och allmänna internationella förhållanden. Internordiska förhållanden regleras i lag (1979:1001) om erkännande av nordiska faderskapsavgöranden (NFL), medan allmänna internationella förhållanden regleras i lag (1985:367) om internationella faderskapsfrågor (IFL).

Nordiska faderskapsfrågor

Som huvudregel gäller nordiska domar och fastställelser i Sverige
Genom NFL jämställs i princip ett faderskapsavgörande från något av de andra nordiska länderna med ett svenskt avgörande. (Vad gäller domsrätt och lagval tillämpas reglerna i IFL, se vidare Internationella faderskapsfrågor). Domar om faderskap som har meddelats i ett annat nordiskt land gäller som huvudregel även i Sverige (1 § första stycket NFL). De faderskapsdomar som avses i bestämmelsen är domar angående fastställande av faderskap, hävande av faderskapspresumtion och ogiltigförklaring av faderskapsbekräftelse. Domen måste ha vunnit laga kraft, dvs. den ska inte längre kunna överklagas. Även domar där talan har ogillats omfattas av lagen.[396]

Att en dom gäller här i landet innebär att den tillerkänns rättsverkan i olika avseenden. Den kan ligga till grund för andra avgöranden som är beroende av faderskapsfrågan, t.ex. vårdnad och underhåll. Den utländska domen är också rättegångshinder i Sverige i samma utsträckning som en svensk dom.[397] Domens rättskraft är begränsad till den sak talan gällt. Det betyder att barnet har möjlighet att i en ny rättegång här i landet föra faderskapstalan mot en man som inte varit part i den tidigare rättegången.[398]

Även faderskap som fastställts genom bekräftelse i annat nordiskt land gäller i Sverige (2 § NFL), under förutsättning att fastställelsen är giltig i ursprungslandet och har gjorts enligt det landets lag.[399]

Sammanfattningsvis ska en socialnämnd inte godkänna en faderskapsbekräftelse om det finns ett tidigare faderskapsavgörande i ett annat nordiskt land som är giltigt här. Det är den utländska domen eller fastställelsen som gäller. Det finns dock inget som hindrar nämnden från att medverka till att faderskapsfrågan omprövas, om det utländska avgörandet bedöms vara materiellt oriktigt och barnet har tillräcklig anknytning till Sverige.[400]

Undantag från huvudregeln
Det finns vissa undantag, då faderskapsavgöranden från de andra nordiska länderna inte godtas i Sverige (3 § NFL).

- Om domen eller fastställelsen står i strid med en här i landet giltig dom i en rättegång som påbörjades innan den andra rättegången inleddes eller innan fastställelsen gjordes.
- Om domen eller fastställelsen står i strid med en här i landet giltig fastställelse av faderskap i annan form än genom dom, förutsatt att denna gjordes innan rättegången påbörjades eller före den andra fastställelsen.
- Om det här eller utomlands pågår en rättegång angående faderskapet som kan leda till en dom som gäller i Sverige, och denna rättegång påbörjades innan den andra rättegången inleddes, eller innan fastställelsen gjordes. Det som har en avgörande betydelse i sammanhanget är alltså vid vilken tidpunkt rättegången inleddes eller bekräftelsen eller motsvarande gjordes. Om en rättegång

[396] Prop. 1979/80:5 s. 16 f.

[397] Prop. 1979/80:5 s. 13.
[398] Prop. 1979/80:5 s. 19.
[399] Prop. 1979/80:5 s. 19 f.
[400] Prop. 1979/80:5 s. 23.

har inletts är det alltså ett hinder mot att erkänna en dom i en senare inledd rättegång eller en senare utomprocessuell fastställelse.

- Om det skulle vara uppenbart oförenligt med grunderna för den svenska rättsordningen att erkänna domen eller fastställelsen (ordre public-regel). Det bör noteras att ordre public-förbehållet är avsett att tillämpas restriktivt. Svenska domstolar och övriga myndigheter är utomordentligt försiktiga när det gäller användningen av ordre public.[401]

Socialnämndens utredningsskyldighet

Om ett barn med hemvist i Sverige är fött av en ogift kvinna i ett annat nordiskt land, är det viktigt att den svenska socialnämnden tar reda på om faderskapet redan är fastställt eller om rättegång eller faderskapsutredning pågår där.[402] Vid inflyttning från ett annat nordiskt land ska den som flyttar in anmäla inflyttningen till behörig lokal registreringsmyndighet och samtidigt lämna uppgifter om bland annat personnummer, den bostadsadress och kommun som den flyttade hade i den stat den flyttat från.[403] Den svenska nämnden där barnet har sin hemvist som ansvarar för utredningen kan då kontakta denna kommun och få reda på om faderskapet är fastställt eller om det pågår rättegång eller faderskapsutredning.

Om den svenska nämnden får veta att det pågår en rättegång får den inte godkänna en faderskapsbekräftelse (4 § NFL). Bestämmelsen är till för att hindra motstridiga avgöranden i de olika länderna. Om en svensk faderskapsbekräftelse ändå kommer till stånd och rättegången i det andra nordiska landet resulterar i en dom som är giltig här, går domen före bekräftelsen, om den skiljer sig från denna. Bestämmelsen hindrar i och för sig inte att nämnden påbörjar eller fortsätter en faderskapsutredning medan en rättegång pågår i det andra landet.[404]

Om det finns en utländsk faderskapsdom eller fastställelse i annan form som är giltig här i landet gäller det utländska avgörandet. Om avgörandet bedöms som materiellt oriktigt och barnet har hemvist här, bör nämnden emellertid vara oförhindrad att försöka medverka till att faderskapsfrågan omprövas.[405]

Om faderskapet inte är fastställt (och det inte heller pågår någon rättegång eller faderskapsutredning i något annat nordiskt land) kan faderskapet fastställas genom bekräftelse om nämnden är skyldig att utreda faderskapet enligt 2 kap. 1 eller 9 §§ FB (3 § IFL). Om faderskapsutredningen har lagts ner i det andra nordiska landet behöver den svenska nämnden inte påbörja en ny faderskapsutredning, men är oförhindrad att återuppta utredningen om det finns anledning att göra det.

Samarbete mellan länderna

Om den svenska nämnden får veta att det pågår en faderskapsutredning i ett annat nordiskt land, kan utredaren kontakta den utländska handläggaren för att komma överens om den fortsatta handläggningen av ärendet. Detta för att förhindra att utredningar bedrivs parallellt i två olika länder, med dubbelarbete och eventuellt motstridiga avgöranden som följd. I förarbetena till lagen framhålls också att svensk socialnämnd kan biträda med utredningen när faderskapsfrågan handläggs av en nämnd i ett annat nordiskt land.[406] Det krävs dock att personen i fråga samtycker till att uppgifterna lämnas ut till den utländska myndigheten.

---

[401] Bogdan (2004) s. 75
[402] Prop. 1979/80:5 s. 23
[403] Artikel 2, Lag (2005:268) om överenskommelse mellan Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige om folkbokföring
[404] Prop. 1979/80:5 s. 23
[405] Prop. 1979/80:5 s. 23
[406] Prop. 1984/85:124 s. 20

Internationella faderskapsfrågor

Lagen om internationella faderskapsfrågor (IFL) innehåller regler om svensk domstols behörighet i faderskapsmål med anknytning till annat land och om svensk socialnämnds medverkan vid fastställande av faderskap. Den reglerar också vilket lands lag som ska tillämpas och i vilka fall ett i utlandet fastställt faderskap kan godtas här i landet. Lagen begränsas till frågor som rör själva faderskapet. Rättsverkningarna av ett faderskap regleras däremot inte, t.ex. frågor om underhållsbidrag, vårdnad och umgänge.

IFL tillämpas generellt, utom för erkännande av nordiska faderskap vilka regleras i NFL (se ovan). Övriga bestämmelser i IFL gäller däremot utan inskränkning även i fråga om nordiska förhållanden.

Som huvudregel gäller utländska domar och bekräftelser i Sverige
Huvudregeln är att utländska domar och beslut om faderskap, liksom utländska bekräftelser om faderskap, gäller i Sverige (7–8 §§ IFL).

Ett avgörande i utländsk domstol om att häva eller fastställa ett faderskap som har vunnit laga kraft gäller i Sverige, om det med hänsyn till en parts hemvist, medborgarskap eller annan anknytning fanns skälig anledning att talan prövades i den utländska domstolen (7 § första stycket IFL). Den utländska domstolen betraktas som behörig bl.a. när barnet eller den eller de män mot vilka talan förs har hemvist i det land där domstolen finns.[407]

En utländsk bekräftelse är giltig i Sverige om den är giltig enligt lagen i det land där barnet eller mannen hade hemvist eller var medborgare (8 § första stycket IFL). En utländsk faderskapsbekräftelse är alltid giltig till formen om den uppfyller formföreskrifterna enligt lagen i det land där bekräftelsen lämnades (8 § andra stycket IFL).

Undantag från huvudregeln
Den svenska myndighet som ska ta ställning till om det utländska faderskapsavgörandet ska erkännas, behöver normalt inte göra någon ingående undersökning av om det finns hinder för att godta det utländska avgörandet. Det behövs bara om någon part har invändningar mot domen, eller om omständigheterna annars ger anledning till det.[408]

Det finns emellertid ett antal undantag från huvudregeln att en utländsk dom eller en utländsk bekräftelse ska erkännas här (7-8 §§ IFL).

- Ett utländskt faderskapsavgörande får inte erkännas här i landet om svaranden i den utländska rättegången inte har fått rimliga möjligheter att föra sin talan.
- Den får inte heller erkännas här om den strider mot en svensk dom eller mot ett i Sverige gällande utländskt avgörande som meddelats i en rättegång som påbörjades före den aktuella utländska rättegången.
- En utländsk dom får inte heller erkännas när en rättegång om faderskapet pågår i Sverige. Samma gäller om det utomlands pågår en rättegång om faderskapet som började före den andra utländska rättegången, och som kan antas leda till ett här i landet giltigt avgörande.
- En utländsk bekräftelse gäller inte här om den utländska bekräftelsen kan stå i strid med ett i Sverige giltigt avgörande, eller om det finns en konkurrerande rättegång.
- Vidare gäller inte bekräftelsen här om det i Sverige eller utomlands pågår en rättegång om faderskapet, som påbörjades före bekräftelsen.
- Bekräftelsen erkänns inte heller om den är uppenbart oriktig. Genom denna bestämmelse har svenska myndigheter möjlighet att pröva om en bekräftelse överensstämmer med den biologiska sanningen, utan att en ogiltighetstalan behöver föras vid domstol. Enligt förarbetena till lagen ska bestämmelsen tillämpas endast i sådana fall då det är ostridigt mellan parterna

[407] Prop. 1984/85:124 s. 29
[408] Prop. 1984/85:124 s. 56

> eller om det i övrigt är helt klart att faderskapsbekräftelsen är oriktig.[409] Det är inte meningen att svenska myndigheter som ställs inför frågor om en utländsk faderskapsbekräftelse är giltig normalt ska behöva bedöma om den är riktig. Om det blir nödvändigt bör fastställelsen godtas tills vidare, om förutsättningarna i övrigt är uppfyllda. Den part som påstår att bekräftelsen är oriktig, får hänvisas till domstol.[410]

Vidare ska ett erkännande förvägras om det skulle vara uppenbart oförenligt med grunderna för den svenska rättsordningen att erkänna domen eller fastställelsen av faderskapet genom bekräftelse (12 § IFL). Det kan t.ex. handla om stötande inslag i själva förfarandet i den utländska handläggningen. Bestämmelsen är avsedd att tillämpas restriktivt.[411]

Vem prövar en utländsk doms giltighet?

Frågan om en utländsk dom kan anses giltig i Sverige prövas normalt av den myndighet där den aktualiseras.[412] Vid inflyttning till Sverige prövar Skatteverket om en viss man ska presumeras vara far.[413] Prövningen görs när barnet folkbokförs. Om det inte finns någon legal faderskapspresumtion meddelar Skatteverket socialnämnden att faderskapet inte är fastställt (7 § förordningen om behandling av personuppgifter i Skatteverkets folkbokföringsverksamhet).

Det kan hända att olika myndigheter bedömer den utländska domens rättskraft olika. I tveksamma fall kan frågan därför prövas av tingsrätt, på ansökan av någon av parterna eller på ansökan av myndighet där fråga om domens giltighet uppkommit (9 § IFL). Det bör dock endast göras i undantagsfall, t.ex. vid svårare tolknings- och tillämpningsproblem. Enligt förarbetena till lagen bör nämligen det normala vara att myndigheten själv tar ställning till frågan.[414]

Erkännande av utländska faderskapsbekräftelser

Giltigheten av utländska faderskapsbekräftelser kan inte prövas enligt 9 § IFL. Den paragrafen avser endast avgöranden från utländsk domstol. En utländsk faderskapsbekräftelse kan dock bli föremål för fastställelsetalan enligt 13 kap. 2 § RB.

Medverkan av svensk socialnämnd

Prövning av faderskapspresumtion

Som framgått är det i första hand Skatteverket som tar ställning till faderskapspresumtionen. Socialnämnden har ingen anledning att ompröva Skatteverkets beslut. Men det kan senare komma fram uppgifter som ger socialnämnden anledning att ifrågasätta presumtionen och inleda en faderskapsutredning enligt föräldrabalken,[415] t.ex. om en förälder meddelar att faderskapet är felaktigt och vill ha hjälp med att häva det. Det är då den kommun där barnet är folkbokfört som inleder utredningen.

Huruvida en man som är eller har varit gift med ett barns mor ska anses vara barnets far, ska enligt huvudregeln i 2 § IFL bedömas enligt lagen i det land där barnet vid födelsen fick sitt hemvist. (Se kap. 3. Hemvistbedömning.) Om barnet inte fick en far omedelbart vid födelsen enligt hemvistlandets lag, men däremot enligt lagen i det land där barnet blev medborgare, ska den senare lagen gälla. Om barnet vid födelsen fick hemvist i Sverige, ska frågan alltid bedömas enligt svensk lag, oavsett medborgarskap, och faderskapsutredning ska inledas på vanligt sätt (enligt 2 kap. FB).[416] 2 § IFL omfattar bara legal

---

[409] Prop. 1984/85:124 s. 61
[410] Prop. 1984/85:124 s. 61 f.
[411] Prop. 1984/85:124 s. 66
[412] Prop. 1984/85:124 s. 32 och s. 62
[413] Prop. 1984/85:124 s. 21
[414] Prop. 1984/85:124 s. 63
[415] Prop. 1984/85:124 s. 21
[416] Prop. 1984/85:124 s. 43

faderskapspresumtion på grund av äktenskap, och inte på grund av samboförhållande (vilket finns t.ex. i isländsk lagstiftning).[417]

Socialnämndens skyldighet att utreda

Om det varken finns en legal faderskapspresumtion eller en giltig faderskapsbekräftelse, har socialnämnden skyldighet att utreda faderskapet, om barnet har hemvist i Sverige (2 kap. 1 § FB). Nämnden kan få reda på att faderskapet ska utredas på olika sätt. Nämnden kan t.ex., som redan nämnts, få en underrättelse från Skatteverket om att faderskapet inte är fastställt för ett barn. Det förekommer också att socialnämnden kontaktas av barnets vårdnadshavare eller av den man som genom faderskapspresumtionen fastställts som far, med begäran om att faderskapet ska utredas. Frågan om huruvida det då finns utrymme för en ny fastställelse genom bekräftelse får besvaras med ledning av reglerna om utländska faderskapsfastställelsers giltighet i Sverige enligt 7 och 8 §§ IFL.[418] (Se vidare ovan under rubriken Erkännande som huvudregel.)

Ett faderskap kan fastställas genom bekräftelse under medverkan av svensk socialnämnd, om nämnden är skyldig att utreda faderskapet enligt 2 kap. 1 eller 9 § FB, dvs. om barnet har hemvist i Sverige (3 § IFL). På grund av att lagvalsregeln i IFL hänvisar till svensk lag om barnet har hemvist här, kan den äkta mannens faderskap hävas genom annan mans bekräftelse (enligt 1 kap. 2 § andra stycket FB) genom ett så kallat trepartsärende. Någon särskild talan om hävande av faderskapspresumtionen krävs alltså inte i dessa fall.

JO har uttalat sig om en socialnämnds skyldighet att inleda en utredning enligt 2 kap. 9 § FB:[419]

I det aktuella ärendet hade modern till ett barn invandrat till Sverige år 1990 tillsammans med sin man. Året därpå kom även barnet till Sverige. Då konstaterade folkbokföringsmyndigheten vid sin prövning enligt 2 § IFL, att mannen i äktenskapet skulle antecknas som far till barnet, eftersom barnet enligt då tillgängliga uppgifter var fött under äktenskapet. Modern uppgav 1992 till förvaltningen att hennes man inte var far till barnet. Vid barnets ankomst till Sverige hade det nämligen felaktigt antecknats att barnet var fött efter det att modern gift sig. Därför hade maken registrerats som far till barnet. Även mannen besökte handläggaren på förvaltningen och förklarade att han ville häva faderskapet. Handläggaren hade varit i kontakt med folkbokföringsmyndigheten som inte ansåg att det fanns några handlingar som styrkte hennes uppgifter och därför inte kunde ändra födelsetiden. Handläggaren rekommenderade makarna att kontakta en advokat och informerade denne om vilka åtgärder som hade vidtagits av förvaltningen. Därefter blev ärendet vilande i flera år. Ärendet hade avslutats 1999 hos nämnden "då skyldighet att fastställa faderskapet ej föreligger". JO uttalade att den bestämmelse som socialnämnden hade att tillämpa var 2 kap. 9 § FB. Enligt förarbetena till bestämmelsen ska man göra en viss förhandsprövning av om det är befogat i att sätta igång en utredning.[420] Enligt JO:s mening var omständigheterna i det aktuella ärendet sådana att en utredning enligt 2 kap. 9 § FB skulle ha inletts.

Om det vid nämndens utredning framkommer att en utredning redan pågår i ett annat land är det viktigt för nämnden att undersöka hur långt den utländska utredningen fortskridit. Det finns inget som hindrar att faderskapet fastställs i Sverige om en bekräftelse inte har gjorts i det andra landet. Om en utländsk fastställelse däremot redan har gjorts före den svenska är det den tidigaste fastställelsen som gäller, under förutsättning att den utländska fastställelsen är giltig i Sverige (8 § IFL).[421]

---

[417] Prop. 1984/85:124 s. 40

[418] Prop. 1984/85:124 s. 44

[419] JO:s beslut den 11 maj 2001, dnr 2477-1999
[420] Prop. 1975/76:170 s. 305
[421] Prop. 1984/85:124 s. 44

Lagval

Om socialnämnden är utredningsskyldig (enligt 2 kap. 1 och 9 §§ FB) ska svensk lag tillämpas vid fastställandet av faderskapet (3 § andra stycket IFL). Hanteringen av ett ärende är det samma oavsett barnets medborgarskap. Det är endast barnets hemvist som avgör.[422]

Information om utländsk lagstiftning

I och med att svensk lag ska tillämpas på ärenden som handläggs här när barnet har hemvist i Sverige, uppstår i regel inga behov att känna till lagen i barnets hemland.

I vissa situationer kan socialnämnden emellertid behöva kontrollera utländsk lagstiftning. När någon av parterna hävdar att ett utländskt faderskapsavgörande är oriktigt, måste nämnden kontrollera om avgörandet är giltigt för att kunna ta ställning hur man ska gå vidare i frågan. Reglerna i den utländska lagen måste också inhämtas innan bekräftelsen kan godkännas när bekräftelse har gjorts hos en svensk utlandsmyndighet, men inte uppfyller formkraven enligt svensk lagstiftning.

Om nämnden i ett enskilt ärende behöver känna till utländsk lagstiftning kan den söka information via Internet eller vända sig till enheten för konsulära och civilrättsliga ärenden på Utrikesdepartementet (KC-enheten).

Upplysningar om ett faderskaps giltighet i utlandet

Om fadern har hemvist i ett annat land har faderskap som fastställts i Sverige inte alltid samma rättsverkningar för barnet i faderns hemland. Dels skiftar de familjerättsliga lagarna mellan länder, dels kan tillämpningsfrågorna vara beroende av internationella konventioner och avtal. Information kan inhämtas från Utrikesdepartementet samt från det aktuella landets ambassad eller annan representation.

[422] Ärenden som gäller myndiga barn (1 kap. 4 § FB), behandlas dock inte i IFL, se prop. 1984/85:124 s. 80.

16. Biträde av annan socialnämnd eller utlandsmyndighet

Biträde av socialnämnden i en annan kommun

Socialnämnden i en annan kommun ska på nämndens begäran lämna biträde vid utredningen av ett barns faderskap eller föräldraskap (2 kap. 4 § andra stycket och 8 a § andra stycket FB). Det blir oftast aktuellt när en förälder bor i en annan kommun eller om barnet flyttat till en annan kommun, och socialnämnden bedömer att det är lämpligt att avsluta ärendet i den kommun där utredningen inleddes. En socialnämnd kan t.ex. begära hjälp med att fylla i protokoll eller med att ta prov för rättsgenetisk undersökning (ansvarig nämnd står för kostnaderna), eller medverkan i samband med undertecknande av bekräftelse.

Om socialnämnden begär biträde med att höra en presumtiv far eller förälder, bör den ansvariga nämnden så långt det är möjligt fylla i U-protokollet och skicka det i original till den biträdande nämnden. Den ansvariga nämnden bör behålla en kopia. Den biträdande nämnden bör sedan fylla in aktuell del av protokollet.[423] Om socialnämnden begär biträde i samband med en rättsgenetisk undersökning, bör den ansvariga nämnden fylla i och bifoga formuläret "Meddelande till ansvarig nämnd om utförd provtagning i faderskapsärende". (Se bilaga 7, HSLF-FS 2021:64.)

Om socialnämnden begär biträde med bekräftelsen, bör den ansvariga nämnden så långt det är möjligt fylla i bekräftelsehandlingen och sända den i original till den biträdande nämnden. Den ansvariga nämnden bör behålla en kopia av den – så långt möjligt – ifyllda bekräftelsehandlingen.[424] Eftersom en utredning om faderskap eller föräldraskap ska bedrivas skyndsamt är det viktigt att den biträdande socialnämnden omgående hjälper till i ärendet. Observera att det alltid är den utredningsansvariga socialnämnden som ska godkänna bekräftelsen (1 kap. 4 § och 2 kap. 2 § FB).

Någon möjlighet för socialnämnden att begära bistånd i en faderskaps- eller föräldraskapsutredning från andra myndigheter eller aktörer än socialnämnder och svenska utlandsmyndigheter finns det inte lagstöd för. Det är därför inte möjligt att begära att t.ex. Kriminalvården bistår med att upprätta ett U-protokoll när en förälder avtjänar ett fängelsestraff. Begäran om bistånd ska i ett sådant fall ges till socialnämnden i aktuell kommun.

Biträde av svensk utlandsmyndighet

Enligt 3 kap. 17 § förordningen (2014:115) med instruktion för utrikesrepresentationen ska beskickningar och konsulat biträda svenska myndigheter med utredning i ärenden som rör fastställande av faderskap. Det framgår inte av förordningen att skyldigheten även omfattar biträde i föräldraskapsärenden. Utlandsmyndigheternas uppgifter i faderskapsärenden består huvudsakligen i att hjälpa till vid utredning, bekräftelse och rättsgenetisk undersökning som beslutas av socialnämnden.

Om assisterad befruktning utförts med donerade spermier i utlandet och det inte har uppvisats tillräckliga uppgifter om inrättningens behörighet eller barnets rätt att ta del av uppgifter om spermiedonatorn kan det i enstaka fall bli aktuellt att inhämta dessa uppgifter genom svensk utlandsmyndighet i det land där behandlingen utförts.[425] (Se kap. 6. Utredning assisterad befruktning faderskap, Spermier från annan man.)

När kontakt ska tas med utlandet aktualiseras frågan om socialnämndens möjlighet att överföra personuppgifter utomlands. Av artikel 49 dataskyddsförordningen (GDPR) framgår det att en överföring

[423] 9 kap. HSLF-FS 2021:64
[424] 9 kap. HSLF-FS 2021:64
[425] 9 kap. HSLF-FS 2021:64

eller uppsättning av överföringar av personuppgifter till ett tredjeland endast får ske om överföringen är nödvändig av viktiga skäl som rör allmänintresset eller om överföringen är nödvändig för att kunna fastställa, göra gällande samt försvara rättsliga anspråk. Att utreda faderskap och föräldraskap kan ses som en viktig verksamhet av allmänt intresse. Överföring av utredningsmaterial från socialnämnd i Sverige till en svensk beskickning utomlands kan därför anses vara tillåten enligt dataskyddsförordningen. Att skicka uppgifter med vanlig okrypterad e-post är däremot inte acceptabelt. Då det rör sig om känsliga personuppgifter samt om personliga förhållanden som omfattas av socialtjänstsekretess bör uppgifterna inte skickas i klartext över öppna nät.

För allmän rådgivning i faderskaps- och föräldraskapsärenden med internationell anknytning eller uppgifter om utländsk lagstiftning kan socialnämnden vända sig till Utrikesdepartementet och Enheten för konsulära och civilrättsliga ärenden (UD-KC). Om någon part i ett ärende bor eller vistas utanför Norden skickar socialnämnden en framställan om medverkan direkt till den svenska utlandsmyndigheten (ambassaden eller konsulatet) i det land där personen befinner sig. Adresser till ambassader, generalkonsulat och konsulat finns på webbplatsen www.swedenabroad.se. Framställan skickas inte till parten eller till utländsk myndighet. Den svenska utlandsmyndigheten bör på lämpligt sätt försöka komma i kontakt med den person som är aktuell i utredningen. Riktmärket för utlandsmyndigheten är att aktivt biträda socialnämnden i faderskapsärendet.

I samband med socialnämndens utredning med biträde av utlandsmyndigheten kan det ibland uppkomma behov av insatser från ambassaden eller konsulatet som innebär merkostnader, som t.ex. kostnad för inhämtande av registeruppgifter. UD:s inställning är att ambassaden har en möjlighet att begära ersättning av socialnämnden för en sådan merkostnad. Ambassaden bör dock i så fall stämma av detta med socialnämnden innan åtgärden vidtas så att nämnden får en möjlighet att ta ställning till om de vill att åtgärden ska genomföras på deras bekostnad eller inte.

När det gäller de nordiska länderna kan socialnämnden i stället vända sig direkt till socialkontoret på den ort där den aktuella personen bor. Den tillfrågade nämnden är dock inte skyldig att medverka. Om den tillfrågade socialnämnden inte vill bistå i faderskapsärendet måste den svenska socialnämnden begära medverkan av svensk utlandsmyndighet. Om socialnämnden begär biträde av en svensk utlandsmyndighet, bör nämnden skicka blanketten "Begäran om bistånd av utlandsmyndighet i faderskapsärende" (se bilaga 10, HSLF-FS 2021:64) till den svenska utlandsmyndigheten. Protokoll eller bekräftelsehandling bör fyllas i så långt som möjligt och bifogas i original. Nämnden bör behålla en kopia på de – så långt möjligt – ifyllda handlingarna. Blanketter för faderskapsbekräftelse finns i flera olika versioner på svenska i kombination med något annat språk (se www.mfof.se). Bekräftelseblanketter på det aktuella språket översänds i ett exemplar och återsänds till socialnämnden när de blivit undertecknade.

Om socialnämnden begär biträde i samband med en rättsgenetisk undersökning, bör nämnden också bifoga formuläret "Meddelande till ansvarig nämnd om utförd provtagning i faderskapsärende" (se bilaga 7, HSLF-FS 2021:64). Formuläret bör så långt det är möjligt fyllas i av den ansvariga nämnden. Den svenska utlandsmyndigheten bör ges instruktioner om hur provet ska lämnas och ansvara för att det är rätt person som lämnar det genom identitetskontroll. Socialnämnden kan rekvirera nödvändigt provtagnings- och transportmaterial från Rättsmedicinalverket och skicka detta till utlandsmyndigheten tillsammans med övriga handlingar i ärendet. Om mannen vägrar gå med på rättsgenetisk undersökning kan socialnämnden vända sig till en svensk domstol, som via Justitiedepartementet (BIRS) anhåller om bevisupptagning vid domstol i mannens hemland, ibland under medverkan av en svensk utlandsmyndighet.[426]

[426] Mer info och källor angående internationell rättslig hjälp i civilmål finns på justitiedepartementets hemsida på regeringen.se: https://www.regeringen.se/sveriges-regering/justitiedepartementet/internationellt-rattsligt-samarbete/

17. Bekräftelse av faderskap och föräldraskap

Bekräftelse

Om det på grundval av socialnämndens utredning med tillräcklig säkerhet går att bedöma vem som är far eller förälder[427] till ett barn, bör nämnden ge den personen tillfälle att bekräfta detta (2 kap. 5 och 8 a §§ FB).

Gemensam vårdnad

Utredaren bör informera föräldrarna om möjligheten att enligt 6 kap. 4 § andra stycket 1 punkten FB anmäla gemensam vårdnad i samband med att socialnämnden godkänner bekräftelsen.[428] En förutsättning för denna anmälan är att barnet är folkbokfört i Sverige (6 kap. 4 § första stycket FB).

Anmälan som görs på formuläret *Anmälan om gemensam vårdnad* skickas till Skatteverket samma dag som den undertecknats och socialnämnden godkänt bekräftelsen.[429] Det är Skatteverkets uppgift att pröva om anmälan kan godkännas (6 kap. 16 § första stycket FB). Skatteverkets beslut kan överklagas hos den förvaltningsrätt inom vars domkrets barnet är folkbokfört vid tidpunkten för beslutet (6 kap. 16 § tredje stycket FB). Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Gemensam vårdnad kan även göras i ett senare skede direkt till Skatteverket under förutsättning att barnet är folkbokfört i Sverige och beslut om vårdnad inte tidigare meddelats (6 kap. 4 § andra stycket 2 punkten och 6 kap. 16 § andra stycket FB). Om barnet är folkbokfört i Sverige kan föräldrarna även upprätta ett avtal om gemensam vårdnad (6 kap. 6 § FB). Även domstolen kan besluta om gemensam vårdnad. (För mer information se handboken Vårdnad, boende och umgänge).

Bekräftelsehandlingen

Bekräftelsehandlingen bör innehålla de uppgifter som framgår av formuläret Bekräftelse av faderskap, föräldraskap eller moderskap. (Se bilaga 8, HSLF-FS 2021:64.)

Arkivbeständigt material

Vid framställningen av handlingar ska myndigheter använda material och metoder som är lämpliga med hänsyn till behovet av arkivbeständighet (5 § arkivlagen). Det innebär att både papper och skrift ska vara bestående.[430]

Undertecknande

En bekräftelse av ett faderskap eller föräldraskap ska vara skriftlig, daterad och bevittnad av två personer (1 kap. 4 § FB och 2 kap 8 a § FB). Bekräftelsen ska skriftligen godkännas av socialnämnden och av modern, föräldern, en särskilt förordnad vårdnadshavare eller en tillfällig vårdnadshavare. Om barnet är myndigt eller enligt 6 kap. 2 § FB inte står under någons vårdnad, ska barnet i stället för modern godkänna bekräftelsen (1 kap. 4 § FB). Barnets godkännande ska vara skriftligt och daterat.

---

[427] Vad som sägs om kvinna, mor och moder gäller för den man som fött ett barn. Vad som sägs om man, far och faderskap gäller för den kvinna vars spermier befruktat ägget. För henne fastställs moderskap. Detsamma gäller för den kvinna som samtyckt till assisterad befruktning med donerade spermier om en eller båda föräldrarna ändrat könstillhörighet.
[428] 8 Kap. HSLF-FS 2021:64
[429] 8 Kap. HSLF-FS 2021:64
[430] Leverantören av kopieringspapper bör kunna svara på frågan om det är arkivbeständigt.

Bevittning

Det är endast faderns eller förälderns bekräftelse som behöver bevittnas. Ett myndigt barns godkännande behöver alltså inte bevittnas.

Beträffande vittnena gäller lagen (1946:805) om särskilda bestämmelser angående vittne vid vissa rättshandlingar. Vårdnadshavarna eller särskilt förordnade vårdnadshavare för barnet torde, på grund av jäv, inte vara behöriga att bevittna faderns namnteckning.[431] Detsamma torde gälla den tjänsteman som med stöd av delegation ska godkänna bekräftelsen. Det är däremot fullt möjligt att låta andra tjänstemän, som inte deltagit i handläggningen av ärendet, bevittna bekräftelsen.

Identitet

Part ska styrka sin identitet genom att legitimera sig före undertecknandet av bekräftelseblanketten.[432] Legitimationssättet antecknas i protokollet, inte på bekräftelsen. Bekräftelsehandlingen bör innehålla de uppgifter som framgår av formuläret i "Bekräftelse av faderskap, föräldraskap eller moderskap".[433] (Se bilaga 8, HSLF-FS 2021:64.)

Om någon av parterna saknat godkänd identitetshandling behöver ärendet överlämnas till domstol för vidare handläggning.

Arkivering

Bekräftelsehandlingen bör arkiveras i original hos socialnämnden.[434] Parterna bör få var sin kopia av handlingen.[435] Datum för det sista godkännandet, i regel socialnämndens, är fastställelsedatum. Det gäller även i ett ärende där faderskapspresumtionen hävts genom en annan mans bekräftelse. Handlingar som kommit in eller upprättats i samband med utredning om faderskap eller föräldraskap får inte gallras (12 kap. 2 § 1. SoL).

Innan bekräftelsen görs

Innan socialnämnden bereder en part tillfälle att bekräfta faderskapet eller föräldraskapet måste parten få så mycket information att det går att göra ett ställningstagande till det rättsliga föräldraskapet.

Om modern uppger att hon inte haft sexuellt umgänge med någon annan man under konceptionstiden än den man hon uppger som far och det inte under samtalet, eller på annat sätt, kommer fram något som gör att utredaren ifrågasätter detta, bör han eller hon avsluta utredningen genom att bereda mannen tillfälle att bekräfta faderskapet.[436]

Om modern uppgivit flera män eller att hon har haft sexuellt umgänge med en eller flera män eller utfört en heminsemination i nära anslutning till assisterad befruktning, inom den beräknade konceptionstiden, bör endast den man som genom en rättsgenetisk undersökning visat sig vara sannolik som far till barnet beredas tillfälle att bekräfta faderskapet.[437]

Om mannen eller den kvinna som antas vara förälder till barnet är tveksam till faderskapet, respektive föräldraskapet, oavsett om en rättsgenetisk undersökning gjorts eller inte, bör socialnämnden inte bereda mannen eller den kvinna som antas vara förälder till barnet tillfälle att bekräfta faderskapet eller föräldraskapet. Mannen eller den kvinna som antas vara förälder till barnet bör informeras om att ärendet kommer att överlämnas till domstol för rättslig prövning.[438]

---

[431] Walin, G. mfl (2020) Del I s. 1:14
[432] JO:s beslut den 1 december 1992, dnr 3876-1992
[433] 8 kap. HSLF-FS 2021:64
[434] 8 kap. HSLF-FS 2021:64
[435] 8 kap. HSLF-FS 2021:64
[436] 8 kap. HSLF-FS 2021:64
[437] 8 kap. HSLF-FS 2021:64
[438] 8 kap. HSLF-FS 2021:64

Förutsättningar för en faders eller förälders bekräftelse

Bekräftelsen är en personlig rättshandling som måste fullgöras av fadern själv. Ett ombud kan alltså inte underteckna handlingen i mannens ställe. Detsamma torde gälla en föräldraskapsbekräftelse.

Även om fadern är underårig kan han avge en bekräftelse med bindande verkan, förutsatt att han kan bedöma bekräftelsens innebörd och dess konsekvenser.[439] Detsamma gäller om han har god man eller förvaltare. Det är alltid fadern själv som bekräftar faderskapet med sin underskrift. Om han saknar förmåga att bedöma handlingen uppvägs alltså inte detta av att vårdnadshavaren eller gode mannen/förvaltaren medverkar. Då måste faderskapet fastställas av domstol.

Om mannen eller kvinnan har avlidit kan faderskapet inte fastställas genom bekräftelse. Då måste faderskapsfrågan hänskjutas till domstol. Detsamma torde även gälla föräldraskap.

Förutsättningar för moderns godkännande

Bekräftelsen ska skriftligen godkännas av modern, av särskilt förordnad vårdnadshavare för barnet eller en tillfällig vårdnadshavare (1 kap. 4 § FB och 2 kap. 8 a § FB). Är barnet myndigt krävs inte moderns godkännande av bekräftelsen.

Givetvis kan bekräftelsen inte bekräftelsen godkännas förrän faderskapet eller föräldraskapet skriftligen bekräftats. Även en underårig mor kan själv godkänna bekräftelsen. Det avgörande är om hon kan bedöma rättshandlingens innebörd.[440]

Om modern är ur stånd att bedöma bekräftelsens innebörd, men är vårdnadshavare för barnet, måste faderskapet eller föräldraskapet tas upp i domstol. Vårdnadshavare eller god man/förvaltare för modern kan inte godkänna bekräftelsen i moderns ställe.

Moderns godkännande dateras, men behöver inte bevittnas. Om barnet har särskilt förordnad vårdnadshavare eller en tillfällig vårdnadshavare, ska denna godkänna bekräftelsen. En god man för barnet kan inte godkänna en bekräftelse. Om det inte går att få ett giltigt godkännande, måste fastställelse ske genom dom.

Om modern avlider innan faderskapet eller föräldraskapet fastställts, får socialnämnden avvakta tills barnet fått en särskilt förordnad vårdnadshavare eller tillfällig vårdnadshavare som kan godkänna bekräftelsen. Faderskapet eller föräldraskapet kan också hänskjutas till domstol, men bara om en bekräftelse inte kan komma till stånd.

Om barnet saknar vårdnadshavare

Om socialnämnden får veta att någon åtgärd behöver vidtas i fråga om vårdnad, umgänge eller förmynderskap för ett barn, ska nämnden göra en framställning eller ansökan hos den domstol till vilken ärendet hör (5 kap. 2 § SoF). Framställningen eller ansökan ska göras av socialnämnden i den kommun som enligt 2 a kap. socialtjänstlagen (2001:453) ansvarar för att tillgodose barnets behov av stöd och hjälp. I fråga om särskilt förordnad vårdnadshavare enligt lagen (2005:429) om god man för ensamkommande barn, gäller istället bestämmelserna i den lagen (5 kap. 2 § SoF). Det innebär att när barnet beviljats uppehållstillstånd, skall socialnämnden i den kommun där barnet vistas hos rätten väcka talan om eller anmäla behov av en särskilt förordnad vårdnadshavare enligt föräldrabalken, om inte särskilda skäl talar emot det (10 § Lgeb).

---

[439] JO 1974 s. 278
[440] Walin, G m.fl (2020) Del I s. 1:13

Giltig bekräftelse kräver godkännande av nämnden

För att en bekräftelse ska bli giltig krävs att också socialnämnden godkänner den genom underskrift. Socialnämnden får godkänna bekräftelsen bara om det kan antas att mannen är far till barnet eller kvinnan är förälder (1 kap. 4 § FB och 2 kap. 8 a § FB). När faderskapet eller föräldraskapet bekräftats och ett myndigt barn godkänt bekräftelsen behövs inget godkännande av socialnämnden.

För att kunna bedöma faderskapet eller föräldraskapet måste utredningen med tillräcklig säkerhet visa att mannen är far eller kvinnan förälder. I förarbetena till lagen sägs att själva bekräftelsen givetvis normalt har ett betydande bevisvärde. Närmast bör det vara handläggarens ansvar att kontrollera att det inte finns något som talar mot att mannen eller kvinnan i fråga verkligen är far eller förälder till barnet.[441]

Om modern uppger att endast en man förekommer inom den beräknade konceptionstiden, eller att sexuellt umgänge med annan än den som samtyckt till assisterad befruktning inte förekommit, bör socialnämnden godkänna bekräftelsen, om den eller de som deltar i utredningen samstämmigt uppger att barnet är deras gemensamma och det inte kommer fram något som gör att utredaren ifrågasätter detta.[442]

Socialnämnden är skyldig att medverka till ett materiellt riktigt avgörande i faderskapsfrågan. Det betyder att nämnden i tveksamma fall måste ha resultat från en rättsgenetisk undersökning som underlag. Om modern uppger att flera män förekommer inom den beräknade konceptionstiden, bör socialnämnden endast godkänna en bekräftelse, om en rättsgenetisk undersökning visar att mannen sannolikt är far till barnet.[443]

Om tidpunkten för barnets födelse och övriga omständigheter inte påverkar antagandet att den som bekräftat faderskapet/föräldraskapet är far/förälder, bör den nämnd som gjort utredningen godkänna bekräftelsen när barnet är fött.[444]

Socialnämnden godkänner bekräftelsen när fadern skrivit under den och modern därefter godkänt den. Faderskapet är fastställt först i och med alla tre namnunderskrifterna. Att godkänna en faderskapsbekräftelse är en uppgift som får delegeras till tjänsteman (10 kap. 5 § SoL).

Bekräftelse före barnets födelse

Om faderskapsbekräftelsen upprättas före barnets födelse, bör socialnämnden inte godkänna bekräftelsen förrän barnet är fött och en slutlig konceptionstid beräknats.[445] Om konceptionstiden beräknats med hjälp av födelseviktstabellen (med utgångspunkt från sannolik födelsevikt och beräknad födelsedag) bör en slutlig konceptionstid beräknas när barnet är fött. Om den slutliga konceptionstiden faller inom den tidigare beräknade konceptionstiden, kan en upprättad bekräftelse godkännas utan vidare kontakt med den eller de som deltar i utredningen.[446] Barnets namn och personnummer antecknas i bekräftelsehandlingen efter födelsen och innan socialnämnden godkänner bekräftelsen.[447]

Godkänd bekräftelse är bindande

En bekräftelse som är godkänd av både modern och socialnämnden är bindande. Den kan inte tas tillbaka. Den upphävs inte heller av en ny bekräftelse från en annan man. Domstol kan emellertid

---

[441] Prop. 1969:124 s. 83 f.
[442] 8 kap. HSLF-FS 2021:64
[443] 8 kap. HSLF-FS 2021:64
[444] 8 kap. HSLF-FS 2021:64
[445] 8 kap. HSLF-FS 2021:64
[446] 8 kap. HSLF-FS 2021:64
[447] 8 kap. HSLF-FS 2021:64

förklara att bekräftelsen saknar verkan om det visar sig att den som lämnat bekräftelsen inte är far eller förälder till barnet.

Sedan en bekräftelse godkänts får den inte ändras. Endast ett beslut som innehåller en uppenbar felaktighet till följd av myndighetens eller någon annans skrivfel, räknefel eller något annat liknande förbiseende får rättas av den myndighet som har meddelat beslutet (36 § förvaltningslagen (2017:900), FL). Det kan t.ex. gälla korrigering av fel bokstav i ett namn eller fel siffra i ett personnummer. Rättelsen bör antecknas på den handling som innehåller original beslutet.[448] Rättelsedagen ska antecknas och rättelsen ska undertecknas av den som utfört den.[449]

Hävande av faderskapspresumtionen genom annan mans bekräftelse – s.k. trepartsärende

Det går att utan rättegång häva presumtionen för den äkta mannens faderskap och samtidigt fastställa att en annan man är far till barnet (1 kap. 2 § andra stycket FB). Det gäller när det står klart för såväl modern som den äkta mannen att en annan man är barnets far och den mannen är villig att bekräfta faderskapet. Det förutsätter att modern, den äkta mannen och den andre mannen lever och har förmåga att bedöma innebörden av sina rättshandlingar.

För att faderskapsbekräftelsen ska gälla krävs att den är skriftlig och bevittnad av två personer. Den ska skriftligen godkännas av modern, den äkta mannen och socialnämnden. Moderns godkännande är nödvändigt även om barnet är myndigt eller inte står under någons vårdnad. Det kan inte ersättas av ett godkännande från en särskilt förordnad vårdnadshavare eller en tillfällig vårdnadshavare för barnet. Samtidigt med denna faderskapsbekräftelse anses det också fastställt att mannen i äktenskapet inte är far till barnet 1 kap. 2 § andra stycket FB.

Trepartsärende kan endast komma ifråga när presumtionen att den äkta mannen är barnets far ifrågasatts. En sådan bekräftelse kan av domstol förklaras sakna verkan om det senare visas att den man som lämnat bekräftelsen inte kan vara barnets far.

Om barnet är myndigt

Om faderskapet hävs för äkta mannen genom en annan mans bekräftelse är moderns godkännande nödvändigt, även om barnet har uppnått myndig ålder. I ett trepartsärende då barnet är över 18 år krävs alltså godkännande av modern, barnet och den äkta mannen, men däremot inte av socialnämnden.

Anmälan till Skatteverket

Om faderskap eller föräldraskap har fastställts genom bekräftelse ska socialnämnden anmäla detta hos Skatteverket (4 och 5 §§ KK om socialnämnds medverkan vid fastställande av faderskap, m.m.).

[448] JO 1990/91 s. 135, Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten, Socialstyrelsen, 2015.
[449] Clevesköld m.fl. (2012) s. 228

18. Avslutning och nedläggning av utredning

Utredningen avslutas

Den nämnd som har inlett en utredning ska också slutföra den (2 kap. 3 § första stycket FB).

Utredningen är inte slutförd förrän faderskapet eller föräldraskapet fastställts genom bekräftelse eller lagakraftvunnen dom.[450]

När barnet blir 18 år

Socialnämndens skyldighet att fortsätta en inledd faderskaps- eller föräldraskapsutredning upphör när barnet blir myndigt eller när barnet inte längre står under någons vårdnad (2 kap. 1 § FB). Då avslutas utredningen genom att det görs en tjänsteanteckning om orsaken.

Om barnet flyttar utomlands

Om barnet flyttar från landet, dvs. inte längre har hemvist i Sverige, avslutas utredningen. Förutsättningarna för att socialnämnden ska kunna fullfölja ärendet har då upphört. Utredningen avslutas genom en tjänsteanteckning om att den avslutats och varför.

Om barnet blir adopterat

Om ett barn blir adopterat upphör också socialnämndens skyldighet att fastställa faderskapet eller föräldraskapet när beslutet vunnit laga kraft.

Om barnet avlider

Det finns inte heller någon skyldighet att fastställa faderskapet eller föräldraskapet om barnet är dödfött eller om barnet avlider innan utredningen inletts eller slutförts. Om föräldrarna begär det kan socialnämnden emellertid medverka till att få faderskapet eller föräldraskapet fastställt för barnet. (Se kap. 2. Socialnämndens utredningsskyldighet.) Om modern eller någon man som förekommer i utredningen avlider påverkas däremot inte socialnämndens skyldighet att slutföra utredningen.[451]

Om det senare visar sig att faderskapet är fastställt

Om Skatteverket skulle ändra sina uppgifter om ett invandrat barn, t.ex. om det visar sig att barnet är fött under äktenskap, eller om modern senare kan visa en handling som styrker ett fastställt faderskap, avslutas utredningen genom en tjänsteanteckning om de nya uppgifterna. Ett personbevis som visar vem som är far till barnet begärs in och läggs i akten.

Modern och barnet underrättas om att utredningen har avslutats.

Nedläggning av utredning

Med hänsyn till det stora värde det har för ett barn att få veta vem som är dess far eller förälder är det viktigt att en utredning inte avslutas innan frågan är fullständigt utredd.

Att barn så långt möjligt behöver få vetskap om sina föräldrar uttrycks bl.a. i artikel 7, första stycket, i FN:s konvention om barns rättigheter, som sedan den 1 januari 2020 är svensk lag.

Barnet ska registreras omedelbart efter födelsen och ska ha rätt från födelsen till ett namn, rätt att förvärva ett medborgarskap och, så långt det är möjligt, rätt att få vetskap om sina föräldrar och bli omvårdat av dem.

---

[450] Walin, G. m. fl. (2020) Del I s. 2:9
[451] Walin, G. m. fl. (2020) Del I s. 2:4

Innan utredningen läggs ned

Innan en påbörjad faderskaps- eller föräldraskapsutredning läggs ner ska socialnämnden om möjligt inhämta moderns uppfattning i frågan (2 § KK (1973:810) om socialnämnds medverkan vid fastställande av faderskap m.m.). JO har betonat att socialnämnden inte är bunden av moderns ståndpunkt i frågan. Det följer av 2 kap. 1 § FB om socialnämndens ansvar och skyldighet att fastställa ett faderskap och föräldraskap. Om en utredning inte har kunnat avslutas inom ett år kan det enligt JO vara lämpligt att ärendet föreläggs nämnden. Då kan den få möjlighet att ta ställning till om det är meningsfullt att fortsätta utredningen eller om den ska läggas ner eller överlämnas till rättslig prövning. Enligt JO är det naturligtvis inte tillfredsställande om nämnden inte har några rutiner för att följa upp faderskapsutredningar.[452] JO har också uttalat att ett faderskapsärende inte bör hållas svävande år efter år utan att några påtagliga framsteg kan redovisas. Om det, trots ansträngningar och påtryckningar, visar sig omöjligt att få fram upplysningar som kan bidra till att barnets ursprung fastställs, bör utredningen läggas ner.[453] Detsamma torde gälla en föräldraskapsutredning.

När kan en utredning läggas ned?

I vissa situationer har socialnämnden möjlighet att lägga ner en påbörjad faderskaps- eller föräldraskapsutredning. En utredning kan inte anses avslutad när socialnämnden beslutat att lägga ner den, eftersom det är ett tillsvidarebeslut. Om det framkommer nya omständigheter i ärendet, kan socialnämnden återuppta utredningen.[454]

I vilka situationer utredning om faderskap respektive föräldraskap får läggas ned framgår av 2 kap. 7 § respektive 2 kap. 8 a § FB. Det gäller om det

1. visar sig omöjligt att få erforderliga upplysningar för att bedöma faderskapet,
2. framstår som utsiktslöst att försöka få faderskapet fastställt av domstol,
3. har lämnats ett samtycke av modern, en särskilt förordnad vårdnadshavare eller en tillfällig vårdnadshavare enligt 4 kap. 8 § FB till adoption av barnet, eller
4. av särskilda skäl finns anledning att anta att fortsatt utredning eller rättegång skulle vara till men för barnet eller utsätta modern för påfrestningar som innebär fara för hennes psykiska hälsa.

Socialnämnden kan även lägga ned en påbörjad utredning om faderskapet inte ska fastställas enligt 1 kap. 3 § FB. Det gäller alltså under vissa förutsättningar då en ensamstående kvinna genomgått insemination eller befruktning utanför kroppen. (Se kap. 8. Utredning assisterad befruktning ensamstående kvinna.)

1. Om det är omöjligt att få upplysningar (2 kap 7 § 1 punkten FB)

En påbörjad utredning kan behöva läggas ner därför att det visar sig omöjligt att överhuvudtaget få några upplysningar om vem som kan vara far till barnet. De uppgifter som finns om en man kanske inte räcker för att kunna identifiera honom. Det är viktigt att nämnden inte ger upp för tidigt i en sådan situation, utan anstränger sig för att försöka lösa frågan. Handläggaren måste vara uppfinningsrik och ta vara på minsta upplysning och uppslagsända som modern kan tänkas komma med för att hjälpa henne att minnas och finna framkomliga vägar. Det är dock viktigt att utredningen görs med respekt, takt och gott omdöme.

NJA 1983 s. 639

Frågan i målet var huruvida en instämd man, som inte kunnat identifieras, kunde fastställas vara far till ett barn. För den instämde mannen hade god man förordnats. Enligt moderns uppgift hade mannen för henne uppgett namn, ålder och nationalitet. De hade träffats under en kortare period och då inlett en

---

[452] JO:s beslut den 11 maj 2001, dnr 2476-1999
[453] JO 1983/84 s. 187
[454] Prop. 1969:124 s. 106

sexuell förbindelse med varandra. Han hade vidare sagt att han var politisk flykting bosatt i Paris. Enligt HD:s mening var de uppgifter som framkommit om mannen svåra eller omöjliga att kontrollera. Uppgifternas riktighet kunde också av olika anledningar ifrågasättas. HD anför att eftersom svaranden i målet inte är identifierad på ett tillfredsställande sätt, skulle det, om en dom meddelas, senare inte med säkerhet gå att fastställa vem domen avsåg. Enligt HD:s mening kunde det inte finnas befogat intresse att föra en rättegång som leder fram till en dom med så oklar innebörd. Mot denna bakgrund ansågs den bristande identifieringen av svaranden utgöra ett rättegångshinder, varför barnets talan avvisades.

Det kan också finnas situationer då modern inte kan uppge vem som är far till barnet. Det kan exempelvis gälla om en så kallad heminsemination ägt rum eller om den assisterade befruktningen ägt rum med en anonym donator. Utredarens uppgift är dock alltid att så långt möjligt försöka inhämta uppgifter som leder till att faderskapet kan fastställas.

Om modern vägrar att uppge vem som är far till barnet eller om det är omöjligt att få erforderliga upplysningar på grund av att modern vägrar att medverka, bör utredaren samtala med henne om hur viktigt det är för barnet att få faderskapet eller föräldraskapet fastställt.[455]

Vidare kan utredaren informera modern om att barnet inte har rätt till underhållsstöd enligt 18 kap. 8 § SFB om hon uppenbarligen utan giltigt skäl låter bli att vidta eller medverka till åtgärder för att få faderskapet eller föräldraskapet enligt föräldrabalken till barnet fastställt.

RÅ 2002 ref. 3

En ensamstående kvinna, som fött ett barn efter insemination i Danmark med okänd donator, ansökte om bidragsförskott (numera underhållsstöd, Socialstyrelsens anm.) för barnet. Försäkringskassan avslog ansökan eftersom modern utan giltigt skäl underlåtit att vidta eller medverka till åtgärder för att få faderskapet fastställt. Av utredningen i målet framgick att modern, innan inseminationen genomfördes, förbundit sig att inte efterforska donatorns identitet och att detta utgjorde en förutsättning för inseminationen. Regeringsrätten ansåg mot denna bakgrund, samt med beaktande av lagens allmänna syfte, att moderns handlande inte skulle anses innefatta ett sådant missbruk av förmånen som avsågs i 2 § a lagen (1996:1030) om bidragsförskott. Modern beviljades bidragsförskott för barnet.

2. Om det är utsiktslöst att försöka få faderskapet eller föräldraskapet fastställt av domstol (2 kap 7 § 2 punkten FB)

Innan socialnämnden beslutar om att lägga ner en utredning på grund av att det framstår som utsiktslöst att försöka få faderskapet eller föräldraskapet fastställt av domstol, bör utredaren samråda med en person med goda kunskaper i familje- och processrätt.[456] I förarbetena till bestämmelsen sägs att det knappast finns anledning att göra en omfattande utredning och väcka talan inför domstol, om det framstår som utsiktslöst att nå ett positivt resultat i faderskapsfrågan.[457] Denna grund för att lägga ner en utredning tar framför allt sikte på situationer där resultatet av en blodundersökning av kända utpekade män inte skulle ge en sådan sannolikhetsövervikt för någon av männen att en domstol skulle kunna bifalla talan. Numera, när det rutinmässigt görs DNA-analys genom salivprov, torde emellertid den praktiska betydelsen av denna nedläggningsgrund ha minskat kraftigt.

3. Om det finns samtycke till adoption (2 kap 7 § 3 punkten FB)

Det är viktigt för ett barn att kunna ta reda på sitt biologiska ursprung. Därför är socialnämndens försök att fastställa vem som är far till barnet betydelsefulla även om det finns samtycke till adoption. Vid sin granskning av förslaget till bestämmelsen om nedläggning av faderskapsutredning anförde lagrådet att denna regel inte borde bli föremål för en extensiv tolkning. Om någon tvekan inte förelåg i

[455] 13 kap. HSLF-FS 2021:64
[456] 13 kap. HSLF-FS 2021:64
[457] Prop. 1969:124 s. 105

faderskapsfrågan borde faderskapet fastställas och fadern beredas tillfälle att yttra sig om adoptionen.[458]

Vidare anfördes att det däremot i mera komplicerade fall framstår som meningslöst att fullfölja utredningen och eventuellt inleda domstolsprocess för att få faderskapet fastställt. JO understryker betydelsen av att ett barn kan få vetskap om sin börd och betonar att bestämmelsen i 2 kap. 7 § första stycket 3 FB (nedläggning då samtycke till adoption finns) endast ska tillämpas när det framstår som meningslöst eller alltför komplicerat att försöka få faderskapet fastställt.[459]

Om det ska genomföras en adoption kan det å andra sidan ligga i barnets intresse att så snart som möjligt få knyta an till sina nya föräldrar. En faderskapsutredning måste därför bedrivas intensivt och skyndsamt och får inte medföra att adoptionen fördröjs.[460] Det är därför bra om utredningen påbörjas före barnets födelse.

Om frågan om faderskap i adoptionsärenden kommer upp sent i graviditeten eller efter att barnet är fött kommer tidsaspekten in. Behovet av att adoptionen för barnet inte i onödan drar ut på tiden måste vägas mot bl.a. möjligheten att det finns en förälder som vill ta hand om barnet samt barnets rätt till sitt ursprung.

Om modern eller särskilt förordnad vårdnadshavare har lämnat sitt skriftliga samtycke till adoption av barnet och en faderskaps- eller föräldraskapsutredning framstår som komplicerad, t.ex. för att modern inte vill medverka eller om det finns flera män som tänkbar far till barnet, bör utredaren gör en bedömning av utsikterna att kunna fastställa faderskapet eller föräldraskapet eller om utredningen ska lägga ner.[461]

Då adoptionen är genomförd och domstolsbeslutet vunnit laga kraft är socialnämnden inte längre skyldig att försöka fastställa faderskapet. Adoptionen hindrar dock inte barnet självt från att föra talan om faderskapet.[462] Barnet kan då inte företrädas av socialnämnden i domstolen, men det finns inget som hindrar att nämnden ger barnet den hjälp som behövs.

4. Om det är till men för barnet eller fara för moderns psykiska hälsa (2 kap 7 § 4 punkten FB)
Utredningen får läggas ner om det av särskilda skäl finns anledning att anta att fortsatt utredning eller rättegång skulle vara till men för barnet eller utsätta modern för påfrestningar som innebär fara för hennes psykiska hälsa.

Som exempel på situationer där denna grund för att lägga ner faderskapsutredning kan bli aktuell nämns i förarbetena till lagen incest eller våldtäkt.[463] Av förarbetena framgår också att det, även när de yttre omständigheterna inte är så extrema, någon gång kan förekomma att fortsatt utredning och rättegång skulle kunna innebära så påtagliga risker för moderns psykiska hälsa att man hellre bör avstå från att försöka få faderskapet rättsligt fastställt. Innan socialnämnden beslutar att lägga ner en utredning på grund av att det finns särskilda skäl att anta att en fortsatt utredning eller rättegång skulle vara till men för barnet eller utsätta modern för påfrestningar som innebär fara för hennes psykiska hälsa, bör utredaren hämta in ett utlåtande från en läkare med specialistkompetens i psykiatri eller legitimerad psykolog.[464]

JO har sagt att med hänsyn till barns mycket starka intresse av att få faderskapet fastställt bör en faderskapsutredning läggas ner endast i undantagsfall. JO har vidare sagt att det självfallet är av största vikt att nämnden har ett fullgott och tillförlitligt underlag när den tar ställning till en nedläggning

---

[458] Prop. 1969:124 s. 151
[459] JO 1991/92 s. 231
[460] Jfr Prop. 1969:124 s. 151
[461] 13 kap. HSLF-FS 2021:64
[462] Prop. 1971:143 s. 81
[463] Prop. 1969:124 s. 105
[464] 13 kap. HSLF-FS 2021:64

och att dokumentationen är god. Att utredningen i ett faderskapsärende är påfrestande för modern och hennes familj är enligt JO inte tillräckligt för att lägga ner den.[465]

Information till modern

Innan en påbörjad utredning om faderskap eller föräldraskap läggs ned skall socialnämnden om möjligt inhämta moderns uppfattning i frågan (2 och 5 §§ KK (1973:810) om socialnämnds medverkan vid fastställande av faderskap, m.m.).

Utredaren bör också informera modern om att socialnämnden kan återuppta utredningen om det kommer fram nya omständigheter av betydelse.[466] Utredaren bör uppmana modern att underrätta socialnämnden om hon får kännedom om eller kommer ihåg något som kan ha betydelse för frågan om vem som är far till barnet.[467] Modern kanske kommer ihåg någon händelse eller uppgift som kan vara betydelsefull för att kunna spåra barnets far. En mor som inte velat uppge någon tänkbar far kanske i ett senare skede bestämmer sig för att medverka.

Nedläggningsbeslutet

Rätten att besluta om nedläggning av en faderskapsutredning kan inte delegeras utan måste fattas av socialnämnden (10 kap. 5 § SoL).

Innan en myndighet fattar ett beslut i ett ärende ska den, om det inte är uppenbart obehövligt, underrätta den som är part om allt material av betydelse för beslutet och ge parten tillfälle att inom en bestämd tid yttra sig över materialet (25 § FL).

Rätten att besluta om nedläggning av en faderskaps- eller föräldraskapsutredning kan inte delegeras utan måste fattas av socialnämnden (10 kap. 5 § SoL). För beslutsmotivering och underrättelse om socialnämndens beslut gäller bestämmelserna i 33 och 34 §§ FL. Socialnämndens beslut att lägga ner en påbörjad utredning kan överklagas till länsstyrelsen. Länsstyrelsens beslut kan överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten (2 kap. 7 § tredje stycket FB).

Ett överklagande av ett beslut ska göras skriftligen till den högre instans som ska pröva överklagandet (överinstansen). Överklagandet ska dock ges in till den myndighet som har meddelat beslutet (beslutsmyndigheten). I överklagandet ska den som överklagar ange vilket beslut som överklagas och på vilket sätt han eller hon vill att beslutet ska ändras (43 § FL).

För att kunna bedöma om ett överklagande kommit in i rätt tid måste socialnämnden förvissa sig om att en part fått del av socialnämndens beslut om nedläggning och datum för när denne fick del av beslutet. Någon klagotid är inte utsatt i föräldrabalken, men enligt 44 § FL ska ett överklagande av ett beslut ha kommit in till beslutsmyndigheten inom tre veckor från den dag då den som överklagar fick del av beslutet. Det kan därför vara lämpligt att skicka beslutet med mottagningsbevis. Beslutet kan också överlämnas personligen, t.ex. vid hembesök. Under förutsättning att någon part inte överklagar vinner beslutet laga kraft tre veckor efter delgivningen.

JO har påpekat att socialnämnden vid beslut om att lägga ner en faderskaps- eller föräldraskapsutredning som beslutsfattare måste ta ställning till om fullföljdshänvisning ska lämnas. Om en part kan överklaga ett visst beslut ska hon eller han underrättas om detta.[468]

Som tidigare nämnts är ett beslut om att lägga ner en faderskaps- eller föräldraskapsutredning ett tillsvidarebeslut. En nedlagd utredning ska därför återupptas om skälen till nedläggningsbeslutet faller

[465] JOs beslut den 19 april 2001,dnr 1342-1999
[466] 13 kap. HSLF-FS 2021:64
[467] 13 kap. HSLF-FS 2021:64
[468] JO 1992/93 s. 593

bort eller om nya omständigheter kommer fram som tycks göra det möjligt att fastställa faderskapet eller föräldraskapet.[469]

Att återuppta en nedlagd utredning

Om det kommer fram nya omständigheter som gör det möjligt att fortsätta en tidigare nedlagd utredning ska utredningen återupptas. Modern kan t.ex. ha fått fram namn eller andra uppgifter om en tänkbar far eller förälder. En tänkbar far eller förälder kan också ha hört av sig till nämnden eller någon utomstående kan ha lämnat uppgifter.

Även en utredning som lagts ned på grund av att modern genomgått assisterad befruktning som ensamstående kan återupptas om uppgifter senare framkommer som gör det möjligt att fastställa ett faderskap eller föräldraskap. Utredningen kan även återupptas om spermiedonatorn frivilligt vill bekräfta faderskapet och modern vill godkänna en sådan bekräftelse.[470]

Även om barnet har flyttat till en annan kommun sedan ett beslut om nedläggning fattats bör socialnämnden i den kommun som lade ner utredningen ansvara för utredningen om den ska återupptas.[471] Skulle det avsevärt underlätta om den kommun där barnet vid tillfället är folkbokfört fortsätter utredningen, kan en överflyttning göras enligt 2 kap. 3 § andra stycket FB.

Om en utredning avslutats på grund av att barnet flyttat utomlands men vid ett senare tillfälle flyttar tillbaka till en annan kommun än den som avslutat utredningen bör den kommun som barnet flyttat till inhämta information om den tidigare utredningen.[472]

Barn som flyttar utomlands under utredningstiden

Om ett barn flyttar utomlands sedan socialnämnden har påbörjat en faderskaps- eller föräldraskapsutredning, och barnet inte längre kan anses ha sitt hemvist i Sverige, ska utredningen avslutas. Ärendet avslutas genom en tjänsteanteckning i akten. Med moderns samtycke, eller på hennes begäran, kan en kopia på den utredning som gjorts överlämnas till den ansvariga myndigheten i det land dit barnet flyttat för att slutföras där.

[469] Prop. 1969:124 s. 106
[470] 13 kap. HSLF-FS 2021:64
[471] 2 kap. HSLF-FS 2021:64
[472] 5 kap. HSLF-FS 2021:64

19. Fastställande och hävande i domstol

Talerätt och behörig domstol

Talerätt innebär rätten respektive skyldigheten att vara part i en rättegång. Den fråga som rättegången gäller måste angå parterna för att de ska ha talerätt. Kärande kallas den part i vars namn stämningsansökan görs, det vill säga den som väcker talan, och svarande kallas den part gentemot vilken stämningen söks.[473]

Med behörig domstol avses i detta kapitel den domstol som stämningsansökan ska lämnas in till.

Mål om fastställande av faderskap

Talan om fastställande av faderskap väcks av barnet (3 kap. 5 § FB) och barnet är då kärande i målet. Varken modern eller socialnämnden kan vara kärandepart i målet, dessa kan endast föra talan i målet i egenskap av barnets ställföreträdare.[474] Mannen, den presumtive fadern, är svarande. Barnet kan föra talan mot flera män i samma mål och har en man avlidit kan hans arvingar stämmas i hans ställe (3 kap. 6 § FB) och blir då svarande i målet.

I de fall faderskapspresumtion inte föreligger och socialnämnden är skyldig att försöka utreda och fastställa faderskapet (2 kap. 1 § FB) förs barnets talan i målet av nämnden. Barnets talan kan alltid föras av modern, om hon är vårdnadshavare. Det gäller även om hon inte uppnått 18 års ålder och därför inte är förmyndare för barnet. Om barnet har en särskilt förordnad vårdnadshavare eller en tillfällig vårdnadshavare har denne rätt att föra barnets talan om fastställande av faderskap (3 kap. 5 § andra stycket FB).

En man som hävdar att han är barnets far kan inte väcka talan om fastställande av faderskap.[475]

I de fall där socialnämnden ska sörja för att faderskapet fastställs ska talan prövas av rätten i den ort där socialnämnden finns (3 kap. 7 § FB). Avgörande är vilken nämnd som har hand om faderskapsfrågan när talan väcks.[476] Domstolens behörighet påverkas inte av att socialnämnden flyttar över faderskapsärendet till socialnämnden i en annan kommun sedan en process inletts. Men rätten kan flytta över målet till annan domstol om det skulle underlätta handläggningen avsevärt (3 kap. 7 § FB).

Mål om fastställande av föräldraskap

Talan om fastställande av föräldraskap väcks av barnet (3 kap. 14 § andra stycket FB). I de fall socialnämnden är skyldig att försöka utreda och fastställa föräldraskapet (2 kap. 8 a § FB) förs barnets talan av socialnämnden. Barnets talan kan alltid föras av modern, om hon är vårdnadshavare. Det gäller även om hon inte uppnått 18 års ålder och därför inte är förmyndare för barnet. Om barnet har en särskilt förordnad vårdnadshavare eller en tillfällig vårdnadshavare har denne rätt att föra barnets talan om fastställelse av föräldraskap (3 kap. 14 § andra stycket FB).

I 3 kap. 14 § FB stadgas att det som sägs i 3 kap. 6-13 §§ FB om vissa bestämmelser om rättegången i mål om faderskap också ska tillämpas i fråga om föräldraskap. Det innebär att i de fall där socialnämnden ska sörja för att föräldraskapet fastställs ska talan prövas av rätten i den ort där socialnämnden finns (jmf 3 kap. 7 § FB).

---

[473] Rättegångshinder, s 98, Nordh
[474] Rättegång II, s.80, Ekelöf, Edelstam, Pauli
[475] RH 1995:85
[476] Jmf NJA 1975 s. 574, Walin, G. m.fl. (2020) I, kommentar till 3 kap. 7 § FB.

Mål om hävande av faderskapspresumtion

Barnet har rätt att väcka talan om att häva faderskapspresumtionen. Denna talerätt är inte tidsbegränsad. Om mannen avlidit kan barnet väcka talan mot hans arvingar (3 kap. 2 § FB). Barn som har fyllt 15 år och har tillräcklig mognad torde ha rätt att själv föra sin talan.[477] Är barnet underårigt får förmyndaren eller god man föra barnets talan, enligt 3 kap. 4 § FB. Socialnämnden är inte behörig att föra barnets talan i denna typ av mål. Socialnämnden kan däremot hos överförmyndaren anmäla att god man behöver förordnas för barnet (5 kap. 3 § SoF). Anmälan om behov av god man görs till överförmyndaren i barnets kommun.

Om äktenskapet fortfarande består mellan barnets mor och den man som presumerats vara barnets far måste en god man förordnas för det underåriga barnet innan talan väcks av barnet. Enligt 11 kap. 2 § FB ska överförmyndaren förordna god man när den som har en förmyndare ska företa en rättshandling eller vara part i en rättegång men enligt 12 kap. 8 § FB inte kan företrädas av sin förmyndare. Enligt 12 kap. 8 § FB har en förmyndare inte rätt att företräda den omyndige om det uppstår fråga om rättshandling eller rättegång mellan den omyndige och förmyndarens make.

Även i de fall den man som presumerats vara barnets far är barnets vårdnadshavare efter makarnas äktenskapsskillnad ska en god man förordnas för det underåriga barnet.[478] God man måste förordnas för barnet om fadern är dess förmyndare. Fadern kan som förmyndare på grund av jäv inte företräda både sig själv och barnet.[479]

God man kan även förordnas av överförmyndaren i andra fall om det är lämpligt, när det kan antas att det finns intressemotsägningar mellan barnet och barnets ställföreträdare (11 kap. 2 § tredje stycket FB). Så kan t.ex. vara fallet när ett underårigt barns föräldrar inte vill väcka talan om hävande av faderskapet trots att det fastställda faderskapet inte överensstämmer med det genetiska.[480]

Den äkta mannen[481] kan väcka talan om att häva faderskapspresumtionen. Denna talerätt är inte tidsbegränsad (3 kap. 1 § första stycket FB). Om mannen är död har hans arvingar rätt att väcka talan, under de närmare förutsättningar som anges i 3 kap. 1 § andra och tredje stycket FB. Om det har gått mer än ett år från det att mannen delgivits att barnet väckt talan om fastställande om faderskap till mannens död föreligger inte talerätt för arvingarna. Talerätt tillerkänns inte heller arvingar om mannen varaktigt bott tillsammans med barnet eller om mannen efter barnets födelse har erkänt barnet som sitt.

Talan om att äkta mannen inte är far till barnet väcks vid rätten i den ort där barnet har sitt hemvist, oavsett om det är mannen, hans arvingar eller barnet som väcker talan (3 kap. 3 § FB). Om barnet har avlidit är det arvsrättsforum för barnet som gäller, det vill säga den ort där barnet hade sitt hemvist. Om det inte finns någon behörig domstol, tas målet upp vid Stockholms tingsrätt.

Om talan har väckts om hävande av faderskapspresumtion kan talan om fastställande av att en annan man är barnets far väckas i samma mål (3 kap. 13 § FB). Socialnämnden har rätt att i dessa fall föra barnets talan om att få faderskapet fastställt.[482] Om förening av mål, se nedan kapitel 11.2.

En man som hävdar att han är barnets far kan inte väcka talan om hävande av faderskapspresumtion. Han kan dock anmäla till socialnämnden att en utredning bör göras men det är upp till socialnämnden att avgöra om så ska ske. Han kan också anmäla till överförmyndaren att en god man utses för barnet

[477] Föräldrabalken, kommentar till 3 kap. 2 §, Walin, G. m.fl. (2020)
[478] RH 1987:53
[479] Singer, Föräldraskap i rättslig belysning, s. 159
[480] Singer, Barns rätt, s 43
[481] Den man som vid barnets födelse var gift med modern till barnet (FB 1:1).
[482] Walin, G. m.fl. (2020) I, kommentar till 3 kap. 13 § FB.

enligt 11 kap. 2 § FB.[483] Den gode mannen kan sedan göra en framställning hos rätten om ett förordnande om DNA-undersökning.

Mål om att faderskapsbekräftelse saknar verkan

I 1 kap. 4 § tredje stycket FB anges att om det senare visar sig att den som har lämnat bekräftelsen inte är far till barnet ska rätten förklara att bekräftelsen saknar verkan mot honom.

När det gäller talerätten ifråga om ogiltigförklaring av faderskapsbekräftelse saknas uttryckliga lagregler. Klart är att mannen som bekräftat faderskapet kan föra talan mot barnet eller mot barnets arvingar.[484] Även mannens arvingar kan ha talerätt med vissa begränsningar.[485] Enligt RH 1997:21 har barn rätt att föra talan om att lämnad faderskapsbekräftelse saknar verkan. Enligt NJA 1984 s. 319 får barnets mor inte föra talan om ogiltigförklaring av faderskapsbekräftelse.

Det är inte möjligt för en man som påstår sig vara far till ett barn att väcka talan om att en annan mans bekräftelse av faderskapet ska sakna verkan. Socialnämnden har inte heller rätt att väcka talan, vare sig för egen del eller för barnets del. Skulle det komma till socialnämndens kännedom att en man, som inte tidigare har varit föremål för en rättsgenetisk undersökning, har haft samlag med modern under konceptionstiden, kan nämnden verka för att de berörda frivilligt genomgår en sådan undersökning. Nämnden kan också aktualisera frågan om att utse en god man för barnet som får ta ställning till bland annat om barnet ska ansöka hos domstol om att en rättsgenetisk undersökning kommer till stånd.[486]

Enligt 3 kap. 3 § FB ska talan om att en faderskapsbekräftelse saknar verkan väckas vid rätten i den ort där barnet har sin hemvist eller om barnet har avlidit är det arvsrättsforum för barnet som gäller, det vill säga den ort där barnet hade sin hemvist. Om det inte finns någon behörig domstol tas målet upp vid Stockholms tingsrätt.

Mål om att föräldraskapsbekräftelse saknar verkan

Om en kvinna som bekräftat föräldraskapet för ett barn senare visar sig inte ska anses som förälder, det kan till exempel ha framkommit att barnet inte tillkommit genom en assisterad befruktning, ska rätten förklara att bekräftelsen saknar verkan. I 1 kap. 9 § andra stycket FB anges att det som sägs i 4 § om bekräftelse av faderskap ska också gälla i fråga om bekräftelse av föräldraskap.

Det saknas uttryckliga lagregler om talerätt i fråga om ogiltigförklaring av föräldraskapsbekräftelse. Den praxis som hänvisats till ovan om talerätt i mål om att faderskapsbekräftelse saknar verkan torde dock enligt MFoFs bedömning kunna gälla även för mål om att föräldraskap saknar verkan.

Talan om att en bekräftelse av föräldraskap saknar verkan mot den som har lämnat bekräftelsen väcks av barnet vid rätten i den ort där barnet har sin hemvist (3 kap. 14 § FB). Om barnet har avlidit är det arvsrättsforum för barnet som gäller, det vill säga den ort där barnet hade sin hemvist. Om det inte finns någon behörig domstol tas målet upp vid Stockholms tingsrätt.

Förening av mål och mål med flera svaranden

Faderskap

Om talan om hävande av faderskapspresumtionen har anhängiggjorts men ännu inte prövats, kan talan om fastställande av att annan man är far till barnet väckas vid samma domstol (3 kap. 13 § FB). De båda målen handläggs då samtidigt i en rättegång. I vissa fall kan det finnas skäl för socialnämnden att först avvakta utgången av målet om förklaring att den äkta mannen inte är far till barnet, innan talan om

[483] Singer, Barns rätt, s. 45
[484] Walin, G. m.fl. (2020) I, kommentar till 1 kap. 4 § FB.
[485] NJA 1988 s. 525
[486] JO 2013/14 s 435

faderskap väcks, t.ex. om det är osäkert om den äkta mannen är far eller inte.[487] Talan om faderskapet till ett barn får inte prövas samtidigt vid flera domstolar (3 kap. 6 § FB). Om faderskapstalan ogillas genom dom som vinner laga kraft, kan ny talan väckas mot en man som inte var part i det tidigare målet.[488]

Talan får, enligt 3 kap. 6 § första stycket FB, föras mot flera män i samma mål. Det gäller oavsett om det är socialnämnden, annan ställföreträdare eller barnet självt som för dess talan. Enligt paragrafens andra stycke ska socialnämnden föra talan i målet mot den eller de män som skäligen kan komma ifråga som far till barnet. Socialnämndens skyldighet att väcka talan gäller också när det under målets handläggning kommer fram uppgifter som tyder på att en annan man än den målet gäller kan vara far till barnet. I regel är det lämpligt att nämnden verkar för en rättsgenetisk undersökning innan den avgör om den senare utpekade mannen ska stämmas in eller inte. Om socialnämnden för talan mot flera män, prövar rätten faderskapsfrågan för samtliga män. Socialnämnden är oförhindrad att i stämningsansökan ange vem som enligt nämndens uppfattning i första hand kan komma ifråga som far till barnet.[489] Om den man mot vilken faderskapstalan riktas är avliden, ska arvingarna stämmas in i hans ställe (3 kap. 6 § första stycket FB).

Om mannen vistas på okänd ort kan god man utses för honom (20 kap. 2 § FB). Även om mannen vistas på känd ort i ett annat land kan god man förordnas. Det gäller när han inte kan delges stämningen eller andra handlingar i målet eller om han underlåter att ordna ett ombud och det finns särskilda skäl att förordna god man (20 kap. 2 § FB).

En instämd man kan ansöka om att rätten ska utfärda stämning på en man som inte redan är instämd i målet (3 kap. 6 § tredje stycket FB). Det kan finnas situationer då talan bör återkallas och målet läggas ner (3 kap. 10 § FB). Mannen kan t.ex. under målets handläggning ha bekräftat faderskapet hos socialnämnden. Det kan också visa sig att en viss man kan uteslutas från faderskapet genom en rättsgenetisk undersökning, som inte utförts tidigare.

Om socialnämnden vill återkalla talan endast mot en av de män som instämts i målet, måste såväl han som övriga instämda män samtycka till åtgärden (3 kap. 10 § första stycket FB). Om en man, sedan rättegången börjat, instämts på ansökan av svaranden och svaranden sedan vill återkalla sin stämningsansökan mot honom, krävs att såväl barnet – genom sin ställföreträdare – som övriga instämda män samtycker.

Föräldraskap

I 3 kap. 14 § FB anges att det som sägs i 6-13 §§ om fastställande av faderskap ska också tillämpas i fråga om fastställande av föräldraskap. Om det skulle vara tveksamt hur barnet har kommit till, till exempel om assisterad befruktning på behörig vårdinrättning skett under samma konceptionstid som heminsemination, är det genom hänvisning till 6 § möjligt att föra talan både mot en kvinna och mot en man, dvs i samma mål förs talan om fastställande av både föräldraskap och faderskap, varvid domstolen kan avgöra om barnet har en far eller en förälder.

Socialnämndens handläggning

För att inte inleda en process i onödan är det lämpligt att socialnämnden, innan talan väcks om faderskap, rådgör med någon som är behörig att vara rättshjälpsbiträde enligt rättshjälpslagen (3 § KK (1973:810) om socialnämnds medverkan vid fastställande av faderskap, m.m.). Om socialnämnden för barnets talan i ett mål om att fastställa faderskap bör en person med goda kunskaper i familje- och processrätt anlitas som rättegångsombud.[490] Även om socialnämnden överlämnar ärendet till ombud har nämnden kvar ansvaret för faderskapsutredningen. Nämnden måste därför fortsätta att aktivt

[487] Prop. 1975/76:170 s. 176 f.
[488] Walin, G. m.fl. (2020) Föräldrabalken, kommentar till 3 kap. 6 § FB.
[489] Walin, G. m.fl. (2020) Föräldrabalken, kommentar till 3 kap. 6 § FB.
[490] 14 kap. HSLF-FS 2021:64

bevaka att ärendet förs framåt. JO har i ett ärende, som gällde socialnämndens skyldighet att inleda utredning enligt 2 kap. 9 § FB, sagt att nämndens ansvar för att klarlägga faderskapsfrågan inte upphör för att handläggaren förmedlar kontakt med en advokat. Enligt JO borde nämnden i det aktuella fallet ha följt upp saken, och ha övervägt vilka andra åtgärder som var motiverade när makarnas kontakt med en advokat inte gav något resultat.[491]

Handlingar som ges in till rätten

I samband med att socialnämnden väcker talan ska en kopia på nämndens utredningsprotokoll ges in till rätten (3 kap. 8 § FB). Rätten kan förelägga socialnämnden att komplettera en ofullständig utredning under målets handläggning (3 kap. 8 § tredje stycket FB). I 42 kap. 2 § RB anges vad en stämningsansökan ska innehålla. Det är i regel ombudet som upprättar själva ansökan. I stämningsansökan ska samtliga yrkanden anges. Om talan förs mot flera män måste socialnämnden yrka att rätten prövar faderskapsfrågan beträffande samtliga män. Förutom utredningsprotokollet bifogas följande handlingar:

• personbevis för barnet,

• personbevis för samtliga män,

• rättegångsfullmakt från modern och socialsekreteraren (om externt ombud anlitas),

• protokoll över rättsgenetisk undersökning och

• delegationshandling.

14

Dessutom bifogas i förekommande fall:

• intyg om ultraljudsundersökning (se bilaga 5, HSLF-FS 2021:64),

• eventuell övrig bevisning som önskas åberopad och

• ekonomisk utredning (om ansökan om rättshjälp för barnets räkning ska göras).

Resning

Om faderskapet har fastställts genom dom, och domen vunnit laga kraft, kan en prövning av domen komma till stånd endast om HD beviljar resning i målet (58 kap. 1 § 3 p. RB). Resning kan beviljas både i mål där faderskapet fastställts och i mål där talan ogillats. Det är barnet eller den fastställda fadern som kan väcka talan. Ett skäl till resning är att ny omständighet eller nytt bevis åberopas och det är sannolikt att målet skulle ha lett till en annan utgång om det hade åberopats tidigare. Ansökan om resning ska göras inom ett år efter det att sökanden fick kännedom om det nya förhållandet.

I NJA 2016 s. 18 beviljades resning på begäran av barnet i ett faderskapsmål. Målet gällde en man som under fiktiv identitet hade förklarats vara far till barnet. Resning beviljades eftersom domen hade grundats på falsk bevisning. Det var endast mannens namn som var felaktigt, han var barnets genetiske far.

Rättegångskostnader

Bestämmelserna om rättegångskostnader i 3 kap. 11 § FB gäller endast i mål där socialnämnden som ställföreträdare för barnet för talan om fastställande av faderskap.[492] Om ett sådant mål utvidgas genom yrkande från annan ställföreträdare för barnet än nämnden, eller på ansökan av svaranden, torde den aktuella rättegångsregeln gälla hela målet.[493] Enligt huvudregeln ska part bära sin

[491] JO:s beslut den 11 maj 2001, dnr 2477–1999
[492] Prop. 1975/76:170 s. 174
[493] Walin, G. m.fl, (2020) Föräldrabalken, kommentar till 3 kap. 11 §.

rättegångskostnad (3 kap. 11 § FB), dvs. käranden svarar för sina kostnader och svaranden för sina. Eftersom barnet aldrig kan tvingas att betala rättegångskostnader får en svarande i princip själv svara för sina kostnader, även om käromålet mot honom ogillas. Barnet, och därmed modern, kan i princip inte åläggas att ersätta annan parts rättegångskostnader. Bara under vissa speciella omständigheter kan modern eller socialnämnden bli skyldig att ersätta motpartens kostnader i målet (3 kap. 11 § tredje stycket FB). Part som gör sig skyldig till illojal eller försumlig processföring kan bli ersättningsskyldig (3 kap. 11 § tredje stycket FB och 18 kap. 3 och 6 §§ RB). Om nämnden väckt talan mot en man på grundval av moderns uppgift att hon haft samlag med mannen under konceptionstiden, kan modern bli ersättningsskyldig, om uppgiften visar sig vara felaktig och lämnats mot bättre vetande, eller annars framstår som oförsvarlig. Om nämnden gör sig skyldig till vårdslöshet eller försummelse, främst genom att den "uppsåtligen eller genom försummelse föranlett onödig rättegång", kan nämnden bli skyldig att ersätta motpartens rättegångskostnader. Detsamma gäller om socialnämnden förhalat rättegången eller handlat på sätt som anges i 18 kap. 6 § RB.

Eftersom bestämmelserna i 3 kap. 11 § FB endast är tillämpliga i mål där socialnämnden för talan, gäller i mål om ogiltigförklaring av faderskapsbekräftelse i stället de allmänna reglerna om ersättningsskyldighet i 18 kap. RB, dvs. den förlorande parten ska ersätta motpartens rättegångskostnader.[494]

Rättsskydd och rättshjälp

Bestämmelser om när en part har rätt till rättshjälp finns i rättshjälpslag (1996:1619) (RhjL). Rättshjälp får inte beviljas om den rättssökande har en rättsskyddsförsäkring eller något annat liknande skydd som omfattar angelägenheten (9 § RhjL). Det innebär att om modern har en försäkring som täcker kostnaderna för faderskapsmål ska denna utnyttjas i första hand. Rättsskyddsförsäkringar kan ibland ingå i en hemförsäkring. Om rättsskyddet inte kan utnyttjas, kan barnet ansöka om rättshjälp om övriga förutsättningar för rättshjälp är uppfyllda. En ansökan om rättshjälp upprättas i regel av rättegångsbiträdet i samråd med modern. Om det begärs ersättning för rättegångskostnader (i faderskapsmål där barnet har rättshjälp) bör ett sådant yrkande framföras så att domstolen kan döma fadern att ersätta rättshjälpskostnaderna.

[494]NJA 1973 s. 35, Walin, G. m.fl, Föräldrabalken, kommentar till 3 kap. 11 § och kommentar till 1 kap. 4 §.

20. Att fastställa moderskap

Rättslig reglering

När ett barn inte känner till sitt ursprung, eller när detta uppfattas som osäkert, gäller frågan nästan alltid faderskapet. Före år 2003 fanns det i svensk rätt inte någon regel om moderskapet. Detta ansågs obehövligt enligt satserna "*mater semper certa est*" (det är alltid säkert vem som är mor) och "*mater est quam gestatio demonstrat*" (modern är den som födandet utvisar). Det bakomliggande antagandet har varit att en kvinna genom att föda barnet också bevisar att hon är barnets biologiska mor. I takt med att nya former av assisterad befruktning blivit möjliga, och tillåtna, har emellertid behovet av ett lagreglerat moderskap gjort sig gällande.

När äggdonation blev tillåten vid befruktning utanför kroppen den 1 januari 2003, infördes en ny bestämmelse som reglerar fastställande av moderskapet i dessa fall.[495] Regeln innebär att den kvinna som efter äggdonation föder fram barnet ska anses som barnets mor, och alltså inte den kvinna som donerat ägget (1 kap. 7 § FB). Om barnet kommit till genom äggdonation har det rätt att, när det uppnått tillräcklig mognad, få veta vem den genetiska modern är genom att få tillgång till de uppgifter om äggdonatorn som finns antecknade i en särskild sjukhusjournal, 7 § lagen om befruktning utanför kroppen.

Följaktligen löser lagen det specifika problemet med moderskap i samband med äggdonation. Däremot saknas fortfarande en generell regel om moderskap i svensk lag. Det finns dock regler i folkbokföringslagen (1991:481) (FOL) som innebär att moderskap och faderskap ska registreras i samband med barnets födelse. Om barnet föds på ett sjukhus eller ett enskilt sjukhem ska inrättningen anmäla födelsen (24 § andra stycket FOL). Annars ska den barnmorska som hjälper till vid födelsen göra födelseanmälan. Anmälan ska göras så snart som möjligt. I övriga fall ska barnets vårdnadshavare själv göra anmälan inom en månad från födelsen (24 § tredje stycket FOL). Anmälan innebär att den kvinna som fött barnet registreras som barnets mor i folkbokföringens register. Om modern inte frivilligt medverkar till att anmäla barnets födelse till skattemyndigheten kan det bli aktuellt för socialnämnden, med dess allmänna ansvar för barn, att anmäla födelsen till Skatteverket.[496] JO har uttalat att det för barnets skull är mycket angeläget att moderns namn antecknas i folkbokföringsakten.[497]

Socialnämndens utredningsskyldighet

Socialnämnden har ingen skyldighet att utreda moderskap.

Fastställande av moderskap genom dom

Enligt JO finns det inget hinder för att talan om fastställande av moderskap förs i domstol med stöd av de allmänna reglerna om fastställelsetalan i 13 kap. 2 § RB.[498] Det är barnet och modern som kan väcka talan i en sådan domstolsprocess.

En fastställelsetalan skulle också kunna bli aktuell när en viss kvinna kan antas vara mor till ett barn, men förnekar detta. Ett exempel på detta är det s.k. "Bureåfallet":

NJA 1949 s. 144

Fallet gällde förväxling av barn på en sjukstuga. Två kvinnor födde samma dag år 1942 var sin pojke. Det ena föräldraparet, som misstänkte att en förväxling av barnen inträffat på sjukstugan, stämde så småningom det andra föräldraparet och yrkade att de skulle förpliktas byta barn. Högsta domstolen

---

[495] Prop. 2001/02:89
[496] JO 1989/90 s. 223, jfr. Saldeen (1996) s. 254 ff.
[497] JO 1989/90 s. 223
[498] JO 1989/90 s. 223

fastställde hovrättens dom som innebar en förpliktelse för föräldraparen att byta barn, eftersom det ansågs styrkt i målet att den påstådda barnförväxlingen ägt rum. Barnen hade vid denna tidpunkt hunnit bli sju år gamla.[499]

Socialnämndens skyldighet att i vissa fall medverka till att moderskap fastställs

Om det bedöms vara barnets bästa att moderskapet utreds och fastställs av domstol kan socialnämnden bistå med rådgivning och DNA-undersökning. Det är barnets bosättningskommun som med stöd av 4 kap. 1 § SoL beviljar bistånd till DNA-undersökning. Endast resultatet från en DNA-undersökning kan inte styrka moderskap eftersom det inte säger något om vem som fött barnet och ska anses vara barnets rättsliga mor. Om socialnämnden anser att det ligger i barnets intresse att väcka talan om fastställelse av moderskap vid domstol och modern inte vill initiera processen kan nämnden anmäla till överförmyndaren att barnet är i behov av en god man (5 kap. 3 § SoF). Den gode mannen kan sedan väcka talan för barnet.

Det förekommer, om än mycket sällan, att moderskapet är okänt på grund av att barnet är ett hittebarn. Ett i Sverige uppmärksammat hittebarnsfall är det s.k. Enköpingsfallet. I det aktuella fallet hade ett nyfött barn påträffats i ett trapphus i Enköping. Polisen började omedelbart leta efter barnets mor och socialförvaltningen kopplades in. Så småningom träffade företrädare för socialförvaltningen en kvinna som skulle kunna vara den tänkbara modern. Till att börja med förnekade kvinnan all kännedom om barnet. Så småningom medgav hon dock att det var hon som fött barnet, men ville inte att hennes identitet skulle röjas. Hon motsatte sig att registreras som barnets mor i folkbokföringens register, eftersom hennes namn därigenom skulle offentliggöras. Socialchefen anförde i en skrivelse till JO att han inte funnit något i lagstiftningen, som gjorde socialnämnden skyldig att försöka utreda vem som är mor till barnet. Han anförde också att socialnämnden då inte kunde gå vidare i ärendet mot moderns vilja. JO sade i sitt beslut[500] att det visserligen inte finns några särskilda regler om socialnämndens skyldighet att medverka till att fastställa moderskap, men att det får anses ligga i socialnämndens allmänna skyldighet att ingripa till ett barns skydd att försöka utreda vem som är mor till ett barn. När en mor identifierats av socialförvaltningen, som i detta fall, kan hon enligt JO inte längre betraktas som okänd. Därigenom är också föräldrabalkens regler om vårdnad och förmynderskap tillämpliga. Eftersom barnet från födelsen står under moderns vårdnad och förmynderskap måste de vidare åtgärder som är påkallade vidtas med utgångspunkt från det. Enligt JO:s uppfattning är således registreringen av moderskapet inte nödvändig för att konstituera moderskapet. Genom att hon fött barnet och identifierats är hon också rättslig mor till barnet.[501]

Angående erkännande av utländska domar om fastställande av moderskap efter surrogatarrangemang i utlandet, se kap 9 Surrogat och referat av rättsfallen NJA 2019 s. 504 och HD Ö 3622/19.

Felaktig registrering av moderskap i samband med invandring

Det förekommer att en kvinna i samband med invandring felaktigt registreras som mor till ett eller flera barn. En negativ moderskapstalan kan då föras med tillämpning av 13 kap. 2 § rättegångsbalken (RB).

NJA 2007 s. 684

Vid inresa till Sverige hade en man och en kvinna uppgett sig vara föräldrar till tolv medföljande barn. De lämnade uppgifterna om moder- respektive faderskap registrerades i folkbokföringen. Kvinnan och mannen hade inte styrkt sina uppgifter med några dokument. Barnen yrkade att domstolen skulle förklara att kvinnan och mannen inte var deras föräldrar. Till stöd för talan åberopade barnen DNA-undersökningar, utförda av Rättsmedicinalverket, som visade att kvinnan och mannen inte var barnens

---

[499] Jfr. om detta rättsfall, Saldeen, Barnets rätt till sitt ursprung, s. 255 f.
[500] JO 1989/90 s. 223
[501] Se även Singer, Föräldraskap i rättslig belysning, s. 360 f.

föräldrar. I domskälen framförde HD i huvudsak följande: En talan enligt 13 kap. 2 § RB avser att fastställa ett rättsförhållande. Enligt 13 kap. 2 § RB är det en förutsättning att ovisshet råder om ett rättsförhållande och att denna ovisshet leder till förfång för käranden för att en talan ska kunna tas upp till prövning. Det finns väsentliga rättsförhållanden knutna till föräldraskapet, till exempel vårdnad, förmynderskap, underhållsskyldighet och arvsrätt. I det här fallet ansågs det leda barnen till förfång att oklarhet förelåg om vem som var behörig att bland annat utöva vårdnad och förmynderskap för dem. Genom de åberopade undersökningsresultaten ansåg domstolen det vara klarlagt att kvinnan och mannen inte var barnens föräldrar.

Hänvisning till andra kapitel

I kapitel 11 redogörs för vilka bestämmelser som gäller för situationer där personer får barn efter att någon av dem eller båda har ändrat könstillhörighet.

21. Rätten att söka sitt ursprung

Barnets rätt att få reda på sitt ursprung

Det förekommer att socialtjänsten kontaktas av personer som vill ha hjälp med att söka efter sitt ursprung. Det kan t.ex. röra sig om ett barn för vilket faderskapet inte kunnat fastställas i en faderskapsutredning, eller ett barn som tror att det kommit till genom assisterad befruktning med donerade könsceller. Vidare kan socialtjänsten kontaktas av ett adopterat barn, som vill ta del av uppgifter om sina biologiska föräldrar.

Barnets rätt att få reda på sitt ursprung är idag väl etablerad. I FN:s konvention om barnets rättigheter, artikel 7, slås fast att barnet har rätt att känna till föräldrarna. Någon entydig tolkning av innebörden av denna artikel när det gäller rätten till ursprung finns inte.[502] Vid utarbetandet av konventionens bestämmelser avsågs i huvudsak adopterade barns rätt att få reda på de biologiska föräldrarna. Innebörden av artikel 7 har dock i svensk rätt nästan uteslutande kommit att uppmärksammas i samband med donerade könsceller.[503] Oavsett vilken innebörd artikeln får kan man konstatera att barn har intresse och behov av att få sitt genetiska ursprung klarlagt. Socialnämnden har också i vissa fall skyldighet att hjälpa till att söka ett barns ursprung.

Socialnämndens skyldighet

Enligt 2 kap. 1 § SoL svarar varje kommun för socialtjänsten i sitt område och har det yttersta ansvaret för att enskilda får det stöd och den hjälp som de behöver.

I 26 kap. 8 § offentlighets- och sekretesslag (2009:400) (OSL) finns den sekretessbrytande bestämmelse som möjliggör utlämnande av uppgift till enskild som uppnått myndig ålder för att hon eller han ska få vetskap om vilka hennes eller hans biologiska föräldrar är.

Uppgifter om adoption

Adopterade barn kan få uppgift om adoptionen och i förekommande fall uppgift om sina biologiska föräldrar. Om det biologiska faderskapet inte har fastställts, men varit föremål för utredning hos socialnämnden, kan barnet få tillgång till de uppgifter som finns i socialnämndens akt om faderskapsutredningen. OSL lägger inte heller några hinder i vägen för att ett barn ska få tillgång till de uppgifter om adoptionen som finns hos folkbokföringsmyndigheten.[504]

En nationell adoption måste fastställas av domstol för att vara giltig och domstolen ska höra de biologiska föräldrarna innan beslut fattas. I de allra flesta fall finns därför uppgift om biologiska föräldrar i domstolens akt och torde i de allra flesta fall vara offentliga.[505]

För uppgifter om ursprungssökningar vid internationella adoptioner, se MFoFs Handbok om internationella adoptioner.

Ett barn som är adopterat har rätt att få veta det av sina föräldrar, det gäller vid nåväl nationell och internationell adoption. Så snart det är lämpligt ska föräldrarna upplysa barnet om att hon eller han är adopterad, 4 kap. 22 § FB.

Uppgift om tillkomst genom donerade könsceller

För att den som tillkommit genom donerade könsceller ska ha rätt att ta del av uppgifter som antecknats i sjukhusets särskilda journal krävs att den uppnått tillräcklig mognad (6 kap 5-5 a §§ och 7 kap 7-7 a §§ LGI). Barnet kan vända sig till socialnämnden i den kommun barnet har hemvist, eller till

---

[502] Singer, Föräldraskap i rättslig belysning, s. 402
[503] Ibid., s. 402
[504] Saldeen, Barnets rätt till sitt ursprung. Rättsvetenskapliga studier tillägnade Carl Helmström, s. 268
[505] Prop. 1993/94:165, s. 29

det sjukhus som har utfört den assisterade befruktningen, för att få ta del av uppgifter i sjukhusets särskilda journal.

Socialnämnden är, enligt 6 kap. 5 b § och 7 kap. 7 b § LGI, skyldig att hjälpa den som begär det och som har anledning att anta att hon eller han har tillkommit genom donerade könsceller att efterforska om det finns några uppgifter antecknade i en särskild journal. Uppgifter om donator och uppgifter om personer som har tillkommit med könsceller från den donatorn finns i samma journal. Det framgår av 6 kap. 5 a § första stycket och 7 kap. 7 a § första stycket LGI. Nämndens efterforskningsskyldighet omfattar således såväl uppgifter om donatorn som uppgifter om personer som har tillkommit med könsceller från samma donator.

Om den som tillkommit genom donerade könsceller vill ta kontakt med donatorn eller personer som tillkommit med könsceller från samma donator bör nämnden erbjuda sig att ta den inledande kontakten. Nämnden bör även erbjuda den som eftersökt uppgifter i den särskilda journalen efterföljande stödsamtal.[506]

Det är bara barnet självt som har rätt att få ta del av uppgifterna i sjukhusets särskilda journal. Om barnet är under 18 år, får uppgifterna alltså inte lämnas ut på begäran av vårdnadshavare. Det är dock inget som hindrar att vårdnadshavarna följer med barnet när det kontaktar socialnämnden eller sjukhuset.[507]

Barn som har tillkommit genom assisterad befruktning med donerade könsceller har rätt att få veta det av sina föräldrar enligt 1 kap. 15 § FB. Skyldigheten att upplysa barnet gäller även i de fall barnet har en genetisk koppling till endast en av föräldrarna. Vidare gäller skyldigheten oavsett om den assisterade befruktningen har utförts inom svensk hälso- och sjukvård eller inte.[508]

Uppgifter om donatorn

Barn som har tillkommit genom donerade könsceller har rätt att ta del av de uppgifter om donatorn som finns i sjukhusets särskilda journal när de uppnått tillräcklig mognad, 6 kap. 5 § och 7 kap. 7 § lag (2006:351) om genetisk integritet (LGI). Dessa bestämmelser gäller utan hinder av den sekretess som följer av 25 kap. 1 § första stycket OSL, rörande regler om sekretess på hälso- och sjukvårdsområdet.

Barnets rätt att ta del av information om donatorn fastslogs redan i den nu upphävda lag (1984:1140) om insemination. Kravet på tillräcklig mognad torde enligt förarbetena till den lagen i allmänhet vara uppfyllt för barn i de övre tonåren.[509] Vidare sägs att frågan om huruvida barnet har tillräcklig mognad oftast torde kunna bedömas först efter ett samtal med barnet.[510]

Uppgifter om personer som tillkommit med könsceller från samma donator

Den som har tillkommit genom donerade könsceller och uppnått tillräcklig mognad har, enligt 6 kap. 5 a § första stycket och 7 kap. 7 a § första stycket LGI, rätt att efter skriftlig begäran få uppgifter om sig intagna i den särskilda journal som innehåller uppgifter om donatorn. Uppgifterna som tas in i journalen bör avse personens identitet, exempelvis namn, personnummer, adress och telefonnummer men det finns inget som hindrar att även andra uppgifter om personen lämnas.[511] Personen har även, enligt nyss nämnda bestämmelser, rätt att ta del av de uppgifter som avser andra personer som tillkommit från samma donator och som vars uppgifter antecknats i den särskilda journalen. Dessa bestämmelser gäller utan hinder av den sekretess som följer av 25 kap. 1 § första stycket OSL, rörande regler om sekretess på hälso- och sjukvårdsområdet (se även 25 kap. 11 § 6 OSL). De sekretessbrytande

---

[506] 15 kap. HSLF-FS 2021:64
[507] Prop. 1984/85:2 s. 27
[508] Prop. 2017/18:155 s. 74
[509] Prop. 1984/85:2 s. 16
[510] Läshänvisning: Bedöma barns mognad för delaktighet, Kunskapsstöd för socialtjänsten, hälso- och sjukvården samt tandvården, Socialstyrelsen 2015
[511] Prop. 2017/18:155 s. 83

bestämmelserna gäller oavsett om personen själv har begärt att uppgifter om henne eller honom tas in i donatorns särskilda journal.[512]

Uppgifter ur faderskapsutredningen

Frågan om det biologiska faderskapet aktualiseras inte bara när barn adopterats eller kommit till genom assisterad befruktning med donerade könsceller. Socialnämnden kan också kontaktas dels av personer för vilka faderskapet inte har kunnat fastställas i en faderskapsutredning, dels av personer som misstänker att det biologiska faderskapet fastställts felaktigt. Det finns möjlighet att göra undantag från den stränga sekretess som annars gäller för uppgifter inom socialtjänsten. Uppgift om förhållanden av betydelse får utan hinder av sekretessen lämnas till enskild som uppnått myndig ålder, för att hon eller han ska kunna få veta vilka hennes eller hans biologiska föräldrar är (26 kap. 8 § OSL). De uppgifter som får lämnas ut ska vara av betydelse för att kunskap om föräldrarna ska kunna erhållas. Som exempel kan nämnas uppgifter som modern eller annan lämnat om män som modern haft samlag med under den aktuella konceptionstiden.[513] Ett barns intresse av att få reda på vilka som är dess biologiska föräldrar väger mycket tungt. Den enskildes – dvs. i detta fall moderns och eventuella mäns – integritetsskydd måste stå tillbaka för barnets rätt att få veta vilka dess föräldrar är.[514]

Exakt vad som menas med *uppgifter som har betydelse för att barnet ska kunna få reda på vilka de biologiska föräldrarna är,* och som alltså på begäran ska lämnas ut till barnet, måste bedömas från fall till fall. Det kan bli aktuellt att lämna ut samtliga handlingar i ärendet eller delar av dem. Om delar av handlingarna inte kan lämnas ut på grund av att socialnämnden bedömer att de omfattas av sekretess, ska barnet informeras om sin rätt till ett beslut av socialnämnden. Barnet har rätt att överklaga ett avslag, antingen det är helt eller delvis.

Enligt förarbetena är det främst barn för vilka faderskapet inte är fastställt som bör få ta del av uppgifter hos socialtjänsten. Barn ska även kunna få ta del av uppgifter när faderskapet är fastställt i vederbörlig ordning, men där olika omständigheter tyder på att någon annan kan vara far. Också adopterade barn kan med stöd av bestämmelsen i 26 kap. 8 § OSL ta del av uppgifter som är av betydelse för att få vetskap om de biologiska föräldrarna.[515] Det samma torde även gälla i fråga om uppgifter i utredning om föräldraskap.

Om en person begär att få ta del av uppgifter om förhållanden av betydelse för att få vetskap om sin biologiske förälder bör någon från socialtjänsten finnas tillgänglig vid utlämnandet för att kunna ge stöd och information.[516] Den som söker sitt ursprung kan behöva få förklaringar till vissa uppgifter i utredningen, t.ex. utifrån hur man tidigare gjorde faderskapsutredningar och de skäl som kan ha funnits till att man inte gjort större ansträngningar eller gått vidare. I vissa fall skulle man kanske i dag ha gjort en annan bedömning.

I mötet med den enskilde är det viktigt att handläggaren förstår och kan leva sig in i att det ofta handlar om djupa och grundläggande existentiella frågor då man söker uppgifter om vem som kan vara ens biologiske förälder. Eftersom det kan finnas information i ärendet som den enskilde både kan behöva hjälp med att förstå och att bearbeta bör socialnämnden även kunna erbjuda efterföljande stödsamtal.[517] Om faderskapet inte är fastställt och den enskilde vill söka reda på sitt ursprung, eller om faderskapet är fastställt och den enskilde vill kontakta fadern, finns det inget som hindrar att socialnämnden bistår med detta. Handlingar som kommit in eller upprättats i samband med utredning om faderskap får inte gallras (12 kap. 2 § SoL).

---

[512] Prop. 2017/18:155 s. 83
[513] Prop. 1993/94:165 s. 63
[514] Prop. 1993/94:165 s. 28
[515] Prop. 1993/94:165 s. 30
[516] 15 kap. HSLF-FS 2021:64
[517] 15 kap. HSLF-FS 2021:64

22. Utredningsprotokoll (U-protokoll)

Bakgrund

Enligt KK (1973:810) om socialnämnds medverkan vid fastställande av faderskap, m.m. ska Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd (MFoF) fastställa formulär till protokoll som socialnämnden ska föra vid utredning av faderskap och föräldraskap.

I HSLF-FS 2017:49, Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöds föreskrifter och allmänna råd om socialnämndens utredning och fastställande av faderskap, bilaga 1, fanns för detta ändamål S-protokoll, vilket användes om parterna var sambo och övertygade om att barnet var deras gemensamma eller kommit till genom assisterad befruktning och inga omständigheter hade kommit fram som ifrågasatte faderskapet. I bilaga 2 fanns MF-protokoll, vilket användes om parterna inte var sambo eller om de var sambo men omständigheter kommit fram som ifrågasatte faderskapet. I bilaga 4 fanns Ä-protokollet, vilket användes om faderskapspresumtionen för mannen i äktenskapet ifrågasattes.

I HSLF-FS 2017:50, Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöds föreskrifter och allmänna råd om socialnämndens utredning och fastställande av föräldraskap, bilaga 1, fanns för detta ändamål FÖR-protokoll, vilket användes om ett barn hade kommit till genom en assisterad befruktning enligt lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m. med samtycke från den kvinna som var moderns maka, registrerade partner eller sambo vid befruktningstillfället.

I HSLF-FS 2017:66, Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöds föreskrifter och allmänna råd om socialnämndens utredning när barn har kommit till genom assisterad befruktning av en ensamstående kvinna, bilaga 1, fanns för detta ändamål EN-protokollet, vilket användes om ett barn kommit till genom assisterad befruktning enligt lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m. och modern vid behandlingen var en ensamstående kvinna.

Således fanns det tidigare fem olika protokoll för socialnämndens utredning och utredaren behövde i praktiken redan ha inlett utredningen innan val av protokoll då förutsättningarna för att använda protokollen skiljde sig åt. Efter respektive protokolls tillkomst har lagstiftningen ändrats, idag finns det fler sätt att bli förälder på och formella krav på att vissa kriterier är uppfyllda för att socialnämndens ska kunna godkänna en bekräftelse av ett faderskap eller föräldraskap. För att underlätta och så långt som möjligt kvalitetssäkra utredningen, för att undvika att fel protokoll används och för likabehandling har därför samtliga tidigare protokoll ersatts av ett enda – utredningsprotokollet (U-protokollet). U-protokollet utgör bilaga 1 till Föreskrifter och allmänna råd (HSLF-FS 2021:64) om socialnämndens utredning och fastställande av faderskap eller föräldraskap samt om socialnämndens utredning när barn har kommit till genom assisterad befruktning av ensamstående. Syftet med protokollet är att utreda vem, förutom den som har fött barnet, som är barnets andra rättsliga förälder eller att utesluta att det finns någon annan rättslig förälder än den som fött barnet.

Manual för u-protokoll

Det rekommenderas att utredaren i ansvarig kommun är väl förtrogen med manualen, föreskrifterna och de allmänna råden (HSLF-FS 2021:64) och MFoFs handbok Att fastställa faderskap och föräldraskap för att kunna göra de bedömningar som krävs för utredningen.

Protokoll förs från första fältet på sidan 1 i *samtliga* utredningar.

Om inget annat anges i manualen eller ingen direkt hänvisning till att gå vidare till annat fält i protokollet anges i fältet fylls nästkommande fält i protokollet i.

Grundläggande uppgifter, sid 1-2

Dessa sidor i protokollet innehåller grundläggande uppgifter. Samtliga grunduppgifter är markerade med G i protokollet och varje fält för grundläggande uppgifter har en siffra, G1, G2 osv. Samtliga utredningar börjar i fält G1.

Om utredningen visar att det finns behov av att utreda vem av flera personer som inte fött barnet men som kan vara barnets rättsliga förälder upprättas och numreras ett protokoll för varje part som utreds. Det kan till exempel vara fråga om att den som fött barnet uppger att flera män förekommit under konceptionstiden eller att det förekommit assisterad befruktning och sexuellt umgänge med en man eller flera män under konceptionstiden eller assisterad befruktning och heminsemination har skett under konceptionstiden.

För det fall ett fält inte rymmer de noteringar som görs kan bilaga 2 (HSLF-FS 2021:64) användas.

G1 Ansvarig kommun
I detta fält anges uppgifter om vilken kommun som har ansvaret för utredningen.

G2 Barnet
I detta fält fylls uppgifter i om när utredningen inleds och när barnet är fött. Om barnets födelse ägt rum tidigare än beräknat anges det under rubriken Annat (t.ex. utvecklingsgrad vid födelsen). Har samtal med barnet ägt rum i utredningen noteras det i fält G11.

G3 Väntat barn
I detta fält fylls datum för beräknad nedkomst och beräknad konceptionstid i om barnet inte har fötts när utredningen görs. Konceptionstiden beräknas i enlighet med de allmänna råden (HSLF-FS 2021:64). Fältet lämnas tomt om barnet är fött när utredningen inleds.

G4 Biträde av annan socialnämnd eller utlandsmyndighet avseende uppgifter från Den som fött eller ska föda barnet (G5), Den som inte fött eller ska föda barnet (G7) eller Mannen i äktenskapet
I detta fält fylls uppgifter i för de fall biträde lämnas av annan kommun eller en utlandsmyndighet. Den som biståndet avser - den som fött eller ska föda barnet (G5), den som inte fött eller inte ska föda barnet (G7) eller mannen i äktenskapet – markeras med ett kryss framför aktuell part i rubriken. Namns på myndighet, dess adress och telefonnummer och handläggarens namn vid den biträdande myndigheten fylls i. Behövs inget bistånd lämnas fältet tomt. Uppgifter kan ifyllas i efterhand om det under handläggningens gång uppstår behov av bistånd. Anledningen till bistånd noteras i fält G11.

G5 Den som fött eller ska föda barnet
I detta fält fylls uppgifter i om den som har fött eller ska föda barnet och noteras hur personens identitet styrkts för utredaren. I resterande del av protokollet refereras till G5 i fråga om den som fött eller ska föda barnet.

G6 Uppgift om ensamstående vid assisterad befruktning
I detta fält anges om G5 uppger att assisterad befruktning skett under konceptionstiden och att G5 då var ensamstående. Bara om båda förutsättningarna är uppfyllda markeras alternativ Ja.

G7 Den som inte fött eller inte ska föda barnet
I detta fält fylls uppgifter i om den som inte har fött eller ska föda barnet men som kan vara barnets far eller förälder (eller mor om hon är kvinna och någon av parterna har ändrat könsidentitet) och noteras hur personens identitet styrkts för utredaren. I resterande del av protokollet refereras till G7 när det är fråga om den som inte har fött eller ska föda barnet.

G8 Barnets hemvist
I detta fält fylls omständigheter om barnets hemvist i genom kryssalternativ. För det fall barnet bedöms ha hemvist i utlandet men socialnämnden anser sig behörig att medverka vid fastställande av faderskapet enligt 3 a § lag (1985:367) om internationella faderskapsfrågor (barn som tillkommit genom surrogatarrangemang i utlandet) fortsätter utredningen i olika fält beroende på om den som föder barnet är gift med en man eller ogift.

G9 Uppgifter om civilstånd och barnets tillkomst
Det är utredaren som genom utredning bedömer om barnet har tillkommit genom assisterad befruktning eller inte. Bedömer utredaren att barnet kan ha tillkommit genom assisterad befruktning fortsätter utredningen från fält A1. Om någon av parterna uppger sig vara tveksam till att barnet tillkommit genom parternas sexuella umgänge noterar utredaren i fält G11 sin bedömning av omständigheterna.

G10 Intygande av lämnade uppgifter
I detta fält intygar parterna att de uppgifter som de lämnat är riktiga. Utredaren anger datum och lämnar sin namnteckning och sitt namnförtydligande.

G11 Handläggning av utredningen
I detta fält kan utredaren göra anteckningar om åtgärder och bedömningar som utredaren gjort under utredningen.

Om utredningen exempelvis visar att utredaren bör föreslå nedläggning eller överlämnas till domstol noteras det i detta fält. Om parterna är sambo eller gifta och uppgett att de är övertygade om att barnet har tillkommit genom parternas sexuella umgänge och det inte framkommit något som ifrågasätter det kan utredaren notera bedömningen i fält G11 och utredningen avslutas. I de fallen används således endast sid 1-2 av protokollet.

Om utredningen visar att ytterligare part bör inbegripas i utredningen noteras det i detta fält.

G12 Fylls i endast om barnet inte var fött när utredningen gjordes
I detta fält fylls uppgifterna i endast om barnet inte var fött när utredningen gjordes. Konceptionstid efter födelsevikt beräknas i enlighet med de allmänna råden (HSLF-FS 2021:64). Om den beräknade konceptionstiden inte stämmer överens med konceptionstiden efter födelsevikten noteras utredarens bedömning av denna omständighet i fält G11.

Utredning efter assisterad befruktning, sid 3

Notera att Protokoll förs från sidan 1 i *samtliga* utredningar för utredningens grundläggande uppgifter. Samtliga uppgifter vid utredning efter assisterad befruktning är markerade med A i protokollet och varje fält för utredning efter assisterad befruktning har en siffra, A1, A2 osv.

Denna sida i protokollet avser utredning efter assisterad befruktning och innehåller fält för uppgifter som syftar antingen till att ta reda på om samtliga kriterier är uppfyllda för att socialnämnden ska kunna dels godkänna en bekräftelse enligt föräldrabalken efter samtycke till assisterad befruktning eller ta reda på om omständigheterna är sådana att inget faderskap eller föräldraskap ska fastställas enligt föräldrabalken.

A1 Vilka utredningen avser
I detta fält fylls uppgifter om barnet och parter i utredningen i. Om utredningen visat att den som fött eller ska föda barnet (G5) var ensamstående när behandlingen som ledde till barnets tillkomst fylls inte uppgift om G7 i. Uppgifter om beräknad nedkomst och beräknad konceptionstid fylls bara i om barnet inte är fött när utredningen görs.

A2 Uppgifter om klinik m.m.
I detta fält fylls uppgifter om vårdinrättning och land där behandlingen utförts i samt datum för behandlingen. Utredaren utreder omständigheterna för att göra bedömning av vilket alternativ, Ja eller Nej, som ska fyllas i. Om en omständighet inte är klarlagd och markeras med Nej noteras utredarens bedömning av denna omständighet i fält A6.

A3 Heminsemination och sexuellt umgänge med män
I detta fält fylls uppgift i om det under konceptionstiden har förekommit heminsemination eller sexuellt umgänge mellan den som fött barnet och män. Om något av alternativen har förekommit noteras utredarens bedömning av denna omständighet i fält A6.

A4 (A) G5 uppger sig varit sambo, gift eller registrerad partner vid behandlingen
I detta fält fylls uppgifter i om G5 uppger sig varit sambo, gift eller registrerad partner vid behandlingen. Utredaren utreder omständigheterna för att göra bedömning av vilket alternativ, Ja eller Nej, som ska fyllas i. Om en omständighet inte är klarlagd och markeras med Nej noteras utredarens bedömning av denna omständighet i fält A6.

A4(B) G5 uppger sig varit ensamstående vid behandlingen
I detta fält fylls uppgifter i om G5 uppger sig varit ensamstående vid behandlingen. Utredaren utreder omständigheterna för att göra bedömning av vilket alternativ, Ja eller Nej, som ska fyllas i. Om en omständighet inte är klarlagd och markeras med Nej noteras utredarens bedömning av denna omständighet i fält A6.

A5 Intygande av lämnade uppgifter
I detta fält intygar parterna att de uppgifter som de lämnat är riktiga. Utredaren anger datum och lämnar sin namnteckning och sitt namnförtydligande.

A6 Handläggning av utredningen
I detta fält kan utredaren göra anteckningar om åtgärder och bedömningar som utredaren gjort under utredningen. Till exempel kan omständigheter som framkommit och överväganden som gjorts vid A3, A4(A) eller A4(B) noteras i detta fält. Om utredaren bedömer att omständigheterna är sådana att faderskap eller föräldraskap kan bekräftas, utredningen föreslås läggas ner eller överlämnas till domstol kan protokollet avslutas genom att det noteras i detta fält. I de fallen används således endast sid 1-3 av protokollet.

Fortsatt utredning, sid 4 – 5

Notera att Protokoll förs från sidan 1 i *samtliga* utredningar för utredningens grundläggande uppgifter.

Dessa sidor i protokollet avser utredning efter sexuellt umgänge med person som modern varken är gift eller sambo med eller om hon är gift eller sambo och tveksamheter finns kring faderskapet. Fälten innehåller uppgifter som syftar antingen till att ta reda på om socialnämnden ska kunna godkänna en bekräftelse eller ta reda på om omständigheterna är sådana att inget faderskap eller föräldraskap ska fastställas enligt föräldrabalken.

U1 Vilka utredningen avser
I detta fält fylls uppgifter om barnet och parter i utredningen i. Uppgifter om beräknad nedkomst och beräknad konceptionstid fylls bara i om barnet inte är fött när utredningen görs.

U2 Uppgifter om den som fött eller ska föda barnet (G5)
I detta fält fylls uppgifter i som kommer från den som fött eller ska föda barnet (G5). Om G5 uppger att det förekommit sexuellt umgänge med en eller flera män eller heminsemination under konceptionstiden noteras utredarens bedömning av denna omständighet i fält U6.

U3 Vilka utredningen avser
I detta fält fylls uppgifter om barnet och parter i utredningen i. Uppgifter om beräknad nedkomst och beräknad konceptionstid fylls bara i om barnet inte är fött när utredningen görs.

U4 Uppgifter om den som inte fött eller ska föda barnet (G7)
I detta fält fylls uppgifter som kommer från den som inte fött eller ska föda barnet i. Utredarens eventuella bedömning av dessa uppgifter noteras i U6.

U5 Rättsgenetisk undersökning
I detta fält fylls anledningen till och resultatet av den rättsgenetiska undersökningen i.

U6 Handläggning av utredningen
I detta fält kan utredaren göra anteckningar om åtgärder och bedömningar som utredaren gjort under utredningen. Till exempel kan omständigheter som framkommit och överväganden som gjorts vid U2 och U4 noteras i detta fält. Om utredaren bedömer att omständigheterna är sådana att faderskap (eller moderskap om någon av parterna har ändrat könsidentitet) kan bekräftas, utredningen föreslås läggas

ner eller tas till domstol kan protokollet avslutas genom att det noteras i detta fält. I de fallen används således endast sid 1-2 och 4-5 av protokollet.

Utredning vid ifrågasatt faderskapspresumtion, sid 6-7

Notera att Protokoll förs från sidan 1 i *samtliga* utredningar för utredningens grundläggande uppgifter.

Dessa sidor i protokollet fylls endast i när modern vid barnets födelse är gift med en annan man än den som angetts i protokollets fält G7.

U7 Vilka utredningen avser
I detta fält fylls uppgifter om barnet, modern och hennes make i. Uppgifter om beräknad nedkomst och beräknad konceptionstid fylls bara i om barnet inte är fött när utredningen görs.

U8 Moderns (G5) uppgifter
I detta fält fylls uppgifter i som kommer från modern (G5). Om hon uppger att hon haft sexuellt umgänge med maken under konceptionstiden noteras utredarens bedömning av denna omständighet i U11.

U9 Uppgifter från mannen i äktenskapet
I detta fält fylls uppgifter som kommer från mannen i äktenskapet. Om han uppger att han haft sexuellt umgänge med modern under konceptionstiden noteras utredarens bedömning av denna omständighet i U11.

U10 Rättsgenetisk undersökning
I detta fält fylls anledningen till och resultatet av den rättsgenetiska undersökningen i.

U11 Handläggning av utredningen
I detta fält kan utredaren göra anteckningar om åtgärder och bedömningar som utredaren gjort under utredningen. Till exempel kan omständigheter som framkommit och överväganden som gjorts vid U8 och U9 noteras i detta fält. Om utredaren bedömer att omständigheterna är sådana att faderskap (eller moderskap om någon av parterna har ändrat könsidentitet) kan bekräftas, utredningen föreslås läggas ner eller tas till domstol kan protokollet avslutas genom att det noteras i detta fält.

23. Referenser

Litteratur

Bogdan, Michael (2004): Svensk internationell privat- och processrätt. Sjätte uppl. Norstedts Juridik

Bogdan, Michael (2014) Svensk internationell privat- och processrätt. Åttonde uppl. Norstedts Juridik

Bogdan, Michael, Michael Hellner (2020) Svensk internationell privat- och processrätt. Nionde uppl. Norstedts Juridik (Juno digital version 9.2 Hemvist)

Clevesköld, Lars, Thunved, Anders och Lundgren, Lars. (2012) Handläggning inom socialtjänsten. Sextonde uppl. Norstedts juridik.

Nordh, Robert (2009): Rättegångshinder. Andra uppl. Iustus

Per Olof Ekelöf, Henrik Edelstam, Mikael Pauli (2015): Rättegång II (andra häftet). Nionde uppl. Norstedts Juridik

Helmström. Iustus

Schiratzki, Johanna (2019): Barnrättens grunder. Sjuden uppl. Studentlitteratur AB.

Singer, Anna (2000): Föräldraskap i rättslig belysning

Singer, Anna (2019): Barns rätt. Andra uppl. Iustus

Saldeen, Åke (1996): Barnets rätt till sitt ursprung. Rättsvetenskapliga studier tillägnade Carl

Saldeen, Åke (2013): Barn- och föräldrarätt. Sjunde uppl. Iustus.

Walin, Vängby, Singer och Jänterä-Jareborg (2020): Föräldrabalken. En kommentar. Del 1 1-13 kap. Tjugonde uppl. Norstedts Juridik. (Juno digital version supplement 20)

Walin, Vängby, Singer och Jänterä-Jareborg (2020) Föräldrabalkskommentaren, Del II Internationell föräldrarätt, Norstedts Juridik.

Örtenhed, Kerstin (2006) Bosättningsanknytningar i gränsöverskridande familjerättsförhållanden: en internationellt privat- och processrättslig studie. Iustus.

Socialstyrelsens skrifter

Rättsmedicinalverkets föreskrifter om provtagning vid utredning om faderskap (SOSFS 2013:20)

Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om dokumentation i verksamhet som bedrivs med stöd av SoL, LVU, LVM och LSS (SOSFS 2014:5)

Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2009:32) om användning av vävnader och celler i hälso- och sjukvården och vid klinisk forskning m.m.

Socialstyrelsens föreskrifter om ändring i föreskrifterna och allmänna råden om användning av vävnader och celler i hälso- och sjukvården och vid klinisk forskning m.m. (SOSFS 2009:32)

Socialstyrelsen (2015) Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten

Socialstyrelsen (2015) Bedöma barns mognad för delaktighet, Kunskapsstöd för socialtjänsten, hälso- och sjukvården samt tandvården

Socialstyrelsen (2018) Att samtala med barn. Kunskapsstöd för socialtjänsten, hälso- och sjukvården och tandvården

FN:s konvention om barns rättigheter

FN:s barnrättskommittés allmänna kommentarer

Propositioner

Prop. 2017/18:155 Modernare regler om assisterad befruktning och föräldraskap

Prop. 2016/17:180 En modern och rättssäker förvaltning – ny förvaltningslag

Prop. 2014/15:127 Assisterade befruktning för ensamstående kvinnor

Prop. 2008/09:150 Offentlighets- och sekretesslagen

Prop. 2004/05:137 Assisterad befruktning och föräldraskap

Prop. 2001/02:89 Behandling av ofrivillig barnlöshet

Prop. 1999/2000:147 Om svenskt medborgarskap

Prop. 1996/97:124 Ändring i socialtjänstlagen

Prop. 1993/94:165 Några frågor om sekretess

Prop. 1984/85:2 Om artificiella inseminationer

Prop. 1984/85:124 Om internationella faderskapsfrågor m.m.

Prop. 1982/83:8 Om blodundersökning i faderskapsmål

Prop. 1981/82:168 Vårdnad och umgänge m.m.

Prop. 1979/80:5 Om erkännande av nordiska faderskapsavgöranden

Prop. 1979/80:2 Del A Regeringens proposition med förslag till sekretesslag m.m.

Prop. 1975/76:170 Om ändring i föräldrabalken m.m.

Prop. 1973:158 s. 80 f. Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen (1904:26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap m.m.

Prop. 1973:100: Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i föräldrabalken, m.m

Prop. 1969:124: Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i ärvdabalken, m.m.

Utskottsbetänkanden

LU 1984/85:10 Om artificiella inseminationer (prop. 1984/85: 2)

Statens offentliga utredningar

SOU 2018:68 Nya regler om faderskap och föräldraskap

SOU 2016:11 Olika vägar till föräldraskap

SOU 2000:114 Samverkan - om gemensamma nämnder på vård och omsorgsområdet

SOU 1985:5 Barn genom befruktning utanför kroppen

SOU 1983:25 Internationella faderskapsfrågor

Övrigt

DVFS 2018:2 Domstolsverkets föreskrifter om allmän domstols rapportering i vissa mål och ärenden enligt föräldrabalken

Faderskapsutredningar i vissa fall med internationell anknytning (S2019/03929/FST), Socialdepartementet.

Smer rapport 2013:1, Assisterad befruktning – etiska aspekter

Kommittédirektiv 2020:19 Utökade möjligheter att göra utländska föräldraskap gällande i Sverige